

Radostaw JASIŃSKI

OD WYDZIAŁU
INŻYNIERII LĄDOWEJ I WODNEJ
POLITECHNIKI LWOWSKIEJ
DO WYDZIAŁU BUDOWNICTWA
POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ

ŻMUDNA DROGA DO SUKCESU

GLIWICE 2020

MONOGRAFIA

Radosław JASIŃSKI

**OD WYDZIAŁU
INŻYNIERII LĄDOWEJ I WODNEJ
POLITECHNIKI LWOWSKIEJ
DO WYDZIAŁU BUDOWNICTWA
POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ
ŻMUDNA DROGA DO SUKCESU**

WYDAWNICTWO POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ
GLIWICE 2020
UWT48600

Opiniodawcy

Prof. dr hab. inż. Kazimierz Flaga dr h.c. m – Politechnika Krakowska

Prof. dr hab. inż. Krzysztof Schabowicz – Politechnika Wrocławska

Kolegium redakcyjne

REDAKTOR NACZELNY – Prof. dr hab. inż. Andrzej BUCHACZ

REDAKTOR DZIAŁU – Prof. dr hab. inż. Łukasz DROBIEC

SEKRETARZ REDAKCJI – Mgr Jolanta NIDERLA-WITKOWSKA

Wydano za zgodą

Rektora Politechniki Śląskiej

Projekt okładki

Tomasz LAMORSKI

ISBN 978-83-7880-724-7

© Copyright by

Wydawnictwo Politechniki Śląskiej

Gliwice 2020

Książkę dedykuję zmarłym Rodzicom i Teściowi

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. TŁO HISTORYCZNE	7
1.1. Rozwój uczelni technicznych w Europie i w Polsce	7
1.2. Z historii <i>Alma Mater</i> bohaterów monografii	14
1.2.1. Akademia Techniczna we Lwowie 1811–1844	16
1.2.2. Szkoła Politechniczna 1877–1922	21
1.2.3. Politechnika Lwowska 1922–1939	34
1.2.4. Lwowski Instytut Politechniczny 1939–1941	48
1.2.5. Staatliche Technische Institute 1942–1944	54
1.2.6. Mord profesorów lwowskich	58
1.2.7. Politechnika Lwowska po 1944 roku	65
1.2.8. Eksodus naukowców w latach 1945–1946	69
2. LOSY BOHATERÓW MONOGRAFII	74
2.1. Dzieciństwo i wczesna młodość	74
2.2. Studia w Szkole Politechnicznej	78
2.3. Nauka i praca zawodowa do września 1939 roku	92
2.4. Działalność w czasie II wojny światowej	133
2.5. Pierwsze lata działalności na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Politechniki Śląskiej	144
3. STARANIA O UTWORZENIE WYŻSZEJ UCZELNI TECHNICZNEJ NA GÓRNYM ŚLĄSKU	187
3.1. Starania o politechnikę w latach 1922–1927	188
3.2. Starania o politechnikę w latach 1928–1930	194
3.3. Starania o politechnikę w latach 1931–1939	200
4. POWSTANIE POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ W 1945 ROKU	204
4.1. Wydarzenia do 24 maja 1945 roku	204
4.2. Wydarzenia po 24 maja 1945 roku	223
4.3. Przenosiny Uczelni z Krakowa do Gliwic w październiku 1945 roku	233
4.4. Wybory pierwszego rektora Politechniki Śląskiej w 1946 roku	244
4.5. Pierwsze lata istnienia Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego	246
5. POST SCRIPTUM – PÓŹNIEJSZE LOSY WYDZIAŁU	258
6. PODSUMOWANIE	264
BIBLIOGRAFIA	267
Streszczenie	272

CONTENTS

INTRODUCTION	5
1. HISTORICAL BACKGROUND	7
1.1. Development of technical universities in Europe and in Poland	7
1.2. History of <i>Alma Mater</i> heroes of monography	14
1.2.1. Technical Academy in Lviv 1811–1844	16
1.2.2. Polytechnic School 1877–1922	21
1.2.3. Lviv Polytechnic 1922–1939	34
1.2.4. Lviv Polytechnic Institute 1939–1941	48
1.2.5. Staatliche Technische Institute w latach 1942–1944	54
1.2.6. The murder of Lviv professors	58
1.2.7. Lviv Polytechnic after 1944	65
1.2.8. Exodus of scientists in the years 1945–1946	69
2. THE FATE OF THE HEROES OF MONOGRAPHY	74
2.1. Childhood and early youth	74
2.2. Studies at the Polytechnic School	78
2.3. Education and work until September 1939	92
2.4. Activity during World War II	133
2.5. The first years of activity at the Faculty of Civil Engineering and Building of the Silesian University of Technology	144
3. EFFORTS TO CREATE A TECHNICAL UNIVERSITY IN UPPER SILESIA	187
3.1. Efforts for the polytechnic in 1922–1927	188
3.2. Efforts for the Polytechnic in 1928–1930	194
3.3. Efforts for the polytechnic in 1931–1939	200
4. ESTABLISHMENT OF THE SILESIA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY IN 1945	204
4.1. Events until May 24, 1945	204
4.2. Events after May 24, 1945	223
4.3. Moving the University from Krakow to Gliwice in October 1945	233
4.4. Election of the first rector of the Silesian University of Technology in 1946	244
4.5. The first years of the Faculty of Civil Engineering and Building	246
5. POST SCRIPTUM – THE LATER FATE OF THE FACULTY	258
6. SUMMATION	264
BIBLIOGRAPHY	267
Abstract	273

WSTĘP

Dziejom Politechniki Śląskiej poświęcono wiele publikacji książkowych, ujmujących historię całej Uczelni [9, 57, 58, 82], poszczególnych Wydziałów [1–3, 22, 35, 36, 38, 43, 67, 71, 72, 85], sylwetki profesorów [5, 8, 22, 34, 44, 66] oraz absolwentów [46, 10, 37]. W publikacjach znaleźć można fakty dotyczące kreowania uczelni w maju 1945 roku i funkcjonowania pierwszych czterech wydziałów: Chemicznego, Elektrycznego, Inżynieryjno-Budowlanego i Mechanicznego. Niewątpliwą zaletą dostępnych wydawnictw jest dbałość i staranność w opisie wydarzeń i charakterystyk postaci. Za wyjątkiem dwutomowej monografii [9] współczesne publikacje nie sięgają już w tak „odległą” przeszłość traktując tematykę jako wyczerpaną lub mało interesującą współczesnych czytelników. Także losom powstania i historii współczesnego Wydziału Budownictwa poświęcono doskonałe publikacje [71, 72], które szczegółowo prezentują niemal wszystkie postaci i początki działalności Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego (protoplasty Wydziału Budownictwa). Osiągnięcia naukowe oraz współczesność szczegółowo scharakteryzowano w monografiach [16, 38]. Sądzić jednak można, że brakuje zwartej publikacji prezentującej losy profesorów: Stanisława Brzozowskiego, Franciszka Wasilkowskiego, Stefana Kaufmana i Włodzimierza Burzyńskiego, ale w szerszym kontekście, z uwzględnieniem ogólnej sytuacji społeczno-politycznej Polski, w burzliwych latach u schyłku rozbiorów, I wojny światowej, 20-lecia międzywojennego, II wojny światowej i wczesnych lat PRL. Z grona wszystkich pionierów Politechniki Śląskiej, wymienionych profesorów, określanych w książce mianem „bohaterów”, absolutnie zasadnie uważa się za twórców Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego oraz Politechniki Śląskiej. Na łamach monografii przedstawiono zasługi Franciszka Wasilkowskiego i Stefana Kaufmana podczas prac w Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej i we wczesnych latach Wydziału. Dość obszernie scharakteryzowano postać Włodzimierza Burzyńskiego, jak się wydaje pierwszego demokratycznie wybranego rektora Politechniki Śląskiej, który przy sprzeciwie władz komunistycznych tej zaszczytnej funkcji nie przyjął. Wreszcie postać Stanisława Brzozowskiego pierwszego kierownika Katedry Budowy Mostów

i wieloletniego przewodniczącego Komisji Egzaminu Dyplomowego na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym. W książce nie ograniczono się wyłącznie czasów tworzenia Uczelni, ale znacznie rozszerzono tło historyczno-polityczne, w którym funkcjonowali główni bohaterowie. Na wstępie przedstawiono dzieje nauk technicznych na świecie oraz na ziemiach polskich. Dużo miejsca poświęcono historii Politechniki Lwowskiej nazywanej „Matką polskich politechnik” [18], z której wywodzili się nie tylko główni bohaterowie monografii, ale także znaczna część kadry Politechniki Śląskiej. Nie omieszkano przedstawić ważnych faktów z historii nauki i techniki II RP, którą kreowali i czynnie wspierali. Wiele miejsca poświęcono innym, nierzadko wybitnym postaciom nauki i polityki ówczesnego czasu, z którymi bohaterów łączyły przyjacielskie więzi lub mieli bezpośrednią styczność. Przedstawiono także osiągnięcia zawodowe bohaterów, ze szczególnym uwzględnieniem tych, przy których czynnie uczestniczyli.

Publikacja powstała na podstawie, przygotowywanych przez Autora, cyklicznych prezentacji poświęconych wybitnym pracownikom Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej, wygłoszonych w 2018 roku z okazji jubileuszu 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę. Prace nad książką prowadzone były z myślą publikacji w 2020 roku podczas obchodów 75. rocznicy powstania Politechniki Śląskiej i Wydziału Budownictwa. Książkę starano się utrzymać w tonie dokumentalnym prezentującym ogólnie znane lub potwierdzone fakty, a nie w narracji stricte historycznej, opisującej własne badania i analizy autora. Z tego też powodu, publikacja kierowana jest przede wszystkim do absolwentów, studentów, doktorantów i młodszych pracowników zainteresowanych historią Wydziału Budownictwa i macierzystej Uczelni.

Autor składa serdeczne podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszej monografii, a w szczególności dziekan Wydziału Budownictwa Pani prof. Joannie Bzówce za inspirację i pomoc w wydaniu książki, Pani Aleksandrze Sieklickiej-Wilamowskiej z Archiwum Politechniki Śląskiej za umożliwienie dostępu do archiwalnych materiałów, Panu dr. Markowi Burakowi – dyrektorowi Muzeum Politechniki Wrocławskiej, za pomoc w zdobyciu niektórych informacji biograficznych. Serdeczne słowa podziękowania autor składa Panu docentowi Stefanowi Mercikowi i Panu docentowi Andrzejowi Mokroszowi ze Stowarzyszenia Wychowanków Politechniki Śląskiej – Oddział Budownictwa, za cenne rady i wskazówki oraz dokumenty źródłowe związane z historią Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego. Dzięki cennym uwagom recenzentów: Pana prof. Kazimierza Flagi z Politechniki Krakowskiej i Pana prof. Krzysztofa Schabowicza z Politechniki Wrocławskiej, autor wyeliminował zauważone błędy i wprowadził stosowane uzupełnienia, dzięki czemu monografia stała się kompletniejsza i łatwiejsza w odbiorze. Dziękuję żonie Dorocie, która jako pierwszy czytelnik zwróciła uwagę na niedociągnięcia gramatyczne i stylistyczne.

1. TŁO HISTORYCZNE

Nauki inżynieryjno-techniczne wywodzą się i funkcjonują w ścisłej koincydencji z praktyką. Budownictwo (inżynieria lądowa i transport) wcale nie jest w tym względzie wyjątkiem, można wręcz twierdzić, że towarzyszy działalności twórczej człowieka równie długo jak sztuka, rolnictwo, obronność lub medycyna. Obecnie uważamy, zresztą słusznie, że Wyższe uczelnie i instytuty naukowo-badawcze są motorem napędowym rozwoju techniki – bezpośrednio realizując zadania statutowe w zakresie badań i pośrednio kształcąc rzesze absolwentów – inżynierów. W roku 2018 liczba absolwentów w dyscyplinach technika, przemysł i budownictwo osiągnęła w Polsce 64 639¹, co stanowiło niemal 20% ogółu absolwentów. Trudno dziś sobie wyobrazić, że od 1918 roku do 1939 roku kształcono w Polsce na kierunkach technicznych tylko na dwóch politechnikach i jednej akademii. Absolwentów liczone w setkach, a nie tysiącach, a wykształcenie inżynierskie należało do grupy ściśle elitarnych. Nowy wymiar kształcenia nastąpił po II wojnie światowej, kiedy powstały nowe, państwowe uczelnie techniczne, a po transformacji ustrojowej w 1989 roku, wykształcenie inżynierskie można było uzyskać także w utworzonych, prywatnych uczelniach technicznych. Aby uzmysłowić czytelnikom jaką drogę pokonało szkolnictwo techniczne, w dalszej części przedstawiono zarys rozwoju nauk technicznych w Europie i w Polsce.

1.2. Rozwój uczelni technicznych w Europie i w Polsce

Nie sposób pominąć w opisie rozwoju nauk technicznych sposobu przekazu wiedzy, która z istoty rzeczy różniła się od innych dziedzin ludzkiej aktywności. W starożytności doświadczenia były przekazywane ustnie, z ojca na syna, z pokolenia na pokolenie,

---

¹ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20182019-wyniki-wstepne,8,6.html>

a w razie potrzeby modyfikowane metodą „prób i błędów”. Rozwój nauk technicznych w postaci, którą dzisiaj rozumiemy i potrafimy zinterpretować wiąże się nierozdzielnie z najwybitniejszą postacią renesansu Leonardem da Vinci. Szereg prac artysty – naukowca wybiegały daleko w przyszłość [69], wykorzystując wszystkie wcześniejsze zdobycze ówczesnej cywilizacji, w zakresie prezentacji języka mówionego, od piktografii oraz ideografii [20] do piśmiennictwa w formie analitycznej i fonetycznej [15]. Jednak w pamięci pozostają wykonane z niezwykłą precyzją i dokładnością szkice konstrukcji maszyn, wojskowych konstrukcji budowlanych oraz zaszyfrowane opisy procesów technologicznych.

Mniej więcej od połowy XVI wieku naukami technicznymi zaczęli się interesować poszczególni uczeni i artyści. Z cechu malarzy, hafciarzy, rzeźbiarzy i architektów wywodzi się Akademia św. Łukasza powstała w 1577 roku w Rzymie pierwsza akademia nauk (sztuk pięknych i technicznych).

Rozwój nauk ścisłych nastąpił dopiero w XVII wieku. Rozwijający się ówczesnie przemysł, bazujący początkowo na rzemieślniczej ręcznej produkcji wyrobów (manufaktury), wykazywał wiele niedoskonałości, a szczególnie nie mógł zapewnić potrzeb ówczesnego społeczeństwa. Potrzeba umasowienia produkcji wymagała rozwoju szkolnictwa cechowego, ząbajającego się z wiedzą techniczną i korzystającego z osiągnięć nauk ścisłych, w formie oświaty technicznej. To z kolei spowodowało, że w XVII wieku praktycznymi osiągnięciami techniki zainteresowali się uczeni funkcjonujący na prężnie rozwijających się uniwersytetach. Nowinki i wynalazki techniczne zaczęto w pierwszej kolejności implementować na potrzeby wojska. W XVII wieku powstawały, stosunkowo łatwe do zorganizowania, wojskowe szkoły techniczne o wąskiej specjalizacji, jak na przykład Szkoła Artyleryjska w La Fere, w której zrodził się termin *inżynier* (z połączenia francuskich wyrazów *ingénieur* oraz *ingénierie*). Na ten sam wiek datować można również powstanie cywilnych szkół budownictwa i architektury, między innymi w Wiedniu (1692 rok) i w Paryżu (1671 rok).

W Polsce początki kształcenia technicznego datuje się na XVII wiek. Za pierwszą jednostkę naukową, uznać należy kierowaną przez Jana Brożka katedrę geodezji, powstałą w 1631 roku na Uniwersytecie Krakowskim. Jednostka nawiązywała do dorobku innego krakowskiego naukowca prof. Stanisława Grzebskiego i jego pierwszej polskiej książki mierniczej pt. „Geometria, to jest niemiecka nauka” wydanej w 1566 roku. Dalsze prace z dziedziny geodezji i miernictwa prowadzili w tym okresie między innymi Maciej Głuskowski (1643 rok), Józef Naronowicz-Naroński (1655 rok), Stanisław Solski (trzytomowy podręcznik z lat 1683–1686), jezuita Wojciech Tylkowski

(1692 rok), sztygar kopalni w Wieliczce Marcin German (1638 rok). Wysoki poziom w Polsce przedstawiała ówczesna teoria techniki wojennej z dziedziny budowy dróg i mostów, ziemnych fortyfikacji bastionowych, zawarta w znakomitym podręczniku Adama Freitaga [23]. Na podobnym poziomie stały także dzieła z dziedziny budownictwa monumentalnego świeckiego i sakralnego Bartłomieja Wąsowskiego (1678 rok) oraz Stanisława Solskiego (1690 rok). Oprócz wojskowości i budownictwa, w tym samym czasie powstały prace Walentego Roździeńskiego (1612 rok) w dziedzinie górnictwa i hutnictwa.

Rozwój techniki, stopień złożoności i powszechny empiryzm spowodował, że w XVIII wieku wiedza techniczna przestała wystarczać. Problemu świadomi byli uczeni uniwersytetów i szkół technicznych. Uczelnie broniły się długo przed nowymi naukami, opartymi na doświadczeniu, niechętnie wprowadzając pojedyncze wykłady. Z czasem zaczęły powstawać katedry o profilu technicznym. Pierwsza na świecie katedra inżynierii powstała w 1701 roku na Uniwersytecie w Pradze. Na uczelniach niemieckich w Halle w Prusach (1722 rok) i Frankfurcie nad Odrą (1727 rok) powstawały katedry mechaniki, technologii, kameralistyki [25, 52].

Rozwój uczelni technicznych nastąpił dzięki udoskonalaniu uczelni wojskowych i cywilnych. W XVIII wieku, w wielu krajach europejskich, zwiększono nacisk na poprawę organizacji uczelni wojskowych, z rozszerzonym technicznym programem nauczania. W Prusach powstała Ogólnowojskowa Akademia w Berlinie (1705 rok), w Rosji Szkoła Matematyczno-Nawigacyjna w Petersburgu (1701 rok) przekształcona w 1715 roku na Akademię Morską, w Austrii powstała Akademia Inżynierii Wojskowej w Wiedniu (1717 rok) i Ogólnowojskowa Akademia w Wiener Neustadt (1725 rok), w Czechach powstała Szkoła Artyleryjska w Budziejowicach (1744 rok). Zdecydowanie najbardziej przodującym i konsekwentnym krajem w zakresie rozbudowy była Francja, bo oprócz Szkoły Artyleryjskiej w La Fere (1682 rok) w XVIII wieku powstały: Szkoła Inżynierii Wojskowej, Szkoła Kartografów Wojskowych, Szkoła Marynarki, Szkoła Budowy Okrętów, Szkoła Przemysłu Amunicyjnego, Szkoła Kawalerii, Szkoła Piechoty, Szkoła Sztabu Generalnego. Były to jednostki o znacznie poszerzonym programie nauk ścisłych, ale bardzo ściśle ukierunkowane – specjalnościowe. Taki sam wąski profil miały powstające niemal równoległe szkoły cywilne o profilu budowlanym, w tym słynna École des Ponts et Chaussées – powstała w 1747 roku szkoła budowy dróg i mostów (była bezpłatną szkołą państwową podległą Ministerstwu Handlu i Robót Publicznych, do której przyjmowano po ukończeniu szkoły politechnicznej). Powstawały także szkoły o profilu, górniczym oraz kilkuwydziałowa centralna szkoła sztuk i rękodzieł z oddziałami: mechanicznym,

chemicznym, górniczym i budownictwa. Przykładem szkół francuskich poszły także inne europejskie uczelnie cywilne, jak na przykład akademie górnicze w Saksonii w 1765 roku i we Freibergu, w Rosji w 1775 roku w Petersburgu, w Austrii w Schemnitz (obecnie Bańska Stianica na Słowacji) w 1770 roku. W Niemczech zainicjowane zostały szkoły realne, dające ubogiej młodzieży wiadomości matematyczno-przyrodnicze, techniczne, praktyczne rękodzielnicze na poziomie średnim. Pierwsza Mechaniczna i Matematyczna Szkoła Realna powstała w 1706 roku w Halle, w 1745 roku utworzono w Brunszwiku Collegium Carolinum, w 1747 roku w Berlinie Ekonomiczno-Matematyczną Szkołę Realną, w 1771 roku w Wiedniu Akademię Realno-Handlową [14].

Początek XVIII wieku w polskim szkolnictwie zapoczątkował rozbudowę profilu technicznego w średnich szkołach jezuickich i pijarskich, a potem w Szkole Rycerskiej w Warszawie od 1765 roku. Rok 1773 przyniósł powstanie Komisji Edukacji Narodowej (właściwie Komisja nad Edukacją Młodzi Szlacheckiej Dozór Mająca), będącej centralnym organem władzy oświatowej o charakterze współczesnego ministerstwa oświaty. KEN dokonała reformy dwóch szkół wyższych: Akademii Krakowskiej i Akademii Wileńskiej, które zajęły się bezpośrednim nadzorem szkół średnich i podstawowych, pełniąc równocześnie funkcje szkół wyższych [78]. Oprócz tego reformy dotyczyły zmiany form nauczania uniwersyteckiego na profilowe nauczanie zawodowe. Działalności Hugona Kołłątaja zawdzięczać należy powstanie w latach 1783–1793 w Akademii Krakowskiej [52] katedr mechaniki, hydrauliki oraz prowadzenie wykładów z mechaniki popularnej skierowanych do rzemieślników.

Prawdziwy przełom w wyższej oświacie technicznej i naukach technicznych dokonał się w XVIII wieku we Francji. W roku 1794 po rewolucji francuskiej, uchwałą Konwentu Narodowego utworzono w Paryżu Centralną Szkołę Robót Publicznych, przemianowaną w 1795 roku na Szkołę Politechniczną na bardzo wysokim poziomie. W tej uczelni wykładali między innymi: Sadi Carnot – termodynamika techniczna, Louis Navier – mechanika techniczna, Andre Ampere – podstawy współczesnej elektrodynamiki, Józef Lagrange – podstawy mechaniki teoretycznej, Pierre Laplace – fizyka matematyczna, Gaspard Monge – geometria wykreślna. Uczelnia została zmilitaryzowana i podporządkowana ministerstwu wojny aż do połowy XIX wieku. W założeniu uczelnia miała być jednostką wielokierunkową, o wyraźnie innej strukturze niż istniejące w Europie uniwersytety. Powstające w Europie kolejne politechniki, oprócz nazwy, przyjęły koncepcję wielokierunkowości studiów z silną podstawą nauk matematyczno-przyrodniczych, z węższymi specjalizacjami w trakcie studiów, a później, na wzór uniwersytecki, przeszły do formy osobnych fakultetów. Jako

inicjatora podziału uczelni na fakultety należy wskazać Ferdynanda Redtenbachera dyrektora z politechniki w Karlsruhe w 1854 roku, który wychodząc naprzeciw rozwojowi profilu fakultetów, dokonał rozbudowy zaplecza dydaktycznego i badawczego uczelni. Podobnie postąpiła także w 1855 roku politechnika w Zurychu. Później podobne, zasady przejęło większość uczelni technicznych, tworząc w Europie kolejne politechniki [60]. Do chwili wybuchu II wojny światowej lista powstałych politechnik w Europie przedstawiała się następująco:

- 1795 rok szkoła politechniczna w Paryżu,
- 1806 rok w Pradze,
- 1815 rok w Wiedniu,
- 1820 rok w Glasgow,
- 1824 rok w Londynie,
- 1825 rok w Karlsruhe,
- 1826 rok w Warszawie (do 1831 roku),
- 1827 rok w Monachium i Sztokholmie,
- 1828 rok w Dreźnie,
- 1829 rok w Göteborgu i Kopenhadze,
- 1830 rok w Kassel,
- 1831 rok w Hanowerze,
- 1832 rok w Stuttgarcie,
- 1833 rok w Augsburgu,
- 1835 rok w Brunszwiku,
- 1836 rok w Atenach i Liege,
- 1837 rok w Mons,
- 1838 rok w Darmstadt,
- 1842 rok w Madrycie i Delft,
- 1844 rok we Lwowie,
- 1849 rok w Helsinkach,
- 1854 rok w Zurychu,
- 1857 rok w Budapeszcie,
- 1859 rok w Turynie,
- 1861 rok w Grazu,
- 1862 rok w Puławach (do 1863 roku), w Rydze, Mediolanie,
- 1867 rok w Bukareszcie,
- 1870 rok w Akwizgranie,
- 1879 rok w Berlinie-Charlottenburgu,

- 1898 rok w Kijowie, Niżnym Nowogrodzie, Warszawie (uczelnia rosyjska, spolonizowana w 1915 roku),
- 1899 rok w Petersburgu i Brnie,
- 1900 rok w Trondheim,
- 1904 rok w Barcelonie,
- 1906 rok w Gdańsku (uczelnia polska od 1945 roku),
- 1910 rok we Wrocławiu (uczelnia polska od 1945 roku),
- 1920 rok w Timisoarze,
- 1937 rok w Jassach,
- 1938 rok w Bratysławie.

Rozwój uczelni technicznych w XIX wieku wpłynął istotnie na sytuację dyscyplin technicznych, prowadzonych na innych uczelniach. Na uniwersytetach w Cambridge, Gandawie, Brukseli, Belgradzie, Sarajewie, Zagrzebiu uruchamiano wydziały nauk inżynierskich. Funkcjonowanie nauk technicznych na uniwersytetach wymusiło ich dostosowanie do form organizacyjnych macierzystych uczelni, co skutkowało między innymi wprowadzeniem doktoratów i habilitacji z nauk technicznych. Powoli na politechnikach oraz na kilku fakultetowych uczelniach technicznych zainicjowano zabiegi o zrównanie ich statutu z uniwersytetami [48].

Po II wojnie światowej w Polsce utworzono następujące uczelnie techniczne:

- 24 maja 1945 roku w Gdańsku,
- 24 maja 1945 roku w Gliwicach,
- 24 maja 1945 roku w Łodzi,
- 24 sierpnia 1945 roku we Wrocławiu,
- 7 lipca 1954 roku w Krakowie (na bazie Wydziałów Politechnicznych Akademii Górniczej w Krakowie, utworzonych dekretem z 19 listopada 1946 roku, z mocą wsteczną obowiązującą od 1 kwietnia 1945 roku),
- 1 października 1955 roku w Poznaniu (powstała z istniejącej od 1945 roku Szkoły Inżynierskiej w Poznaniu, wywodzącej tradycję z Państwowej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn i Elektrotechniki, która istniała od 1919 roku do wybuchu II wojny światowej),
- 3 września 1955 roku – 31 grudnia 2008 roku w Szczecinie (powstała ze Szkoły Inżynierskiej w Szczecinie funkcjonującej od 1 grudnia 1946 roku do 1 stycznia 2009 roku z połączenia Politechniki Szczecińskiej i Akademii Rolniczej w Szczecinie, przekształcona w Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny),
- 1 października 1955 roku w Częstochowie (powstała na bazie istniejącej od 1949 roku Szkoły Inżynierskiej w Częstochowie),

- 19 września 1974 roku w Rzeszowie (utworzona na bazie istniejącej od 1963 roku Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Rzeszowie),
- 19 września 1974 roku w Białymstoku (powstała na bazie działającej od 1964 roku Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Białymstoku i założonej w 1949 r. Prywatnej Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej NOT),
- 19 września 1974 roku w Kielcach (stworzona na bazie istniejącej od 1967 roku Kielecko-Radomskiej Wyższej Szkoły Inżynierskiej i założonej w 1965 r. Kielecko-Radomskiej Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej),
- 1 sierpnia 1977 roku w Lublinie (powstała, jako kontynuatorka tradycji istniejących w Lublinie: Wyższej Szkoły Inżynierskiej (1965 rok) i Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej (1953 rok)),
- 4 lipca 1996 roku w Opolu (powstała z założonej w 1966 roku Wyższej Szkoły Inżynierskiej, a wcześniej z istniejącego w latach 1959–1966 Punktu Konsultacyjnego Politechniki Śląskiej),
- 4 lipca 1996 roku w Koszalinie (powstała z założonej w 1968 roku Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie),
- 1996 roku w Radomiu (przekształcona 27 lipca 2012 roku na Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, poprzedniczką Politechniki Radomskiej była funkcjonująca w latach 1978–1996 Wyższa Szkoła Inżynierska w Radomiu).

Oprócz Politechnik powstały także inne publiczne uczelnie techniczne:

- w 1947 roku Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie (zreorganizowana z powstałej w 1919 roku Akademii Górniczej),
- 19 lipca 2001 roku Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej (utworzona na bazie działającej od 1969 roku Filii Politechniki Łódzkiej w Bielsku-Białej).

Zmiany ustrojowe Polski po 1989 roku umożliwiły powstanie niepublicznych wyższych uczelni. W roku akademickim 2018/2019 funkcjonowało ponad 320 uczelni niepublicznych, zdecydowana większość z nich, bo aż 305 to uczelnie zawodowe, natomiast 15 to uczelnie akademickie. Profile stricte techniczne prowadzą następujące wyższe niepubliczne uczelnie techniczne:

- od 1994 roku w Warszawie Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych (utworzona na bazie Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych),
- od 1995 roku Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie,
- od 1996 roku Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania w Warszawie,
- od 1997 roku Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności w Łodzi,
- od 2003 roku Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach.

1.2. Z historii *Alma Mater* bohaterów monografii

Trudno naświetlić losy bohaterów oraz ich postawę bez historycznego tła i sytuacji społeczno-politycznej ziem polskich oraz genezy lwowskiej uczelni, w której zdobywali wykształcenie i w której pracowali. Galicja z terenu, której się wywodzili stała się nowo zorganizowaną prowincją powstałą po pierwszym rozbiórce Polski (rys. 1.1, rys. 1.2) w 1772 roku, wchodzącą w skład Cesarstwa Austro-Węgierskiego. Lwów stał się stolicą Galicji i musiał zostać gruntownie rozbudowany, nie tylko o instytucje państwowe, ale także na polu nauki i oświaty. W odróżnieniu od Krakowa, który pod berło Habsburgów trafił dopiero po trzecim rozbiórce Polski (rys. 1.3, rys. 1.4), Lwów pozostawał granicach Cesarstwa Austro-Węgierskiego, aż do 1918 roku. Można uważać, że sytuacja mieszkańców miasta różniła się znacznie od mieszkańców miast powiatowych, prowincjonalnych czy wsi. Przemysł prawie nie istniał. Jedynie we Lwowie, Jarosławiu i Samborze produkowano grube płótna, trudno zbywalne w Europie. Kraj żył bowiem prawie wyłącznie z rolnictwa, którym zajmowało się 85% ludności i częściowo z przetwórstwa płodów rolnych. Wielu Polaków w poszukiwaniu pracy emigrowało za granicę [44]. W świadomości mieszkańców zaboru austriackiego ugruntował się pogląd ukształtowany przez lata ogólną biedą i zacofaniem gospodarczym, że jedynie wykształcenie dawało szansę rozwoju i godziwej egzystencji.

Rys. 1.1. Granice Rzeczypospolitej po I rozbiórce w 1772 roku (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.1. The borders of the Polish-Lithuanian Commonwealth after the first partition of 1772 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Rys. 1.2. Granice Rzeczpospolitej po II rozbiórce w 1773 roku (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

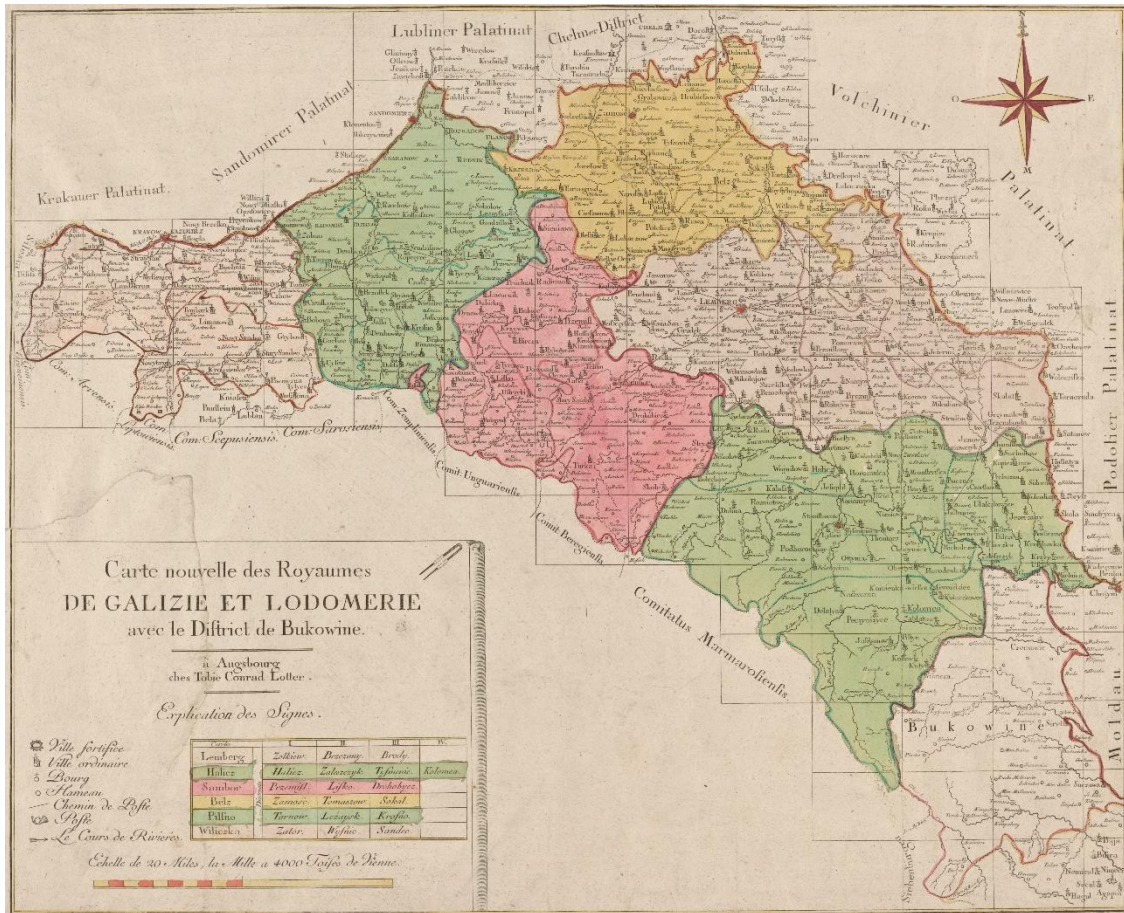
Fig. 1.2. The borders of the Polish-Lithuanian Commonwealth after the second partition of 1773 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Rys. 1.3. Granice Rzeczpospolitej po III rozbiórce w latach 1794–1795 (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.3. The borders of the Polish-Lithuanian Commonwealth after the third partition of 1794–1795 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Rys. 1.4. Mapa Galicji i Lodomerii [44]

Fig. 1.4. Map of Galicia and Lodomeria [44]

1.2.1. Akademia Techniczna we Lwowie 1811–1844

Okres rozbiorów Polski przypadł na czas wzrostu zainteresowania i rozwoju oświaty technicznej. Dotyczyło to także Austrii, która rozwijała szkolnictwo techniczne głównie w Wiedniu, a także w dużych miastach Czech i Moraw. We Lwowie, w 1773 roku, na skutek kasaty (usunięcia) zakonu jezuitów, upaństwowiono jezuicką akademię tworząc początkowo liceum (1774 rok), a później w 1784 roku uniwersytet. Podobnie jak w innych szkołach wyższych monarchii austro-węgierskiej, w powstałym uniwersytecie tworzono stopniowo nowe katedry o profilu technicznym: technologii, mechaniki, matematyki stosowanej, budownictwa cywilnego, a istniejące katedry fizyki i chemii rozszerzano o zagadnienia techniczne w związku z potrzebami rewolucji przemysłowej. Wiele lat później, bo dopiero 11 stycznia 1811 roku zezwolono na utworzenie we Lwowie szkoły realnej, której kierownikiem został ks. Florian Minasowicz. Jednak okres wojen napoleońskich odsunął jej otwarcie aż do 7 listopada 1817 roku. Scenariusz transformacji szkoły realnej w politechnikę, podobnie jak w innych miastach monarchii

austro-węgierskiej na przykład w Wiedniu i w Brnie w 1811 roku w Grazu w 1809 roku, wydawał się całkiem realny i uzasadniony [14]. Sytuacja polityczna, a szczególnie nastroje społeczeństwa polskiego i związane z tym dążenia do niepodległości, nie sprzyjały jednak powstaniu uczelni. W 1825 roku, ówczesny cesarz Ferdynand I uznał, że polityczna sytuacja w Austrii jest już na tyle opanowana i niepodległościowe ambicje ludności polskiej nie zagrażają funkcjonowaniu władzy, że zredukował trzyletnią szkołę do dwuletniej. Zmniejszono program nauczania oraz kadre nauczycielską. W efekcie szkoła realna św. Anny została zdegradowana ze szkoły o profilu technicznym do nieokreślonej szkoły ogólnokształcącej. Spowodowało to niezadowolenie posłów Sejmu Stanowego, którzy interpelowali i domagali się tworzenia różnych szkół zawodowych w Galicji. Cesarz Ferdynand I uległ presji dopiero po 10 latach i w 1835 roku na bazie szkoły realnej powołał do życia Akademię Realno-Handlową o mieszanym profilu. Łączyła ona dalej nieznacznie ulepszoną dwuletnią szkołę realną o kierunku technicznym oraz pełny trzyletni kurs handlowy na poziomie średnim. Dyrektorem szkoły pozostał dyrektor szkoły realnej (od kwietnia 1818 roku) wiedeńczyk Alojzy Uhle [60]. Po kolejnych 8 latach 24 stycznia 1843 roku Ferdynand I zgodził się na wzmocnienie Akademii o równoprawne dwa oddziały: techniczny oraz gospodarstwa wiejskiego, zmieniając nazwę na Akademię Techniczną. Na czele uczelni stanął Austriak, pochodzący z Galicji Florian Schindler, absolwent politechniki wiedeńskiej i doktor filozofii uniwersytetu wiedeńskiego. Uroczyste otwarcie odbyło się 4 listopada 1844 roku [14]. Do 1848 roku w Akademii Technicznej uruchomiono katedry: matematyki, fizyki, mechaniki z geometrią wykreślną oraz rysunkiem technicznym, chemii. Ze stricte technicznych katedr powstały wówczas:

- katedra budownictwa, pod kierunkiem Jerzego Beskiba,
- katedra geometrii praktycznej (geodezji), którą kierował profesor Uniwersytetu Lwowskiego Ignacy Lemoch.

W dalszym ciągu językiem wykładowym w Akademii Technicznej pozostawał język niemiecki [60]. W okresie Wiosny Ludów przypadającej na lata 1848–1849 zaistniała możliwość polonizacji Akademii Technicznej. Działania przyniosły skutek i 20 września 1848 roku, nowo powstałe ministerstwo oświaty zgodziło się na prowadzenie wykładów w języku polskim [60].

Do 1860 roku nastąpił okres zastoju i stagnacji we lwowskiej Akademii Technicznej w związku z nawrotem centralizmu w monarchii. W latach 1848–1850 uczelnia była nieczynna, tylko w roku szkolnym 1849/50 funkcjonowała szkoła realna. Z kolejnym projektem reorganizacji akademii na politechnikę wystąpił w 1851 roku Józef Weiser. W zamierzeniu, studia na uczelni miały mieć charakter dwustopniowy, identycznie jak

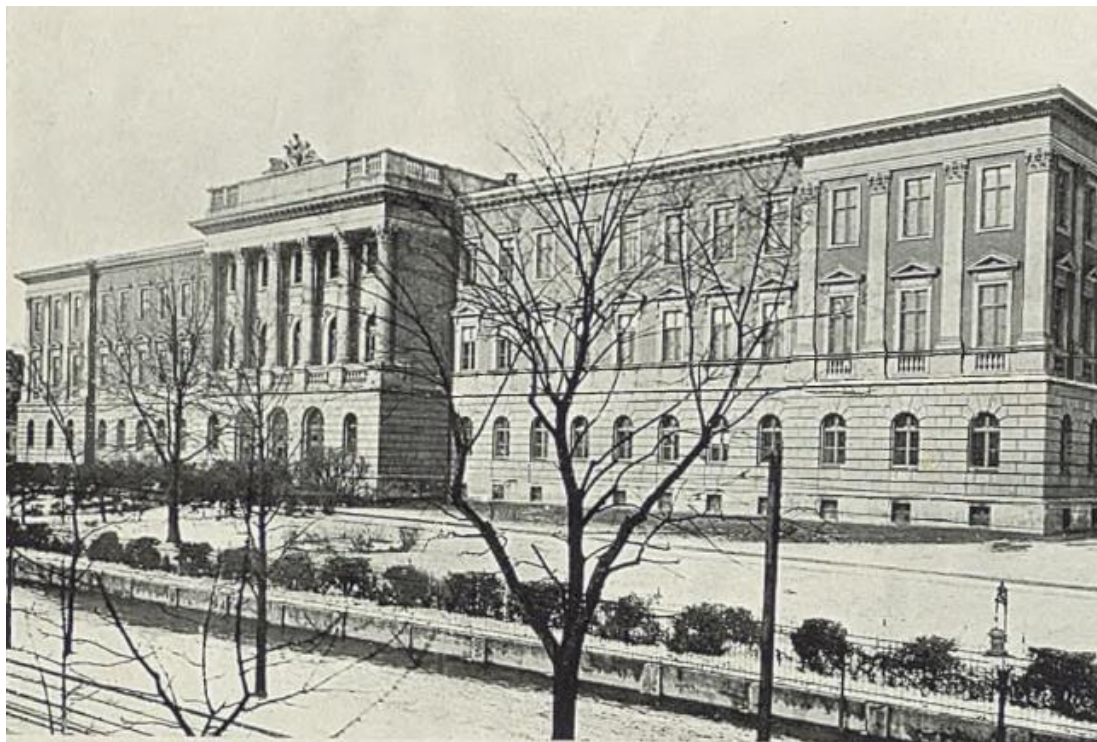
w paryskiej politechnice. Pierwszy, obowiązkowy stopień miał trwać dwa lata i obejmować wyłącznie kurs matematyczno-przyrodniczy. Natomiast drugi stopień, także trwający dwa lata, miał kształcić specjalnościowo na wydziałach: budownictwa (zarówno lądowo-wodnego, jak architektury), mechaniki, chemii i geodezji. Władze austriackie nie ustosunkowały się jednak do tego projektu. W 1853 roku przekazano Akademii Technicznej zbiory i bibliotekę po likwidowanej na Uniwersytecie Lwowskim Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach. Po 1860 roku zmianom w akademii sprzyjała sytuacja międzynarodowa oraz pewne tendencje w samej Austrii. Inne uczelnie techniczne Austrii przedstawiały się na środkowoeuropejski system czterowydziałowy (Praga w 1863 roku, Graz w 1864 roku, Wiedeń w 1865 roku, Brno w 1867 roku) z nowymi statutami, samorządami oraz eksterytorialnością wobec władz policyjnych. W 1866 roku kolegium Akademii Technicznej wystąpiło z projektem w pełni autonomicznej uczelni o pięciu wydziałach; budownictwa, mechaniki, chemii, rolniczo-leśnym, handlowym z finansowaniem ze skarbu państwa.

Mimo zmian w monarchii austriackiej, w związku z wprowadzeniem nowej ustawy zasadniczej (przyznaniu sejmom krajowym prawa organizowania szkolnictwa zawodowego, z czego skorzystały wszystkie kraje w austriackiej części państwa z wyjątkiem Galicji), lata 1860–1870 nie przyniosły na Akademii widocznych zmian, na uczelni przybyło tylko kilku polskich asystentów. Pewne przyspieszenie nastąpiło po dekrete cesarskim z 4 października 1870 roku, wprowadzającym polski język wykładowy, nowe katedry, prawo proponowania obsady katedr i uchwalania regulaminów wewnętrznych przez kolegium profesorskie. Dostosowując się do norm organizacyjnych politechnik austriackich kolegium profesorskie Akademii zaproponowało w 1870 roku utworzenie wydziałów: inżynierii lądowo-wodnej, budownictwa i chemii – zwanych początkowo szkołami, które w pełni funkcjonowały w 1872 roku oraz budowy machin, uruchomionego w 1875 roku (od 1880 roku budowy maszyn).

Okres reorganizacji szkoły wiązał się także z uzyskaniem nowej lokalizacji. Do 1877 roku wszystkie zajęcia odbywały się w Domu Darowskiego. Kilka sal wynajmowano katedrze budownictwa w domu Hauenschilda, przy placu Castrum. Pod koniec lipca 1867 roku rząd zdecydował o budowie nowego gmachu Akademii Technicznej, w centrum miasta, przy placu Castrum. Gmach zaprojektował prof. Edmund Stix. Na potrzeby rozbudowy w 1872 roku zakupiono od Marii Fredrowej obszerny teren w dzielnicy Nowy Świat. Powołano komitet budowy, a opracowanie projektu powierzono prof. Julianowi Zachariewiczowi, który w 1873 roku był gotowy. Fronton nowego gmachu Akademii Technicznej (rys. 1.5) był wzorowany na głównym budynku

Politechniki Monachijskiej. W latach 1874–1877 wybudowano najpierw gmach chemii, od strony placu św. Jura, potem rozległy dwupiętrowy budynek główny [50].

Rys. 1.5. Fronton gmachu głównego Akademii Technicznej / Szkoły Politechnicznej we Lwowie / Politechniki Lwowskiej [56]

Fig. 1.5. Fronton of the main building of the Technical Academy / Polytechnic School in Lviv / Lviv Polytechnic [56]

Oprócz funkcjonujących katedr: matematyki, fizyki, chemii, budownictwa, mechaniki z geometrią wykreślną, za zgodą cesarską w latach 1870–1876 utworzono katedry i docentury:

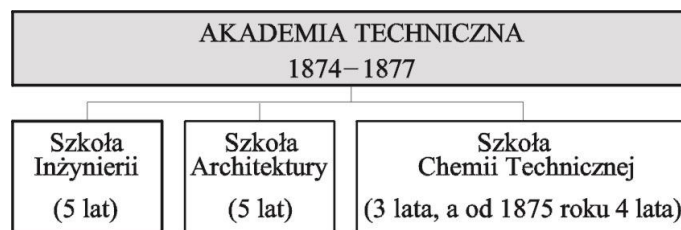
- geometrii wykreślnej (kierownik Karol Maszkowski od 1870 roku do 1886 roku),
- mechaniki i teorii maszyn (kierownik Jan Nepomucen Franke od 1871 roku do 1892 roku),
- budownictwa drogowego, wodnego, mostów i kolei żelaznych (kierownik Józef Jägermann od 1870 roku do 1887 roku), którą zaraz przemianowano na katedrę inżynierii.
- geodezji (kierownik Dominik Zbrożek od 1871 roku do 1889 roku),
- technologii chemicznej (kierownik Herman Rudolf Günsberg od 1871 roku do 1879 roku),
- mineralogii i geologii (kierownik Julian Niedźwiedzki od 1872 roku do 1908 roku),
- technologii mechanicznej z nauką o maszynach (kierownik Stanisław Ziemiński od 1872 roku do 1876 roku później Juliusz Bykowski od 1877 roku do 1908 roku),

- rysunków odręcznych i modelowania (kierownik Leonard Marconi od 1872 roku do 1899 roku),
- budownictwa drogowego i wodnego (kierownik Józef Rychter od 1874 roku do 1902 roku);
- docenturę botaniki i zoologii (kierownik Emil Godlewski senior od 1874 roku do 1878 roku),
- budowy maszyn (kierownik Bogdan Maryniak od 1876 roku do 1902 roku),
- konstrukcji budowniczych i policji budowniczej (kierownik Gustaw Bisanz od 1876 roku do 1910 roku).

W 1874 roku mianowano na wykładowcę konstrukcji budowlanych, mechaniki budowli i prawa budowlanego Ludwika Wierzbickiego. W przeciągu siedmiu lat liczba katedr wzrosła z pięciu aż do piętnastu, zatwierdzono język polski jako język wykładowy, niemiecki pozostał w korespondencji urzędowej z władzami austriackimi [62].

Kolegium profesorskie opracowało statut ze zmianami systemu kształcenia oraz trybu egzaminowania, a także zaproponowało zmianę nazwy szkoły z Akademii Technicznej na Szkołę Politechniczną, adekwatnie do innych wyższych technicznych uczelni monarchii. Na zatwierdzenie statutu trzeba było czekać do 1894 roku. Tymczasowo cesarz ustanowił uczelni prawo używania nazwy Technische Hochschule, co zaliczało ją formalnie do kategorii uczelni technicznych. Mimo braku formalnej zgody władz, kolegium profesorskie kierując się polską tradycją, przyjęło w korespondencji krajowej nazwę Szkoła Politechniczna (oficjalna Akademia Techniczna zmieniła nazwę na Szkołę Politechniczną dopiero 13 września 1880 roku).

Z szacunkowych obliczeń wynika, że w latach 1844–1872 Akademia Techniczna dostarczyła 700 absolwentów, z czego ponad 80% z dziedziny inżynierii lądowo-wodnej, mniej z budownictwa (nauczanego na Wydziale Architektury) i chemii. Wynikało to ze stopniowego wychodzenia kraju z recesji, na którą największe zmiany wywierało wtedy rozbudowujące się kolejnictwo, a także ważne w całej Galicji inwestycje fortyfikacyjne i drogowe. Ukoronowaniem dokonanych zmian i przekształcenia Akademii Technicznej w Szkołę Politechniczną było uroczyste poświęcenie 15 października 1877 roku ukończonych gmachów i inauguracja roku akademickiego z udziałem ministra oświaty Karla Stremayra. Strukturę Akademii Technicznej w latach 1874–1877 pokazano na rys. 1.6. Trzeba przypomnieć, że proklamowane przez Napoleona I w 1804 roku Cesarstwo Austrii (Kaisertum Österreich, dawniej pisane Kaiserthum Österreich), w wyniku ugody austriacko-węgierskiej z 1867 roku, przekształciło się w dualistyczną monarchię Austro-Węgry pod berłem cesarskiej dynastii Habsburgów.

Rys. 1.6. Struktura organizacyjna Akademii Technicznej we Lwowie w latach 1874–1877
 Fig. 1.6. Organizational structure of the Technical Academy in Lviv in the years 1874–1877

1.2.2. Szkoła Politechniczna 1877–1922

Po reorganizacji Akademii Technicznej, lwowska uczelnia aż do 1915 roku była jedyną wyższą polską uczelnią techniczną pozwalającą na studiowanie w ojczystym języku. Wywołało to bardzo pozytywne nastroje w polskim społeczeństwie, nie tylko w Galicji. Wyrażna niechęć habsburskiej monarchii do inwestowania w szkolnictwo oraz przemysł Galicji nie wróżyły rozwoju uczelni. Istotnym wydarzeniem w dziejach Uczelni była się wizyta cesarza Franciszka Józefa 13 września 1880 roku, gdy po polsku wpisał się do księgi pamiątkowej (dokument dostępny w Ossolineum we Wrocławiu), ofiarował swój portret pędzla Franciszka Krudowskiego, zamówił w pracowni Jana Matejki jedenaście obrazów, ilustrujących alegorycznie historię rozwoju ludzkości (do auli). W roku kościuszkowskim 1894, otwarto we Lwowie ogólnopolską Powszechną Wystawę Krajową, w trakcie której odbyły się uroczystości 50-lecia uczelni [86]. W roku jubileuszowym we Lwowie studiowało 200 studentów, co plasowało uczelnię za politechnikami w Wiedniu (968 studentów) i w Pradze (772 studentów). Sporym zainteresowaniem w tym okresie cieszyło się budownictwo oraz nauki inżynieryjne, frekwencja wynosiła ponad 50%. Zestawienie liczby studiujących budownictwo i nauki inżynieryjne w monarchii austro-węgierskiej pokazuje tablica 1.1.

Istotną datą w historii Szkoły Politechnicznej we Lwowie był dzień 26 kwietnia 1897 roku, kiedy Ministerstwo Oświaty na podstawie sankcji cesarskiej z 1894 roku, nadało uczelni statut, regulujący szczegółowo jej funkcjonowanie i obowiązujący aż do 1921 roku [60, 78]. W latach 1877–1897 powstało kilka katedr, docentur, stacji badawczych, wykładów specjalistycznych.

Tablica 1.1

Liczba studentów na wydziałach budownictwa
i wydziałach inżynierskich szkół technicznych
w monarchii austro-węgierskiej w 1894 roku

Miasto	Wydział		
	Budownictwa	Inżynierski	Razem
Wiedeń	345	90	968
Praga niemiecka	79	19	268
Praga czeska	134	41	504
Graz	74	--	181
Brno	39	--	115
Lwów	89	28	200

W 1883 roku utworzono II katedrę matematyki, którą objął na lata 1894–1898 Placyd Dziwiński. W 1886 roku, po przejściu Jägermanna na emeryturę, podzielono katedrę inżynierii na I katedrę inżynierii (budownictwo dróg, kolei żelaznych, tuneli), którą objął na lata 1887–1919 Karol Skibiński, II katedrę inżynierii (budownictwo wodne i melioracje), którą kierował do 1902 roku Józef Rychter, w 1888 roku natomiast katedrę inżynierii (statyka budowli, budowa mostów), powierzono na lata 1888–1925 Maksymilianowi Thullie. W 1890 roku utworzono katedrę teorii ruchu kolejowego, powierzając ją Romanowi Gostkowskiemu, a także katedrę elektrotechniki ogólnej. W 1891 roku powstały: katedra zoologii, botaniki i towaroznawstwa, a w 1897 roku powstała katedra górnictwa, którą kierował do 1917 roku Leon Syroczyński. Z biegiem czasu następowały istotne zmiany w katedrach. W 1885 roku w katedrze geometrii wykreślnej, Karola Maszkowskiego zastąpił Karol Skibiński, a później Mieczysław Łazarski. W katedrze geodezji w roku 1889 Dominika Zbrożka zastąpił Seweryn Widt. W 1892 roku w katedrze mechaniki Jana Nepomucena Franke zastąpił Tadeusz Fiedler, który przekształcił ją w katedrę teorii maszyn cieplnych. Zmiany dotyczyły również innych katedr, w tym katedry chemii, czy powstałej w 1895 roku nadzwyczajnej katedry astronomii sferycznej i wyższej geodezji, którą objął docent Wacław Laska z Politechniki Czeskiej w Pradze. Oprócz katedr w latach 1874–1878 rozwijały się etatowe docentury. Funkcjonowały między innymi docentura zoologii i botaniki, docentura encyklopedii nauk leśnych, docentura ekonomii społecznej, prawa handlowego i wekslowego, docentura melioracji, docentura rolnictwa. Na Uczelni utrzymane zostały lektoraty języka włoskiego, francuskiego, niemieckiego, angielskiego. W latach 1887–1893 na Uczelni uruchomiono dwuletni kurs przygotowawczy w dziedzinie górnictwa oraz roczny kurs wiedzy hutniczej na Wydziale Budowy Maszyn, którymi kierowali Leon Syroczyński i Roman Załoziecki.

Kursy miały przygotowywać absolwentów do pracy w przemyśle naftowym, rozwijającym się na obszarze Galicji.

W 1886 roku dzięki Bronisławowi Pawlewskiemu uruchomiono stację doświadczalną przemysłu naftowego w gmachu chemii. Druga stacja ceramiczna powstała przy uczelni w roku 1886, a jej organizatorem był Edmund Krzen. Kolejnym kursem, poza strukturą wydziałową, stał się w 1896 roku dwuletni a później trzyletni kurs geometrów połączony z Wydziałem Inżynieryjnym [60, 78].

Na rozwój kadry naukowo-dydaktycznej wpłynęła możliwość uzyskania habilitacji. W dziedzinach zbliżonych do budownictwa w latach 1887–1897 na Uczelni habilitowali się:

- w 1878 roku Maksymilian Thullie ze statyki budowli,
- w 1881 roku Karol Skibiński z mechaniki budowli,
- w 1886 roku Mieczysław Łazarski z geometrii wykreślnej,
- w 1893 roku Michał Kornella z budownictwa wodnego,

Z innych dziedzin habilitację uzyskali:

- w 1878 roku Władysław Kretkowski z wyższej matematyki,
- w 1881 roku Gustaw Kramer z wyższej geometrii,
- w 1882 roku Bronisław Pawlewski z technologii chemicznej,
- w 1887 roku Michał Kowalczyk z historii architektury, Stefan Niementowski z chemii ogólnej, Roman Załoziecki z technologii chemicznej, Franciszek Dobrzyński z elektrotechniki, Emil Dunikowski z geologii,
- w 1893 roku Kazimierz Acht-Tarłowski z leśnictwa, Jan Emil Blauth z melioracji rolnych, Franciszek Skowron z historii architektury, Kazimierz Żorawski z matematyki czystej i stosowanej,
- w 1895 roku Jan Zubrzycki z historii architektury.

W latach 1897–1918 nastąpił istotny rozwój Uczelni związany ze wzrostem kadry badawczej, liczby placówek naukowych i frekwencji. Wpłynęła na to także sytuacja międzynarodowa. Słabnąca monarchia austro-węgierska, uwikłana w konflikt z Rosją na Bałkanach i uzależniona coraz bardziej od Niemiec, musiała zdecydowanie złagodzić stosunek do Polaków, którzy mogli potencjalnie wzmocnić siły zbrojne w razie konfliktu. Zbliżająca się wojna światowa doprowadziła w elitach politycznych (niezależnie od przynależności partyjnej) do powstania dwóch orientacji: prorosyjskiej z Romanem Dmowskim na czele i proaustriackiej z Józefem Piłsudskim. W obydwu przypadkach występowała autonomia narodu polskiego, prowadząca w przyszłości do utworzenia samodzielnego bytu narodowego w kooperacji z Austrią lub Rosją.

Liberalizacja władz centralnych umożliwiła tworzenie w Galicji organizacji paramilitarnych obu orientacji. W 1910 roku secesjoniści z narodowej demokracji założyli niepodległościowe Zarzewie, a ruch ludowy Drużyny Bartoszone. Zaborcy nie mieli żadnego planu rozwiązywania kwestii polskiej, ale Austria tolerowała przychylnie polskie organizacje paramilitarne wszystkich ugrupowań.

Sytuacja polityczna państwa wpłynęła także na większe ustępstwa Ministerstwa Oświaty Austrii wobec potrzeb Szkoły Politechnicznej w dziedzinie koniecznych inwestycji, powoływania nowych katedr i innych jednostek uczelnianych, a także łagodzenia dotychczasowych przepisów. W skutek tego 14 kwietnia 1901 roku przyznano Uczelni prawo doktoryzowania, w 1904 roku zezwolono na uformowanie się komisji administracyjnej Uczelni w składzie rektor, prorektor, dziekani wydziałów, delegaci wydziałów do spraw porządkowych, gospodarczych i administracyjnych, z czego w 1921 roku, wyłonił się senat Uczelni. Dopiero w 1904 roku cesarz przyznał rektorowi tytuł magnificencji. Stopniowo zezwalano na przyjmowanie studentów innych narodowości (niż Austriacka), bez konsultacji z Ministerstwem Oświaty. Umożliwiło to także znaczny przyrost studentów polskiego pochodzenia z innych zaborów. W 1914 roku studenci narodowości polskiej z zaboru rosyjskiego (Kongresówki) stanowili ponad 30% ogółu studiujących.

W 1903 roku władze Uczelni wystąpiły do Ministerstwa Oświaty o możliwość przyznawania najwyższej uczelnianej godności – doktoratów honoris causa. Prośba pozostała bez odpowiedzi i właściwie nigdy nie uzyskano zgody. Wbrew temu, władze Uczelni od 1912 roku rozpoczęły nadawanie doktoratów honoris causa wyłącznie Polakom.

W roku 1912 doktoraty honoris causa nadano:

- Marii Skłodowskiej-Curie – jako prekursorce radiochemii, za rozwinięcie teorii promieniotwórczości, technik rozdzielania izotopów promieniotwórczych oraz odkrycie dwóch nowych pierwiastków – radu i polonu, dwukrotnej laureatki Nagrody Nobla (w 1903 roku – z fizyki, wraz z mężem Pierre’em Curie i z Henrim Becquerelem, oraz 1911 roku – z chemii za odkrycie polonu i radu, wydzielenie czystego radu i badanie właściwości chemicznych pierwiastków promieniotwórczych).
- Janowi Nepomucenowi Frankemu – rektorowi Szkoły Politechnicznej w Lwowie (w latach 1874–1875, 1880–1881), prorektorowi (w latach 1872–1873, 1873–1874, 1876–1877, 1881–1882), profesorowi zwyczajnemu od 1871 roku w Katedrze Mechaniki i Teorii Maszyn, kierownikowi (od 1892 roku) wydziału szkół zawodowych, realnych i przemysłowych w Radzie Szkolnej Krajowej Galicji,

jednemu z założycieli Polskiego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie, prezesowi wydziału głównego w latach 1901–1902 oraz jego członkowi honorowemu.

- Julianowi Niedźwiedzkiemu – dziekanowi Wydziału Chemii Technicznej AT we Lwowie i trzykrotnemu rektorowi Szkoły Politechnicznej (w latach 1879–1888), docentowi prywatnemu w Uniwersytecie Lwowskim (od 1882 roku), członkowi czynnemu Akademii Umiejętności.
- Kazimierzowi Obrębowiczowi – inżynierowi społecznikowi, powołanemu 21 października 1897 roku na przewodniczącego Komisji do spraw utworzenia w zaborze rosyjskim wyższej uczelni technicznej.
- Augustowi Witkowskiemu – profesorowi zwyczajnemu w dziedzinie fizyki w Szkole Politechnicznej we Lwowie w Uniwersytecie Jagiellońskim, członkowi korespondentowi, członkowi rzeczywistemu Akademii Umiejętności, rektorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1910–1911.

Od 1908 roku kolegium profesorskie rozpoczęło nadawać (tylko jednogłośnie) godność profesora honorowego, do 1918 roku nadano ją tylko w raz Julianowi Niedźwiedzkiemu w 1908 roku.

Uczelnia nie była obojętna na ostry spór polityczny, związany z wyborami parlamentarnymi w 1900 roku. Agitacja przedwyborcza ogarnęła nie tylko młodzież, ale i część grona profesorskiego. Maksymilian Thullie, przez całe życie wierny chrześcijańskiej demokracji, popierał kandydaturę Leonarda Piętaka (długoletniego ministra do spraw Galicji w rządzie austriackim). Na tym tle doszło 12 marca 1900 roku do niepokojów podczas wykładu prof. Thulliego. Wtedy bracia Aleksander i Marian Wieleżyńscy, nie dopuścili do rozpoczęcia zajęć i obrzucili wykładowcę kaloszami. Na wiadomość o tym zajściu rektor Rychter zawiesił wykłady na Uczelni i wdrożył postępowanie dyscyplinarne. Nieoczekiwanie zareagował na to Minister Oświaty Wilhelm Hartel, który uznał to za przekroczenie uprawnień rektorskich. W efekcie rektor Rychter zrezygnował z funkcji, a na resztę kadencji wybrano rektorem Stefana Niementowskiego.

W 1901 roku Ministerstwo Oświaty sugerowało rozbicie największego na Uczelni Wydziału Inżynierii na Wydział Inżynierii Wodnej oraz Wydział Inżynierii Lądowej. W 1907 roku uruchomiono dwa wydziały: Inżynierii Dróg i Mostów oraz Budownictwa Wodnego. Mimo wzmocnienia Wydziału Budowy Maszyn i wzrostu liczby studentów, władze austriackie konsekwentnie blokowały utworzenie wydziału górniczego. Do 1914 roku przybyły 23 nowe katedry i 30 etatowych docentur, więc w 1914 roku

działały na Uczelni 43 katedry i 44 docentury, co świadczy o niezwykłym rozwoju Uczelni.

Przyznanie Szkole Politechnicznej we Lwowie w 1901 roku prawa doktoryzowania zaowocowało na Uczelni znaczną liczbą dysertacji. Doktoraty uzyskali między innymi:

- w 1902 roku : Jan Blauth, Michał Kornelia, Marcin Ernst, Jan Zubrzycki,
- w 1903 roku: Maksymilian Tytus Huber, Fryderyk Pordes, Zygmunt Motylewski,
- w 1904 roku: Stefan Ossowski, Jan Bogucki,
- w 1905 roku: Bronisław Biegeleisen, Tadeusz Obmiński, Wacław Balicki,
- w 1906 roku: Karol Wątopek, Karol Hryniak, Arnold Bolland,
- w 1907 roku: Kasper Weigel,
- w 1908 roku: Maksymilian Matakiewicz, Marcei Marcichowski,
- w 1909 roku: Stefan Bryła, Arnold Freilich,
- w 1910 roku: Romuald Rosłoński, Antoni Zimmermann, Wacław Leśniański,
- w 1911 roku: Jan Łopuszański, Kazimierz Bartel,
- w 1912 roku: Mieczysław Jasiński, Leonard Krauze, Andrzej Krzemecki, Michał Czerski, Otto Nadolski, Kazimierz Ihnatowicz, Ludwik Eberman,
- w 1913 roku: Jan Rechowicz, Czesław Thullie, Zenon Wierzchowski, Karol Pomianowski, Stefan Juński, Adolf Joszt, Janusz Zaykowski,
- w 1914 roku: Edward Sucharda,
- w 1916 roku: Antoni Plamitzer,
- w 1917 roku: Adam Kuryłło,
- w 1918 roku: Józef Taub.

W 1914 roku Uczelnia zatrudniała 41 profesorów, 47 docentów, 70 adiunktów i asystentów pracujących na pięciu wydziałach:

- Inżynierii Lądowej,
- Inżynierii Wodnej,
- Budownictwa (Architektury),
- Budowy Maszyn,
- Chemii Technicznej

oraz na trzech kursach funkcjonujących poza strukturą wydziałową:

- górniczy,
- od 1911 roku elektrotechniczny (złączone potem w 1920 roku z Wydziałem Mechanicznym),
- geometryczny, złączony w 1929 roku z Wydziałem Inżynierii Lądowej i Wodnej [60, 63, 65].

W 1914 roku było w Szkole Politechnicznej 30 muzeów, 11 laboratoriów, obserwatorium astronomiczne (jedyne we Lwowie), 3 stacje doświadczalne i biblioteka główna (17 282 tomów z prenumeratą 224 czasopism). Frekwencja na Uczelni w 1906 roku (ogółem 1325 studentów) przedstawiała się następująco:

- Wydział Inżynierii Dróg i Mostów – 836 studentów,
- Wydział Budownictwa (Architektura) – 113 studentów,
- Wydział Maszynowy – 266 studentów,
- Wydział Chemii Technicznej – 110 studentów.

W 1912 roku 1742 studentów studiowało:

- inżynierię lądową – 674,
- inżynierię wodną – 60,
- architekturę na Wydziale Budownictwa 224,
- budowę maszyn – 435,
- chemię techniczną 214,
- kurs geometryczny (czyli mierniczy) – 99,
- kurs górniczy – 19,
- kurs elektrotechniczny – 17.

W 1914 roku 1865 osób studiowało na kierunkach:

- inżynieria dróg i mostów – 723 studentów,
- budownictwo (architektura) – 243,
- budowa maszyn – 586,
- chemia techniczna – 251,
- inżynieria wodna – 62.

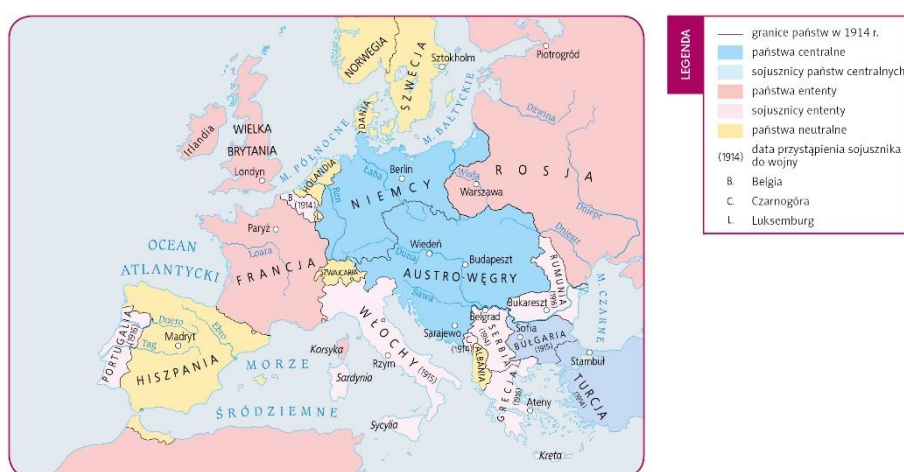
Strukturę Uczelni pokazano na rys. 1.7.

Rys. 1.7. Struktura Szkoły Politechnicznej od 8 października 1877 roku do 1920 roku
Fig. 1.7. Structure of the Polytechnic School from October 8, 1877 to 1920

W 1905 roku Szkoła Politechniczna wysunęła się na drugie miejsce pod względem liczby studentów wśród politechnik monarchii austro-węgierskiej, zaraz po wiedeńskiej (2650 słuchaczy), a przed obiema politechnikami w Pradze (czeską i niemiecką) oraz niemieckimi w Brnie i Grazu. Do 1914 roku jej przewaga nad tamtymi znacznie się powiększyła [60, 78].

Postępujący, ale jeszcze nie swobodny rozwój Uczelni zakłócił 28 lipca 1914 roku wybuch pierwszej wojny światowej. 28 lipca 1914 roku Austro-Węgry przystąpiły do wojny z Serbią, a 6 sierpnia 1914 roku z Rosją, 10 sierpnia 1914 roku Francja, a 12 sierpnia 1914 roku Wielka Brytania wypowiedziały wojnę Austro-Węgom. Mapę polityczną Europy w czasie I wojny światowej pokazano na rys. 1.8.

Rys. 1.8. Państwa europejskie uczestniczące w I wojnie światowej w latach 1914–1918 (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.8. European countries participating in the First World War in 1914–1918 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Po przegranych przez Austro-Węgry bitwach pod Złoczowem i Gródkiem Jagiellońskim, Lwów ewakuowano bez walki, część wykładowców wyjechała do Wiednia. Profesorowie Jan Bogucki, Edwin Hauswald oraz profesor filozofii Kazimierz Twardowski z Uniwersytetu Lwowskiego postarali się o możliwość kontynuowania pracy naukowej. Na Uczelni pozostał prof. Maksymilian Thullie z niewielką grupą osób do ochrony majątku i gmachów. 3 września 1914 roku miasto zostało zajęte przez Rosjan, gubernatorem Galicji został Georgij Bobrińskij; rozpoczęto pospieszną rusyfikację, zamknięto polskie szkoły oraz Szkołę Politechniczną i Uniwersytet. Gmach główny Uczelni zamieniono na szpital wojskowy. Uczelnia w roku 1914/15 była nieczynna. 22 kwietnia 1915 roku odwiedził miasto car Mikołaj II, zapowiadając inkorporację Galicji do państwa rosyjskiego, lecz 2 maja 1915 roku przełamano front rosyjski pod Gorlicami i Rosjanie wycofali się ze Lwowa 22 czerwca 1915 roku.

23 czerwca 1915 roku do Lwowa ponownie wkroczyły wojska austriackie i wbrew oczekiwaniom nastąpiły krwawe rządy gen. Letovsky'ego. Sądy wojskowe, w poszukiwaniu zwolenników Rosji, wieszały tysiące całkiem niewinnych ludzi [60]. Po otwarciu Uczelni, uruchomiono komisje egzaminacyjne i umożliwiono naukę. Nominowano Ludwika Ebermana w Katedrze Maszynoznawstwa, Karola Pomianowskiego do III Katedry Budownictwa Wodnego, Wacława Gunthera na płątną docenturę kolei elektrycznych, Aleksandra Lutzebirka na analogiczną technologii metali, w 1916 roku Adama Teodorowicza na docenturę gazownictwa, Kazimierza Rechowicza do form architektonicznych. Mimo utrudnień lokalowych wobec zarekwirowania części lokali przez wojsko, Uczelnia funkcjonowała do 1918 roku, mając:

- 130 studentów w roku akademickim 1915/16,
- 198 studentów w roku akademickim 1916/17,
- 670 studentów w roku akademickim 1917/18,
- 989 studentów zapisało się na rok akademicki 1918/19.

Trwająca wojna oraz powstanie Politechniki Warszawskiej, spowodowały odejście kilku wykładowców, w tym między innymi:

- w 1915 roku profesor zwyczajny architektury Oskar Sosnowski,
- w 1916 roku adiunkt Kazimierz Drewnowski na katedrę elektrotechniki,

Do Katedry Mineralogii Uniwersytetu Franciszkańskiego we Lwowie odszedł w 1917 roku docent Zygmunt Weyberg.

Na Uniwersytet Jagielloński przeszedł w 1914 roku ekonomista Antoni Kostanecki.

Porażka Austrii na froncie włoskim spowodowała, że 28 października 1918 roku w Krakowie powstała Polska Komisja Likwidacyjna, która została tymczasową władzą zwierzchnią dla Galicji, a polscy posłowie do rady państwa ogłosili odłączenie kraju od Austro-Węgier. 1 listopada 1918 roku, dowództwo austriackie ściągnęło do lwowskiego garnizonu jednostki nierozbrojonej jeszcze c.k. armii, z przeważającą liczbą żołnierzy ukraińskich. Ukraińcy dokonali zamachu stanu i formalnie objęli władzę nad miastem oraz wschodnią częścią Galicji. Akcja Ukraińców spotkała się jednak z oporem ludności polskiej (powstały ośrodki oporu: I Odcinek Obrony Lwowa w Szkole im. Sienkiewicza, II w I Domu Techników, III w remizie tramwajowej). Miasto zostało opanowane 22 listopada 1918 roku, jednak wycofanie się Ukraińców ze Lwowa nie przerwało walk, Lwów był dalej okrążony, ostro ostrzeliwany przez artylerię; dopiero polska ofensywa spowodowała całkowite oswobodzenie zarówno Lwowa, jak i Małopolski Wschodniej. Oprócz dowódców powierzonych odcinków Ludwika Wasilewskiego (chemika),

por. Bernarda Monda (geologa), por. Bolesława Bujalskiego w obronie Lwowa i Wschodniej Małopolski odznaczyli się też pracownicy Uczelni:

- prof. Kazimierz Bartel organizował wojska kolejowe do utrzymywania łączności z Przemyślem i resztą państwa,
- asystent Michał Orkisz był komendantem technicznym głównego dworca,
- docent Władysław Rubczyński organizował warsztaty lotnicze na Lewandówce, gdzie działali jeszcze: inżynier N. Lewicki i docent Władysław Kohman-Floriański, studenci Roman Karatnicki, Jerzy Ślebodziński, N. Staniszewski i Tadeusz Wiśniewski.
- późniejszy prof. Tadeusz Malarski prowadził oddział łączności iskrowej (edioścacja przy ul. Chocimskiej),
- docent Waclaw Gunther prowadził oddział elektrotechniczny Na Błonie,
- prof. Stanisław Anczyc prowadził oddział magazynowy Na Błonie,
- docent Aleksander Lutze-Birk prowadził oddział rusznikarski, artyleryjski i samochodowy,
- inżynier Marian Żerebecki zarządzał sekcją robót saperskich,
- doktor Edward Sucharda kierował warsztatami saperskimi,
- docent Stefan Bryła był zastępcą komendanta sekcji mobilizacyjnej,
- inżynier Fryderyk Staub był oficerem łączności,
- późniejszy profesor i rektor Antoni Wereszczyński był delegatem do Polskiego Komitetu Narodowego we Lwowie.

Oprócz wymienionych nauczycieli, czynny udział w obronie Lwowa wzięło ponad 300 osób ze społeczności Uczelni. Wojska ukraińskie zostały zepchnięte za Zbrucz dopiero w lipcu 1919 roku, po zakończeniu oblężenia miasta i pomocy Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera z Francji. W roku akademickim 1918/19, kolegium profesorskie i władze Uczelni działały w dostępnym zakresie, pomimo że szkoła formalnie nie prowadziła zajęć. Wykłady się nie odbywały, ale zaliczano zaległe egzaminy i konsultowano projekty. Uczelnię podporządkowano Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, nawiązano kontakt z Akademią Rolniczą w Dublanach i Wyższą Szkołą Lasową we Lwowie, by doprowadzić do uruchomienia 8 października 1919 roku nowego Wydziału Rolniczo-Lasowego. Zawieszenie broni z 1 września 1919 r. zezwoliło na zwolnienie z wojska studentów wyższych uczelni. Z trudem otwarto rok akademicki 1919/20. Skromna inauguracja w wolnej Polsce odbyła się 16 października 1919 roku [42]. Na 1500 studentów 30% stanowili wojskowi, zwolnieni na cztery miesiące. 8 października 1919 roku rozporządzenie ministerialne

wprowadziło na wszystkich uczelniach, równouprawnienie kobiet, które pojawiły się najpierw na Wydziałach Chemii i Architektury.

Okres lat 1918–1920 zaznaczył się też ruchem kadrowym. Głównym kierunkiem była, tak jak w poprzednich latach, polonizowana Politechnika Warszawska, na którą w kolejnych latach odeszli:

- w 1918 roku profesor budownictwa wodnego Karol Pomianowski,
- w 1919 roku prof. Wiesław Chrzanowski i adiunkt dr inż. Bohdan Stefanowski,
- w 1920 roku profesor maszyn dla przemysłu chemicznego Witold Broniewski, profesor technologii włókna Władysław Bratkowski,

Na inne uczelnie odeszli:

- w 1919 roku profesor matematyki Zdzisław Krygowski na katedrę matematyki Uniwersytetu Poznańskiego (UP), Alfred Denizot, profesor mechaniki ogólnej na katedrę fizyki UP,
- w 1920 roku docent konstrukcji żelbetowych Marceli Marcichowski na katedrę inżynierii leśnej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW) w Warszawie.

W roku akademickim 1919/20 sytuacja polityczna w Europie była jeszcze mocno skomplikowana, głównie z powodu zagrożenia ze strony Sowietów od wschodu i Prus z zachodu. Z tego powodu na Uczelni zredukowano liczbę urlopów, a od kwietnia 1920 roku urlopy cofnięto wszystkim oficerom. W kwietniu 1920 roku podczas wiecu na Uczelni, zgodzono się na powszechny udział w powstaniu śląskim. Przewodniczącą komitetu śląskiego wybrano Michalinę Mościcką żonę Ignacego Mościckiego. Komendanturę drużyn śląskich powierzono Bronisławowi Kowalskiemu. Uformowano trzy grupy, pierwszą poprowadził na Śląsk 22 czerwca 1920 roku prezes Bratniej Pomocy Jan Nawrocki.

Z końcem kwietnia całą młodzież Polski powołano pod broń, premier Wincenty Witos wezwał wszystkich zdolnych do walki do wstępowania do wojska, między innymi do Małopolskiej Armii Ochotniczej. Krytyczny był sierpień 1920 roku, gdy front północny pod wodzą Tuchaczewskiego doszedł pod Warszawę, z manewrem okrążającym na Płock i Włocławek. Na froncie południowym Lwów był zagrożony przez I Konną Armię Siemiona Budionnego, a 7 dywizja doszła przez Gliniany prawie pod Lwów. W potyczce pod Zadwórzem, 17 sierpnia 1920 roku, zginęło 300 ochotników, w tym 19 studentów Politechniki, ale samo miasto obroniło się dzięki silnej artylerii. Zwycięskie walki generałów Józefa Hallera, Władysława Sikorskiego nad Wisłą i Wkrą oraz kontrofensywy znad Wieprza i Niemna Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, zakończyły wojnę. Zawieszenie broni 18 października 1920 roku, potem pokój w Rydze

18 marca 1921 roku (pokój ryski), ustabilizowały stan państwa. W tych walkach o byt państwa zginęło 49 studentów Politechniki Lwowskiej. Dalszych ofiar wymagał jeszcze udział w powstaniach śląskich, akcjach plebiscytowych na Orawie, Spiszu i na Śląsku (rys. 1.9).

Rys. 1.9. Europa w latach 1918–1923 (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.9. Europe in the years 1918–1923 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

5 czerwca 1924 roku w westybule klatki schodowej uczelni odsłonięto tablicę pamiątkową z nazwiskami poległych w latach 1918–1921 studentów Politechniki. Tablicę zaprojektował student architektury Zbigniew Rzepecki, przy wydatnej współpracy docenta Jana Nalborczyka. Oprócz tego 22 listopada 1925 roku przed Gmachem Głównym od strony ul. Zachariewicza odsłonięto pomnik Orłąt Lwowskich (rys. 1.10). Wykonanie tablicy i pomnika sfinansowali profesorowie Politechniki i rektorat.

Pomnik i tablica nie dotrwały do czasów współczesnych, a cmentarz został zniszczony po II wojnie światowej. Poległym w obronie Lwowa urządzono w części Cmentarza Łyczakowskiego Cmentarz Obrońców Lwowa, który zaprojektował asystent architektury Rudolf Indruch [78].

Rys. 1.10. Pomnik Orłąt Lwowskich

(kolekcja: Ihor Kotłobułatow, <http://www.lvivcenter.org/pl/uid/picture/?pictureid=1583>)

Fig. 1.10. Monument to the Lviv Eaglets

(collection: Ihor Kotłobułatow, <http://www.lvivcenter.org/pl/uid/picture/?pictureid=1583>)

Lwów, w odrodzonym państwie, stał się od razu jednym z głównych pięciu ośrodków życia naukowego i kulturalnego, politycznego i gospodarczego. W tej sytuacji rosła też rola Uczelni technicznej, jednej z trzech w kraju oprócz Politechniki Warszawskiej i Akademii Górniczej w Krakowie.

Zajęcia w warunkach politycznej stabilizacji kraju rozpoczęto 10 stycznia 1921 roku, podczas pierwszej uroczystej inauguracji roku akademickiego 1920/21 w odnowionym głównym gmachu (po zlikwidowaniu funkcjonującego w nim dotychczas szpitala wojennego).

W semestrze zimowym roku akademickiego 1920/21 na 1867 studentów w wojsku służyło 1506, stopniowo zwalnianych na studia. Kolegium profesorskie opracowało statut Uczelni, który zatwierdzono 28 czerwca 1921 roku. Najważniejszą zmianą było zastąpienie nazwy Szkoła Politechniczna we Lwowie na Politechnika Lwowska. Statut Uczelni pozostawiał kolegium profesorskie i jednocześnie wprowadzał Senat Uczelni. Już w 1920 roku uchwalono połączenie, funkcjonujących od 1908 roku Wydziałów Inżynierii Lądowej i Inżynierii Wodnej w Wydział Komunikacyjny, który w 1926 roku został przekształcony w Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej. Wydział Budowy Maszyn przekształcił się w Mechaniczny, w 1919 roku przybył Wydział Rolniczo-Lasowy, a w 1921 roku Wydział Ogólny. W 1919 roku Wydział Budownictwa Lądowego (architektury) przemienił się w Architektoniczny, Wydział Chemii Technicznej w Wydział Chemiczny.

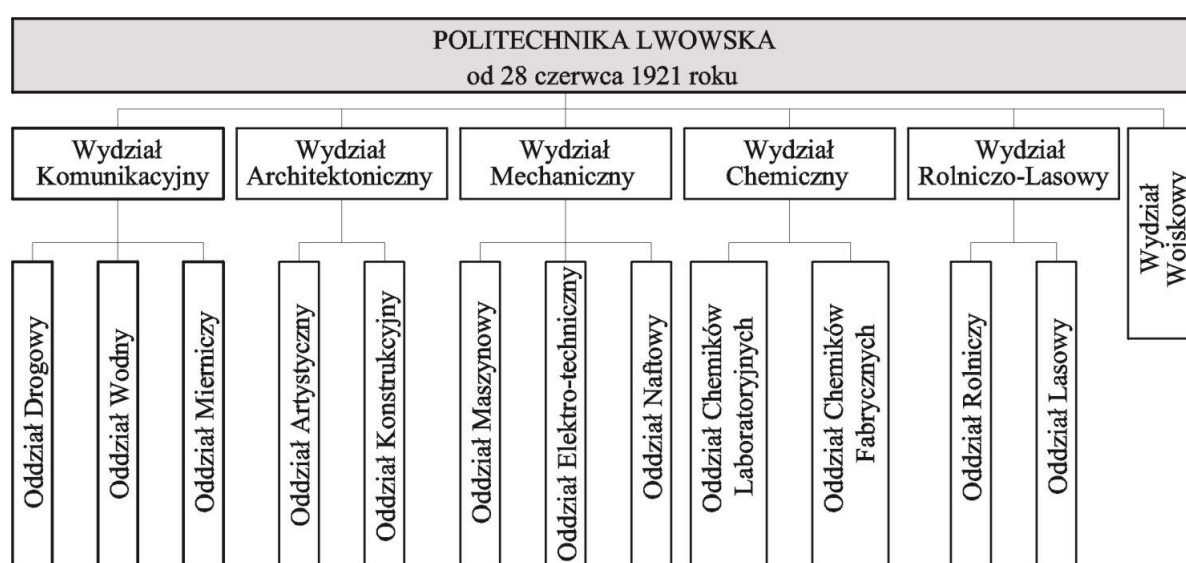

W roku 1921 struktura Uczelni przedstawiała się następująco:

- Wydział Komunikacyjny – oddziały: drogowy, wodny i mierniczy,
- Wydział Architektoniczny – oddziały: konstrukcyjny i artystyczny,
- Wydział Mechaniczny – oddziały: maszynowy, elektrotechniczny i naftowy,
- Wydział Chemiczny – oddziały: chemików fabrycznych, chemików laboratoryjnych,
- Wydział Rolniczo-Lasowy – oddziały: rolniczy, lasowy,

Wydział Ogólny nie miał wyodrębnionych oddziałów, ale – podobnie jak niektóre inne grupy tematyczne.

Strukturę Politechniki Lwowskiej pokazano na rys. 1.11.

Rys. 1.11. Struktura Politechniki Lwowskiej od roku 1921

Fig. 1.11. Structure of the Lviv Polytechnic since 1921

1.2.3. Politechnika Lwowska 1922–1939

W powstałej Politechnice Lwowskiej, oprócz Wydziału Rolniczo-Lasowego, 30 czerwca 1921 roku uruchomiono Wydział Ogólny, w celu dostarczenia kwalifikowanej kadry nauczycielskiej na potrzeby powszechnie zakładanych szkół zawodowych, przemysłowych czy realnych, a 21 października 1921 roku uruchomiono także krótkotrwały Wydział Wojskowy, którego organizatorami byli prof. Maksymilian Matakiewicz oraz gen. Wiktor Niesiołowski. Już w 1917 roku zrodził się pomysł Politechniki Wojskowej, czemu solidarnie sprzeciwiły się wtedy obie politechniki – warszawska i lwowska. Funkcjonowanie Wydziału Wojskowego nie znalazło również poparcia w Ministerstwie Spraw Wojskowych, które 3 czerwca 1922 roku nakazało

z dniem 1 sierpnia 1922 roku rozwiązać Wydział, a zbiory i bibliotekę przekazać Głównej Szkole Artylerii i Inżynierii w Warszawie. Tematyka wojskowa w Politechnice została uwzględniona w działalności poszczególnych katedr i wydziałów. Na Wydziale Inżynierii Lądowo-Wodnej od 1927 roku prowadzono kilka kursów fotografii lotniczej. Słuchaczami byli oficerowie wyznaczeni przez departament lotnictwa Ministerstwa Spraw Wojskowych. Kursami kierował prof. Kasper Weigel i on także organizował później kursy fotooptyczne. Na Wydziale Mechanicznym wprowadzono wykłady o broni, amunicji, produkcji czołgów, pojazdów pancernych, dział, prowadzone przez różnie przygotowanych do tych zajęć oficerów służby czynnej lub rezerwy [60, 78]. W dniu 11 maja 1922 roku w Politechnice Lwowskiej odbyła się uroczystość nadania doktoratu honoris causa marszałkowi Francji i głównodowodzącemu wojsk alianckich w czasie I wojny światowej Ferdynandowi Fochowi.

W uznaniu działalności Uczelni odwiedzali prezydenci II RP. 5 września 1924 roku wizytę złożył prezydent Stanisław Wojciechowski, a 2 czerwca 1926 roku prezydent Ignacy Mościcki, w celu pożegnania się z Uczelnią, na której przez 14 lat działał naukowo. 11 października 1936 roku Ignacy Mościcki przyznał Uczelni Krzyż Kawalerski Orderu Polonia Restituta, za jej wkład w umocnienie państwa w latach 1918 – 1921 i za osiągnięcia naukowe [64]. Fotografie zgromadzenia profesorów Politechniki Lwowskiej w 1925 roku pokazano na rys. 1.12. Sytuacja lokalowa Uczelni była już od 1920 roku tragiczna. Przyznany Uczelni w 1923 roku gmach byłego kobiecego więzienia przy ul. Ujejskiego 1 (były klasztor dominikanów), wymagał dłuższego remontu (dopiero w 1928 roku mógł być przeznaczony niektórym katedrom Wydziału Inżynieryjnego, Chemicznego, Rolniczo-Lasowego). W 1938 roku budynek byłej administracji więzienia został nadbudowany o dodatkowe piętro. Rozpoczętą przed I wojną światową budowę Laboratorium Maszynowego na potrzeby Wydziału Mechanicznego ukończono (przy ul. Ujejskiego 5) w 1927 roku, ale już wtedy było ono niewystarczające. Przy ul. Nikorowicza 1 wybudowano w latach 1927–1934 nowoczesny gmach biblioteki głównej, według projektu prof. Tadeusza Obmińskiego (biblioteka zawierała 75 000 tomów i była najbogatszą biblioteką techniczną w Polsce).

Rys. 1.12. Fotografia profesorów Politechniki Lwowskiej z 1925 roku. Stoją od lewej do prawej; pierwszy rząd: Wiktor Sypniewski, Edward Geisler, Tadeusz Obmiński, Maksymilian Matlakiewicz; drugi rząd: Leopold Caro, Adam Karpiński, Stanisław Anczyc, Placyd Dziwiński, Maksymilian Thullie, Witold Minkiewicz; trzeci rząd: Dezydery Szymkiewicz, Władysław Klimczak, Stefan Niementowski, Maksymilian Huber, Zygmunt Ciechanowski, Tadeusz Fiedler, Julian Fabiański, Ignacy Mościcki, Karol Wątopek, Benedykt Filiński, Stanisław Fryze, Cyryl Kochanowski; czwarty rząd: Wacław Leśniński, Kasper Weigel, Włodzimierz Stożek, Lucjan Böttcher, Wacław Suchowiak, Adam Maurizio, Szymon Wierdak, Aleksander Kozikowski, Jan Ladenberger; piąty rząd: Artur Kühnel, Lucjan Grabowski, Wilhelm Borowicz, Antoni Łomnicki, Wilhelm Mozel, Stefan Bryła, Stanisław Piłat, Czesław Reczyński, Władysław Wojtan, Władysław Daszewski, Jan Łopuszański, Władysław Sadłowski, Edwin Hauswald, Roman Witkiewicz [60]

Fig. 1.12. Photograph of professors of the Lviv Polytechnic from 1925. Stand from left to eliko; first row: Wiktor Sypniewski, Edward Geisler, Tadeusz Obmiński, Maksymilian Matlakiewicz; second row: Leopold Caro, Adam Karpiński, Stanisław Anczyc, Placyd Dziwiński, Maksymilian Thullie, Witold Minkiewicz; third row: Dezydery Szymkiewicz, Władysław Klimczak, Stefan Niementowski, Maksymilian Huber, Zygmunt Ciechanowski, Tadeusz Fiedler, Julian Fabiański, Ignacy Mościcki, Karol Wątopek, Benedykt Filiński, Stanisław Fryze, Cyryl Kochanowski; fourth row: Wacław Leśniński, Kasper Weigel, Włodzimierz Stożek, Lucjan Böttcher, Wacław Suchowiak, Adam Maurizio, Szymon Wierdak, Aleksander Kozikowski, Jan Ladenberger; fifth row: Artur Kühnel, Lucjan Grabowski, Wilhelm Borowicz, Antoni Łomnicki, Wilhelm Mozel, Stefan Bryła, Stanisław Piłat, Czesław Reczyński, Władysław Wojtan, Władysław Daszewski, Jan Łopuszański, Władysław Sadłowski, Edwin Hauswald, Roman Witkiewicz [60]

W gmachu głównym, w nadbudówce, urządzono obserwatorium astronomiczne. W 1928 roku postanowiono wybudować Laboratorium Aerodynamiczne między głównym gmachem, a gmachem chemii. Budowę zakończono po dwóch latach, a otwarcie nastąpiło 25 maja 1930 roku [68].

W 1924 roku opracowano projekt rozbudowy Uczelni w związku z potrzebami państwa oraz rozwojem nauk technicznych. Początkowo na realizację inwestycji nie pozwalała sytuacja powojenna, potrzeba umocnienia waluty, później kryzys gospodarczy świata, konflikty w rządzącym obozie sanacyjnym. Do stopniowej realizacji planów rozwojowych przystąpiono dopiero niedługo przed II wojną światową. Na potrzeby rozbudowy, w 1936 roku władze Lwowa przekazały Uczelni łącznie 14,2 ha ziemi na zespół gmachów Wydziału Mechanicznego i Wydziału Chemicznego przy ul. Stryjskiej oraz między ulicami Potockiego, Czwartaków i Pod Stoczkiem. W pierwszej kolejności rozpoczęto inwestycje związane z rozbudową Wydziału Mechanicznego (już w 1927 roku postulowano na Uczelni wyodrębnienie osobnego Wydziału Elektrotechnicznego).

W 1931 roku powołano do życia Towarzystwo Studium Maszynowego i Elektrotechnicznego z prof. Edwardem Geislerem na czele i rozpoczęto gromadzenie środków na budowę. Gdy uzyskano parcele przy ul. Stryjskiej, rozpisano w 1937 roku konkurs architektoniczny na budowę pięciu budynków o kubaturze 170 000 m³ na potrzeby Mechanicznej Stacji Doświadczalnej, Technologii Obróbki Metali, Studium Lotniczego, Wydziału Elektrotechnicznego. Konkurs ten wygrali Włodzimierz Buć i Antoni Nowotarski. Oddanie pierwszych dwóch pawilonów przewidziano na 1 grudnia 1939 roku, kolejnych na 1940 rok i 1943 rok. Wychodząc naprzeciw potrzebom rozwijającego się w Polsce przemysłu lotniczego, na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej zaproponowano uruchomienie Katedry Budowy Lotnisk.

W okresie międzywojennym po pierwszych latach zrywu organizacyjnego, przyszedł okres realizmu związany z możliwościami finansowymi państwa. Konieczna była weryfikacja katedr niedostatecznie obsadzonych, zamiana katedr zwyczajnych na nadzwyczajne, a nadzwyczajnych na zakłady. Widoczna była rywalizacja między Politechniką Lwowską a Politechniką Warszawską o środki finansowe i kadrę naukową. W latach 1931–1934 pozycja środowisk uczelnianych uległa zmianie pod wpływem ogólnej sytuacji politycznej kraju. Ówczesny premier Janusz Jędrzejewicz, dążąc do ograniczenia swobód i wolności obywatelskich ustawami z 1932 roku poddał ściślejszej kontroli wszelkie przejawy życia politycznego; stworzył możliwość zakazu działalności różnych towarzystw, monopol działania zaś dla zrzeszeń prorządowych. Dodatkowo ustawa samorządowa z 1933 roku odsuwała młodzież od życia politycznego przez podniesienie granicy wieku do czynnego prawa wyborczego do 24 lat, biernego

do 30 lat. Protesty środowiska akademickiego, w związku z procesem brzeskim² i skazaniem przeciwników politycznych sanacji, spowodowały uchwalenie ustawy z marca 1933 roku o szkołach akademickich, która znacznie ograniczała autonomię uczelni.

Przeciwko ustawom wystąpiły organizacje młodzieżowe Politechniki Lwowskiej. Jesienią 1930 roku dwa samopomocowe związki – Stowarzyszenie Ukraińskich Studentów „Osnowa” oraz „Wzajemna Pomoc Studentów Żydów” odrzuciły na walnych zebraniach deklarację o lojalności wobec państwa polskiego, co z kolei wywołało zdecydowaną reakcję polskiej większości studenckiej na Uczelni. Niepokoje na tym tle trwały z różnym nasileniem kilka lat, doprowadziły do walki o numerus clausus³ oraz o „getto ławkowe” w stosunku do Żydów. Mniej spektakularne, choć czasem zbrojne, były wystąpienia w stosunku do Ukraińców.

Śmierć Józefa Piłsudskiego spowodowała przegrupowania w obozie rządzącym w 1935 roku. Nowym ministrem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego został wybitny fizykochemik Wojciech Świątosławski (zwolennik grupy zamkowej Ignacego Mościckiego), który łagodził stopniowo rygory poprzedników. Na Uczelni przywrócił funkcjonowanie zlikwidowanego Oddziału Lasowego.

W celu przeciągnięcia części młodzieży na stronę obozu sanacyjnego 22 grudnia 1937 roku Minister Spraw Wewnętrznych gen. Tadeusz Kasprzycki, wydał zarządzenie o tworzeniu na uczelniach wojskowego szkolenia w formie Legii Akademickiej, sukcesywnie od pierwszego roku studiów. Jak się okazało, próby zmobilizowania młodzieży lwowskiej nie były skuteczne.

W tym okresie, w ramach autonomii Uczelni, o wielu sprawach decydował Senat, a tylko część uzgadniano z Ministerstwem. Oczywiście wpłynęło to na wewnętrzną organizację wydziałów i katedr. Z 43 katedr i 44 docentur w ramach czterech wydziałów

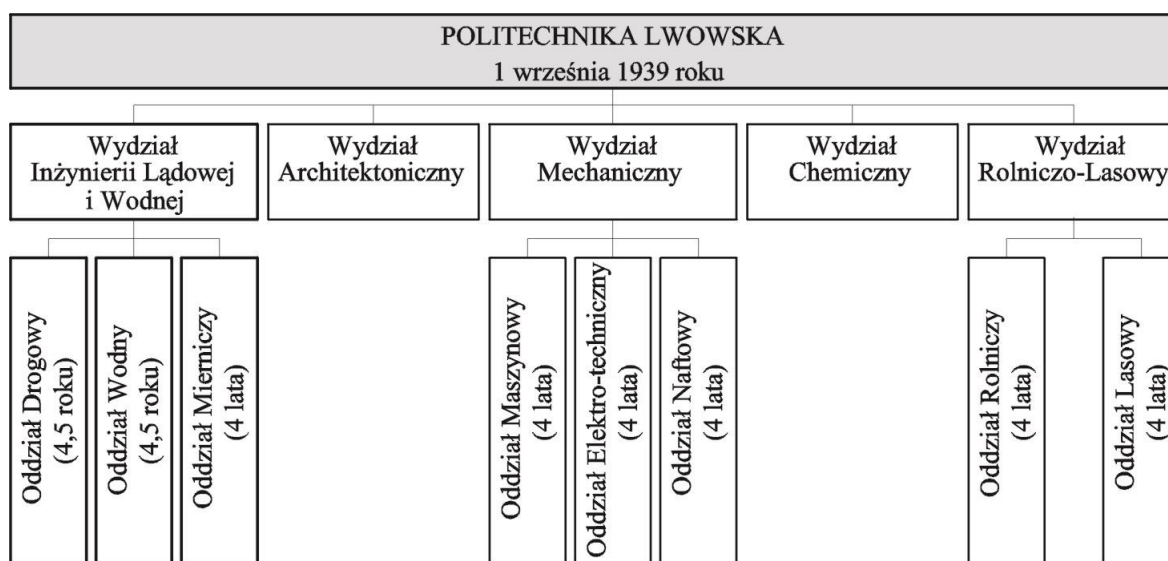
---

² Proces brzeski – polityczny proces sądowy przywódców Centrolewu (Herman Liberman – PPS, Norbert Barlicki – PPS, Stanisław Dubois – PPS, Mieczysław Mastek – PPS, Adam Pragier – PPS, Adam Ciołkosz – PPS, Wincenty Witos – PSL „Piast”, Władysław Kiernik – PSL „Piast”, Kazimierz Bagiński – PSL „Wyzwolenie”, Józef Putek – PSL „Wyzwolenie”, Adolf Sawicki – SCH) oskarżonych o przygotowywanie zamachu stanu. Proces został przeprowadzony w dniach 26 października 1931 roku – 13 stycznia 1932 roku przed Sądem Okręgowym w Warszawie. Oskarżeni zostali skazani na kary od 1,5 do 3 roku pozbawienia wolności i kary grzywny (uniewinniono Adolfa Sawickiego – SCH). Z orzeczeniem Sądu Najwyższego (po wcześniejszych apelacjach) Norbert Barlicki, Adam Ciołkosz, Stanisław Dubois, Mieczysław Mastek i Józef Putek podporządkowali się orzeczeniu sądu i zgłosili się do odbycia kary. Pozostali: Wincenty Witos, Władysław Kiernik, Kazimierz Bagiński, Adam Pragier, Herman Liebermann opuścili kraj [40].

³ numerus clausus – (łac. zamknięta liczba) – zasada ograniczania liczby studentów uniwersytetów, motywowana przyczynami politycznymi lub czysto praktycznymi, stosowana zarówno w okresie międzywojennym, jak i po II wojnie światowej. Stosowano ją w Polsce, Rosji, Stanach Zjednoczonych, Niemczech, na Węgrzech i w Rumunii. W okresie międzywojennym, szczególnie w Europie Wschodniej i Środkowej, zasada dotyczyła wyłącznie kandydatów pochodzenia żydowskiego.

w 1914 roku Uczelnia rozwinęła się do pięciu wydziałów i 71 katedr w 1939 roku (przejściowo sześciu wydziałów i 74 katedr).

Tuż przed wybuchem wojny II wojny światowej, Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej składał się dalej z trzech oddziałów: lądowego, wodnego i mierniczego. Studia trwały 4,5 roku oraz 4 lata. Studia na Wydziale Architektonicznym trwały 4,5 roku, na Wydziale Chemicznym odpowiednio 4 lata, a na Wydziale Rolniczo-Lasowym (oddziały rolniczy i lasowy) 4 lata. Wydział Mechaniczny został podzielony na oddziały maszynowy i elektrotechniczny, a studia trwały po 4 lata. Liczba profesorów wzrosła z 48 do 70 (w tym 17 nadzwyczajnych), zastępców profesorów z 1 w 1914 roku do 3 w 1939 roku, docentów habilitowanych z 4 w 1914 roku do 18 w 1939 roku, wykładowców z 43 do 86, adiunktów z 18 do 46 (wielu z braku środków po habilitacji), starszych asystentów w 1939 roku było 85, młodszych 80, zastępców asystentów 12, lektorów 4. Na 71 katedr w 1939 roku było 10 nadzwyczajnych i 18 etatowych docentur. Strukturę Politechniki Lwowskiej przed wybuchem II wojny światowej pokazano na rys. 1.13.

Rys. 1.13. Struktura Politechniki Lwowskiej w 1939 roku

Fig. 1.13. Structure of the Lviv Polytechnic in 1939

O akademickim poziomie Uczelni świadczą doktoraty i habilitacje, uzyskane w latach 1920–1939. Doktoraty uzyskali:

- w 1920 roku z inżynierii Stefan Kaufman, z fizyki Tadeusz Malarski, z elektrotechniki ogólnej Stanisław Fryze,
- w 1921 roku z matematyki Włodzimierz Stożek, z inżynierii Czesław Kłoś,
- w 1922 roku z historii architektury polskiej Oskar Sosnowski, z chemii organicznej Leopold Klisiecki, potwierdzono złożony w 1917 r. doktorat z chemii nieorganicznej Walentego Dominika;

- w 1923 roku z elektrochemii Ludwik Wasilewski i Stefan Pawlikowski, z technologii chemicznej Feliks Polak,
- w 1924 roku z inżynierii z budowy mostów Stanisław Brzozowski, z technologii chemicznej Aleksander Tychowski,
- w 1926 roku z chemii organicznej Arkadiusz Musierowicz i Edwin Płażek, z chemii nieorganicznej Zdzisław Tomasiak, z gleboznawstwa leśnego Jan Tomaszewski, z inżynierii Tomasz Kluz,
- w 1927 roku z inżynierii Alfons Chmielowiec,
- w 1928 roku z użytkowania lasu Franciszek Krzysik, z chemii organicznej Zdzisław Rodewald, z technologii chemicznej Rudolf Joszt, z chemii nieorganicznej Włodzimierz Baczyński, a z inżynierii Włodzimierz Burzyński,
- w 1929 roku z technologii rolnej Stefan Ziemiński, z urządzania lasu Władysław Płoński, z ochrony lasu Marian Nunberg,
- w 1930 roku z mechaniki ogólnej Witold Aulich, z hodowli lasu Kazimierz Suchecki, z chemii nieorganicznej Włodzimierz Trzebiatowski, z technologii chemicznej Kazimierz Kluczycki, z chemii organicznej Bogusław Bobrański,
- w 1931 roku ze szczegółowej hodowli zwierząt Władysław Herman,
- w 1932 roku z inżynierii Edmund Wilczkiewicz, Mieczysław Bessaga, Michał Mazur, z ekonomii rolnictwa Henryk Romanowski, z hodowli lasu Kazimierz Pilat,
- w 1933 roku z historii architektury Marian Osiński, z technologii chemicznej organicznej Stanisław Moliński, z technologii chemicznej nieorganicznej Donat Langauer, z ogólnej uprawy roli Anatol Listowski, z chemii organicznej Henryk Kuczyński, z ochrony lasu Jan Karfiński,
- w 1934 roku z budowy maszyn Robert Szewalski,
- w 1935 roku z chemii nieorganicznej Bogusława Jeżowska-Trzebiatowska, z chemii fizycznej Witold Romer, z żywienia zwierząt Józef Dubiski, z fizjologii zwierząt Konstanty Wojtulewski, z hodowli lasu Kazimierz Kuźniar, z budownictwa stalowego Franciszek Wasilkowski,
- w 1936 roku z chemii organicznej Leonard Czaporowski, z geometrii wykreślnej Edward Otto i Stanisław Szerszeń, z technologii metali Fryderyk Staub,
- w 1937 roku z architektury Feliks Markowski,
- w 1938 roku z technologii organicznej chemicznej Franciszek Nowotny, z technologii nafty Włodzimierz Kisielów, z użytkowania lasu Mieczysław Janiczek, z urządzania lasu Tadeusz Gieruszyński, z architektury Adam Mściwujewski,

- w 1939 roku z technologii nafty Mikołaj Turkewycz, z technologii chemicznej organicznej Tadeusz Mazoński i Stanisław Masiór, z chemii rolniczej Grzegorz Kijak, z gleboznawstwa Bohdan Dobrzański, z botaniki lasowej Stanisław Batko.

Lista nie jest kompletna, ponieważ w zawierusze wojennej zaginęło wiele dokumentów. Oprócz doktoratów broniących w Politechnice Lwowskiej, w latach 1919–1938 nostryfikowano 50 doktoratów z nauk technicznych, z czego: 19 z Politechniki Wiedeńskiej, 14 z Pragi, po 6 z Grazu i Brna i 4 doktoraty z Gdańska [64].

W okresie międzywojennym habilitowali się na Politechnice Lwowskiej następujący uczeni:

- w 1920 roku Edward Sucharda z chemii ogólnej i analitycznej, Adolf Joszt z technologii chemicznej w rolnictwie,
- w 1922 roku Waław Leśniański z technologii chemicznej organicznej, Adam Maksymowicz z wyższej matematyki, Adam Kuryło z mechaniki budowli,
- w 1923 roku Janusz Henryk Gurski z ogólnej uprawy roli,
- w 1924 roku Walerian Swedarski z nasionoznawstwa,
- w 1925 roku Wiktor Jakób z chemii nieorganicznej, Romuald Rosłoński z budownictwa wodnego,
- w 1926 roku Stanisław Brzozowski z budowy mostów, Tadeusz Malarski z fizyki doświadczalnej,
- w 1927 roku Tadeusz Kuczyński z technologii chemicznej nieorganicznej,
- w 1928 roku Adam Rose z polityki agrarnej,
- w 1930 roku Henryk Malarski z żywienia zwierząt, Roman Borkowski ze szczegółowej uprawy roli i roślin, Edwin Płazek z chemii nieorganicznej,
- w 1931 roku Alfons Chmielowiec ze statyki,
- w 1933 roku Arkadiusz Musierowicz z chemii rolnej i gleboznawstwa, Włodzimierz Burzyński z mechaniki kontynuów, Władysław Nikliborc z mechaniki teoretycznej, Bolesław Świętochowski z uprawy roli i roślin (przeniesienie habilitacji ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego),
- w 1934 roku Marian Kamieński z mineralogii i geologii, Antoni Szayna z technologii nafty, Bogusław Bobrański z chemii organicznej, Włodzimierz Trzebiatowski z chemii nieorganicznej, Władysław Płoński z urządzania lasu, Franciszek Krzysik z użytkowania lasu,
- w 1936 roku Edmund Wilczkiewicz z miernictwa, Franciszek Wasilkowski z budownictwa żelaznego, Stanisław Mazur z wyższej matematyki,

- w 1937 roku Stanisław Ocheńduszko z nauki o ciepłe, Stanisław Bieńkowski z organizacji i zarządzania przedsiębiorstwami, Władysław Herman ze szczegółowej hodowli zwierząt, Aleksander Tychowski z technologii przemysłu rolnego, Tomasz Kluz ze statyki budowli, Waclaw Fonikowski z ekonomiki rolnictwa (przeniesienie habilitacji z SGGW), Czesław Kanafojski z maszynoznawstwa rolnego (przeniesienie habilitacji z SGGW), Kazimierz Miczyński junior z hodowli roślin (przeniesienie habilitacji z Uniwersytetu Jagiellońskiego),
- w 1938 roku Józef Żaczek z budownictwa wodnego, Robert Szewalski z teorii i budowy maszyn, Henryk Romanowski z ekonomiki rolnej (przeniesienie habilitacji z Uniwersytetu Stefana Batorego), Marian Nunberg z ochrony lasu, Henryk Kuczyński z chemii organicznej,
- w 1939 roku Stanisław Szerszeń z geometrii wykreślnej, Fryderyk Staub z technologii metali, Mikołaj Turkewycz z technologii nafty.

Frekwencja studentów wzrosła od 670 w roku akademickim 1917/18 do 3606 w 1938/39, przy średniej z okresu 20 lat wynoszącej 2420. Największym Wydziałem całego okresu międzywojennego był Wydział Mechaniczny, którego najniższa frekwencja studentów wynosiła 383 (29% ogółu), najwyższa natomiast 1348 (40,4% ogółu), średnia natomiast 34,5%. Na drugim miejscu plasował się Wydział Inżynieryjny, na którym liczba studentów wzrosła od 302, (18,1% ogółu) do 837 (33,6%) ze średnią 23,3%. Trzeci pod względem popularności był Wydział Rolniczo-Lasowy, na którym liczba studentów wzrosła od 296 (12,6%) do 625 (26,2%), ze średnią 17,5%, na czwartym miejscu plasował się Wydział Chemiczny ze wzrostem liczby studentów od 157 (12,1%) do 530 (16,9%) ze średnią 14,2%. Najmniej licznym był Wydział Architektoniczny, na którym wykazano wzrost liczby studentów od 103 (6,2%) do 291 (10,9%) ze średnią 8%.

Podobnie jak w całym kraju, także na Uczelni widoczne było silne zróżnicowanie narodowościowe. Do 1922 roku nie prowadzono dokładnych statystyk, z danych statystycznych dotyczących wyznania można wnioskować, że ponad 78,3% studentów stanowili Polacy, 11,6% stanowili Żydzi następnie Ukraińcy 6,3%, Niemcy, Austriacy i inni stanowili średnio 3,8%. W 1922 roku na 2481 studentów jako Polacy zadeklarowało się 2339 studentów (w tym 253 wyznania mojżeszowego i 14 grekokatolickiego), jako Żydzi 50, Ukraińcy 39, zaś 53 jako Czesi, Węgrzy, Bułgarzy, Niemcy, Rumuni, Chorwaci, Rosjanie, Słoweńcy, Włosi, Serbowie. W roku 1923 na 2560 studentów przynależność państwową określiło jako polską 2507 osób,

bułgarską 22, rumuńską 13, jugosłowiańską 7, czeską 3, po jednej włoską, węgierską, amerykańską, 4 radziecką.

W 1937 roku 2118 osób zadeklarowało wyznanie rzymskokatolickie, polski język ojczysty – 2334 osób; na 310 osób wyznania mojżeszowego język hebrajski tylko 151; na 42 protestantów język niemiecki tylko 17; na 368 łącznie grekokatolików i prawosławnych (Ukraińców, Białorusinów, Rosjan), język ojczysty polski zadeklarowało 35 osób. Mimo że kobiety mogły już studiować na politechnice od 1911 roku, to faktycznie pojawiły się w większej liczbie dopiero od 1918 roku – 31. W 1939 roku na Wydziałach Architektonicznym, Chemicznym, Rolniczo-Lasowym i Ogólnym studiowało już 148 kobiet.

Okres międzywojenny przyniósł po początkowo pewnym liberalizmie zaostrenie przyjęć na studia. Kryterium stanowił pozytywny wynik z egzaminów wstępnych z matematyki, fizyki i geometrii wykreślnej na Wydziale Mechanicznym, chemii na Wydziale Chemicznym, matematyki i przyrody Polski na Wydziale Rolniczo-Lasowym.

Podczas studiów i po nich, przed egzaminem dyplomowym, obowiązywały różne praktyki zawodowe, stanowiące stale problem, zarówno dla Uczelni, jak i studentów. Niektóre wydziały zabiegały o przydział praktyk z innych ministerstw, jak na przykład Robót Publicznych lub Komunikacji dla studentów inżynierii, z Ministerstwa Rolnictwa dla leśników i rolników, oprócz tego w zakładach przemysłowych. Praktyki te były częściowo odpłatne. Znaczna część studentów musiała na własną rękę poszukiwać różnych form praktyk w formie respektowanej przez uczelnię.

Zestawiona w tablicy 1.2 liczba studentów immatrykulowanych w okresie międzywojennym wskazuje na postępujący wzrost i rozwój uczelni. Największy progres w tym okresie wykazał Wydział Mechaniczny i Wydział Chemiczny, które ponad czterokrotnie zwiększyły liczbę studentów. Potroił liczbę immatrykulowanych studentów również Wydział Inżynierii. Wydział Architektoniczny i Rolniczo-Lasowy podwoiły liczbę słuchaczy.

Tablica 1.2

Liczba immatrykulowanych studentów w Szkole Politechnicznej i w Politechnice Lwowskiej w latach 1918–1939 [64]

Rok akademicki	Wydział						Razem
	Inżynierii*	Architektoniczny	Mechaniczny	Chemiczny	Rolniczo-Lasowy	Ogólny	
1918 – 1919	332	107	383	167	--	--	989
1919 – 1920	302	103	427	157	296	--	1285
1920 – 1921	495	151	703	255	504	--	2108
1921 – 1922*	511	182	806	326	593	26	2444
1922 – 1923	442	162	809	362	627	31	2433
1923 – 1924	460	158	749	349	575	63	2354
1924 – 1925	484	143	682	322	440	89	2160
1925 – 1926	423	138	744	290	382	124	2101
1926 – 1927	410	133	702	336	350	178	2109
1927 – 1928	462	167	632	343	338	256	2198
1928 – 1929	535	195	691	351	339	180	2291
1929 – 1930	638	231	739	365	457	101	2531
1930 – 1931	773	245	895	390	480	162	2945
1931 – 1932	804	263	988	383	526	224	3188
1932 – 1933	824	266	948	378	487	209	3112
1933 – 1934	822	304	864	366	420	--	2776
1934 – 1935	658	265	864	373	367	--	2527
1935 – 1936	552	253	814	320	309	--	2248
1936 – 1937	650	251	1178	441	335	--	2855
1937 – 1938	720	266	1262	486	392	--	3126
1938 – 1939	837	276	1348	530	615	--	3606

* – w roku akademickim oficjalna nazwa wydziału brzmiała Wydział Inżynierii Dróg i Mostów od 1919 roku do 1926 roku nazwa brzmiała Wydział Komunikacyjny, a później do 1939 roku Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej,

* – w roku akademickim 1921/22 istniał przejściowo Wydział Wojskowy, na którym immatrykulowało się 37 studentów.

Podsumowując okres przedwojenny wypada uwydatnić wkład Politechniki Lwowskiej w życie państwa i społeczności naukowej.

Godność profesora honorowego Uczelni, wymagająca jedności kolegium profesorskiego, nadano następującym profesorom:

- Karolowi Skibińskiemu w 1921 roku,
- Jerzemu Michalskiemu w 1921 roku,
- Placydowi Dziwińskiemu w 1925 roku,
- Maksymilianowi Thulliemu w 1925 roku,
- Tadeuszowi Wiśniowskiemu w 1925 roku,
- Ignacemu Mościckiemu w 1926 roku,
- Tadeuszowi Fiedlerowi w 1929 roku,
- Karolowi Malsburgowi w 1931 roku,
- Wawrzyńcowi Teisseyrowi w 1935 roku,
- Julianowi Fabiańskiemu w 1936 roku,
- Edwinowi Hauswaldowi w 1939 roku.

Natomiast doktoraty honoris causa nadano:

- w 1919 roku warszawskiemu architektowi Józefowi Dziekońskiemu,
- w 1921 roku emerytowanemu profesorowi Politechniki Lwowskiej Karolowi Skibińskiemu,
- w 1922 roku profesorowi Politechniki Lwowskiej Ignacemu Mościckiemu,
- w 1923 roku marszałkowi Francji, Anglii i Polski Ferdynandowi Fochowi,
- w 1925 roku:
  - wybitnemu lwowskiemu inżynierowi wodnemu za generalny plan regulacji Wisły Romanowi Ingardenowi,
  - historykowi techniki Feliksowi Kucharzewskiemu,
  - senatorowi Andrzejowi Kędziorowi,
  - profesorowi kolejnictwa w Warszawie Aleksandrowi Wasiutyńskiemu,
- w 1929 roku przechodzącemu na emeryturę profesorowi Politechniki Lwowskiej Tadeuszowi Fiedlerowi,
- w 1930 roku:
  - profesorowi mechaniki teoretycznej Politechniki Warszawskiej Stanisławowi Bełżeckiemu,
  - wybitnemu budowniczemu mostów i linii kolejowych w Stanach Zjednoczonych Rudolfowi Modrzejewskiemu (Ralphowi Modjeskiemu),
  - francuskiemu profesorowi z École Nationale des Ponts et Chaussées w Paryżu Paulowi Séjourné,
- w 1931 roku szwedzkiemu genetykowi ze Sztokholmu Nilowi Hansonowi,
- w 1935 roku profesorowi Politechniki Lwowskiej Kazimierzowi Bartłowi,
- w 1936 roku dyrektorowi Głównego Urzędu Miar w Warszawie Zdzisławowi Rauscherowi,
- w 1939 r. krakowskiemu architektowi Tadeuszowi Stryjeńskiemu.

Profesorowie Politechniki Lwowskiej uczestniczyli w założeniu w 1920 roku i w dalszych pracach Akademii Nauk Technicznych:

- Stanisław Anczyc – członek korespondent od 1923 roku,
- Kazimierz Bartel – członek czynny od 1931 roku,
- Emil Bratro – członek korespondent od 1935 roku,
- Stefan Bryła – członek czynny od 1935 roku,
- Ludwik Berman – członek korespondent od 1932 roku,
- Tadeusz Godlewski – członek założyciel w 1920 roku,
- Marian Górski – członek czynny od 1935 roku,
- Lucjan Grabowski – członek czynny od 1923 roku,

- Edwin Hauswald – członek założyciel w 1920 roku, wiceprezes w latach 1936–1939,
- Maksymilian Huber – członek założyciel w 1920 roku, prezes w latach 1928–1930,
- Włodzimierz Krukowski – członek czynny od 1936 roku,
- Adam Kuryłło – członek korespondent od 1935 roku,
- Artur Kuhnel – członek korespondent od 1923 roku,
- Jan Łopuszański – członek korespondent od 1923 roku,
- Karol Malsburg – członek czynny od 1932 roku,
- Maksymilian Matakiewicz – członek korespondent od 1923 roku, prezes w latach 1930–1933,
- Ignacy Mościcki – członek założyciel w 1920 roku,
- Stefan Niementowski – członek założyciel w 1920 roku,
- Stanisław Pilat – członek korespondent od 1932 roku,
- Czesław Reczyński – członek korespondent od 1932 roku,
- Aleksander Rothert – członek założyciel w 1920 roku,
- Mieczysław Rybczyński – członek korespondent od 1923 roku,
- Romuald Rosłoński – członek korespondent od 1932 roku,
- Karol Skibiński – członek założyciel w 1920 roku,
- Gabriel Sokolnicki – członek korespondent od 1932 roku,
- Edward Sucharda – członek korespondent od 1932 roku,
- Wiktor Syniewski – członek założyciel w 1920 roku,
- Maksymilian Thullie – członek założyciel w 1920 roku, wiceprezes w latach 1920–1923, prezes w latach 1923–1928,
- Karol Wątarek – członek korespondent od 1932 roku,
- Kasper Weigel – członek czynny od 1923 roku,
- Roman Witkiewicz – członek korespondent od 1928 roku.

Do wybuchu II wojny światowej inne uczelnie w Polsce zasilili jeszcze następujący naukowcy.

Na Politechnikę Warszawską odeszli:

- w 1918 roku hydrotechnik Karol Pomianowski,
- w 1919 roku mechanik Wiesław Chrzanowski,
- w 1920 roku termodynamik Bohdan Stefanowski, metaloznawca Witold Broniewski, technolog włókna Władysław Bratkowski,
- w 1925 roku chemik Ignacy Mościcki,
- w 1926 roku mechanik Wacław Suchowiak,
- w 1928 roku mechanik Maksymilian Huber,
- w 1934 roku profesor budowy mostów Stefan Bryła,

- w 1929 roku chemik Kazimierz Kling,
- w 1937 roku matematyk Władysław Nikliborc.

Na Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie przeszli:

- w 1920 roku chemik Kazimierz Kling,
- w 1922 roku prawnik Zbigniew Pazdro,
- w 1937 roku chemik Włodzimierz Trzebiatowski.

Na Uniwersytet Jagielloński przeszli:

- w 1924 roku profesor maszynoznawstwa rolnego Tadeusz Gołogórski,
- w 1932 roku fizykochemik Bogdan Kamieński.

Na Uniwersytet Poznański przenieśli się:

- w 1919 roku matematyk Zdzisław Krygowski i fizyk Alfred Denizot,
- w 1930 roku chemik Jerzy Suszko,
- w 1937 roku matematyk Władysław Orlicz.

Na Uniwersytet Stefana Batorego w 1928 roku przeszedł ekonomista rolny Witold Staniewicz.

Do Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przeszli:

- w 1920 roku konstruktor budownictwa żelbetonowego Marcei Marcichowski,
- w 1923 roku chemik rolny Marian Górski,
- w 1937 roku leśnik i specjalista od użytkowania lasu Franciszek Krzysik.

Wielu czynnych pracowników Uczelni piastowało wysokie funkcje w życiu publicznym i politycznym Polski. Najwyższą godność – prezydenta II Rzeczypospolitej pełnił prof. Ignacy Mościcki (1 czerwca 1926 – 30 września 1939). Pięciokrotnie premierem rządu był prof. Kazimierz Bartel (15 maja 1926 – 4 czerwca 1926, 8 czerwca 1926 – 20 września 1926, 20 września 1926 – 24 września 1926, 28 czerwca 1928 – 13 kwietnia 1929 roku, 29 grudnia 1929 – 17 marca 1930), raz był wicepremierem pełniąc jednocześnie funkcję ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego (2 października 1926 – 9 stycznia 1927), dwukrotnie pełnił także funkcje ministra kolei żelaznych (13 grudnia 1919 – 13 września 1920 i 15 maja 1926 – 14 czerwca 1926). Jerzy Michalski w okresie od 24 lipca 1920 roku do 6 czerwca 1922 roku był początkowo ministrem aprowizacji, a potem ministrem skarbu. Jan Łopuszański był ministrem robót publicznych od 31 lipca 1922 roku do 15 grudnia 1923 roku. Witold Staniewicz był ministrem reform rolnych od 20 czerwca 1926 roku do 23 sierpnia 1930 roku, Maksymilian Matkiewicz od 20 grudnia 1929 roku do 23 sierpnia 1930 roku był ministrem robót publicznych. Oprócz aktywnej zawodowo kadry

profesorskiej ministrem robót publicznych był także były profesor Politechniki Lwowskiej Widold Broniewski.

Do grona absolwentów Politechniki Lwowskiej pełniących wysokie funkcje państwowe należy zaliczyć Jędrzeja Moraczewskiego, który był premierem (18 listopada 1918 – stycznia 1919) oraz trzykrotnie ministrem: robót publicznych (2 października 1926 – 29 grudnia 1929, 20 listopada 1925 – 7 lutego 1926) oraz komunikacji (17 listopada 1918 r. – 29 grudnia 1918 r.), Władysława Sikorskiego, który przed wybuchem II wojny światowej pełnił funkcję premiera (16 grudnia 1922 – 26 maja 1923), ministra spraw wewnętrznych (16 grudnia 1922 – 26 maja 1923) i ministra spraw wojskowych (14 lutego 1924 – 14 listopada 1925). Już na uchodźctwie pełnił funkcję premiera (30 września 1939 – 4 lipca 1943) oraz ministra spraw wojskowych (30 września 1939 – 26 września 1942) i ministra sprawiedliwości (16 października 1939 – 20 lipca 1940). Do grona absolwentów należy zaliczyć również Kazimierza Sosnkowskiego, pełniącego funkcję ministra spraw wojskowych (9 sierpnia 1920 r. – 26 maja 1923 r.) i ministra spraw wojskowych (19 grudnia 1923 – 17 lutego 1924), a w rządzie emigracyjnym był ministrem bez teki (16 października 1939 r. – 20 lipca 1940) [64].

1.2.4. Lwowski Instytut Politechniczny 1939–1941

Pod koniec 29 sierpnia 1939 roku ogłoszono w Polsce powszechną mobilizację. Większość studentów i młodszych pracowników nauki została powołana do wojska, reklamacją od służby objęci zostali samodzielni pracownicy nauki. Jedno z pierwszych zarządzeń ówczesnego rektora prof. Wereszczyńskiego głosiło, aby wszyscy pracownicy niepowołani do służby wojskowej, pozostali na stanowisku i przystąpili do organizowania obrony cywilnej Uczelni i Lwowa. Administratorzy poszczególnych obiektów mieli podjąć działania, w celu kopania rowów przeciwodłamkowych oraz bezpiecznych przejść między obiektami. Władze zorganizowały w głównym gmachu Uczelni szpital polowy (nr 601), na którego czele stanął płk rezerwy dr Aleksander Domaszewicz (który już w 1918 roku był komendantem polskiego szpitala na Uczelni), operatorem oddziału chirurgicznego był prof. Adam Gruca, a personel pomocniczy stanowili klerycy jezuicki, ochotniczki-studentki różnych uczelni Lwowa, a także żony profesorów, jak prof. Jadwiga Geislerowa, Eliza Idaszewska, Stefania Wasilkowska [78]. Pierwszego dnia wojny Lwów został zbombardowany, ucierpiały: główny dworzec, lotnisko w Skniłowie, drogi i koleje, uczelnia nie doznała żadnych zniszczeń. Na skutek wydarzeń z 1 września 1939 r. zmarł prof. Maksymilian Thullie.

Na czele obrony Lwowa stanął gen. Brygady Władysław Langner. Rozpoczęto organizowanie jednostek ochotniczych Obrony Narodowej (ON) z kadetów, Związku Strzeleckiego, Legii Akademickiej, Sokoła, Przysposobienia Wojskowego; z nich powstał ochotniczy pułk ON pod dowództwem ppłka Alfreda Grefnera w składzie dwu batalionów: I pod dowództwem kpt. Józefa Berezowskiego, II pod dowództwem kpt. Stanisława Zielińskiego. Do organizowania kompanii studenckich przyczynił się emerytowany generał Marian Januszajtis, dowódcą kompanii z politechniki był por. Mieczysław Krzyński, a dowódcą plutonu ppor. Rez. Jan Dubiński. Kompania Politechniki była już sformowana 2 września i zakwaterowana w przyziemiu biblioteki głównej. Bezpośredni niemiecki atak na miasto rozpoczął się 12 września, walki trwały na przedpolu i w samym mieście. W dniu 17 września w godzinach rannych Dowództwo Okręgu Korpusu we Lwowie otrzymało meldunek o przekroczeniu polskiej granicy przez wojska sowieckie. Tego dnia po południu gen. Langnerowi został przekazany rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, aby walczyć tylko z Niemcami, a do oddziałów Armii Czerwonej otwierać ogień tylko w przypadkach koniecznej samoobrony. W ciągu nocy z 18 na 19 września 1939 roku sowiecki pododdział zaatakował polskie barykady na Łyczakowie i ostrzelał stanowiska 1 baterii 42 dywizjonu artylerii lekkiej, próbując wedrzeć się do miasta z zaskoczenia. Polacy odparli jednak to uderzenie. W tej sytuacji Sowietci zamknęli wschodni skraj miasta i zajęli Winniki powodując, że Lwów formalnie znalazł się w okrążeniu.

Kilka dni później, 21 września niemieckie wojska zakończyły wycofywanie się spod Lwowa, przekazując swoje pozycje Armii Czerwonej. 22 września 1939 roku Armia Czerwona wkroczyła do Lwowa. Wszystkie instytucje zostały zobowiązane do natychmiastowego rozpoczęcia działalności. Rektor Wereszczyński zarządził otwarcie Politechniki, kontynuowano lub rozpoczęto egzaminowanie. Od października wykłady odbywały się w dostępnych salach. Wbrew pozorom, okupacja sowiecka i funkcjonowanie uczelni spowodowały rekordową frekwencję wśród studentów. Zgłosili się głównie Ślązacy oraz byli studenci Politechniki Warszawskiej pochodzenia żydowskiego. Do Lwowa przybyli także uczeni z Warszawy i Krakowa, uzupełniając vacaty w kadrze naukowej.

Komisarzem Politechniki został podpułkownik zarządu politycznego Armii Czerwonej Jusimow, który pełnił także rolę politycznego komisarza Lwowa w latach 1940–1941. Dość szybko zainteresował się pracownikami Uczelni, wrogo nastawionymi do władz sowieckich. Pierwszą ofiarą komisarza na Uczelni był referendarz rektoratu, mgr praw Marian Dubaniowski (rys. 1.14), do którego zakresu obowiązków należały sprawy dyscyplinarne studenckie (prawdopodobnie padł ofiarą donosów). Jego losy nie zostały

nigdy poznane, można tylko domniemywać, że został deportowany w głąb ZSRR lub zginął w więzieniu.

Rys. 1.14. Pierwsza ofiarą represji sowieckiej na Politechnice Lwowskiej – referendarz rektoratu, mgr praw Marian Dubaniowski (zbiór: M. Widajewicz-Nowakowska)

Fig. 1.14. The first victim of Soviet repression at the Lviv Polytechnic – re-rector of the rector's office, Master of Law Marian Dubaniowski (collection: M. Widajewicz-Nowakowska)

Zaraz też aresztowano bardzo popularnego kuratora Bratniej Pomocy prof. Edwarda Geislera, który po rocznych maltretowaniach w różnych więzieniach, najdłużej w Kijowie, wrócił w stanie przerażającego wycieńczenia. Po 15 października 1939 roku Jusimow zorganizował likwidacyjne zebranie Bratniaka oraz dotychczasowych stowarzyszeń uczelnianych i zabór ich mienia. W czasie rozszalałego terroru ginęli bez wieści także studenci Politechniki, między innymi studenci Wydziału Mechanicznego Jan Mięśowicz, Tadeusz Chmielewski, Stanisław Moczarski, przewodniczący Stowarzyszenia Asystentów Stanisław Piekarski (były absolwent Korpusu Kadetów nr 1 we Lwowie i uczestnik obrony miasta we wrześniu 1939 roku) [60, 78].

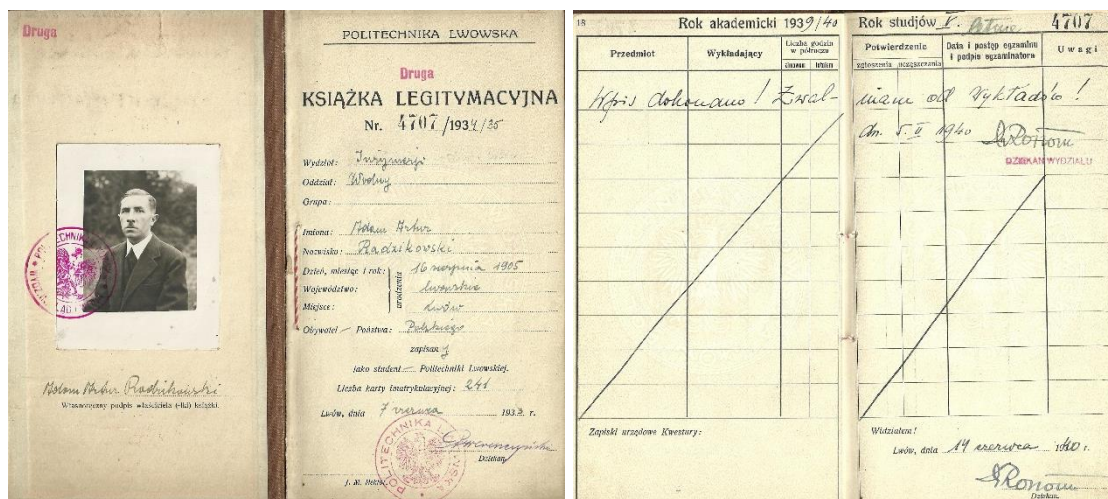
Właściwe działanie naukowe i dydaktyczne na Uczelni rozpoczęło się w połowie października 1939 roku. Uczelnię nazwano Lwowskim Instytutem Politechnicznym. Rektorem mianowano przybyłego z Kijowa byłego dyrektora tramwajów Maksyma Pawłowicza Sadowskiego, legitymującego się tylko średnim wykształceniem technicznym. W pierwszej kolejności usunął z funkcji rektora Wereszczyńskiego i prorektora Łomnickiego. Profesor Wereszczyński stracił również katedrę na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej oraz prawo do emerytury. Na prorektora do spraw nauki powołano prof. Włodzimierza Krukowskiego, związanego z polską lewicą, który umiejętnie chronił życie i dobro wielu Polaków, jak i bronił interesu Uczelni. Duży wpływ na naukową działalność Uczelni miał jeszcze dziekan Wydziału Mechanicznego Włodzimierz Burzyński. Sprawy polityczne, doktrynalne i stosunki z władzami załatwiał dyrektor Sadowski.

W połowie listopada 1939 roku do Lwowa przyjechała z Moskwy specjalna komisja pod przewodnictwem wiceministra oświaty (zastępca wszechzwiązkowego komisarza

oświaty) do zbadania poziomu i kwalifikacji kadry pedagogicznej. Każdy profesor i docent przedstawiał swe osiągnięcia zawodowe, naukowe i publikacje. Wyniki kontroli okazały się pozytywne, a wysoki poziom naukowy niewątpliwie zaskoczył komisję. Niebawem prof. Krukowskiego zatwierdzono na stanowisku prorektora do spraw nauki i przewodniczącego rady naukowej (naucznyj sowiet), która składała się z dziekanów, przedstawicieli organizacji partyjnej, związku zawodowego i komsomołu (komunistycznego związku młodzieży).

Rada nie miała jednak pełnych kompetencji dawnego senatu Uczelni, ale decydowała o wszystkich sprawach profesorów i docentów, a wnioski przekazywała do Najwyższego Komitetu w Moskwie do zatwierdzenia. Komisja zatwierdziła dotychczasowy skład grona nauczającego (45 profesorów zwyczajnych, 17 nadzwyczajnych, 18 docentów habilitowanych), wobec zaś braków w pełnej obsadzie zaprosiła do współpracy emerytowanych profesorów Edwina Hauswalda, Jana Boguckiego i innych.

Wybrani w czerwcu 1939 roku dziekani pozostali na swych stanowiskach i załatwiali sprawy naukowe. Pozostałymi sprawami zajmował się pomocnik dziekana będący politycznym komisarzem do spraw studenckich (przesądzał o zwolnieniach, usprawiedliwieniach, skreśleniach, stypendiach, mający do pomocy starostów). Nad każdym studentem rozciągnięto polityczny nadzór w najbardziej osobistych sprawach. Warunkiem przyjęcia na Uczelnie było pochodzenie społeczne i narodowe kandydatów, nie brano pod uwagę wyników egzaminów wstępnych. Odrzucano podania licznych Polaków pod pozorem nieodpowiedniego pochodzenia społecznego (między innymi odrzucono przejściowo syna prof. Adama Kuryły). Studenci wyższych lat natomiast nie mogli być formalnie kwestionowani, co umożliwiło właśnie wielu Polakom kontynuowanie studiów. Studenci z wysłuchanym IV rokiem studiów, mający zaległości w egzaminach i pracach projektowych utworzyli grupę dyplomantów, zwolnionych od uczęszczania na wykłady (rys. 1.15) i upoważnionych do składania dyplomu według polskich przepisów z 1938 roku.

Rys. 1.15. Strony z książki legitymacyjnej Adama Radzikowskiego⁴ potwierdzające przyjęcie do grupy dyplomantów (zbiór: Wiesław Radzikowski)

Fig. 1.15. Pages from Adam Radzikowski ID book confirming admission to the group of graduates (collection: Wiesław Radzikowski)

W stosunku do pozostałych studentów wprowadzono pięcioletni sowiecki program studiów na wszystkich wydziałach. Wszyscy musieli wysłuchać wykładów i zdać egzamin z marksizmu i leninizmu. W 1940 roku odbyły się egzaminy dyplomowe dyplomantów według dawnych przepisów. Na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej zdało sześć osób, po 1940 roku egzaminy dyplomowe według polskich przepisów były już niemożliwe [78].

W styczniu 1940 roku dokonano formalnego podporządkowania spraw personalnych sowieckim przepisom. Profesorom lub docentom bez doktoratu wyznaczono termin do złożenia dysertacji. Odpowiednie wnioski skierowane do Moskwy już w lutym zostały pozytywnie załatwione, wszyscy profesorowie i docenci z doktoratami zostali zatwierdzeni. Nominację na profesorów nadzwyczajnych uzyskali docenci Aleksander Tychowski, kierownik Katedry Technologii Rolniczej, Czesław Kanafojski, kierownik Katedry Maszynoznawstwa Rolniczego, Kazimierz Miczyński junior, kierownik nowo uruchomionej Katedry Hodowli Roślin.

Oprócz wykładów obowiązywały seminaria z historii partii w grupach po kilka katedr, w zależności od liczebności ich pracowników. Podczas Świąt Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy zajęcia odbywały się normalnie, bo nie uznawano ich za dni wolne od pracy, nastrój na salach panował jednak świąteczny. Każdy pracownik Uczelni musiał należeć do związku zawodowego – profspółki [77]. Pierwsza weryfikacja nastąpiła

⁴ Adam Radzikowski (ur. 16 sierpnia 1905 roku we Lwowie, zm. 6 lutego 1976 roku w Gliwicach) – absolwent Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej. Kierownik Zarządu Inwestycji Politechniki Śląskiej. W latach 1945–1961 równocześnie adiunkt w Katedrze Budowy Mostów kierowanej przez profesora Stanisława Brzozowskiego.

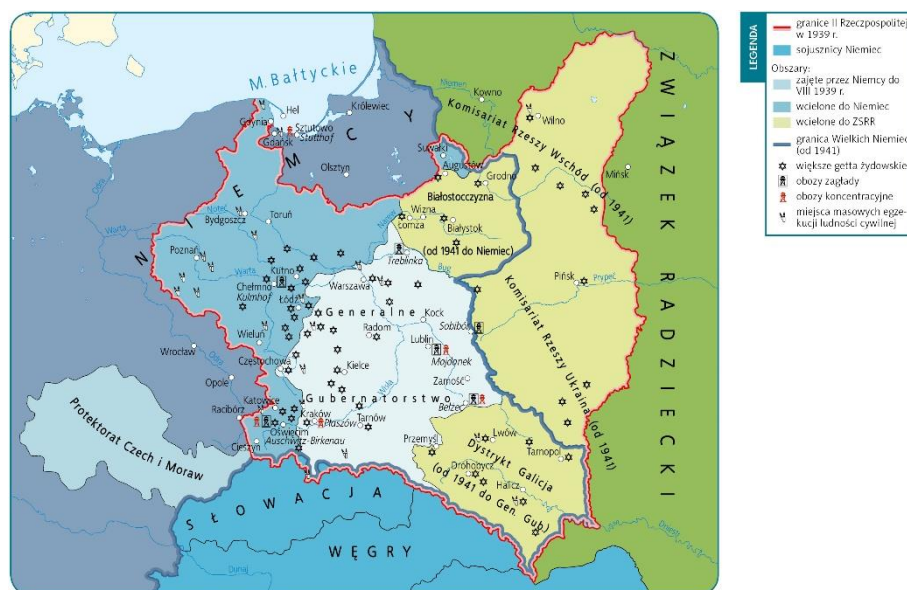
w styczniu 1940 roku, w wyniku, czego do profspółki nie zostali przyjęci przedwojenni profesorowie – Nadolski, Joszt, Sucharda, Łukasiewicz, Wereszczyński oraz Borowicz – zostali uznani za faszystów lub burżujów. Nowo przybyli musieli przedstawić szczegółowy życiorys i odpowiadać na szczegółowe zapytania odnośnie działalności, osiągnięć naukowych, kontaktów zagranicznych. Taką procedurę przeszedł między innymi ówczesny doktor Stefan Kaufman.

W lipcu 1940 roku przebywali w Moskwie prof. Kazimierz Bartel i prof. Włodzimierz Krukowski. Akademia Nauk ZSRR zaproponowała prof. Bartłowi między innymi przełożenie jego podręcznika geometrii wykreślnej na język rosyjski. W trakcie pobytu w Moskwie zaproponowano prof. Bartłowi wprost, by stanął na czele rządu polskiego, sformowanego pod egidą ZSRR, a w zamian zostaną zwolnieni z więzień i deportacji wszyscy Polacy. Profesor Bartel propozycje odrzucił oczywiście nie wiedząc, że los więźniów Kozielska, Starobielska, Ostaszkowa już się dokonał, bo morderstw dokonano w kwietniu i maju 1940 roku. Na przełomie sierpnia i września 1940 roku zaproszono grono profesorów uczelni lwowskich do Moskwy w celu zapoznania się z organizacją i osiągnięciami naukowymi i technicznymi ZSRR. Z Politechniki wzięli udział w tej dobrze zorganizowanej wyprawie profesorowie Włodzimierz Burzyński, Janusz Groszkowski, Marian Kamiński, Witold Minkiewicz, Stanisław Ochęduszko, Stanisław Pilat, Romuald Rosłoński, Kasper Weigel, Roman Witkiewicz. Mimo funkcjonowania Uczelni od połowy października 1939 roku i mimo pierwszych brutalnych interwencji w dotychczasowe struktury społeczności akademickiej, na Politechnice nie doszło do stabilizacji, a wręcz nasiliły się porachunki ideologiczne. Głównie Żydzi okrutnie mścili się za getto ławkowe i inne demonstracje antysemickie części młodzieży studenckiej, zwłaszcza w katedrach: silników spalinowych u prof. Ebermana i w obu katedrach budowy mostów (na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wydziale Architektonicznym). Z tego powodu usunięci zostali z uczelni asystenci inż. Jerzy Węgierski z katedry prof. Stanisława Brzozowskiego oraz inż. Zbigniew Budzianowski z katedry prof. Adama Kuryły. W roku 1940 aresztowano i zakatowano w więzieniu artystę-rzeźbiarza Jana Nalborczyka, długoletniego docenta modelowania na Wydziale Architektonicznym. Niezależnie od tego trwały aresztowania i skazywania na tle politycznym i to do ostatniej chwili pobytu władz sowieckich. Późną wiosną 1941 roku usunięto dyrektora Sadowskiego (prawdopodobnie za malwersację milionów rubli). Jako członek partii mógł być sądzony tylko przez sąd partyjny w czasie zjazdów, których Stalin od 1939 roku nie zwoływał. Na jego miejsce, po dłuższej przerwie, mianowano tymczasowego dyrektora N. Szpilko, który wymienił niemal całą administrację na zespół ludzi niekompetentnych, nieufnych i podejrzliwych. Stosunki

na Uczelni uległy dalszemu pogorszeniu. Rozwiązanie najdrobniejszych spraw formalnych było niemal niemożliwe do załatwienia. Ekipa nowego dyrektora została ewakuowana po napaści Niemiec na ZSRR 22 czerwca 1941 roku.

1.2.5. Staatliche Technische Institute 1942–1944

Niemcy wkroczyli do Lwowa 30 czerwca 1941 roku, wraz z nimi formacje gestapo do akcji terroru. Już 2 lipca 1941 r. aresztowano prof. Kazimierza Bartla i osadzono w więzieniu gestapo przy ul. Pełczyńskiej we Lwowie. Gdy nie udało się go nakłonić do tworzenia proniemieckiego rządu polskiego, został na rozkaz Himmlera zgładzony 26 lipca 1941 roku. Trzy południowo-wschodnie województwa II Rzeczypospolitej przekształcono 1 sierpnia 1941 roku w Distrikt Galizien i przyłączono do Generalnego Gubernatorstwa (rys.1.16) ku rozczarowaniu Ukraińców, mających już przygotowany rząd swojej republiki z Jarosławem Stećko na czele. Członków rządu ukraińskiego Niemcy aresztowali i internowali w Berlinie⁵.

Rys. 1.16. II Rzeczpospolita pod okupacją w czasie II wojny światowej w latach 1939–1941 (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.16. II Polish Republic under occupation during World War II in 1939–1941 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

⁵ Niemcy byli zdecydowanie przeciwni koncepcji powstania państwa ukraińskiego, pragnąc wszystkich Słowian przekształcić w niewolniczą siłę roboczą. Podczas ostatecznych rozmów prowadzonych we wrześniu 1941 roku w Berlinie w gmachu byłej ambasady polskiej pomiędzy przedstawicielami Abwehry i OUN (B), zarówno Stepan Bandera, jak i Jarosław Stećko (ogłosił Akt Odnowienia Państwa Ukraińskiego 30 czerwca 1941 w Pałacu Lubomirskich przy Rynku we Lwowie) kategorycznie odmówili odwołania deklaracji niepodległości Ukrainy. konsekwencji zostali 15 września 1941 roku osadzeni w więzieniu w Spandau. W późniejszym czasie Bandera i Stećko zostali przewiezieni do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen i osadzeni w odizolowanym od reszty obozu oddziale dla więźniów specjalnych tzw. Zellenbau, gdzie w osiemdziesięciu celach przebywali również pseudonim. pierwszy dowódca Armii Krajowej Stefan Rowecki, ostatni kanclerz Austrii Kurt Schuschnigg, premier Francji Édouard Daladier, czy przywódca Komunistycznej Partii Niemiec (KPD) Ernst Thälmann.

Z początkiem lipca 1941 roku Niemcy zamknęli wszystkie uczelnie Lwowa. Gmach główny Politechniki ponownie adaptowano na niemiecki szpital wojennych, ruchomy inwentarz zmagazynowano w gmachu biblioteki i gmachu chemii. Tymczasowym komisarycznym administratorem pozostałych budynków uczelni mianowano prof. Eugena Perchorowycza. W roku akademickim 1941/42 Uczelnia była nieczynna. Bezrobotni i niewynagradzani profesorowie oraz asystenci gromadzili się w pogodne dni na wewnętrznym dziedzińcu biblioteki w celu wymiany wiadomości o wydarzeniach publicznych, w razie niepogody zaś w katedrze teorii maszyn cieplnych w Laboratorium Maszynowym u prof. Ochęduszki. Akcja ta była prowadzona stale w latach 1941–1945. Wiadomości z nasłuchu radiowego przekazywał student Wydziału Mechanicznego Kazimierz Woźniewski, korzystając z danych okręgowej delegatury rządu londyńskiego, sporadycznie asystent prof. Ochęduszki Władysław Fischer. Stałymi uczestnikami tych spotkań byli profesorowie Adolf Polak, Robert Szewalski, Marian Kamiński i Adam Kuryłło [77].

Z potrzeby zwiększenia liczby zawodowego personelu do zagospodarowania podbitych na wschodzie Europy terenów, Niemcy zdecydowali się uruchomić w ograniczonym stopniu działalność uczelni lwowskich i przy okazji dopuścić w większym stopniu kandydatów ukraińskich, w celu zrównoważenia przewagi polskiej inteligencji.

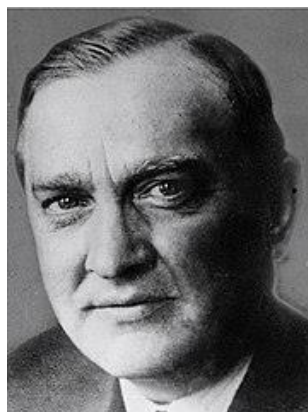
19 marca 1942 roku po naradzie prowadzonej przez generalnego gubernatora Hansa Franka zdecydowano o wznowieniu czynności na niektórych uczelniach, ale bez prawa nadawania dyplomów ukończenia wyższych studiów, stopni naukowych. Z takim rozwiązaniem liczył się już w 1941 roku prof. Eugen Perchorowycz, który zaczął nawiązywać kontakty z gronem profesorskim i badać możliwości wznowienia współpracy naukowej i dydaktycznej. W październiku 1941 roku wystosował do kierowników katedr kwestionariusz dotyczący stanu i personalnej obsady danej jednostki, jej kierunków badawczych, stanu i potrzeb w aparaturze do badań, dydaktyki, obsługi przemysłu. Odpowiedzi wpłynęły do 10 października 1941 roku, następnie 12 grudnia 1941 roku zaprosił kierowników katedr na wspólne posiedzenie w gmachu biblioteki. Przedstawiono krótkie doniesienia o wykończonych pracach badawczych i ich znaczeniu. Dalsze formalne kontakty prof. Perchorowycza z 22 grudnia 1941 roku i 24 stycznia 1942 roku świadczyły o poważnym traktowaniu wznowienia działalności Uczelni. Jej pracownikom poczęto wypłacać raczej symboliczne zasiłki.

W marcu 1942 roku prasa ogłosiła wiadomość o uruchomieniu we Lwowie na Politechnice Staatliche Technische Institute. Nazwa nie wskazywała na średni profil kształcenia, dlatego w 1943 roku zmieniono nazwę na Staatliche Technische Fachkurse Lemberg, aby wydawać absolwentom tylko świadectwo kursów zawodowych.

23 kwietnia 1942 roku władze zwróciły się oficjalnie do kadry naukowej z propozycją podjęcia pracy na kursach. Zajęcia rozpoczęto 15 maja 1942 roku, pracownikom Uczelni wypłacono zaległe od 1 lipca 1941 roku pobory według przedwojennych list płacy (w zdewaluowanej już złotówce) [77]. W innych dziedzinach pozostawały tajne komplety. Na Politechnice wyodrębniono, jako administracyjnie niezależne, kursy rolnicze oraz leśne, uruchomiono szkolenie w budowie maszyn, elektrotechnice, miernictwie, budowie dróg i mostów, architekturze, budownictwie lądowym i wodnym, chemii przemysłowej. Specjalizacje miały mieć własne kierownictwa, w istocie mimo braku senatu, Politechnika działała spójnie przez cały czas okupacji niemieckiej, dzięki trwałym więzom Wydziałów: Inżynierii Lądowej i Wodnej, Architektonicznego, Mechanicznego i Chemicznego, a także Oddziału Lasowego. Oddział Rolniczy w Dublanach miał, ze względu na oddalenie, trudniejszą sytuację. W uzgodnieniach między rządem emigracyjnym a jego delegaturą okręgową we Lwowie postanowiono, że nie uznaje się zarządzeń okupanta i wszystkie kierunki na Politechnice traktuje się, mimo formalnej odrębności, za niepodzielną Politechnikę Lwowską, że będzie realizowany polski program z 1938 roku; studia te będą uznawane za w pełni akademickie (jawne wobec okupanta, objęte systemem tajnego nauczania przez rządzącą się dalej polskim prawem publicznym i prywatnym społeczność uczelnianą). Kierownikiem kursów na Politechnice mianowano profesora maszyn elektrycznych Politechniki Monachijskiej dra Teodora Bödefeldta, który zaangażował wszystkich dotychczasowych profesorów, docentów, asystentów i służbę administracyjną. Oficjalnie na studia przyjmowano przede wszystkim Ukraińców, Polakom robiono trudności, Żydzi studiować nie mogli. Starsze roczniki nie miały trudności z kontynuowaniem studiów i sumiennie to wykorzystywały. W dodatku studia chroniły przed wywozem na przymusowe roboty przyfrontowe na wschodzie, czy zachodzie. W ramach tajnego nauczania, wykłady, ćwiczenia i prace projektowe prowadzono według przedwojennych programów. Uzgodnieniami programów tajnego nauczania z delegaturą rządu londyńskiego zajmowała się konspiracyjna komórka uczelni w skład której wchodził między innymi profesorowie: Włodzimierz Burzyński, Edward Sucharda, Marian Kamiński, Janusz Groszkowski i kilku innych. Dzięki temu po 1945 roku studenci i absolwenci tajnego nauczania Politechniki Lwowskiej mieli ułatwione zadanie na kontynuowanie nauki lub zatwierdzenie dyplomów. Językiem wykładowym miał być niemiecki, ale Polacy podawali równoległe terminologię polską, z czasem terminologię niemiecką na tle wykładu po polsku. Absolwentom drugiego roku kursów dawano rodzaj świadectw półdyplomowych.

Uruchomiono katedrę nauk prawniczych i przywrócono na nią prof. Antoniego Wereszczyńskiego. Na opuszczone stanowiska, po śmierci profesorów z katedry I Matematyki (Stożek) i II Matematyki (Łomnicki) powołano nowych, Ukraińca, nauczyciela gimnazjalnego dra Mirona Zaryckiego⁶, który objął I Matematykę, a na II Matematykę powołano prof. Stefana Banacha⁷, luminarza lwowskiej szkoły matematycznej (rys. 1.17).

Rys. 1.17. Profesor Stefan Banach, przedstawiciel lwowskiej szkoły matematycznej
Fig. 1.17. Professor Stefan Banach, representative of the Lviv mathematics school

Frekwencja na kursach technicznych była początkowo mniejsza, wiosną 1942 roku na wszystkich kursach we Lwowie było 1736 słuchaczy, w tym 759 na Politechnice (z tego 181 na rolnictwie i 50 na leśnictwie). Jesienią 1943 r. na wszystkich kursach technicznych studiowało 1753 osób (1176 Ukraińców, 557 Polaków), w tym 231 na

⁶ ojca Ireny Zaryckiej – sędzonej za udział w zamachu na ministra Bronisława Pierackiego.

⁷ Stefan Banach (ur. 30 marca 1892 roku w Krakowie, zm. 31 sierpnia 1945 roku we Lwowie) – w latach 1911–1913 zaliczył egzaminem częściowym (tzw. półdyplom) dwa lata studiów na Wydziale Inżynierii Lądowej Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Po wybuchu I wojny światowej pracował, jako nadzorca przy budowie dróg. W 1916 dr Hugo Steinhaus zainteresował się przypadkowo spotkanym Banachem. W 1920 roku dzięki wstawiennictwu Steinhausa Banach otrzymał asystenturę (do 1922 roku) w Katedrze Matematyki na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej u prof. Antoniego Łomnickiego. W 1920 roku (nie mając dyplomu ukończenia studiów) doktoryzował się na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W 1922 roku habilitował się na Uniwersytecie Jana Kazimierza (decyzja Rady Wydziału z 30 czerwca) i 22 lipca tego roku otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1927 roku na profesora zwyczajnego tego uniwersytetu. W 1924 roku został członkiem PAU. W latach 1922–1939 kierował jednym z zakładów w Instytucie Matematycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W 1939 roku został wybrany na prezesa Polskiego Towarzystwa Matematycznego. Był członkiem zwyczajnym Kasyna i Koła Literacko-Artystycznego we Lwowie. Po zajęciu Lwowa przez wojska sowieckie był profesorem Uniwersytetu Lwowskiego, dziekanem Wydziału Matematyczno-Fizycznego. Chociaż stronił od polityki, zgodził się zostać delegatem do Lwowskiej Rady Miejskiej. W czerwcu 1941 roku został wpisany na listę kandydatów na członków Akademii Nauk ZSSR. W czasie okupacji niemieckiej Lwowa (w latach 1941–1944), z powodu zamknięcia przez Niemców uczelni wyższych, pozbawiony możliwości pracy zawodowej, wraz z wieloma innymi przedstawicielami nauki, kultury, członków ruchu oporu, młodzieży gimnazjalnej i akademickiej we Lwowie był (wraz z synem Stefanem, studentem medycyny) karmicielem wszy w Instytucie Badań nad Tyfusem Plamistym i Wirusami profesora Rudolfa Weigla, dzięki czemu posiadał dokument, który skutecznie chronił go przed represjami okupantów. Od 1942 roku do 1944 roku był wykładowcą matematyki na Państwowych Technicznych Kursach Zawodowych. Po ponownym zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną (27 lipca 1944 roku) kontynuował swoją pracę na Uniwersytecie Lwowskim, jako kierownik katedry matematyki. Wykładał też w Lwowskim Instytucie Politechnicznym.

rolnictwie (194 Ukraińców, 37 Polaków), 346 na leśnictwie (311 Ukraińców, 35 Polaków), 1156 na kierunkach technicznych (671 Ukraińców, 485 Polaków). W 1942 roku i 1943 roku zmobilizowano studentów ukraińskich do dywizji SS-Galizien, na niektórych rocznikach pozostawali, więc Polacy (z wyjątkiem leśnictwa, gdzie po tej akcji zgłosił się tylko jeden). Na absolwentów kursów fachowych, a także już ukończonych niedawno dyplomowanych inżynierów, czekało jednak niebezpieczeństwo zatrudnienia przez urząd pracy (Arbeitsamt) do prac w zagrożonym nalotami przemyśle wojennym Niemiec. Uczelnia była zobowiązana do przekazywania nazwisk z adresami, tu opatrnościową rolę odegrał prof. Włodzimierz Burzyński, opóźniając lub podając dane bez adresów, co umożliwiło zagrożonym zabezpieczenie się przed tą ewentualnością.

1.2.6. Mord profesorów lwowskich

Jak się okazało aresztowanie prof. Kazimierza Bartla było wstępem do tragedii, jaka spotkała środowisko naukowe Lwowa już następnego dnia [6]. Nocą z 3 na 4 lipca 1941 roku między godziną 22:00 a 2:00 kilka oddziałów SS, policji i połowej żandarmerii pod dowództwem oficerów SS rozjechało się po mieście i przeprowadziło aresztowania profesorów wyższych uczelni we Lwowie. Poza profesorami zabierano wszystkich obecnych w mieszkaniu mężczyzn powyżej 18 roku życia⁸. Oficerowie niemieccy przeprowadzający aresztowania doskonale zdawali sobie sprawę, jaki los czeka zatrzymanych.

Obok Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza, który stracił jednej nocy dwunastu profesorów i docentów, Politechnika Lwowska utraciła ich wraz z prof. Bartlem ośmiu. Kierownik Katedry Matematyki 57-letni prof. Włodzimierz Stożek został aresztowany z dwoma synami: Eustachym 29-letnim inżynierem Emanuelem 24-letnim absolwentem Politechniki. Kierownika Katedry Miernictwa 61-letniego prof. Kaspra Weigla zabrano wraz z 33-letnim synem, mgrem praw Józefem. Aresztowany 52-letni kierownik Katedry Mechaniki Teoretycznej prof. Kazimierz Vetulani mieszkał samotnie, i tylko sąsiadka Lidia Szargułowa widziała przez szybę w drzwiach jak pogwizdującego sprowadzali gestapowcy po schodach do auta.

Taki sam los spotkał 55-letniego kierownika Katedry Pomiarów Maszynowych prof. Romana Witkiewicza. Wraz z nim zabrano jego sublokatora, woźnego

---

⁸ Jedynym wyjątkiem był syn prof. Cieszyńskiego, który, mimo że miał 20 lat, nie został zabrany z ojcem.

Politechniki, Józefa Wojtynę. Tejże nocy inna ekipa aresztowała brata żony prof. Witkiewicza, 43-letniego kierownika Katedry Chorób Zakaźnych Zwierząt Małych Akademii Medycyny Weterynaryjnej, prof. Edwarda Hamerskiego.

Wśród pozostałych uwięzionych członków Politechniki znalazł się 60-letni kierownik Katedry Technologii Nafty i Gazów Ziemnych prof. Stanisław Piłat. Ofiarą gestapo padł również 53-letni kierownik Katedry Pomiarów Elektrycznych i kierownik Laboratorium Elektrotechnicznego, prof. Włodzimierz Krukowski. Ostatnim wśród ośmiu aresztowanych profesorów Politechniki był 60-letni kierownik Katedry Matematyki prof. Antoni Łomnicki. Poza dwunastoma profesorami Wydziału Lekarskiego Uniwersytet stracił tej pamiętnej nocy jeszcze dwóch profesorów. Jednym z nich był już wspomniany kierownik Katedry Romanistyki prof. Tadeusz Boy-Żeleński, drugim -letni kierownik Katedry Prawa Cywilnego prof. Roman Longchamps de Bériér. Wraz z ojcem Romanem zabrano aż trzech synów: 25-letniego Bronisława, absolwenta Politechniki, 23-letniego Zygmunta, również absolwenta Politechniki i 18-letniego Kazimierza, absolwenta liceum. Jedynie czwartego, 16-letniego syna, pozostawiono nieszczęsnej matce.

Wszystkich aresztowanych zwożono do byłego Zakładu im. Abrahamowiczów, znajdującego się przy ul. Abrahamowiczów. Około godziny 3:30–4:00 rano rozpoczęto wyprowadzać z budynku aresztowanych (w dwóch lub trzech grupach) prowadząc ich w kierunku leżących nieopodal Wzgórz Wuleckich, do miejsca, w którym zostali rozstrzelani i pochowani w prowizorycznej mogile. Lista rozstrzelanych w dniu 4 lipca 1941 roku przedstawia się następująco:

1. Prof. dr Antoni Cieszyński, lat 59, kierownik Katedry Dentystyki Uniwersytetu Jana Kazimierza, obrońca Lwowa w 1918 roku,
2. Prof. dr Władysław Dobrzaniecki, lat 54, ordynator Oddziału Chirurgii Państwowego Szpitala Powszechnego, obrońca Lwowa w 1918 roku,
3. Prof. dr Jan Grek, lat 66, profesor w Klinice Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Jana Kazimierza,
4. Maria Grekowa, lat 57, żona prof. Jana Greka,
5. Doc. dr Jerzy Grzędzielski, lat 40, ordynator Kliniki Okulistycznej Uniwersytetu Jana Kazimierza,
6. Prof. dr Edward Hamerski, lat 43, kierownik Katedry Chorób Zakaźnych Zwierząt Domowych Akademii Medycyny Weterynaryjnej, obrońca Lwowa w 1918 roku,
7. Prof. dr Henryk Hilarowicz, lat 51, profesor Kliniki Chirurgii Uniwersytetu Jana Kazimierza, obrońca Lwowa w 1918 roku,

8. Ks. dr Władysław Komornicki, lat 29, wykładowca nauk biblijnych w Wyższym Seminarium Duchownym we Lwowie i na Uniwersytecie Jana Kazimierza oraz języka greckiego na Uniwersytecie Jana Kazimierza,
9. Eugeniusz Kostecki, lat 36, mistrz szewski, mąż gospodyni profesora Dobrzanieckiego,
10. Prof. dr Włodzimierz Krukowski, lat 53, kierownik Katedry Pomiarów Elektrycznych Politechniki Lwowskiej,
11. Prof. dr Roman Longchamps de Bérier, lat 56, kierownik Katedry Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jana Kazimierza, prorektor Uniwersytetu Jana Kazimierza w latach 1938–1939, obrońca Lwowa w 1918 roku,
12. Bronisław Longchamps de Bérier, lat 25, absolwent Politechniki Lwowskiej, syn profesora,
13. Zygmunt Longchamps de Bérier, lat 23, absolwent Politechniki Lwowskiej, syn profesora,
14. Kazimierz Longchamps de Bérier, lat 18, syn profesora,
15. Prof. dr Antoni Łomnicki lat 60, kierownik Katedry Matematyki Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej,
16. Adam Mięśowicz, lat 19, wnuk profesora Sołowija, zabrany ze swoim dziadkiem,
17. Prof. dr Witold Nowicki, lat 63, kierownik Katedry Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Jana Kazimierza, dwukrotny dziekan Wydziału Lekarskiego, obrońca Lwowa w 1918 roku,
18. Dr med. Jerzy Nowicki, lat 27, asystent Zakładu Higieny Uniwersytetu Jana Kazimierza, syn profesora,
19. Prof. dr Tadeusz Ostrowski, lat 60, kierownik Kliniki Chirurgii, dziekan Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza 1937–1938, obrońca Lwowa w 1918 roku,
20. Jadwiga Ostrowska, lat 59, żona profesora,
21. Prof. dr Stanisław Piłat, lat 60, kierownik Katedry Technologii Nafty i Gazów Ziarnych Politechniki Lwowskiej,
22. Prof. dr Stanisław Progulski, lat 67, profesor w Klinice Pediatrii Uniwersytetu Jana Kazimierza,
23. Inż. Andrzej Progulski, lat 29, syn profesora,
24. Prof. dr med. (prof. honor.) Roman Rencki, lat 74, były kierownik Kliniki Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Jana Kazimierza,
25. Maria Rymanowa, lat 40, pielęgniarka Ubezpieczalni Społecznej, zabrana z mieszkania profesora Ostrowskiego,

26. Dr med. Stanisław Ruff, lat 69, ordynator Oddziału Chirurgii Szpitala Żydowskiego, zabrany z mieszkania profesora Ostrowskiego,
27. Anna Ruffowa, lat 55, żona dr. Ruffa,
28. Inż. Adam Ruff, lat 30, syn dr. Ruffa,
29. Prof. dr Włodzimierz Sieradzki, lat 70, kierownik Katedry Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jana Kazimierza, rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza w latach 1924–1925, obrońca Lwowa w 1918 roku,
30. Prof. dr Adam Sołowij, lat 82, emerytowany ordynator Oddziału Ginekologiczno-Położniczego Szpitala Powszechnego i dyrektor Szkoły Położnych,
31. Prof. dr Włodzimierz Stożek, lat 57, kierownik Katedry Matematyki Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej,
32. Inż. Eustachy Stożek, lat 29, asystent Politechniki Lwowskiej, syn profesora,
33. Inż. Emanuel Stożek, lat 24, absolwent Wydziału Chemii Politechniki Lwowskiej, syn profesora,
34. Dr praw Tadeusz Tapkowski, lat 44, zabrany z mieszkania profesora Dobrzanieckiego,
35. Prof. dr Kazimierz Vetulani, lat 61, kierownik Katedry Mechaniki Teoretycznej Politechniki Lwowskiej,
36. Prof. dr Kasper Weigel, kierownik Katedry Miernictwa Politechniki Lwowskiej,
37. Mgr prawa Józef Weigel, lat 33, syn profesora,
38. Prof. dr Roman Witkiewicz, lat 55, kierownik Katedry Pomiarów Maszyn Politechniki Lwowskiej,
39. Walisch, lat 40–45, właściciel magazynu konfekcyjnego Beier i S-ka, zabrany z mieszkania profesora Sieradzkiego,
40. Dr Tadeusz Boy-Żeleński, lat 66, lekarz, publicysta, krytyk literacki, tłumacz literatury francuskiej, podczas okupacji sowieckiej Lwowa, w latach 1939–1941, kierownik Katedry Literatury Francuskiej Uniwersytetu Lwowskiego, zabrany z mieszkania szwagra – profesora Jana Greka.

Następnego dnia tj. 5 lipca 1941 roku rozstrzelani zostali:

1. Katarzyna (Kathy) Demko, lat 34, nauczycielka języka angielskiego, zabrana z mieszkania profesora Ostrowskiego,
2. Doc. dr Stanisław Mączewski, lat 49, ordynator Oddziału Ginekologiczno-Położniczego Szpitala Powszechnego i dyrektor Państwowej Szkoły Położnych.

Gestapo na ogół nie kryło przed Niemcami faktu zamordowania przez siebie profesorów, wkrótce przestało także kryć zdarzenia przed Polakami. Część rodzin otrzymała na własne żądanie (między innymi wdowa po prof. Piłacie) świadectwa

zgonów. Holender Peter Nicolas Menten uzyskał z gestapo przy ul. Pełczyńskiej świadectwo zgonu państwa Ostrowskich, ale w tym przypadku w celu przywłaszczenia zrabowanych dóbr kultury.

Dnia 11 lipca, a więc w tydzień po krwawej nocy z 3 na 4, zostali uwięzieni dwaj kolejni profesorowie, tym razem z Akademii Handlu Zagranicznego: 51-letni matematyk Stanisław Ruziewicz i 53-letni ekonomista Henryk Korowicz. Zabrano ich z domu po południu i wszelkie poszukiwania na gestapo i komisariatach policji ukraińskiej okazały się bezowocne. Nikt rzekomo nie wiedział, ani słyszał o tych aresztowaniach. Zostali rozstrzelani dzień później. Tego samego dnia aresztowany został dr Władysław Tadeusz Wisłocki, długoletni kustosz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. Jego śmierć do dnia dzisiejszego pozostaje niewyjaśniona. W gmachu gestapo przy ul. Pełczyńskiej nadal był więziony prof. Kazimierz Bartel. Widocznie gestapo lwowskie oczekiwało na instrukcje z centrali w Berlinie. Jak pisał w liście do żony w dniu 16 lipca 1941 roku, nie przesłuchiowano go w ogóle: *„Z rozmów prywatnych z oficerami wnoszę, że niebezpieczeństwo może wypływać z mego stanowiska premiera. W Moskwie umawiałem się (!!)* ze Stalinem, *tu miałem wielkie jakieś stanowiska (!)* echa tego dochodziły przecież i do nas tu — mowa Churchila i Sikorskiego — *tak mi wprost mówili, każą organizować współpracę z bolszewikami, a któż do tego jest najbardziej przygotowany”*.

Podczas pobytu w więzieniu przy ul. Pełczyńskiej zachowanie się gestapowców wobec Bartla było względnie poprawne, pozwolono na przynoszenie mu obiadów z domu, pisanie i otrzymywanie listów od żony, jednak po przeniesieniu do więzienia przy ul. Łąckiego około 21 lipca, stało się ono brutalne. Przetrzymywanie Bartla przez Niemców i to na początku w dobrych warunkach nasuwa myśl, że myśleli o Bartlu, jako ewentualnym przywódcy marionetkowego państwa polskiego. Nie można wykluczyć, że gdy w 1941 roku szli od zwycięstwa do zwycięstwa, zrezygnowali z Bartla i dlatego 26 lipca o świcie zamordowali go na rozkaz Himmlera.

O powierzeniu odpowiedzialnego politycznego stanowiska prof. Bartłowi myślał także generał Sikorski. Po zawarciu ugody ze Stalinem pragnął mianować Bartla ambasadorem polskim w ZSRR.

Gdy zarysowała się hitlerowska klęska wojenna, gestapo przystąpiło w 1943 roku do zacierania śladów swych zbrodni na Polakach, Żydach, Ukraińcach, Rosjanach i obywatelach innych narodowości. Utworzono z Żydów-niewolników tzw. Sonderkommando 1005, które miało za zadanie odkopywanie grobów, wydobywanie trupów, przewożenie ich do Lasu Krzywczyckiego i palenie. Mordowanie ludzi we Lwowie odbywało się na tzw. Piaskach Janowskich i w Lesie Krzywczyckim,

znajdującym się za roгатką łyczakowską. Prawdopodobnie prof. Bartel zginął na Piaskach Janowskich i tam został pogrzebany.

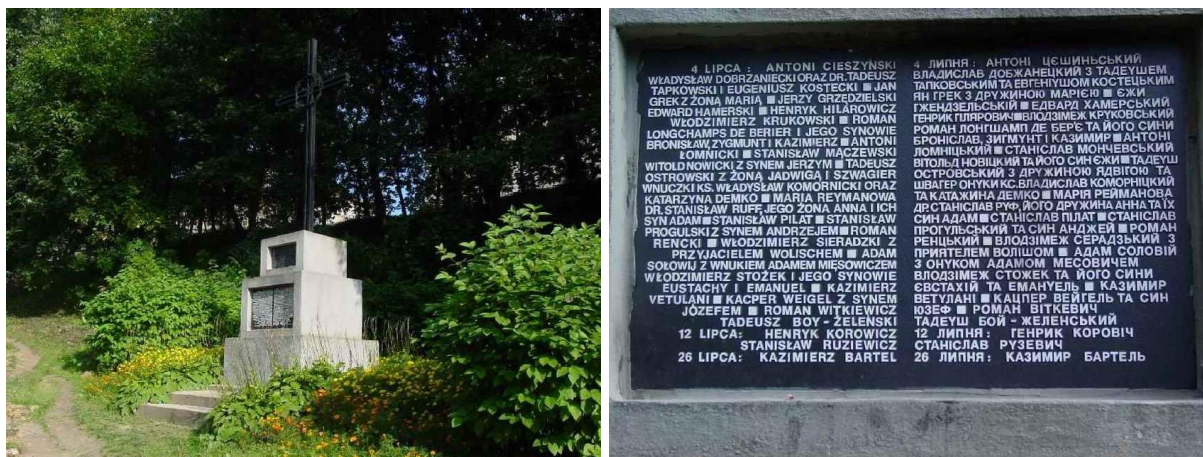
W przeddzień wielkiego święta żydowskiego Jom-Kipur, tj. 8 października 1943 roku późnym wieczorem wyruszyła z obozu w Lesie Krzywczyckim grupa dwudziestu Żydów pod dowództwem esesowców na Wzgórze Wuleckie, by odkopać zwłoki profesorów i ich towarzyszy. Gdy mimo kopania na głębokość kilku metrów zwłok nie odnaleziono, jeden z oficerów udał się do gestapo przy ul. Pełczyńskiej i stamtąd przyjechał wyższy rangą oficer Kurt Stawizki, który wskazał właściwe miejsce. Ekshumowane zwłoki rozstrzelanych na Wzgórzach Wuleckich profesorów i ich współtowarzyszy przewieziono bezzwłocznie do Lasu Krzywczyckiego i następnego dnia 9 października, dorzucono je do kilkuset innych trupów i spalono wspólnie na olbrzymim stosie. Zachowane resztki kości zmielono w żwirowym młynie i wraz z popiołami rozrzucono po okolicznym lesie.

Kadra Politechniki Lwowskiej poniosła w czasie II wojny światowej również inne straty. W obozie janowskim zginął kierownik Laboratorium Aerodynamicznego, doc. Zygmunt Fuchs z żoną oraz elektryk doc. Izaak Rosenzweig. W dniu 3 grudnia 1943 roku zginął w egzekucji publicznej w Warszawie były profesor Politechniki Lwowskiej Stefan Bryła wraz z prof. Marianem Popirlem, kierownikiem Oddziału Mechanicznej Stacji Doświadczalnej w Warszawie. W 1944 roku podczas Powstania zginął prof. Waclaw Ponikowski z Wydziału Rolniczo-Lasowego. 13 kwietnia 1943 roku ujawniono pierwsze listy zamordowanych w Katyniu i Starobielsku przez NKWD. Z Politechniki zginęli w Katyniu doc. matematyki Stefan Kramarz (por. rezerwy 22 Pułku Piechoty), student Wydziału Mechanicznego Wilhelm Bielaczyc (podchorąży artylerii), były asystent inż. Ludomir Dzierżanowski. W Starobielsku zginęli wykładowca hodowli zwierząt w Dublanach dr Konstanty Wojtulewski, były asystent na Wydziale Mechanicznym Zenon Thiel; w Ostaszkowie inż. Adam Karasiński ppor. Rezerwy 27 Pułku Lotnictwa i członek korporacji Orłęta. Naturalną śmiercią zmarli podczas okupacji niemieckiej profesorowie: Otto Nadolski (4 grudnia 1941 roku), Benedykt Fuliński (3 marca 1942 roku), Stanisław Hubicki (15 października 1942 roku), Karol Malsburg (31 grudnia 1942 roku) [60, 78].

Na miejscu zbrodni w 1956 roku władze Lwowa rozpoczęły budowę pomnika. Stanęły fundamenty pod trzy betonowe bloki pomnika, wzniesiono jeden z bloków z wyrzeźbionymi realistycznymi postaciami uczonych. Latem 1976 roku prace zostały przerwane, a przed 1978 rokiem pomnik został całkowicie zniszczony, a teren zniwelowany. Dopiero po upadku ZSRR, staraniem rodzin pomordowanych,

postawiono w latach 90. XX wieku na miejscu egzekucji skromny pomnik z dwujęzyczną (polską i ukraińską) listą ofiar tragedii (rys.1.18).

Rys. 1.18. Pomnik i tablica w miejscu mordu profesorów na wzgórzach Wuleckich we Lwowie

Fig. 1.18. Monument and plaque at the site of the murders of professors on the Wulecki hills in Lviv

W 1954 roku z inicjatywy prof. dermatologii Henryka Mierzeckiego powstał we Wrocławiu Międzyuczelniany Komitet Uczczenia Pamięci Lwowskich Pracowników Nauki, którego celem było zebranie funduszy na budowę pomnika we Wrocławiu. Dzięki energii i staraniu członka tego Komitetu, prof. Wiktora Wiśniowskiego, 3 października 1964 roku przy placu Grunwaldzkim nastąpiło uroczyste odsłonięcie pomnika, dzieła artysty rzeźbiarza Borysa Michałowskiego, przez byłego rektora Uniwersytetu Lwowskiego, prof. Stanisława Kulczyńskiego, wówczas zastępcę przewodniczącego Rady Państwa. Jednak wskutek nakazu władz istnieje na pomniku napis, że został on wystawiony ku czci wszystkich polskich naukowców zabitych i zmarłych w czasie okupacji hitlerowskiej, zamiast imiennie ku czci pomordowanych profesorów lwowskich. W 1966 roku w 25. rocznicę śmierci profesorów odsłonięto w kościele o.o. Franciszkanów w Krakowie tablicę z nazwiskami ofiar hitleryzmu. Niestety, opuszczone zostało nazwisko prof. Stanisława Ruziewicza. Opodal tej tablicy istnieje osobno umieszczone epitafium ku czci prof. Kazimierza Bartła. Dnia 29 kwietnia 1981 roku kilka dni przed 40. rocznicą zamordowania lwowskich profesorów odsłonięto dwie tablice z nazwiskami ofiar hitleryzmu: jedną z inicjatywy prof. Włodzimierza Trzebiatowskiego w holu Oddziału Polskiej Akademii Nauk Wrocławiu przy ul. Podwale 75 i drugą z inicjatywy rektora Uniwersytetu prof. Kazimierza Urbanika w korytarzu głównego gmachu Uniwersytetu. 14 listopada 1981 roku, nastąpiło odsłonięcie kolejnej tablicy z nazwiskami pomordowanych profesorów, tym razem przed pomnikiem przy placu Grunwaldzkim, wzniesionym w 1964 roku. Tablicę ufundowały senaty szkół akademickich miasta Wrocławia.

Tablicę upamiętniającą lwowskich profesorów odsłonięto także na Wydziale Budownictwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach w dniu 1 października 1961 roku. Tablica mieści się przy Sali Rady Wydziału i corocznie w rocznicę zbrodni odbywa się uroczyste posiedzenie władz Wydziału (rys. 1.19).

Rys. 1.19. Tablica na Wydziale Budownictwa Politechniki Śląskiej upamiętniająca mord lwowskich profesorów

Fig. 1.19. A plaque at the Faculty of Civil Engineering of the Silesian University of Technology commemorating the murders of Lviv professors

1.2.7. Politechnika Lwowska po 1944 roku

W miarę niepowodzeń na froncie wschodnim, Niemcy od wiosny 1944 roku zaczęli opuszczać Lwów, zachęcając do tego także uczonych z Politechniki Lwowskiej. Niektórzy profesorowie zareagowali na to wcześniej, jak prof. Stanisław Łukasiewicz, który udał się do Częstochowy, Jan Ladenberger do Krynicy, Dezydery Szymkiewicz do Krakowa. Sam kierownik kursów Teodor Bödefeldt opuścił Lwów w celu dopilnowania druku swego podręcznika o maszynach elektrycznych w Stambule, skąd nie wrócił. Na tydzień przed ewakuacją Niemcy przekazali kierownictwo szkoły prof. Włodzimierzowi Burzyńskiemu, w celu zabezpieczenia jej majątku oraz personelu. Profesor wykorzystał uzyskane plenipotencje i wystawiał zarówno personelowi, jak i studentom tymczasowe zaświadczenia chroniące przed deportacją. Przedtem jednak sami Niemcy zdemontowali i wywieźli z Uczelni wiele maszyn i urządzeń, gmach chemii został zniszczony. Życie stawało się coraz trudniejsze wobec nalotów sowieckich, niemieckich łapanek do robót przy sypaniu okopów, publicznych

egzekucji, nasilającego się terroru [77]. W dniu 14 lipca 1944 roku Armia Czerwona rozpoczęła letnią ofensywę i podeszła pod Lwów natomiast 22 lipca 1944 roku dowództwo Armii Krajowej w ramach akcji Burza przystąpiło do walki zbrojnej o miasto, wiążąc siły niemieckie. Gmachy Politechniki zostały zajęte 24 lipca 1944 roku przez kompanię Kedywu dowodzoną przez kpt. Piotra Szewczyka, cichociemnego. Na frontonie Uczelni wywieszono polską flagę, na bramie wystawiono posterunek. W wielu miejscach Lwowa, w oknach na masztach i balkonach pojawiły się biało-czerwone flagi. Radość nie trwała jednak długo, za jednostkami frontowymi wkroczyły niemal natychmiast oddziały NKWD, na dawne stanowiska wracali sowieccy kierownicy biur i urzędów, wrócił płk. Jusimow, dowództwo Armii Krajowej zostało podstępnie aresztowane i internowane. W sierpniu 1944 roku przybył do Lwowa, jako organizator ponownie Lwowskiego Instytutu Politechnicznego docent I.N. Jampolski, któremu prof. Burzyński przekazał władzę. Jego zastępcą został Rosjanin, prof. N.B. Charkiewicz, potem także Rosjanin W.N. Głogowski. Sam Jampolski otrzymał niebawem tytuł rektora. Pod koniec listopada 1944 r. prof. Edward Sucharda został aresztowany przez NKWD i zwolniono go w marcu 1945 roku. Jeszcze jesienią 1944 roku znowu został zaproszony do współpracy prof. Burzyński, ale znalazł się w konflikcie z nowymi władzami, po ostrym wystąpieniu w obronie polskiej młodzieży, przed mobilizacją do Armii Czerwonej i dalszego udziału w toczącej się wojnie. Profesor został aresztowany 3 stycznia 1945 roku i osadzony na 7 miesięcy w więzieniu przy ul. Łackiego, z którego wyszedł z mocno nadwątlonym zdrowiem. W tym samym czasie, od 2–4 stycznia roku trwały we Lwowie aresztowania i deportacje w głąb Związku Radzieckiego mieszkańców miasta (według szacunku AK około 17 000 osób, w tym 31 osób z personelu Uniwersytetu i Politechniki oraz 38 inżynierów i techników, w tym odnawiających uszkodzoną bombardowaniem Panoramę Raławicką). Wśród wywiezionych znaleźli się profesorowie Edwin Płazek, Aleksander Kozikowski z synem Kazimierzem z Wydziału Rolniczo-Lasowego, Witold Minkiewicz i Emil Łazoryk z Wydziału Architektonicznego, Stanisław Fryze z Wydziału Mechanicznego, Tadeusz Kuczyński z Wydziału Chemicznego, kilku asystentów, między innymi prof. Kazimierz Pfutzner, także absolwenci, jak prof. N. Rembowski i techniczny dyrektor lwowskiej gazowni prof. N. Napadiewicz. Warunków skazania nie przetrzymali profesorowie Emil Łazoryk, zmarły w obozie sprawdzająco-filtrującym nr 037 pod Krasnodonem, 25 czerwca 1945 roku, Tadeusz Kuczyński

na serce w szpitalu więziennym w Woroszyłowgradzie (dziś Ługiańsk) oraz prof. N. Napadiewicz. Po dziesięciu miesiącach większość deportowanych, która przeżyła, została zwolniona i wróciła do Lwowa [78]. 4 stycznia 1945 roku w trakcie wywozów przybyła do Lwowa delegacja Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z Lublina, ze znanym pisarzem Janem Brzozą⁹, autorem wydanego w 1933 roku „Pamiętnika bezrobotnego”. Na zwołanym tego dnia przez rektora Jampolskiego zebraniu ogólnym profesorów Politechniki, przedłożono ostro sformułowaną rezolucję z potępieniem działalności rządu emigracyjnego oraz AK, tym zaś, którzy nie chcieli podpisać rezolucji, Brzoza zagroził potraktowaniem ich jako hitlerowców i zniszczeniem. Wśród zgromadzonych 17 profesorów (Zipser, Brzozowski, Kamieński, Kuryłło, Wierdak, Bagieński, Aulich, Geisler, Mozer, Ochęduszek, Pilatowa, Jan Nikliborc) zapanowała cisza i przygnębienie. Żaden z profesorów rezolucji nie podpisał, mimo groźby uwięzienia, a w najlepszym wypadku deportacji z całą rodziną [60]. W styczniu 1945 roku przebywający w Częstochowie prof. Stanisław Łukasiewicz udał się do Lublina, gdzie od ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego otrzymał nominację na organizatora i rektora przyszłej polskiej politechniki w Gdańsku, co upoważniało go do zabezpieczenia tamtejszej uczelni przed grabieżą, dewastacją i zniszczeniem. W tablicy 1.3 zestawiono losy kadry profesorów Politechniki Lwowskiej od września 1939 roku do końca 1946 roku.

---

⁹ Jan Brzoza właściwie Józef Worobiec lub Józef Wyrobiec (ur. 10 grudnia 1900 roku we Lwowie, zm. 27 listopada 1971 roku w Myszkowie) – polski pisarz, publicysta, autor słuchowisk radiowych, działacz komunistyczny. W latach 1939–1941 członek Związku Radzieckich Pisarzy Ukrainy. Działacz Związku Patriotów Polskich we Lwowie. Redaktor działu kulturalnego lwowskiego „Czerwonego Sztandaru” (w latach 1944–1945). Redaktor działu kulturalnego katowickiej „Trybuny Robotniczej” (do 1947 roku), prezes oddziału Związku Literatów Polskich (w latach 1947–1956). Poseł na sejm PRL w latach 1957–1961 [39].

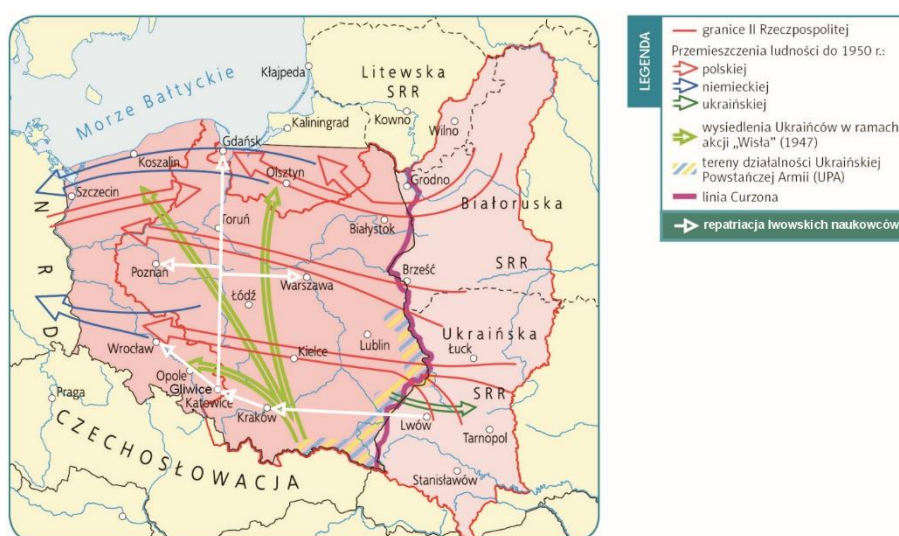
Losy profesorów Politechniki Lwowskiej w okresie 1939–1945 [60]

Stan	Wydział					
	Inżynierii Lądowej i Wodnej	Architektoniczny	Mechaniczny	Chemiczny	Rolniczo- Lasowy	Razem
Stan na dzień 1 września 1939 r.	Bratro Brzozowski Grabowski Kuryłło Matakiewicz Nadolski Rosłowski Stożek Thullie Vetulani Wasilkowski Wątopek Weigel Wereszczyński Wilczkiewicz Zipser	Bagiński Bartel Bartoszewicz Derdacki Filipkowski Grzymalski Łazoryk Minkiewicz Osiński	Aulich Borowicz Burzyński Ciechanowski Berman Fryze Geisler Hauswald Idaszewski Krukowski Łomnicki Łukaszewicz Mozer Ochęduszko Paraszczak Plamitzer Sokolniki Witkiewicz	Dorabialska Jakób Joszt Kamiński Klemensiewicz Kuczyński Leśniański Pilat Sucharda	Fuliński Hubicki Kozikowski Malarski Musierowicz Płażek Ponikowski Suchecki Styś Szymkiewicz Świętosławski Tychowski Wierdak	
	16	9	18	9	13	65
Zamordowani oraz zmarli w łagrach	Stożek Vetulani Weigel	Bartel Łazoryk	Krukowski Łomnicki Witkiewicz	Kuczyński Pilat	Ponikowski	
	3	2	3	2	1	11
Zmarli	Bratro Grabowski Matlakiewicz Nadolski Thullie Wątopek	Bartoszewicz Grzymalski	Berman Hauswald	--	Fuliński Hubicki	
	6	2	2	--	2	12
Uwięzieni, którzy przeżyli	--	Minkiewicz	Burzyński Geisler Fryze	Klemensiewicz Sucharda	Kozikowski Płażek	
	--	1	3	2	2	8
Pozostali na emigracji	--	--	Borowicz	--	Styś	
	--	--	1	--	1	2
Pozostali we Lwowie	Kuryłło	Bagieński	Aulich Mozer Sokolnicki	--	--	
	1	1	3	--	--	5
Repatriowani do Polski w latach 1945–1946	Brzozowski Rosłowski Wasilkowski Wereszczyński Wilczkiewicz Zipser	Derdacki Filipkowski Minkiewicz Osiński	Burzyński Ciechanowski Fryze Geisler Idaszewski Łukaszewicz Ochęduszko Paraszczak Plamitzer	Dorabialska Jakób Joszt Kamiński Klemensiewicz Leśniański Sucharda	Kozikowski Malarski Musierowicz Płażek Suchecki Szymkiewicz Świętochowski Tychowski Wierdak	
	6	4	9	7	9	35

1.2.8. Eksodus naukowców w latach 1945–1946

Po kapitulacji Niemiec 9 maja 1945 roku władze radzieckie otworzyły tzw. Biura repatriacyjne, zwolniły z łagrów i z więzień wielu obywateli polskich i zachęcały ludność polską (rys.1.20) do wyjazdu¹⁰. Pracownicy Politechniki stanęli wobec trudnej decyzji, którą ułatwił przybyły do Lwowa wybitny polityk, profesor ekonomii na Uniwersytecie Jana Kazimierza Stanisław Grabski¹¹, współtwórca traktatu ryskiego w 1921 roku, w 1944 roku uczestnik trudnych rozmów na Kremlu (także o przyznaniu Polsce Lwowa), od 1945 roku wiceprzewodniczący Krajowej Rady Narodowej w Lublinie.

Rys. 1.20. Kierunki migracji ludności z terenów dawnej II RP w latach 1945–1950 (na podstawie: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.20. Directions of population migration from the areas of the former II Polish Republic in the years 1945 – 1950 (based on the: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Na zebraniu pracowników wszystkich wyższych uczelni Lwowa w auli na Politechnice przedstawił problem granic wschodnich w skali międzynarodowej. W konkluzji poinformował, że układ jałtański ma charakter ostateczny, a alianci podjęli taką decyzję bez udziału i uwzględnienia racji polskich. Dodał, że uczestnicy konferencji jałtańskiej

¹⁰ Repatriacje oraz przesiedlenia ludności z terenów dawnej II RP trwały do 1950 roku. Również na terytorium Polski dokonano przymusowych przesiedleń ludności ukraińskiej i niemieckiej.

¹¹ Stanisław Grabski (ur. 5 kwietnia 1871 roku w Borowie, zm. 6 maja 1949 roku w Sulejówku) – polski polityk, ekonomista, poseł na Sejm Ustawodawczy oraz I kadencji w II RP. Profesor ekonomii: w latach 1910–1939 Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Akademii Rolniczej w Dublanach, a także Uniwersytetu Jagiellońskiego. W czasie II wojny światowej, po agresji ZSRR na Polskę i okupacji Lwowa przez Armię Czerwoną aresztowany przez NKWD i więziony w latach 1939–1941. Po ataku III Rzeszy na ZSRR i układzie Sikorski-Majski uwolniony, wyjechał do Londynu. Przewodniczący Rady Narodowej RP w latach 1942–1944, wiceprzewodniczący Krajowej Rady Narodowej w latach 1945–1947. Po sfałszowanych wyborach do Sejmu Ustawodawczego w styczniu 1947 roku objął Katedrę Ustrojów Społecznych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

zignorowali złamanie traktatu ryskiego, a tajny układ Ribbentrop-Mołotow został Rosjanom niemal wybaczony w uznaniu ogromnego i niezaprzeczalnego wkładu w pokonanie Niemiec. Na zakończenie dodał, że nie ma żadnych szans na zmianę uchwał międzynarodowych, trzeba się połączyć z narodem i we Lwowie nie pozostawać¹². Następnego dnia zebrani na Politechnice pod przewodnictwem prof. Zipsera uchwalili, że personel naukowy Uczelni przenosi się do Gdańska, dokąd zaprasza prof. Łukaszewicz. Na wniosek prof. Szewalskiego podjęto decyzję, że przeniesienie następuje w komplecie, a uczelnia konstituuje działalność jako Politechnika Morska. Postanowiono, że z władzami będzie się kontaktował prof. Zipser, a wyjazd zorganizuje prof. Szewalski. Po sześciu dniach wiceminister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Władysław Bieńkowski zawiadomił z Lublina, że rząd nie zatwierdził tej uchwały, bo znakomite grono Politechniki Lwowskiej powinno zasilić nowe uczelnie techniczne w Polsce, więc domaga się wyjazdu grona do Krakowa, Gliwic, Wrocławia i Gdańska. Decyzję komentowano, jako zamiar wymazania i wygaszenia tradycji Politechniki Lwowskiej. Spośród 65 profesorów Politechniki Lwowskiej II wojnę światową przeżyło 42 (64,6%), dwóch pozostało na emigracji prof. Borowicz i prof. Styś. We Lwowie pozostało zaledwie pięciu profesorów z rodzinami: Aulich, Kuryło, Bagiński, Mozer, Sokolnicki i wykładowcy Adam Maksymowicz, Tadeusz Szubert, Marian Nikodemowicz. Cały dotychczasowy majątek Uczelni pozostał we Lwowie, stanowiąc podstawę działalności Lwowskiego Instytutu Politechnicznego. Pozostała grupa 35 profesorów (53,8%) włączyła się czynnie w odbudowę kraju zasilając inne uczelnie.

W tablicy 1.4 zestawiono kierunki miasta i uczelnie w których ulokowali się profesorowie Politechniki Lwowskiej. Głównymi kierunkami repatriacji były Gliwice, w których osiadło piętnastu profesorów (43%), następnie Kraków – sześciu profesorów (17%), Wrocław – pięciu profesorów (14%), Gdańsk – czterech profesorów (11%) następnie Poznań i Warszawa po dwóch profesorów (6%) oraz Łódź którą wybrała tylko jedna osoba (3%).

---

¹² Nie jest pewne, czy Grabski poinformował zebranych o zawarciu układów republikańskich pomiędzy PKWN, a trzema republikami ZSRR (białoruską, ukraińską i litewską). Układy republikańskie były następstwem „Porozumienia między PKWN a rządem ZSRR o polsko-radzieckiej granicy” podpisanego 27 lipca 1944 roku w Moskwie przez Edwarda Osóbkę-Morawskiego i Władysława Mołotowa. Przymusowe przesiedlenia objęły tereny II Rzeczypospolitej odebrane Polsce na rzecz ZSRR w wyniku „Porozumienia między PKWN a rządem ZSRR o polsko-radzieckiej granicy”, którego postanowienia zostały potwierdzone na konferencji jałtańskiej. Proceder wysiedlenia nazywany był eufemistycznie fałszywie repatriacją, jednak ze względu na formę przymusu był ekspatriacją.

Tablica 1.4

Miasta i Uczelnie, w których znaleźli się profesorowie Politechniki Lwowskiej po 1946 roku [60]

Uczelnia	Miasto						
	GDAŃSK	KRAKÓW	ŁÓDŹ	POZNAŃ	WARSZAWA	WROCŁAW	GLIWICE
Politechnika Gdańska	Geisler Łukaszewicz Minkiewicz Osiński						
Akademia Górniczo-Hutnicza		Paraszcak Wilczkiewicz					
Politechnika Krakowska		Plamitzer Rosłoński					
Uniwersytet Jagielloński		Szymkiewicz Wierdak					
Politechnika Łódzka			Dorabialska				
Akademia Rolnicza w Poznaniu				Kozikowski Suchecki			
Politechnika Warszawska					Filipkowski		
SGGW w Warszawie					Musierowicz		
Politechnika Wrocławska						Idaszewski Płażek Zipser	
Akademia Rolnicza						Tychowski Świętochowski	
Politechnika Śląska							Brzozowski Burzyński Ciechanowski Derdacki Fryze Jakób Joszt Kamieński Klemensiewicz Leśniański Malarski Ochęduszek Sucharda Wasilkowski Wereszczyński
Razem:	4	6	1	2	2	5	15

Wyjazdy do PRL odbywały się grupowo, całymi rodzinami, pociągami składającymi się z wagonów towarowych (tzw. 40 ludzi lub 8 koni), zwykle na rodzinę z meblami i skrzyniami wypadało ćwierć wagonu. Z Politechniki Lwowskiej¹³ uformowano cztery grupy wyjazdowe [9, 60]:

¹³ Oprócz tego ze Lwowa wyjeżdżały grupy „uniwersyteckie”. Pierwszym uniwersyteckim transportem byli naukowcy, którzy zadeklarowali się sami bez agendy rządowej (nie istniał jeszcze Rejonowy Pełnomocnik ds. Repatriacji we Lwowie). Pociąg repatriacyjny wyjechał z Lwowskiego Dworca Czerniowieckiego 18 kwietnia 1945 roku i dotarł do stacji Kraków-Płaszów. Wśród uczonych z Uniwersytetu Jana Kazimierza byli między innymi: prof. Kazimierz Smulikowski, prof. Henryk Teysseyre, prof. Aleksander Koliba, prof. Michał Orkisz. pewno z Politechniki Lwowskiej w transporcie był prof. Marian Kamieński, a prawdopodobnie także prof. Edward Sucharda i docent Marian Puchalik [9].

- Grupa I pod kierownictwem prof. Edwarda Geislera i wsparciu prof. Adolfa Polaka wyjechała ze Lwowa 28 września 1945 roku z dworca na Persenkówce. W Krakowie zatrzymali się: prof. Kazimierz Ajdukiewicz, prof. Kazimierz Przybyłowski, prof. Bronisław Janowski, prof. Kazimierz Zipser, prof. Marian Golias, prof. Eugeniusz Słuszewski, prof. Karol Korany, prof. Eugeniusz Rybka, prof. Jerzy Manteuffell, prof. Kazimierz Hartley, prof. Wiktor Hahn oraz asystenci J. Łanowski i K. Kuczkowski, dr Józefa Mękarska. Pozostała część naukowców pojechała dalej na Śląsk (Gliwice i Katowice), Wrocław i Gdańsk. Do Katowic w dniu 2 października 1945 roku przybyli: prof. E. Geisler, prof. A. Polak, prof. Władysław Nikliborc, prof. Edwin Płazek, prof. Waław Leśniański oraz docent Fryderyk Staub, docent Leon Dreher, docent Tadeusz Wróbel, i prawdopodobnie docent Leszek Eker. W dalszą podróż do Gdańska pojechali: prof. E. Geisler, prof. A. Polak i docent Leon Dreher, a do Warszawy prof. Władysław Nikliborc. Kierunek wrocławski wybrali prof. Edwin Płazek i docent Tadeusz Wróbel. Natomiast w Gliwicach zostali: prof. Waław Leśniański oraz docent Fryderyk Staub.
- Grupa IIa pod kierownictwem prof. Roberta Szewalskiego wyjechała z Dworca Lwów-Presenkówka transportem 1 listopada 1945 roku przez Kraków, Gliwice, Wrocław, Poznań do Gdańska. Do Krakowa-Płaszowa pociąg przybył następnego dnia, w Katowicach był 2 listopada 1945 roku, a do Gdańska dotarł po kolejnych pięciu dniach 7 listopada 1945 roku. W tym transporcie do Gliwic dotarł prof. Tadeusz Malarski oraz późniejszy profesor Politechniki Śląskiej Tadeusz Zagajewski.
- Grupa IIb pod kierownictwem profesora mikrobiologii Włodzimierza Kuryłowicza i romanisty prof. Zygmunta Czernego wyjechała 6 listopada 1945 roku również z dworca Lwów-Presenkówka. Transport składał się głównie z naukowców Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i oprócz organizatorów ze Lwowa wyjechali: prof. E. Bulanda, prof. T. Zalewski, prof. Z. Steusing. Naukowcy zostali rozładowani w Krakowie, Katowicach, Wrocławiu i Gdańsku.
- Grupa III¹⁴ skompletowana z pomocą prof. Szewalskiego, który w styczniu 1946 roku powrócił w tym celu do Lwowa, obejmowała zwolnionych z Donbasu,

---

¹⁴ Ostatni transport w 1945 roku nie był przeznaczony środowisku akademickiego. Znajdowała się w nim duża grupa naukowców Uniwersytetu Jana Kazimierza włączony w ogólny transport wysiedleńców. Transport wyjechał ze Lwowa 18 grudnia 1945 roku i dotarł do Katowic po pięciu dniach. Wśród naukowców znajdowali się prof. A. Demianowski, prof. W. Rubinowicz i prof. W. Rogala. Na przełomie lat 1945/1946 roku ruch transportowy mocno osłabł. Pierwszy transport w 1946 został zorganizowany przez arcybiskupa Baziaka, który wyjechał ze Lwowa 26 kwietnia 1946 roku. W transporcie kurii lwowskiej znajdowali się Marian Janusz, J. Nikliborc, W. Podlacha. 14 maja 1946 roku wyjechali ze Lwowa z pierwszym transportem profesorowie

więzień i łagrow; kierowana przez prof. Burzyńskiego wyjechała 11 lipca 1946 roku do Krakowa i Gliwic. W transporcie tym do Gliwic oprócz kierownika transportu dotarli między innymi: prof. Stanisław Brzozowski i prof. Stanisław Ochęduszko. Określone w Jałcie granice państw Europy Wschodniej miały pozorne znaczenie. Cały obszar znalazł się w strefie oddziaływań politycznych i militarnych Związku Radzieckiego (rys. 1.21), którego wpływy w tym rejonie stale rosły. Dawni sojusznicy, od 1955 roku stanęli pod dwóch stronach żelaznej kurtyny dzielącej Europę i Świat, aż do 1990 roku.

Rys. 1.21. Europa po II wojnie światowej w latach 1945–1980 (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Fig. 1.21. Europe after World War II 1945–1980 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

związani ze Związkiem Patriotów Polskich: prof. Stanisław Mazur, prof. Eustachy Żyliński. Drugi transport wyjechał ze Lwowa 10 czerwca 1946 roku, znajdowali się w nim: dr Mieczysław Łopuszański, prof. Ryszard Gansiniec, prof. Marian Konopacki.

2. LOSY BOHATERÓW MONOGRAFII

Przedstawione dzieje lwowskiej uczelni technicznej i wydarzenia z historii Polski naświetlają specyficzny okres, w którym przyszło dorastać bohaterom książki. Z grona szesnastu profesorów i ponad osiemdziesięciu adiunktów tworzących Politechnikę Śląską wybrano: Stanisława Brzozowskiego, Stafana Kaufmana, Franciszka Wasilkowskiego i Włodzimierza Burzyńskiego. Wybór nie był przypadkowy, bowiem Profesorów uważa się za twórców Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego i Politechniki Śląskiej. Ogromny dorobek ugruntowany na śląskiej Uczelni, zasługi w kształceniu następców, a wręcz kreowanie własnych szkół naukowych w pełni uzasadniają dość subiektywny wybór. W dalszej części starano się przedstawić ciekawe informacje biograficzne uwypuklające specyficzne czasy i miejsca w których dorastali, kontakty z postaciami z życia naukowego, kulturalnego i politycznego w kontekście wydarzeń historycznych.

2.1. Dzieciństwo i wczesna młodość

Wspólnym mianownikiem lat dzieciństwa i wczesnej młodości bohaterów są ziemie zaboru austriackiego, a szczególnie Galicja – prowincja powstała po I rozbiore Polski w 1772 roku. Po III rozbiore Polski w 1795 roku Austria do Galicji dołączyła jeszcze Lubelszczyznę, zaanektowała resztę Małopolski z Krakowem, część Podlasia i Mazowsza, jako inicjator zaboru otrzymała tereny najliczniej zaludnione. Po wojnach napoleońskich i pokonaniu przez wojska francuskie armii trzech zaborców i wyzwoleniu części ziem polskich, utworzono w 1807 roku Księstwo Warszawskie, do którego w 1809 roku przyłączono część ziem zaboru austriackiego, włączając między innymi zabrane przez Austrię ziemie przyłączone podczas III rozbioru Polski. Po klęsce inwazji napoleońskiej na Rosję w latach 1811–1812 i zesłaniu Napoleona na Wyspę Świętą Heleny Księstwo Warszawskie zostało oddane pod administrację rosyjską. Po kongresie wiedeńskim w 1815 roku zmieniono nazwę na Królestwo Polskie (zwane

Kongresowym lub Kongresówką), z carem rosyjskim jako królem Polski. Po kongresie wiedeńskim powstało Wolne, Niepodległe i Ściśle Neutralne Miasto Kraków i Okręg (nazywany także: Rzeczpospolita Krakowska) pozostające pod kontrolą trzech państw sąsiednich: Rosji, Prus i Austrii. Wolne Miasto stało się ostoją dla osób z pozostałych zaborów i powstańczym „korytarzem”. 29 listopada 1830 roku wybuchło w Królestwie Polskim powstanie listopadowe, które 25 stycznia 1831 roku, po detronizacji cara Mikołaja I, przekształciło się w wojnę polsko-rosyjską zakończoną zwycięstwem Rosji. Królestwo Polskie straciło większość atrybutów niezależności i de facto stało się częścią Imperium Rosyjskiego. Powstanie krakowskie położyło kres istnieniu Wolnego Miasta Krakowa. Dnia 16 listopada 1846 roku miasto włączono do Austrii. Austriacy anektując Kraków, przemianowali zajęte terytorium na Wielkie Księstwo Krakowskie. Lwów od czasu pierwszego rozbioru, zyskiwał na geopolitycznym znaczeniu, awansując do stołecznego miasta Galicji. W duchu rewolucji przemysłowej w mieście rozwijał się przemysł, a nauka i kultura podporządkowane były władzy cesarskiej. Po degradacji Akademii Lwowskiej (funkcjonującej, jako wyższa uczelnia humanistyczna od 1758 roku) na szkołę średnią w 1773 roku, zaborcy kierując się czystą pragmatyką (potrzeby wojska i przemysłu) zezwoliły na funkcjonowanie i rozwój Akademii Technicznej a później Szkoły Politechnicznej z polskim językiem wykładowym.

Najstarszy z bohaterów – Stanisław Piotr Brzozowski (rys. 2.1) przyszedł na świat w dniu 9 marca 1889 roku w rodzinie Wojciecha i Teofili z domu Bernalewskiej Brzozowskich, zamieszkałych we wsi Myszkowice w powiecie tarnopolskim, województwo Tarnopolskie [44].

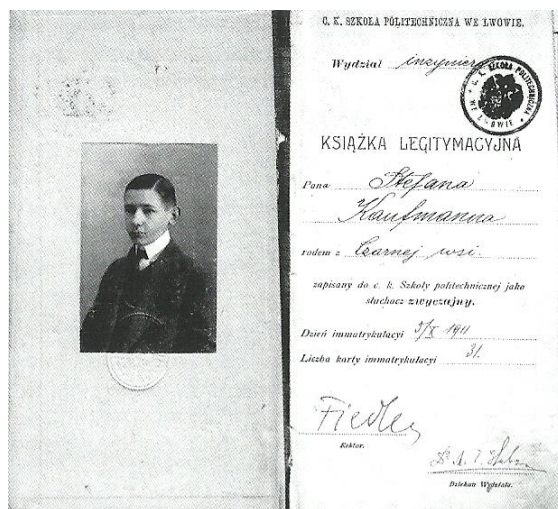
Rys. 2.1. Stanisław Brzozowski w 1908 r. (zbiór: Zofia Brzozowska-Kurzalewska)
 Fig. 2.1. Stanisław Brzozowski in 1908 (collection: Zofia Brzozowska-Kurzalewska)

W 1895 roku rodzina Brzozowskich przeniosła się z Myszkowic do położonej nieopodal Berezowicy Wielkiej, gdzie ojciec Stanisława kupił młyn wraz z domem mieszkalnym. Niewątpliwie przenosiny do siedziby gminy zwiększyły status społeczny rodziny

poprawiając już licznej rodzinie (dwie siostry: Jadwiga i Zofia oraz trzech braci: Bronisław, Kazimierz i Mieczysław) warunki egzystencji, a zwłaszcza możliwość kształcenia w gminnej szkole i kontakt z instytucjami kulturalnymi. Stanisław Brzozowski uczęszczał do gminnej szkoły w Berezowicy, którą ukończył w 1901 roku w wieku 12 lat. W tym samym roku szczęśliwe życie rodziny Brzozowskich zburzyła śmierć ojca. Na Stanisława, jako najstarszego z rodziny, spadły obowiązki opieki nad matką i pięciorgiem rodzeństwa. W tej sytuacji rodzina podjęła trudną decyzję sprzedaży gospodarstwa i przenosin do Tarnopola, ówczesnego miasta wojewódzkiego. Za uzyskane ze sprzedaży środki rodzina kupiła w Tarnopolu kamienicę z lokalami do wynajęcia. Uzyskane z wynajmu środki pozwoliły utrzymać się rodzinie. W Tarnopolu, mieście wojewódzkim, w latach 1901–1907 Stanisław Brzozowski uczęszczał do szkoły realnej, w której w 1907 roku zdał maturę.

Zaledwie pięć lat później 22 sierpnia 1894 roku w zaborze austriackim w Czarnej Wsi koło Krakowa urodził się drugi z bohaterów Stefan Kaufman (rys. 2.2), jako drugi syn Henryka i Rozalii (z domu Schlang).

Rys. 2.2. Jedno z pierwszych zdjęć Stefana Kaufmana w książce legitymacyjnej [5]

Fig. 2.2. One of the first photos of Stefan Kaufman in the ID book [5]

Brat Władysław był starszy o rok, a siostra młodsza o dwa lata. Ojciec Henryk przebywał przez lata 1898–1899 w Paryżu i Londynie w związku z nauką języków i w perspektywie podjęcia pracy w międzynarodowym biurze podróży i turystyki. Po powrocie ojca z zagranicznych podróży w 1899 roku rodzina przeniosła się na trzy lata do Lwowa, gdzie Stefan podjął naukę w szkole podstawowej. Po trzech latach rodzina z trójką dzieci przeniosła się do Bielska, gdzie Stefan ukończył edukację podstawową w szkole powszechnej im. Tadeusza Kościuszki. Dalszą naukę

kontynuował w szkole realnej o profilu matematyczno-przyrodniczym z językiem wykładowym niemieckim, w której zdał maturę w 1911 roku. Wówczas młody Stefan Kaufman nie przejawiał szczególnej chęci zostania inżynierem i wbrew woli ojca postanowił dalszą naukę kontynuować na Uniwersytecie. Wymagało to jednak dodatkowego uzupełniającego egzaminu z łaciny, a więc do egzaminu wstępnego mógł przystąpić dopiero rok po maturze. Rodzina podjęła decyzję o powrocie do Lwowa, a Stefan ulegając namowom ojca zdecydował się wstąpić „na próbę” na studia techniczne do Szkoły Politechnicznej we Lwowie.

Trzeci z bohaterów Franciszek Wasilkowski urodził się 3 grudnia 1897 roku w Pleszowicach w powiecie przemyskim również w Galicji. Był jedynakiem. Ojciec Emil był emerytowanym austriackimi urzędnikiem kolejowym – dzierżawił gospodarstwo od swojego szwagra. Ojciec zmarł w 1901 roku, gdy Franciszek miał 4 lata. Matka Maria z domu Sozańska, po śmierci męża, przenieśli się do Lwowa do rodziny. Matka zmarła w 1911 roku, gdy Franciszek miał 14 lat. We Lwowie Franciszek Wasilkowski uczęszczał do ewangelickiej szkoły powszechnej, a następnie do gimnazjum klasycznego. Klasę ósmą i maturę zdał z odznaczeniem w gimnazjum klasycznym w Chyrowie dnia 20 czerwca 1916 roku, już w czasie I wojny światowej.

Najmłodszy, czwarty z bohaterów Włodzimierz Stanisław Burzyński (rys. 2.3) urodził się 29 kwietnia 1900 roku w Przemyślu, także na terenie ówczesnej Galicji. Wychowywał się w rodzinie profesora gimnazjalnego Mariana Tomasza Burzyńskiego i Wandy Burzyńskiej.

Rys. 2.3. Włodzimierz Burzyński w roku 1918 roku (zbiór: Maciej Burzyński)
Fig. 2.3. Włodzimierz Burzyński in 1918 (collection: Maciej Burzyński)

W latach 1906–1909 uczęszczał do czteroklasowej szkoły ludowej męskiej im. św. Jana Kantego w Przemyślu, a od 17 listopada 1909 roku do 30 czerwca 1910 roku kontynuował naukę w czwartej klasie szkoły ludowej im. św. Stanisława Kostki

w Przemyślu, którą ukończył, jako jeden z najlepszych uczniów. Jako uzdolniony uczeń mógł przejść do I klasy szkoły wydziałowej. Znając predyspozycje syna do przedmiotów ścisłych, rodzice zdecydowali o kontynuowaniu nauki przez syna ścieżką umożliwiającą dalszą naukę na wyższym poziomie i uzyskanie wyższego statusu społecznego. Po ukończeniu szkoły ludowej, zapewne przy poparciu rodziców, wybrał dalszą naukę w c.k. Gimnazjum Franciszka Józefa I w Przemyślu z polskim językiem wykładowym. Maturę z adnotacją „chlubnie uzdolniony” zdał w 1918 roku.

2.2. Studia w Szkole Politechnicznej

Okres studiów bohaterów przypadł ogólnie mówiąc na okres dość niespokojny. Nie istniała niepodległa Polska, w szkołach powszechnych nauczano w językach zaborców. Polska młodzież mogła studiować na wyższych uczelniach, głównie na uniwersytetach, szkołach handlowych i zaledwie trzech uczelniach technicznych w Warszawie we Lwowie i w Krakowie. Rosło napięcie między europejskimi mocarstwami, którego kulminacją był wybuch I wojny światowej w 1914 roku, a później odzyskanie przez Polskę niepodległości w nowych granicach. Nie każdy z bohaterów doświadczył udziału w walkach frontowych, czy powstaniach, ale każdy w inny sposób przyczynił się do odzyskania niepodległości.

Stanisław Brzozowski w dniu 3 lipca 1907 roku otrzymał świadectwo dojrzałości i po zdanim egzaminie wstępnym, rozpoczął w tym samym roku studia wyższe na Wydziale Inżynierii Dróg i Mostów Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Rektorem Uczelni był prof. Wiktor Syniewski¹⁵, a dziekanem tego Wydziału był wtedy prof. Stanisław Kępiński. W tym samym czasie rodzina Brzozowskich podjęła trudną decyzję sprzedaży domu w Tarnopolu i kupna mieszkania we Lwowie. Wszystkie decyzje majątkowe Brzozowskich w pierwszym rzędzie miały na celu dobro dzieci oraz możliwości ich kształcenia. Właśnie w tym rodzina upatrywała najlepsze wyposażenie jej członków na całe życie. Aby pozyskać środki na swoje utrzymanie oraz pomoc

---

¹⁵ Wiktor Syniewski (ur. 5 listopada 1865 roku w Czerniowcach, zm. 19 lutego 1927 roku we Lwowie) – ze Szkołą Politechniczną we Lwowie związany był od 1894 roku, jako asystent w Katedrze Technologii Chemicznej. Odbił staże naukowe w laboratorium bakteriologicznym w Kopenhadze i Instytucie Pasteura w Paryżu. Był autorem pierwszego polskiego podręcznika „Mykologia fermentacyjna” wydanego we Lwowie w 1900 roku. W 1904 roku objął, jako profesor nadzwyczajny nowo utworzoną Katedrę Technologii Chemicznej i Mykologii Technicznej. Specjalizował się w badaniach skrobi i enzymów. W dniu 21 stycznia 1907 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1905–1907 pełnił funkcję dziekana Wydziału Chemii Technicznej, a w latach 1907–1908 rektora Szkoły Politechnicznej [75].

materialną matce i sześcioro rodzeństwa, w 1909 roku, będąc na II roku studiów, Stanisław Brzozowski podjął pracę zarobkową, jako technik kreślarz, w Biurze Technicznym Warsztatów Głównych Kolei Państwowych we Lwowie. Praca zawodowa opóźniła studia i dopiero w dniu 1 lipca 1913 roku zdał pierwszy egzamin państwowy z postępowaniem „bardzo uzdolniony”. Po zdaniu egzaminu Dyrekcja Kolei Państwowych awansuje go na stanowisko inżyniera adiunkta w Dziale Inwestycji na odcinku Lwów przy rozbudowie stacji kolejowych oraz przy opracowaniu projektu budowy drugiej nitki toru na linii Złoczów–Tarnopol.

W latach 1915–1916 Brzozowski dostał przydział do Biura Budowy i utrzymania mostów opracowując projekty napraw budowli mostowych, zniszczonych w trakcie trwającej jeszcze I wojny światowej. W tym okresie Brzozowski otrzymał powołanie do służby frontowej w c.k. armii austro-węgierskiej. Wniosek wystosowany przez silnie spolonizowaną Dyrekcję Kolei Państwowych we Lwowie uchronił Brzozowskiego przed służbą wojskową. Równocześnie ze zwolnieniem ze służby uzyskał nominację na adiunkta budowy w dziale dróg i mostów. W 1916 roku zmarła matka Teofila (rys. 2.4) i od tej pory Stanisław Brzozowski został jedynym żywicielem i opiekunem niepełnoletniego rodzeństwa. Mimo nadmiaru obowiązków skutecznie przygotował się do drugiego egzaminu państwowego, który zdał w dniach 14–22 lutego 1916 roku.

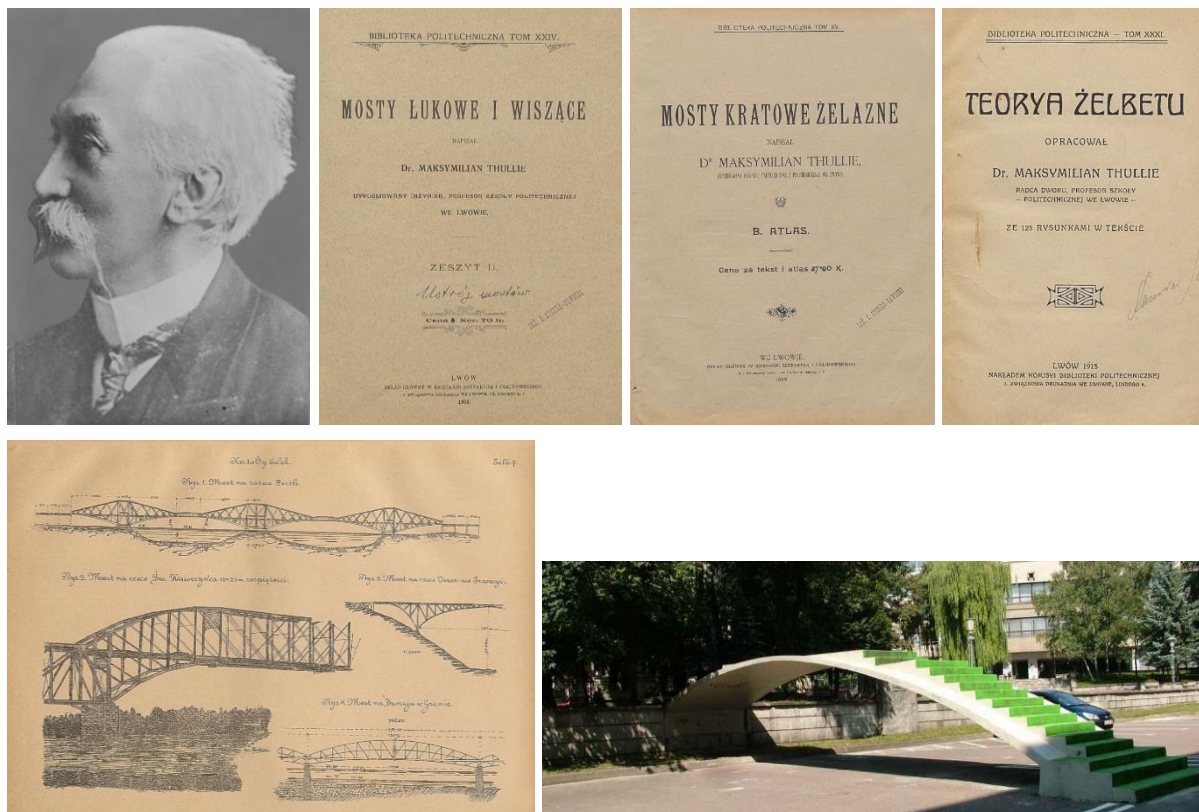
Rys. 2.4. Teofila Bernalewska (1860–1916), matka Stanisława Brzozowskiego (zbiór: Zofia Brzozowska-Kurzelewska)

Fig. 2.4. Teofila Bernalewska (1860–1916), mother of Stanisław Brzozowski (collection: Zofia Brzozowska-Kurzelewska)

Pod adnotacją „uzdolniony” podpisał się przewodniczący komisji prof. Maksymilian Thullie¹⁶ (rys. 2.5). W dniu 15 marca 1916 roku otrzymał świadectwo drugiego egzaminu państwowego, uzyskując dyplom inżyniera.

¹⁶ Maksymilian Marcei Thullie – herbu Prawdzic (ur. 16 stycznia 1853 roku we Lwowie, zm. 1 września 1939 roku we Lwowie) – inżynier budownictwa, profesor Szkoły Politechnicznej i Politechniki Lwowskiej. Pochodził z francuskiej rodziny przybyłej do Polski w XVIII wieku. Odbił studia budowlane w Akademii Technicznej we Lwowie i politechnice w Wiedniu. Od 1878 pracownik naukowy Szkoły Politechnicznej we

Rys. 2.5. Profesor Maksymilian Thullie, wybrane publikacje i „Kładka Thulliego¹⁷” na terenie Politechniki Lwowskiej” (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.5. Professor Maksymilian Thullie, selected publications and „Thullie Footbridge¹⁷” at the Lviv Polytechnic (collection: National Digital Archives)

W tym samym roku katedra Budowy Mostów I, kierowana przez Maksymiliana Thulliego ogłosiła konkurs na konstruktora (odpowiednika obecnego stanowiska adiunkta). Stanisław Brzozowski aplikuje do konkursu z pozytywnym skutkiem.

Lwowie. W latach 1890–1921 kierownik Katedry Budowy Mostów. Dziekan Wydziału Inżynierii i Wydziału Inżynierii Wodnej Szkoły Politechnicznej, dwukrotnie rektor uczelni w latach 1894/95 i 1910/11. Od 1890 profesor nadzwyczajny, a od 1894 profesor zwyczajny. Zajmował się teorią budowy mostów. Opracował pierwsze polskie podręczniki budowy mostów wszystkich typów. Badał wytrzymałość, rozkład sił i naprężeń elementów mostu. Wprowadził tzw. kryterium Thulliego do wyznaczania najniekorzystniejszego położenia układu ciężarów skupionych w belce prostej. Doktor honoris causa Politechniki Warszawskiej 1929 w roku. Podczas I wojny światowej w lutym 1918 roku został jednym ze stu członków Tymczasowej Rady Miejskiej we Lwowie. W latach 1922–1935 senator RP (marszałek senior Senatu II i III kadencji), prezes parlamentarnego Klubu Chrześcijańskiej Demokracji. Senator II kadencji wybrany w 1928 roku z województwa lwowskiego. Był wieloletnim radnym Rady Miasta Lwowa w okresie II RP. Miał trzech synów: Kazimierza Thullie (katolicki ksiądz), Czesława Thullie (architekt, profesor Politechniki Śląskiej) i Zdzisława oraz trzy córki: Ewę, Marię i Zofię.

¹⁷ Most doświadczalny we Lwowie – najstarsza i druga zachowana konstrukcja żelbetowa na ziemiach polskich, lokalizowana przy gmachu głównym Politechniki Lwowskiej. Pierwszy na ziemiach polskich most, w którego konstrukcji zastosowano beton uzbrojony według patentu Josepha Moniera, zbudowała w 1891 roku na rzece Rudawie w Krakowie firma „G. A. Wayss & Cie” [26]. Pierwszą konstrukcją żelbetową był most zbudowany w Warszawie, po którym nie zachowała się żadna dokumentacja i fotografie. Kładka została wybudowana w 1894 roku według projektu prof. Maksymiliana Thulliego z okazji odbywającej się we Lwowie w roku 1894 Wystawy Krajowej. Kładkę wykonała firma „J. Sosnowski, A. Zachasiewicz” posiadająca patent François Hennebique’a (patent zakupiono w Paryżu w 1876 roku od Josepha Moniera). Całkowita długość kładki wynosi 11,05 m, szerokość 2,50 m, grubość płyty w kluczu jest równa 10 cm, a przy podporach 13,5 cm, obecna strzałka łuku jest równa 2,50 m [51].

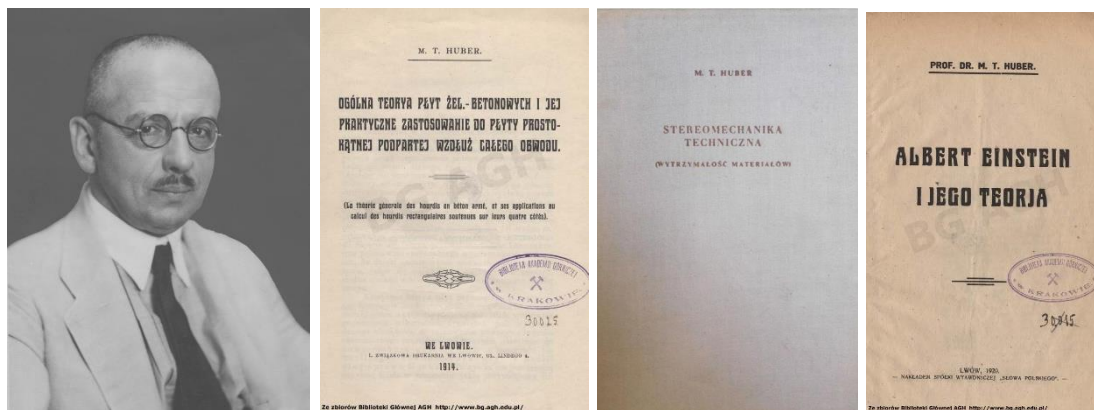
Jak twierdził po latach, decydującym czynnikiem, który przekonał komisję konkursową było doświadczenie w zakresie budowy mostów i dróg żelaznych, jaką zdobył pracując w Dyrekcji Kolei Państwowych i niewątpliwie znakomicie zdany drugi egzamin państwowy przed kierownikiem Katedry. Formalnie od roku akademickiego 1916/17 Stanisław Brzozowski związał swoje losy jeszcze ze Szkołą Politechniczną we Lwowie nie rezygnując z zawodowej pracy przy rozbudowie sieci kolejowej w Galicji.

Stefan Kaufman 5 października 1911 roku immatrykułował się na Wydziale Inżynierii Dróg i Mostów Szkoły Politechnicznej we Lwowie, jako słuchacz zwyczajny. Rektorem Uczelni był prof. Tadeusz Fiedler¹⁸, a dziekanem Wydziału był Maksymilian Tytus Huber¹⁹ (rys. 2.6).

¹⁸ Tadeusz Fiedler (ur. 1858 roku w Sanoku, zm. 7 czerwca 1933 roku w Mościcach) – polski inżynier mechanik, profesor Politechniki Lwowskiej. Po studiach przez pięć lat pełnił obowiązki asystenta w Katedrze Technologii Mechanicznej. Następnie przeniósł się do marynarki austriackiej, gdzie pracował, jako inżynier mechanik. Ze Szkołą Politechniczną we Lwowie związany był od 1892 roku już jako kierownik Katedry Mechaniki i Teorii Maszyn, jako następcą profesora Jana Nepomucena Franke. W roku akademickim 1896/97 pełnił funkcję dziekana Wydziału Mechanicznego. W latach 1902/03 po raz pierwszy pełnił funkcję rektora Politechniki Lwowskiej. Ponownie ta godność została mu powierzona w latach 1911/12. Funkcję prorektora Politechniki Lwowskiej pełnił w latach: 1903/04 i 1912/13 [59].

¹⁹ Maksymilian Tytus Huber (ur. 4 stycznia 1872 roku w Krościenku nad Dunajcem, zm. 9 grudnia 1950 roku w Krakowie) – ukończył studia na Wydziale Inżynierii Szkoły Politechnicznej we Lwowie w 1894 roku. Zaraz po studiach został asystentem w Katedrze Budowy Dróg i Tuneli. Odbył roczne studia uzupełniające na Uniwersytecie w Berlinie (1895–97). Po praktyce inżynierskiej w Krajowym Biurze Melioracyjnym we Lwowie, w 1898 powrócił do Szkoły Politechnicznej – w Katedrze Matematyki zajmował się rachunkiem wariacyjnym i liczbami pierwszymi. Od 1899 roku wykładał mechanikę techniczną i budowniczą w Wyższej Szkole Przemysłowej w Krakowie. W 1904 roku uzyskał stopień doktora nauk technicznych za pracę „Przyczynki do teorii stykania się ciał sprężystych”, stanowiącą istotny wkład do teorii sprężystości. Huber rozwiązał w niej obliczeniowo zagadnienie tzw. bezwzględnej miary twardości. Również 1904 roku opublikował w „Czasopiśmie Technicznym” rozprawę „Właściwa praca odkształcenia jako miara wyężenia materiału”. Od 1908 roku profesor Politechniki Lwowskiej. W czasie I wojny światowej służył w armii austro-węgierskiej broniąc twierdzy Przemyśl. Wraz z załogą twierdzy Przemyśl trafił do niewoli rosyjskiej. Mógł kontynuować pracę naukową w Kazaniu i wykładać fizykę w tamtejszym polskim gimnazjum. Po wojnie wrócił do pracy na Politechnice Lwowskiej. Był dwukrotnie rektorem w latach 1914/15 i 1921/22. W 1927 roku został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, a w 1930 roku — Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W 1927 roku został profesorem Politechniki Warszawskiej. W 1928 opuścił Lwów i zamieszkał w Warszawie. Pracował, jako kierownik Katedry Mechaniki Politechniki Warszawskiej. W 1931 został członkiem Stałego Komitetu International Society for Testing Materials, uczestnicząc w pierwszym kongresie tej organizacji w Zurychu. W 1933 roku został członkiem Tymczasowego Komitetu Doradczo-Naukowego. Od 1933 roku przewodniczył komitetowi organizacyjnemu Polskiego Związku Badania Materiałów i kierował Laboratorium Wytrzymałości Materiałów Politechniki Warszawskiej. W latach 1932–1934 kierował pracami badawczymi w Departamencie Aeronautyki Ministerstwa Spraw Wojskowych. W okresie okupacji kierował Kasą im. Mianowskiego, broniąc jej przed likwidacją i dopomagając finansowo uczynom. Nadal pracował naukowo, wykładał w szkołach technicznych i na tajnych kompletach. Po dramatycznych przeżyciach po powstaniu warszawskim znalazł się w obozie przejściowym dla ludności Warszawy w Pruszkowie, a później w Zakopanem. W 1945 roku zamieszkał w Gdańsku i organizował Politechnikę Gdańską. Podjął się kierowania dwiema katedrami oraz urzędzenia laboratorium wytrzymałości i mechaniki. Od 1949 roku kierował specjalnie dla niego utworzoną Katedrą Wyższych Zagadnień Mechaniki na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. W 1949 roku otrzymał nagrodę państwową I stopnia. W 1950 roku doktorat honoris causa przyznała mu Politechnika Gdańska. Był doktorem honoris causa Akademii Górniczo-Hutniczej (1945 rok), Politechniki Warszawskiej (1947 rok) i Gdańskiej (1950 rok) (wg <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Huber-Maksymilian-Tytus;3913058.html>)

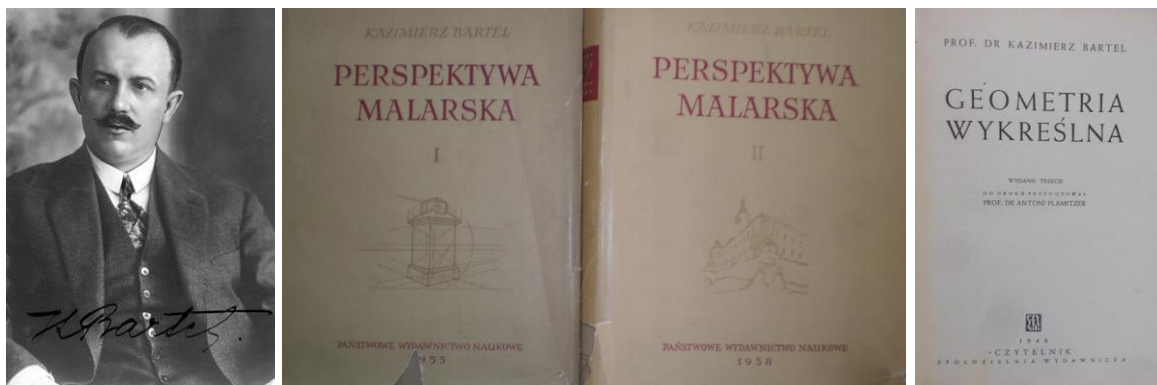
Rys. 2.6. Profesor Maksymilian Tytus Huber i wybrane publikacje (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.6. Professor Maksymilian Tytus Huber and selected publications (collection: National Digital Archives)

Już pierwsze wykłady z geometrii wykreślnej, które prowadził prof. Kazimierz Bartel²⁰ (rys. 2.7) przekonały Stefana Kaufmana do studiów inżynierskich [5].

²⁰ Kazimierz Bartel (ur. 3 marca 1882 roku we Lwowie, zm. 26 lipca 1941 roku we Lwowie) – matematyk (jego prace dotyczyły głównie geometrii), profesor Politechniki Lwowskiej. Absolwent Wydziału Budowy Maszyn Szkoły Politechnicznej we Lwowie w roku 1907. W 1909 roku uzyskał tytuł doktora nauk technicznych, jako jeden z pierwszych z tym tytułem w Austrii. Studiował, matematykę i filozofię na Uniwersytecie Franciszkańskim we Lwowie oraz na Uniwersytecie Ludwika i Maksymiliana w Monachium. Podjął pracę na Politechnice Lwowskiej jako asystent w Katedrze Geometrii Wykreślnej. W 1913 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego i jednocześnie został kierownikiem Katedry Geometrii Wykreślnej Szkoły Politechnicznej, a w 1917 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego geometrii wykreślnej Politechniki Lwowskiej. Podczas I wojny światowej został wcielony do armii austro-węgierskiej. Od maja 1919 roku był, w stopniu kapitana, kierownikiem lwowskiego oddziału Kierownictwa Budowy Pociągów Pancernych. Formalnie przyjęty do Wojska Polskiego został 20 maja 1919 roku z zatwierdzeniem posiadanego stopnia majora. Po zakończeniu walk i odblokowaniu miasta został powołany przez premiera Leopolda Skulskiego na stanowisko ministra kolei żelaznych. Pełnił tę funkcję także w rządach Wincentego Witosa i Władysława Grabskiego. Po zakończeniu wojny z bolszewikami został zweryfikowany w stopniu podpułkownika pospolitego ruszenia. W latach 1922–1929 był posłem na sejm. Początkowo był członkiem partii PSL „Wyzwolenie”. W marcu 1925 roku odszedł z partii i w kwietniu 1925 roku, razem z Marianem Zyndramem-Kościałkowskim i Bolesławem Wyslouchem, założył poselski Klub Pracy. Organizacja ta szybko znalazła się pod wpływem piłsudczyków. Po rezygnacji rządu Witosa i prezydenta Stanisława Wojciechowskiego 15 maja 1926 roku, Bartel został desygnowany przez Macieja Rataja (marszałka Sejmu, pełniącego obowiązki głowy państwa) na stanowisko premiera. Bartel podsunął Piłsudskiemu kandydaturę profesora Politechniki Lwowskiej Ignacego Mościckiego na stanowisko głowy państwa. 4 czerwca 1926 roku Mościcki został wybrany na prezydenta Polski, wobec czego Bartel podał się do dymisji wraz z całym gabinetem. Prezydent Mościcki ponownie desygnował Bartla na premiera. 8 czerwca 1926 roku, po trzech dniach od propozycji Mościckiego, za akceptacją Piłsudskiego, sformowano drugi rząd Kazimierza Bartla. 2 sierpnia 1926 Sejm przyjął nowelizację konstytucji (nowela sierpniowa), wzmacniającą wydatnie rolę prezydenta. 20 września 1926 roku Klub Chrześcijańskiej Demokracji zgłosił wniosek o wotum nieufności względem dwóch ministrów w rządzie Bartla – Antoniego Sujkowskiego i Kazimierza Młodzianowskiego. Zarzucano im przeprowadzanie czystek politycznych w administracji państwowej oraz wystąpienia z projektami w sprawie mniejszości narodowych. Wniosek o wotum nieufności został przyjęty przez izbę, wobec czego Bartel podał gabinet do dymisji, ale marszałek Piłsudski polecił prezydentowi, żeby powołać gabinet w takim samym składzie. Nie naruszało to przepisów konstytucji, jednak antyparlamentarna wymowa tego posunięcia była jasna. Kolejny rząd Bartla przetrwał jednak tylko 4 dni. Rada Gabinetowa 30 września zdecydowała o rozwiązaniu parlamentu. Senat domagał się, uchwalenia przez Sejm cięć budżetowych. Po odmowie prezydenta Mościckiego podpisania redukcji budżetu, Bartel podał się do dymisji, a jego miejsce zajął sam marszałek Piłsudski. Bartel w gabinecie Piłsudskiego został wicepremierem i ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Po wyborach w marcu 1928 roku Piłsudski zdecydował, że wyznaczy Kazimierza Bartla na stanowisko marszałka Sejmu. 27 marca bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem zgłosił właśnie kandydaturę Bartla, tymczasem Sejm wybrał na marszałka Ignacego Daszyńskiego z PPS. Na znak protestu, po ogłoszeniu wyników głosowania, rząd

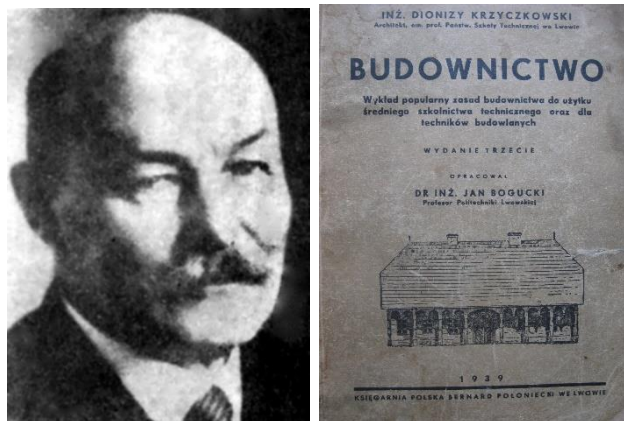
Rys. 2.7. Profesor Kazimierz Bartel i wybrane publikacje (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.7. Professor Kazimierz Bartel and selected publications (collection: National Digital Archives)

Tym samym porzucił pomysł kontynuowania nauki na Uniwersytecie skupiając swoją uwagę na studiach technicznych. Po dwóch latach studiów zdał pierwszy egzamin państwowy przed komisją, której przewodniczył Jan Bogucki²¹ (rys. 2.8) w lipcu 1913 roku z cenzurą „bardzo uzdolniony”.

i posłowie z BBWR opuścili salę sejmową. Po rozpoczęciu pracy przez nowy parlament premier Józef Piłsudski podał się do dymisji. Zdecydował jednocześnie, że jego miejsce zajmie Kazimierz Bartel. Na początku 1929 roku wybuchła afera Czechowicza w następstwie, której 13 kwietnia 1929 roku Bartel podał swój rząd do dymisji. Zastąpił go Kazimierz Świtalski. 5 grudnia 1929 roku Sejm przyjął wniosek o wotum nieufności wobec gabinetu Świtalskiego. Jego następcą został ponownie Kazimierz Bartel. 29 grudnia 1929 Kazimierz Bartel został premierem po raz piąty. Początkowo Bartłowi udało się nawiązać pewną współpracę z Sejmem, która zaowocowała przyjęciem przez niego budżetu. Później jednak stosunki rządu z parlamentem ponownie się pogorszyły tak, że 12 marca Bartel wygłosił w Senacie przemówienie ostro atakujące parlamentarizm, a 15 marca 1930 roku podał się do dymisji, która została przyjęta przez prezydenta. Niedługo po tym złożył swój mandat poselski. Po wycofaniu się z życia politycznego powrócił do kariery naukowej na Politechnice Lwowskiej. W tym samym roku został wybrany rektorem uczelni i pełnił ten urząd w roku akademickim 1930/1931. Przyznano mu także tytuł doktora honoris causa oraz członkostwo w Polskiej Akademii Umiejętności. W latach 1930–1932 był prezesem Polskiego Towarzystwa Matematycznego. W tym czasie opublikował swe najważniejsze dzieła, między innymi serię wykładów na temat perspektywy w malarstwie europejskim. W lutym 1939 roku wygłosił w Senacie przemówienie, które zyskało szeroki rozgłos w całym kraju. W wystąpieniu ostro skrytykował sytuację na lwowskich uczelniach wyższych, wspominając o rozpowszechnionym tam antysemityzmie, a także złą organizację studiów. We wrześniu 1939 roku, w czasie obrony Lwowa przed natarciem wojsk niemieckich, Kazimierz Bartel stanął na czele Komitetu Obywatelskiego. Po zajęciu Lwowa przez ZSRR pozwolono mu na kontynuowanie wykładów na politechnice. W lipcu 1940 roku został wraz z kilkoma innymi politykami i profesorami wezwany do Moskwy, gdzie udał się na zaproszenie Wszechzwiązkowego Komitetu do spraw Szkół Wyższych ZSRR. Wkrótce po zajęciu Lwowa przez Niemcy (30 czerwca 1941 roku) Bartel został aresztowany 2 lipca w ramach akcji AB (Nadzwyczajna Akcja Pacyfikacyjna niem. Außerordentliche Befriedungsaktion) i przewieziony początkowo do więzienia przy ul. Pełczyńskiej. Około 21 lipca został jednak przeniesiony do więzienia przy ul. Łąckiego. Według generała Sikorskiego Bartel odmówił Himmlerowi powołania rządu i to stało się powodem wydania rozkazu jego likwidacji. Informację taką podał generał Sikorski podczas konferencji prasowej w Kairze w listopadzie 1941 roku (w drodze do Moskwy). Został rozstrzelany 25 lipca 1941 roku na Piaskach Janowskich lub na Wulce. Utrwalaniem pamięci profesora Bartla zajmuje się Fundacja im. prof. Kazimierza Bartla założona w Krakowie przez jego córkę Cecylię Bartel. Fundacja, co roku przyznaje nagrodę naukową wręczaną w trakcie Dni Nauk Ścisłych AGH.

²¹ Jan Bogucki (ur. 1871 roku w Tarnopolu, zm. 17 maja 1948 roku we Wrocławiu) – w latach 1887–1892 studiował na Wydziale Inżynierii Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Asystent w Katedrze Budownictwa Ładowego, a następnie Katedrze Architektury Lwowskiej Szkoły Politechnicznej w latach 1893–1895. W 1897 roku profesor Szkoły Przemysłowej we Lwowie. W 1900 roku docent Szkoły Politechnicznej, wykładowca encyklopedii nauk inżynierskich i rysunku technicznego. W 1904 roku doktor nauk technicznych. W 1906 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1910 profesora zwyczajnego statyki budowli. Dziekan Wydziału Inżynierii Dróg i Mostów w latach 1908–1909, 1911–1912 i 1912–1916 Szkoły Politechnicznej. W latach 1921–1937 profesor zwyczajny Politechniki Lwowskiej, kierownik Katedry Statyki Budowli i Budownictwa Żelaznego

Rys. 2.8. Profesor Jan Bogucki (zbiór: Muzeum Politechniki Wrocławskiej)

Fig. 2.8. Professor Jan Bogucki (collection: Museum of Wrocław University of Science and Technology)

Wybuch I wojny światowej uniemożliwił jednak kontynuowanie nauki. Okupacja Lwowa w latach 1914–1915 spowodowała wymuszoną przerwę w funkcjonowaniu Uczelni. Na wiosnę 1917 roku Stefan Kaufman podjął prace w utworzonej Centrali Odbudowy Galicji przy Namiestnictwie we Lwowie ze skierowaniem do Ekspozytury Budowlanej w Samborze. W marcu 1917 roku został skierowany do Wiednia do czynnej służby wojskowej w c.k. armii austro-węgierskiej. Ze względu na stan zdrowia, niemal natychmiast wrócił z powrotem do Sambora. Po wznowieniu zajęć i dwóch latach studiów Stefan Kaufman w okresie 30 kwietnia 1917 – 15 czerwca 1917 roku zdał przed komisją kierowaną przez Maksymiliana Thulliego drugi egzamin państwowy, podobnie jak wcześniej z cenzurą „znamienicie uzdolniony”.

Pracując w Ekspozyturze Budowlanej w Samborze w marcu 1918 roku otrzymał kolejne powołanie do c.k. armii austro-węgierskiej i podobnie jak wcześniej uzyskał reklamację ze służby ze względu na stan zdrowia. W dwa miesiące później w maju 1918 roku został powołany do służby pomocniczej w armii austro-węgierskiej i skierowany do Inspekcji Grobów Wojennych we Lwowie. Po upadku Austro-Węgier i oswoobodzeniu Lwowa Stefan Kaufman został wcielony do Wojska Polskiego i skierowany do służby inżynierskiej. Początkowo była to służba w Dowództwie Okręgu Korpusu we Lwowie, w Grupie Sanitarno-Technicznej, a następnie w Zarządzie Budownictwa Wojskowego, jako zastępca kierownika Rejonu Lwów II.

(kierował nią od 1907 roku). W 1937 roku przeniesiony w stan spoczynku (emerytura ustawowo obowiązkowa po osiągnięciu 65 roku życia). Od 1946 roku zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Wytrzymałości Materiałów i Statyki Budowli na Wydziale Budownictwa Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu (w latach 1945–1951 ze względu na trudności kadrowe funkcjonował we Wrocławiu konglomerat szkół wyższych organizacyjnie zespolonych w uczelnię o nazwie Uniwersytet i Politechnika we Wrocławiu, dopiero 1 września 1951 roku zerwano związki organizacyjne), gdzie prowadził wykłady ze statyki budowli [78].

Franciszek Wasilkowski studia w Szkole Politechnicznej w Lwowie rozpoczął w październiku 1916 roku na Wydziale Inżynierii Dróg i Mostów, którego dziekanem był wówczas prof. Karol Pomianowski, a funkcję rektora pełnił prof. Tadeusz Obmiński²². W zasadzie od chwili, w której z uczelnią związał się Stanisław Brzozowski, a Stefan Kaufman przygotowywał się do drugiego egzaminu państwowego. Niewątpliwie na dalszy kierunek rozwoju Wasilkowskiego miał kontakt z prof. Janem Boguckim, który w Szkole Politechnicznej wykładał zarówno statykę budowli, jak i budownictwo żelazne i konstrukcje drewniane. Dyplom inżyniera z wynikiem bardzo dobrym uzyskał już na Politechnice Lwowskiej 23 marca 1923 roku. Zaraz po studiach Wasilkowski ożenił się w 1923 roku z Stefanią Błońską (rys. 2.9), córką nadleśniczego w lasach gminnych Łopatyn.

Rys. 2.9. Franciszek Wasilkowski (około roku 1946) i Stefania Wasilkowska z domu Błońska (około roku 1950) [66]

Fig. 2.9. Franciszek Wasilkowski (around 1946) and Stefania Wasilkowska née Błońska (around 1950) [66]

Rok po ślubie w 1924 roku na świat przyszła córka Anna, a w 1928 roku na druga córka Barbara, w 1930 roku urodził się syn Paweł. Powiększająca się rodzina była powodem, że Wasilkowski podjął pracę zawodową w przemyśle. Przez cztery lata do 1927 roku pracował na budowie w firmie budowlanej „Tres” we Lwowie. W 1927 roku za namową prof. Jana Boguckiego, Franciszek Wasilkowski rozpoczął pracę na Politechnice Lwowskiej, jako starszy asystent w Katedrze Budownictwa Wodnego. W latach 1931–1937 po awansie pracował, jako adiunkt. W dniu 22 kwietnia 1934 roku po przedstawieniu pracy doktorskiej z zakresu budownictwa stalowego pt. „Brama

²² Tadeusz Obmiński (ur. 16 kwietnia 1874 roku we Lwowie, zm. 18 lipca 1932 roku we Lwowie) – absolwent Wydziału Architektonicznego Szkoły Politechnicznej we Lwowie. W latach 1897–1905 był asystentem w Katedrze Konstrukcji Budowlanych, w latach 1906–1908 był konstruktorem w Katedrze Budownictwa Lądowego. Od października 1910 roku był kierownikiem Katedry Budownictwa Ogólnego. W latach 1912/13 był dziekanem Wydziału Inżynierii Dróg i Mostów, a w latach 1915/16 i 1920/21 Wydziału Architektonicznego, zaś w roku akademickim 1916/17 rektorem Politechniki Lwowskiej.

hangaru na sterowce”, 20 lutego 1935 roku uzyskał stopień doktora nauk technicznych. Praca została wydana w roku 1935 przez Akademię Nauk Technicznych w Warszawie.

Włodzimierz Burzyński w pierwszej połowie października 1918 roku dostał się na Oddział Lądowy Wydziału Inżynierii Szkoły Politechnicznej we Lwowie. W październiku 1918 roku uczelnia realizowała zajęcia dydaktyczne w częściowym zakresie, gdyż główny budynek Szkoły Politechnicznej zaadaptowany został wcześniej na szpital c.k. wojsk austro-węgierskich (rys. 2.10).

Rys. 2.10. Włodzimierz Burzyński w mundurze szeregowca Kompanii Studenckiej 10 pułku Piechoty w Przemyślu (1918 rok) (zbiór: Maciej Burzyński [8])

Fig. 2.10. Włodzimierz Burzyński in the uniform of private company Kompania Student 10 Infantry Regiment in Przemyśl (1918) (collection: Maciej Burzyński [8])

Walki o niepodległość przez odradzającą się Polskę i oblężenie Lwowa zmusiły Burzyńskiego do opuszczenia Lwowa i powrót do Przemyśla. Od 1 listopada 1918 roku do połowy stycznia 1919 roku pełnił służbę w przemyskim oddziale Wojska Polskiego. Po zwolnieniu z wojska wrócił do Lwowa z zamiarem kontynuowania studiów. W roku akademickim 1919/1920 uzyskał wpis na Oddział Drogowy nowo powstałego Wydziału Komunikacyjnego. Immatrykulacja rocznika odbyła się 22 października 1919 roku. Rektorem Szkoły Politechnicznej we Lwowie był wtedy Politechniki prof. Maksymilian Matakiewicz²³, a Dziekanem Wydziału prof. Karol Wątorek²⁴ (rys. 2.11).

²³ Maksymilian August Antoni Matakiewicz (ur. 27 czerwca 1875 roku w Niepołomicach, zm. 3 lutego 1940 roku we Lwowie) – polski inżynier hydrotechnik, profesor Politechniki Lwowskiej. W latach 1893–1900 studiował w Szkole Politechnicznej we Lwowie. W latach 1901–1905 pracował w Krajowym Oddziale Hydrograficznym we Lwowie. Od 1905 w Departamencie Wodnym Namiestnictwa we Lwowie. W latach 1907–1909 był kierownikiem Katedry Budownictwa Wodnego. Od 1909 był profesorem nadzwyczajnym, a od 1911 profesorem zwyczajnym budownictwa wodnego. W roku akademickim 1919/20 był rektorem Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Był uczestnikiem obrony Lwowa w latach 1918–1919, a w latach 1921–1930 był członkiem Rady Miejskiej Lwowa, w latach 1927–1928 był zastępcą komisarza rządowego miasta Lwowa, w okresie 1929–1930 był ministrem robót publicznych w rządzie Kazimierza Bartla i Walerego Sławka [53].

²⁴ Karol Wątorek (ur. 29 września 1875 roku w Dobczycach, zm. 12 lutego 1944 roku we Lwowie) – inżynier budowy kolei, profesor Politechniki Lwowskiej. Studiował przez rok na Uniwersytecie Jagiellońskim i przez kolejne 4 lata na Wydziale Inżynieryjnym Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Bezpośrednio po studiach był asystentem Katedry Budowy Mostów, po czym przez 10 lat pracował przy budowie kolei. W roku akademickim

Rys. 2.11. Profesor Karol Wątopek (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.11. Professor Karol Wątopek (collection: National Digital Archives)

Już w czasie drugiego semestru studiów, podczas ćwiczeń ze statyki prowadzonych przez prof. Maksymiliana Tytusa Hubera, Burzyński ujawnił swoje nieprzeciętne zdolności, wyznaczając siły w prętach kratownicy własną metodą. Postępowanie zrobiło wrażenie na wykładowcy do tego stopnia, że M.T. Huber zaproponował pracę w katedrze Burzyńskiemu natychmiast po tym zdarzeniu. Od tej chwili prof. Huber bacznie obserwował postępy i rozwój młodego studenta, upatrując w Burzyńskim swojego współpracownika w przyszłości, kandydata na profesora mechaniki, a także swojego następcę. W lutym 1920 roku Burzyński otrzymał odroczenie od służby wojskowej, wrócił na studia i w zasadzie od razu, za specjalnym zezwoleniem władz Uczelni, prowadził repetytorium z matematyki wyższej dla wracających z frontu kolegów. Stabilizacja nie trwała jednak długo, z powodu akcji plebiscytowej i wybuchu II powstania śląskiego na początku czerwca 1920 roku, zajęcia na Uczelni zostały przerwane, a Burzyński ponownie wstąpił w szeregi Wojska Polskiego i wyjechał na Śląsk. Brał udział w akcji plebiscytowej na Spiszu i Orawie, a potem w walkach z Armią Czerwoną. Po powrocie z frontu wschodniego Burzyński kontynuował studia w roku akademickim 1921/22 już na Oddziale Drogowym Wydziału Komunikacyjnego Politechniki Lwowskiej. Po drugim roku, 9 czerwca 1922 roku zdał pierwszy egzamin państwowy z cenzurą „znamienicie uzdolniony”. Z całą pewnością wyniki egzaminu oraz opinia zdolnego i pracowitego studenta umożliwiły Burzyńskiemu zatrudnienie w roku akademickim 1922/23 na stanowisku kontraktowego zastępcy asystenta w Katedrze Mechaniki Technicznej Wydziału Mechanicznego, kierowanej przez prof. M.T. Hubera. Od tej chwili, swoje losy na stałe połączył z pracą na lwowskiej Uczelni, którą nieprzerwanie kontynuował aż do wybuchu II wojny światowej.

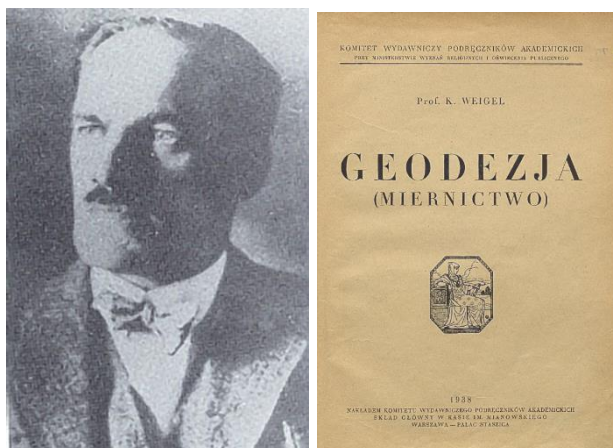
1908/09 pracował jako docent prywatny, zastępca profesora kolejnictwa. W 1909 został profesorem nadzwyczajnym, a w 1912 profesorem zwyczajnym. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii austriackiej. Następnie, aż do 1941 roku był profesorem budowy kolei żelaznych w Politechnice Lwowskiej. W latach był 1918/19 dziekanem Wydziału Inżynierskiego, a w roku akademickim 1924/25 był rektorem Politechniki Lwowskiej.

Równocześnie z pracą na Uczelni, kontynuował studia w grupie kolejowej Oddziału Drogowego Wydziału Komunikacyjnego Politechniki Lwowskiej, aż do drugiego egzaminu dyplomowego. Po ukończonych studiach w czerwcu 1924 roku uzyskał absolutorium na Oddziale Drogowym Wydziału Komunikacji w grupie nauk kolejowych. Od 1 lipca 1924 do 31 stycznia 1925 roku został młodszym asystentem etatowym w Katedrze Mechaniki Technicznej Wydziału Mechanicznego. Od 1 lutego 1925 do 15 października 1925 roku był młodszym asystentem Katedry Mechaniki Ogólnej na Wydziale Komunikacyjnym. Drugi egzamin państwowy zdał z wynikiem bardzo dobrym 5 czerwca 1925 roku. 12 czerwca 1925 roku Rada Wydziału Komunikacyjnego Politechniki Lwowskiej nadała Burzyńskiemu akademicki stopień inżyniera dróg i mostów.

W indeksach Brzozowskiego, Kaufmana, Wasilkowskiego i Burzyńskiego widnieją nazwiska ówczesnych luminarzy nauki. Wykładów z matematyki słuchali u profesorów Placyda Dziwińskiego, Lucjana Böttchera i Kaspera Weigla²⁵ (rys. 2.12), a geometrii wykreślnej u prof. Kazimierza Bartla.

Rys. 2.12. Profesor Kasper Weigel (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)
Fig. 2.12. Professor Kasper Weigel (collection: National Digital Archives)

²⁵ Kasper Weigel (ur. 19 czerwca 1880 roku we Lwowie, zm. 4 czerwca 1941 roku we Lwowie) – po studiach na Wydziale Inżynierii Szkoły Politechnicznej w latach 1898–1903 pracował przy budowie kolei Lwów-Podhajce. W roku 1908 był wykładowcą w Katedrze Miernictwa, a w 1909 roku obronił doktorat. Dwa lata później w 1911 roku uzyskał habilitację na macierzystej uczelni. Od 1912 roku był profesorem nadzwyczajnym, a od 1918 roku profesorem zwyczajnym i kierownikiem Katedry Miernictwa. W roku 1920 roku był dziekanem Wydziału Inżynierii Lądowej, a w roku akademickim 1929/30 rektorem Politechniki Lwowskiej. Był wykonawcą pionierskich w Polsce pomiarów metodą fotogrametryczną. Był współorganizatorem Państwowej Służby Geodezyjnej, członkiem Państwowej Rady Mierniczej, prezesem Sekcji Komitetu Geodezyjnego Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem zwyczajnym Akademii Nauk Technicznych, współzałożycielem i pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Fotogrametrycznego w latach 1930–1939, był członkiem zwyczajnym stałej międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej. Był autorem wielu podręczników geodezyjnych jak np. „Rachunek wyrównawczy wedle metody najmniejszych kwadratów oraz jego zastosowanie przy rozmiaraniu kraju” (1923 rok). Rozstrzelany przez hitlerowców w nocy z 3 na 4 lipca 1941 roku na Wzgórzach Wuleckich wraz ze swym jedynym 33-letnim synem Józefem.

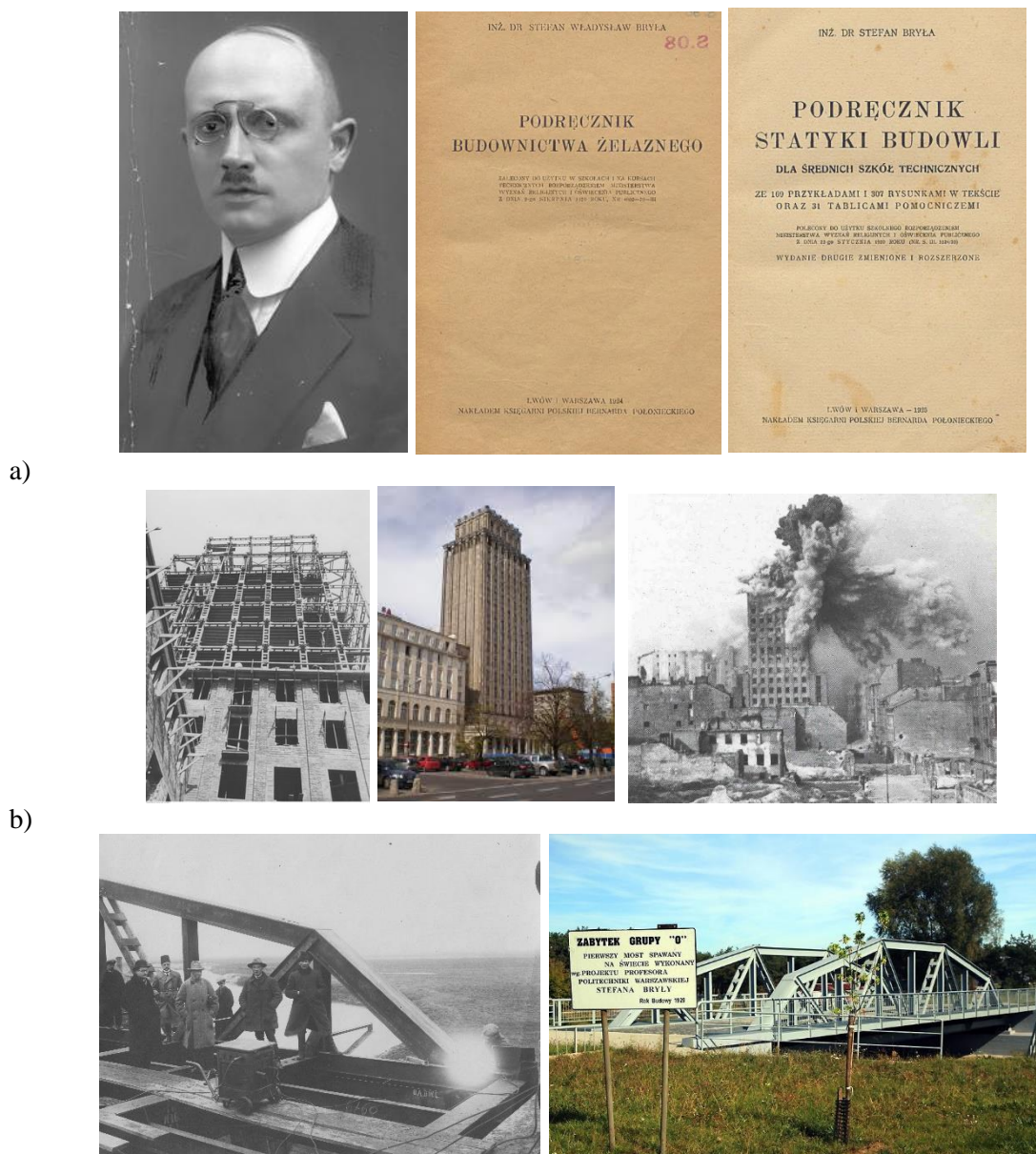
Mechanikę teoretyczną przez wiele lat wykładał prof. Maksymilian Tytus Huber, a miernictwo prowadzili wówczas profesorowie Władysław Wojtan i Kasper Weigel. Statykę budowli, budownictwo żelazne i drewniane konstrukcje inżynierskie prowadził prof. Jan Bogucki. Wykłady z budowy mostów betonowych prowadził prof. Maksymilian Thullie, a z mostów stalowych profesor Stefan Bryła²⁶ (rys. 2.13). Budownictwo żelazno-betonowego wykładał prof. Adam Kuryło²⁷ (rys. 2.14), fundamentowanie i zasady wodociągów oraz kanalizacji Otto Nadolski²⁸ (rys. 2.15), hydrologię prowadził prof. Karol Pomianowski²⁹.

²⁶ Stefan Władysław Bryła (ur. 17 sierpnia 1886 roku w Krakowie, zm. 3 grudnia 1943 roku w Warszawie) – absolwent szkoły realnej w Stanisławowie i Wydziału Inżynierii Szkoły Politechnicznej we Lwowie w 1908 roku. W rok po uzyskaniu dyplomu, obronił doktorat, a w kolejnym 1910 roku uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego. Kontynuował naukę na uczelniach zagranicznych – w latach 1910–1912 na Politechnice w Charlottenburgu, École Nationale des Ponts et Chaussées w Paryżu oraz na University of London. Pracował na budowach w Niemczech, Francji, Anglii, Kanadzie, USA. W 1918 roku uczestniczył w walkach o Lwów, a w latach 1919–1920 brał udział w obronie Warszawy. Od 1921 roku wykładał budowę mostów na Politechnice Lwowskiej, a od 1934 budownictwo na Politechnice Warszawskiej, gdzie w latach 1938–1939 był dziekanem Wydziału Architektury. W 1928 roku opracował dla Ministerstwa Robót Publicznych pierwsze na świecie przepisy spawania konstrukcji stalowych w budownictwie. Stały się one wzorem dla podobnych przepisów w innych krajach. Był autorem lub konsultantem wielu konstrukcji w tej technologii, m.in. pierwszego na świecie drogowego mostu na rzece Słudwi w Maurzycach pod Łowiczem (oddany do użytku 12 sierpnia 1929 roku i wieżowca „Prudential” w Warszawie oddany do eksploatacji w 1933 roku). Był członkiem Akademii Nauk Technicznych i współzałożycielem Polskiego Związku Inżynierów Budowlanych. Był cenionym inżynierem oraz teoretykiem spawalnictwa o międzynarodowym uznaniu; współpracował między innymi przy budowie wieżowców w USA w tym wówczas najwyższego budynku na świecie – Woolworth Building w Nowym Jorku. W latach 1923–1926 szefował lwowskiemu oddziałowi chrześcijańskiej demokracji. Piastował mandat posła na sejm I, II, III kadencji w latach 1926–1935 z okręgu Lwów. Od 1939 roku, w czasie okupacji niemieckiej pełnił funkcję dziekana tajnego Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. W strukturach podziemnego państwa polskiego w Biurze Delegata Rządu na Kraj był szefem komórki Robót Publicznych i Odbudowy. Opracował w nim między innymi 10-letni plan powojennej odbudowy Polski ze zniszczeń wojennych oraz instrukcję dla Kedywu (AK). Za organizowanie tajnego nauczania został wraz z całą rodziną aresztowany przez Niemców w dniu 16 listopada 1943 roku i przebywał na Pawiaku. Został rozstrzelany 3 grudnia 1943 w ulicznej egzekucji w rejonie zajezdni tramwajowej przy ul. Puławskiej 13 [7].

²⁷ Adam Kuryło (ur. 20 maja 1889 roku w Potoczku, zm. 7 stycznia 1980 roku we Lwowie) – w 1907 ukończył Szkołę Realną w Krakowie. W latach 1907 – 1912 studiował na Wydziale Inżynieryjnym Politechniki Lwowskiej. W 1917 obronił doktorat, a w 1922 habilitował się z budownictwa żelazobetonowego. Od 1923 był profesorem nadzwyczajnym statyki budowli i budownictwa żelazobetonowego na Wydziale Architektury Politechniki Lwowskiej a od 1929 roku był profesorem zwyczajnym. Był autorem projektu żelbetowej konstrukcji oraz obliczeń statycznych stropu nad salą Senatorską Zamku Królewskiego na Wawelu, wykonał projekt oraz obliczenia statyczne konstrukcji magazynu kolejowego we Lwowie. Był autorem projektu konstrukcji hali maszyn laboratorium maszynowego Politechniki Lwowskiej oraz projektu konstrukcji wieży ciśnieniowej w Ciechocinku. Wykonał projekt konstrukcji Katedry Śląskiej w Katowicach. Oprócz tego zaprojektował: konstrukcję sali kinowej Domu Pątników pod Jasną Górą w Częstochowie i kościoła w Szarleju (obecnie Piekary-Szarleju), wg [13].

²⁸ Otto Nadolski (ur. 18 listopada 1880 roku w Gliniku, zm. 4 grudnia 1941 roku we Lwowie) – absolwent Politechniki Lwowskiej, od 1919 roku profesor zwyczajny budownictwa wodnego. Trzykrotny rektor Politechniki Lwowskiej w latach 1926/27, 1933/34 i 1935/36. Był komisarzem rządowym miasta Lwowa, a jego zastępcą był Tadeusz Obmiński. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wstąpił do Wojska Polskiego. Został awansowany do stopnia porucznika pospolitego ruszenia w Korpusie Oficerów Artylerii. W 1936 roku został wybrany prezesem Polskiego Towarzystwa Politechnicznego. Zaprojektował instalacje wodociągowe w Ciechocinku, Drohobyczu i Sanoku (1934 rok). Był autorem modernizacji wodociągów w Krynicy, Busku, Iwoniczu, Istebnej, Żegiestowie i Truskawcu [59].

²⁹ Karol Pomianowski (ur. 29 września 1874 roku we Lwowie, zm. 2 lipca 1948 roku w Rabce) – w 1898 roku ukończył studia na Wydziale Inżynierii Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Po dwuletniej praktyce uzyskał dyplom inżyniera budownictwa i został zatrudniony w Katedrze Budownictwa Wodnego na macierzystej uczelni. Wykładał o zagadnienia z zakresu wodociągów i kanalizacji. Od 1912 roku doktor, a od 1914 roku profesor

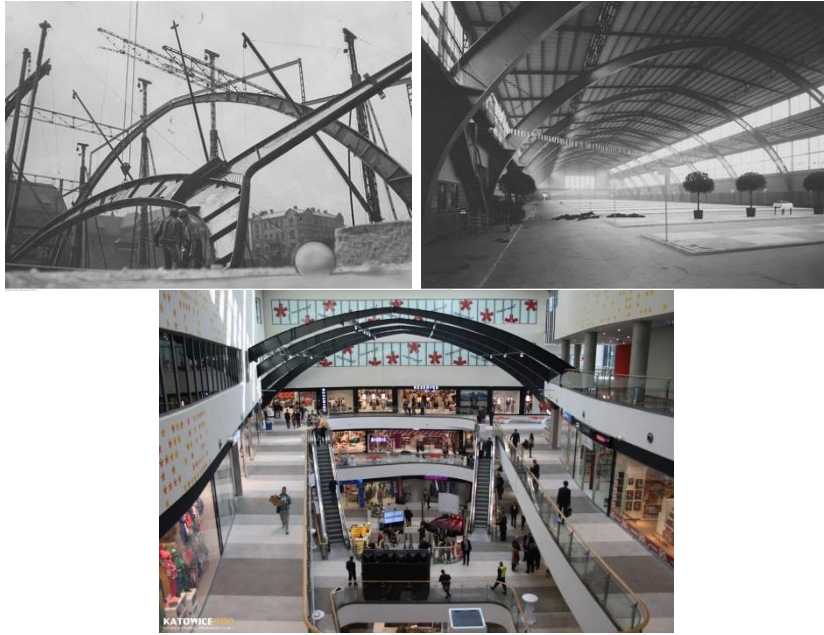
Rys. 2.13. Profesor Stefan Bryła, wybrane publikacje i najśłynniejsze osiągnięcia inżynierskie: a) siedziba brytyjskiego Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential” w Warszawie, w trakcie budowy (1932 rok) w czasie użytkowania i w czasie Powstania Warszawskiego, b) spawany most na rzece Słudwi pod Łowiczem w trakcie budowy (1927 rok)

Fig. 2.13. Professor Stefan Bryła, selected publications and the most famous engineering achievements: a) the seat of the British Insurance Company „Prudential” in Warsaw during construction (1932) during use and during the Warsaw Uprising, b) welded bridge on the Słudwia river near Łowicz during construction (1927)

tytułarny. Od 1918 roku prowadził na Politechnice Warszawskiej wykłady z budownictwa wodnego. W 1919 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Od roku 1923 roku został członkiem Akademii Nauk Technicznych. Zaprojektował między innymi kanalizację Lwowa, urządzenia wodno-kanalizacyjne w Warszawie, Gdyni, Kaliszu, kataster sił wodnych na Dunajcu, Sanie, pierwszą w Europie oczyszczalnię ścieków z wielokrotnym zraszaniem złoża biologicznych wybudowaną w Gdyni w 1937 roku. Podczas II wojny światowej wykładał w otwartej przez Niemców Państwowej Wyższej Szkole Technicznej, jednocześnie prowadził tajne nauczanie. Od 1 października 1945 roku został zatrudniony w Politechnice Gdańskiej gdzie współtworzył Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej. Objął kierownictwo Katedry Hydrauliki i Hydrologii oraz Budowy Zapór, Jazów i Zakładów o Sile Wodnej. Uruchoił Laboratorium Wodne. Rozpoczął pionierskie badania zjawisk ruchu rumowiska i rozpraszania energii wodnej. Jego imieniem nazwano Fundację Wydziału Inżynierii Lądowej i Środowiska Politechniki Gdańskiej [59].

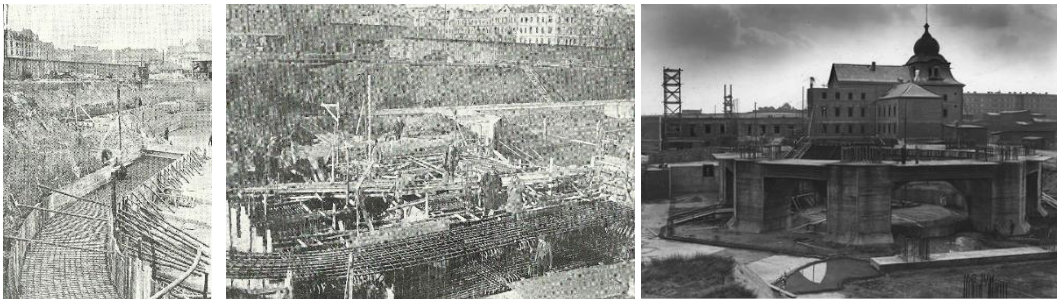
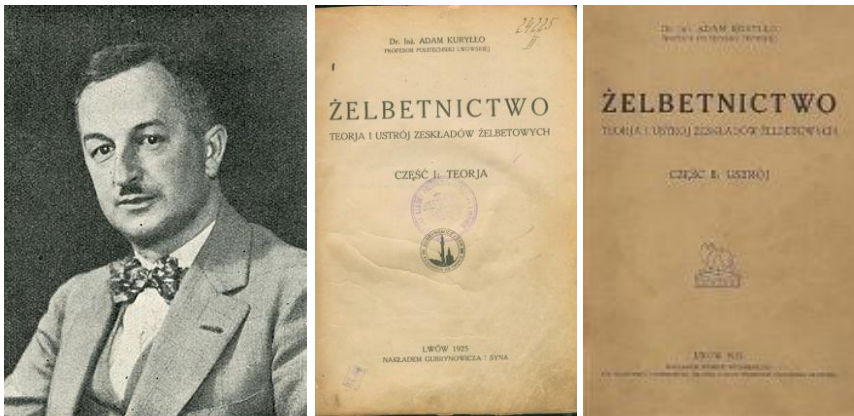

c)

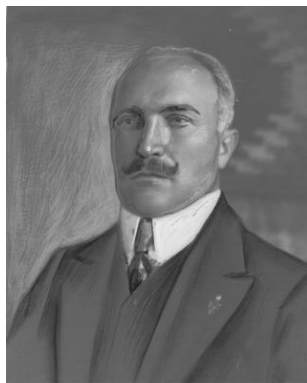
cd. rys. 2.13. Profesor Stefan Bryła, wybrane publikacje i najśłynniejsze osiągnięcia inżynierskie: c) Hala Targowa w Katowicach w trakcie budowy, po wykonaniu i po przebudowie (2015 rok) (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

cont. fig. 2.13. Professor Stefan Bryła, selected publications and the most famous engineering achievements: c) „Market Hall” in Katowice during construction, after completion and after reconstruction (2015) (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.14. Profesor Adam Kuryło ze stronami tytułowymi swoich podręczników do żelbetu oraz fotografie z budowy Katedry Chrystusa Króla w Katowicach (1934 rok) (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.14. Professor Adam Kuryło with the title pages of his reinforced concrete textbooks and photographs from the construction of the Cathedral of Christ the King in Katowice (1934) (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.15. Profesor Otto Nadolski (zbiór: narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.15. Professor Otto Nadolski (collection: National Digital Archives)

Przedmiotami z związanymi z budownictwem komunikacyjnym (koleje żelazne) zajmowali się prof. Kazimierz Zipser, Karol Wątopek, a kosztorysowanie budowli inżynierskich prowadził Emil Bratro. Zajęcia z budownictwa utilitarnego wykładał prof. Władysław Derdacki, nauki prawne Antoni Wereszczyński i Leopold Car.

2.3. Nauka i praca zawodowa do września 1939 roku

Ukończenie studiów i zdobycie wyższego wykształcenia dało bohaterom życiową stabilizację i godziwą egzystencję. Wyłączając Stefana Kaufmana, który poświęcił się pracy urzędniczej na Górnym Śląsku, pozostali postanowili kontynuować naukę na macierzystej Uczelni. Współpracując z wybitnymi naukowcami z tamtego okresu odbyli staże na zagranicznych uczelniach, doprowadzając do końca dysertacje doktorskie, a później rozprawy habilitacyjne. Pracę naukową i organizacyjną łączyli z powodzeniem z pracą na rzecz przemysłu. W okresie międzywojennym swój patriotyzm wyrażali czynnym udziałem w odbudowie infrastruktury drogowej, kolejowej i przemysłowej zrujnowanej wojną Polski. Utrzymywali i rozwijali kontakty z naukowcami z innych ośrodków zagranicznych uczestnicząc w kongresach i konferencjach naukowych, z dumą podkreślając polskie pochodzenie, afiliując swoje prace nazwą lwowskiej uczelni.

Wkrótce po objęciu stanowiska konstruktora, Rada Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej powierzyła Stanisławowi Brzozowskiemu (rys. 2.16) po raz pierwszy prowadzenie wykładów i ćwiczeń z budowy mostów, na specjalnym kursie kierowanym do studentów urlopowanych ze służby w okresie I wojny światowej.

Rys. 2.16. Stanisław Brzozowski w 1938 roku (zbiór: Zofia Brzozowska-Kurzalewska)

Fig. 2.16. Stanisław Brzozowski in 1938 (collection: Zofia Brzozowska-Kurzalewska)

Byli to głównie studenci mający za sobą traumatyczne przeżycia wojenne i jednocześnie często wysokie stopnie wojskowe oraz dużą praktykę inżynierską. Prowadzenie zajęć z taką grupą studentów wymagało od Brzozowskiego solidnego przygotowania teoretycznego i praktycznego, dużej wyrozumiałości, a często także indywidualnego podejścia. Sposób prowadzenia zajęć zyskał wyjątkowe uznanie kierownika Maksymiliana Thulliego. Od tej pory, aż do 1928 roku, kariera zawodowa Stanisława Brzozowskiego przebiegała równolegle na kolei i w Szkole Politechnicznej, a później w Politechnice Lwowskiej. W Dyrekcji Kolei awansował w dniu 1 stycznia 1920 roku na stanowisko Inżyniera Komisarza Budowy, które pełnił w latach 1918–1922.

Z końcem 1918 roku zaczęła się wyłaniać Polska, obszar okupowany przez trzech zaborców składał się z terenów zróżnicowanych kulturowo i cywilizacyjnie. Te różnice pogłębiała rozrastająca się w XIX w. sieć kolejowa, której szlaki prowadziły ku obcym stolicom (rys. 2.17). Polska przejęła po zaborcach około 5000 km linii dawnych kolei pruskich, 4200 km linii austro-węgierskich i 6200 km rosyjskich. Dodatkowo na wszystkich ziemiach dawnych zaborów niespełna 3000 km kolei wąskotorowych. Ważnym zagadnieniem było to, że rozwój kolei w poszczególnych regionach przebiegał według zupełnie odmiennych założeń. Nie miało to większego znaczenia na szczeblu lokalnym, natomiast w skali kraju, na przykład w przypadku połączeń magistralnych dominowały odcinki przecięte nowymi granicami. Z tego typu linii, w 1918 roku, funkcjonalną całość w skali kraju reprezentowały dawne linie: Warszawsko-Wiedeńska, Warszawsko-Kaliska, Warszawsko-Bydgoska, odcinek Nadwiślański z Warszawy do Lublina, a w Galicji magistrala Szczakowa – Kraków – Lwów oraz Kolej Transwersalna. Dopiero w miarę kształtowania się granic państwa swe znaczenie odzyskał odcinek linii Warszawsko-Petersburskiej z Warszawy do Wilna oraz większość magistralnych połączeń na wschodzie. Brakowało dobrego połączenia Warszawy z Poznaniem i Lwowem czy Górnego Śląska z Wielkopolską i Pomorzem.

Niewątpliwie, oprócz niedostatecznej sieci kolejowej koleje w trzech zaborach powstawały w całkowicie odmiennych warunkach administracyjnych i gospodarczych. Powstałe w ten sposób różnice były kolejną przeszkodą organizacyjną w budowie polskiego kolejnictwa. Na przykład w zaborze austriackim ruch pociągów był lewostronny i odbywał się w odstępach czasu, zaś w zaborze pruskim w odstępach drogi. Różna w poszczególnych zaborach sygnalizacja była wielkim utrudnieniem dla personelu pociągowego. Rosyjski tabor był przebudowywany na tor szerokości normalnej, gdyż posiadał skrajnie szerokotorową, co uniemożliwiało jego kursowanie na normalnotorowej sieci dawnych kolei pruskich i austro-węgierskich. Występowały także duże trudności w porozumieniu się pracowników kolejowych z różnych zaborów, prowadzących ruch pociągów zgodnie z odmiennymi przepisami. Na tym tle dochodziło nierzadko do wypadków kolejowych.

Rys. 2.17. Mapa linii kolejowych II RP w 1918 roku³⁰

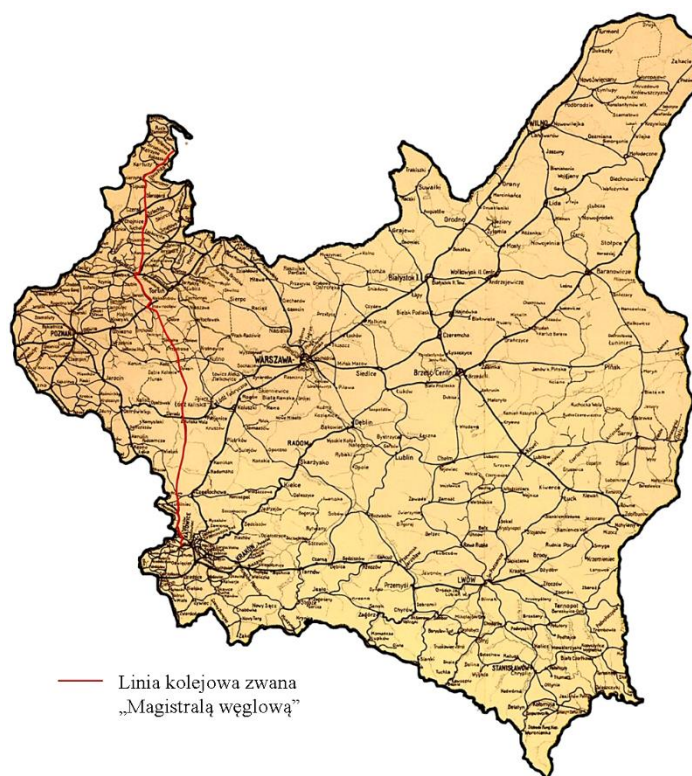
Fig. 2.17. Map of railway lines of the II Polish Republic in 1918³⁰

Już w 1921 roku połączono Kutno przez Konin ze Strzałkowem, tworząc połączenie Warszawy z Poznaniem i pierwszą linią kolejową wybudowaną w niepodległej Polsce. W następnym roku otwarto połączenie Helu z Puckiem, linie Jastrzębie Zdrój – Zebrzydowice – Cieszyn, Pawłowice Śląskie – Chybie – Skoczów i Rybnik – Żory – Pszczyna. W 1923 roku kolej połączyła Kutno i Zgierz, a do 1937 r. ukończono

³⁰ wg Dziurok A., Gałęziowski M., Kamiński L., Musiał F.: Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918. Biuro Edukacji Publicznej IPN, 2015 rok.

połączenie Kutna z Płockiem i dalej przez Sierpc do Brodnicy. W 1929 roku ukończono linię do Wisły, w 1930 r. powstała linia Stojanów – Łuck w województwie wołyńskim, dwa lata później odcinek Woropajewo – Druja w województwie wileńskim, w 1934 roku zbudowano linie Warszawa – Radom i Tunel – Kraków, a w kolejnym roku odgałęzienie linii do Druskiennik. Na koniec dekady w 1928 roku uruchomiono połączenie kolejowe do Kościerzyny. W 1930 roku powstało konsorcjum, którego celem była budowa linii kolejowej ze Śląska do portu w Gdyni z pominięciem Wolnego Miasta Gdańska. Przy pomocy finansowej inwestorów z Francji, rozpoczęto budować 485 kilometrową Magistralę Węglową, którą otwarto w 1933 roku. Magistrala biegła z Herb Nowych przez Zduńską Wolę-Karsznice oraz Bydgoszcz do Gdyni z odgałęzieniem do Częstochowy. W 1934 r. uruchomiono bezpośrednie połączenie Warszawy z Krakowem – po połączeniu Warszawy z Radomiem (25 listopada) i Krakowa z Tunelem (24 listopada) – rys. 2.18.

Rys. 2.18. Mapa polskiej sieci kolejowej w 1933 roku³¹

Fig. 2.18. Map of the Polish railway network in 1933³¹

Następnie doszło do rozbudowy węzłów kolejowych w Warszawie i Łodzi. Na Kresach Wschodnich powstawały połączenia kolei wąskotorowych, które zapewniały komunikację z nowo powstałymi osadami przemysłowymi (np. Janowa Wola na Wołyniu). Kryzys światowy opóźnił w znacznym stopniu unifikację i modernizację

³¹ wg www.mapy.1435mm.net.pl

kolejnictwa. Wymagająca inwestycji w przebudowę układów stacji i umiejscowienia semaforów likwidacja lewostronnego, austriackiego systemu ruchu przeciągnęła się aż do 1939 roku. Również długotrwałym procesem okazała się unifikacja sygnalizacji. Dopiero w 1926 roku wprowadzono przepisy obowiązujące na całości sieci PKP [41, 82]. Znaczny udział w tym dziele odbudowy kolei na Kresach Wschodnich mieli inżynierowie i kadra profesorska związana z lwowską Uczelnią, wśród nich był także Stanisław Brzozowski. Osiągnąwszy pewną stabilizację zawodową, zarówno w przemyśle (na kolei), jak i na Uczelni, Stanisław Brzozowski postanawia założyć rodzinę i zawiera w dniu 19 listopada 1919 roku we Lwowie związek małżeński z panną Izabellą Bronisławą Rudnicką (rys. 2.19), z zawodu nauczycielką pochodzącą z Trembowli.

Rys. 2.19. Izabella Bronisława Rudnicka żona Stanisława Brzozowskiego (zbiór: Teresa Borowiec)

Fig. 2.19. Izabella Bronisława Rudnicka, wife of Stanisław Brzozowski (collection: Teresa Borowiec)

W dniu 1 grudnia 1922 roku na wniosek Dyrekcji Lwowskiej, Ministerstwo Kolei Żelaznych awansowało Stanisława Brzozowskiego na stanowisko Starszego Komisarza Budowy Lwów, które pełnił do roku 1925. W podobnym trybie awansował 1 grudnia 1925 roku na stanowisko referendarza, które piastował do 1928 roku. Jeszcze jako adiunkt Stanisław Brzozowski został pierwszym redaktorem pisma „Życie Techniczne”, na łamach, którego w 1922 roku opublikował pracę pt. „Belka obustronnie utwierdzona i łuk bezprzegubowy” (rys. 2.20).

CZASOPISMO TECHNICZNE
 ORGAN MINISTERSTWA ROBÓT PUBLICZNYCH
 I POLSKIEGO TOWARZYSTWA POLITECHNICZNEGO WE LWOWIE

REDAKTOR:
 Inż. ARTUR KÜHNEL.
 PRAC. POLITECHNICZNE LWOWIEKIE.

REDAKTOR GŁÓWNY:
 Inż. ZDZISŁAW WARCHAŁOWSKI,
 SACERZANIE WYDZ. FIZYK. MIN. S. P.

KOMITET REDAKCYJNY:
 Inż. EMIL BRATRO, Dr. MAKSYMILIAN MATASIEWICZ, Dr. OTTO NADOLSKI, prof. Poln. Lw.

ADMINISTRATOR:
 Inż. STANISŁAW KOZŁOWSKI.

ROCZNIK XLI 1923.
 Z 205 rysunkami w tekście i 9 tablicami.

LWÓW 1923
 WYDAWCA: POLSKIE TOWARZYSTWO POLITECHNICZNE WE LWOWIE
 S. I. SKARPOWICZ WYDAWCA WE LWOWIE, UL. SZKOLNA 4.

**Belka obustronnie sprężysto utwierdzona o dowolnej sztywności „n”
 i jej zastosowanie do obliczania ram i belek ciągłych.**

Inż. Stanisław Brzozowski,
 konstruktor przy Łącz. Łączności Kolejowej.

Nowoosnowiona technika konstrukcyjna w inżynierii do których należą także urządzenia statyczne niewyważa-
 zmiernie przewidywalnym w swym rozwoju do projektowa-
 nia budowli szkieletowych, o wyglądzie lekkim i estetycznym. Budownictwo szkieletowe, bardziej jeszcze szkieletowe sprzyja szybkiemu rozwojowi nowych konstrukcji, szczególnie elementów w jednej konstrukcyjnej całości.

978

Ustroje statyczne niewyważała należą do grupy statycznych, gdyż występują w nich węzła, a tym samym momenty zginające są w podłożeniu i belki na obu końcach wolnoopartej znacznie mniejsze, a co zatem śmiało, przekroje prętów mniejsze, a całość konstrukcji lżejsza.

W obliczeniach tego rodzaju ustroje podlegają stanowi belki obustronnie sprężysto utwierdzona, której równania momentów podporowych, a korzystać, stosować się dają w każdym innym przypadku. Porozumie ważny temat belki obustronnie sprężysto utwierdzona, opracowany w literaturze technicznej przeważa obecnie, tak analizy, jak i obliczenia rachunkowo-wykresowe, pragnąc podać ogólnie rozwiązanie powyższego zagadnienia na stanowiska praktyczne; w tym celu podługwać się będą wykreślaniami, najładniej w projektach podglądami.

Ogólny przypadek belki sprężysto utwierdzonej o zmiennym przekroju, względnie o zmiennej sztywności zginania EJ_z , podlegającej pod dowolnym obciążeniem pionowym, jest punktem wyjścia w dalszej pracy.

Otrzymana rozwiązanie na momenty podporowe w zależności od rozkładu, sztywności belki, stopnia utwierdzenia podpór i obciążenia są, co do swej formy proste i praktyczne w użyciu, zaś wykresy sposobu nie są zupełnie odmiennie od dotychczas stosowanej metody linii krzywoliniowych. Wskazania należałoby uwzględnić równocześnie nie tylko obracalność obu końców belki (o kącie, którego wartość waha w granicach od zera do najw. wartości w przypadku belki wolnoopartej), lecz zarazem pionowe poddawanie się podpór. Ponieważ jednak poddawanie się podpór można dobrać dowolnie, względnie, przez wystarczą rozpatrzyć przypadek belki na podporach sprężysto obracalnych.

Przebiegając o kolej do zastosowania belki obustronnie sprężysto utwierdzonej w ustrojach ramowych i belkach ciągłych, wprowadziliśmy, po przygotowaniu całego szeregu wstępnych zagadnień, inny sposób konstrukcji punktów przypodporowych, znaczących swym położeniem stopień utwierdzenia podpór. Opierając się na projekcje wstępnych podaliśmy czytelny geometryczny sposób konstrukcji punktów przypodporowych i momentów, przez zastosowanie dla całego ustroju ramowego lub belki ciągłej stałej sztywności „n”.

1. Belka obustronnie sprężysto utwierdzona o zmiennej sztywności.

Na rys. 1 a, przedstawiamy kąt o zmiennym przekroju, uważany podpór A i B jako sprężysty, a więc możliwy jest mały obrot silycznych podporowych. Oznaczając tangens kąta obrotu stycznej podporowej dla jednostki momentu (1 ton), działającego na podporze A, przez α_1 , a na podporze B przez α_2 , otrzymamy ostre-tancyjny obrot silycznych podporowych dla działających momentów M_1 , M_2 równy $\alpha_1 M_1$ i $\alpha_2 M_2$.

Na rys. 1 c przedstawiono zmianę stosunku momentów bezwładności $\frac{I_1}{I_2}$, gdzie I_1 oznacza stały moment bezwładności dowolnie przyjęty, zaś I_2 moment bezwładności w pewnym przekroju. Następnie obrótimy linię EJ_z współczynnika sprężystości i stałego momentu bezwładności jako sztywność utwierdzenia zginania.

Na podstawie prawa superpozycji będziemy uważali belkę A-B jako wolnoopartą, ras zginaną przez obciążenie swobodną, drugi ras przez momenty podporowe M_1 i M_2 . Dla dowolnego obciążenia silami P_1 , P_2 , P_3 wykresiliśmy na rys. 1 d momenty belki wolnoopartej i oszacujemy wielkość momentów M_1 i M_2 , a połączenia jej środka ciężkości przez η_{10} , względnie η_{20} . Następnie pomnożymy każdą rzędną momentów stosunkiem $\frac{I_1}{I_2}$, przez co dostaniemy na rys. 1 e szkieletową powierzchnię momentów M_1 i M_2 , a o połączeniu wyprowadzimy na rys. 1 f szkieletową powierzchnię momentów M_1 i M_2 , a o połączeniu wyprowadzimy na rys. 1 g szkieletową powierzchnię momentów M_1 i M_2 . Według zasady Mohra tangensy kątów obrotu silycznych podporowych w A i B, spowodowane danym obciążeniem, wynosić będą:

$$\alpha_1 = \frac{M_1}{EJ_z} \cdot \frac{1}{l_1}, \quad \alpha_2 = \frac{M_2}{EJ_z} \cdot \frac{1}{l_2}$$

Fig. 1.
 Belka obustronnie sprężysto utwierdzona o zmiennym przekroju.

Chcąc wyznaczyć tangensy kątów obrotu silycznych podporowych dla działających momentów podporowych M_1 i M_2 , obrótimy najpierw ich wielkość dla $M_1 = 1$ ton i dla $M_2 = 1$ ton, rys. 1 b, w ten sposób, że zredukujemy odcinek pow. momentów stosunkiem $\frac{I_1}{I_2}$, przez co otrzymamy zredukowane powierzchnie momentów o wielkościach M_1 i M_2 , a o połączeniu wyprowadzimy na rys. 1 g szkieletową powierzchnię momentów M_1 i M_2 .

Tangensy kątów obrotu silycznych podporowych wynosić będą:

) Por. Thallie „Tęże Mostów” t. II. Belki stat. niewyważała.

Rys. 2.20. Strona tytułowa i fragment artykułu opublikowanego w „Czasopiśmie Technicznym” nr 19 z 1923 roku stanowiącego podstawę dysertacji doktorskiej Stanisława Brzozowskiego
 Fig. 2.20. Title page and fragment of the article published in Czasopismo Techniczne journal No. 19 of 1923 establishing the basis of Stanisław Brzozowski doctoral dissertation

W następnym roku na łamach „Czasopisma Technicznego” opublikował pracę pt. „Belka obustronnie sprężysto utwierdzona o dowolnej sztywności „n” i jej zastosowanie do obliczania ram i belek ciągłych”, która była podstawą dopuszczenia na Wydziale Komunikacyjnym Politechniki Lwowskiej do aktu doktorskiego. W dniu 5 stycznia 1924 roku Stanisław Brzozowski z odznaczeniem zdał ścisły egzamin doktorski, a w dniu 12 stycznia 1924 roku Politechnika Lwowska nadała mu stopień i tytuł, godność i prawa doktora nauk technicznych. Na dyplomie doktorskim widnieją podpisy urzędującego rektora Juliana Fabiańskiego³², Dziekana Wydziału Władysława Wojtana³³ (rys. 2.21) i promotora dysertacji Kaspra Weigla.

³² Julian Fabiański (1866–1943) – profesor, inżynier wiertnictwa i wydobywania ropy. Od 1917 roku był wykładowcą, po przejściu Leona Syroczyńskiego na emeryturę w 1919 roku. Pełnił również funkcję dyrektora Katedry Górniczo-Politechniki Lwowskiej. W latach 1922/23 i 1923/24 był rektorem Politechniki Lwowskiej, a w roku akademickim 1924/25 prorektorem. W grudniu 1936 roku otrzymał tytuł profesora honorowego na Wydziale Mechanicznym, a w roku 1936 tytuł profesora honorowego Politechniki Lwowskiej [59].

³³ Władysław Wojtan (ur. 16 marca 1876 roku w Mikuliczynie, zm. 11 lutego 1936 roku w Lwowie) – inżynier geodeta. Był od 1909 roku profesorem Wyższej Szkoły Lasowej we Lwowie, a od 1919 roku profesorem wyciecznym Katedry Miernictwa Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Był autorem „Historii bibliografii i słownictwa technicznego polskiego od czasów najdawniejszych do końca 1933 r.” wydanej w 1936 roku we Lwowie. W roku akademickim 1923/24 był dziekanem Wydziału Inżynierii. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Politechnicznego, opracował część geodezyjną pierwszego naukowego słownika technicznego [59].

Rys. 2.21. Profesor Stanisław Brzozowski (z prawej strony) podejmuje w domu dziekana Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej prof. Władysława Wojtana (zbiór: Zofia Brzozowska-Kurzelewska)

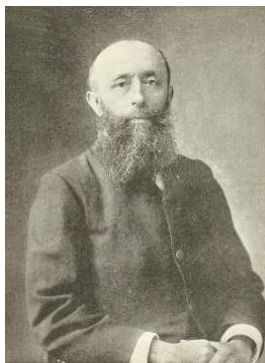
Fig. 2.21. Professor Stanisław Brzozowski (on the right) receives in the home prof. Władysław Wojtan the Dean of the Faculty of Civil and Water Engineering (collection: Zofia Brzozowska-Kurzelewska)

Po obronie doktoratu przyspieszyła także kariera naukowa Brzozowskiego na Uczelni. W roku akademickim 1923/24 i 1924/25 przejął prowadzenie wykładów i ćwiczeń konstrukcyjnych z przedmiotu budowa mostów II w zastępstwie kierownika II Katedry Budowy Mostów prof. Stefana Bryły, który wyruszył w swoją drugą podróż studialną do USA.

Doceniając niewątpliwą dorobek oraz konieczność rozwoju dziedziny budowy mostów łukowych, Politechnika Lwowska skierowała Brzozowskiego na staż naukowy do Francji pod opiekę prof. Paula Séjourné³⁴ (rys. 2.22). W okresie ponad półrocznego pobytu Brzozowskiego we Francji, Séjourné budował właśnie wiadukty Laussoné oraz wiadukt Recouméne na linii kolejowej Puy-au-Benas (ukończone w 1925 roku).

Po powrocie z Francji, w roku akademickim 1925/26 Brzozowski prowadził wykłady i ćwiczenia ze statyki budowli II, a od 1 października 1926 roku w związku z przejściem prof. Maksymilianian Thulliego w stan spoczynku z tytułem profesora honorowego objął jako zastępca profesora kierownictwo I Katedry Budowy Mostów i prowadził przedmiot teoria mostów na Oddziale Drogowym i Wodnym. W roku akademickim 1931/32, Brzozowski wykładał również przedmiot budowa mostów II na Oddziale Lądowym.

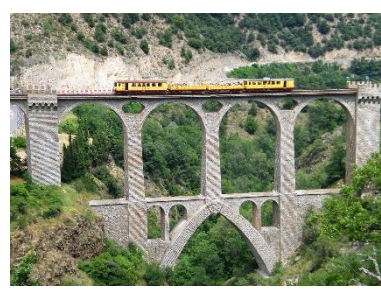
³⁴ Paul Séjourné (ur. 21 grudnia 1851 roku w Orleanie, zm. 15 stycznia 1939 roku w Paryżu) – inżynier budownictwa lądowego. Absolwent École Polytechnique z 1873 roku i École Nationale des Ponts et Chaussées z 1876 roku. Członek Akademii Nauk, kawaler Legii Honorowej w 1886 roku, doktor honoris causa Politechniki Lwowskiej z 1930 roku. Autor licznych realizacji wielkich murowanych mostów i wiaduktów oraz dróg żelaznych we Francji i Algierii zrealizowanych w latach 1884–1928.

Most Adolphe w Luksemburgu
(1903 rok)

Most Antoinette (Pont de
l'Aiguillou) w Sémalens
(1884 rok)
(fot. Julio Ignacius)

Most Séjourné w Fontpédrouse,
Pyrénées-Orientales (1908 rok).
(fot. Thierry Llansades)

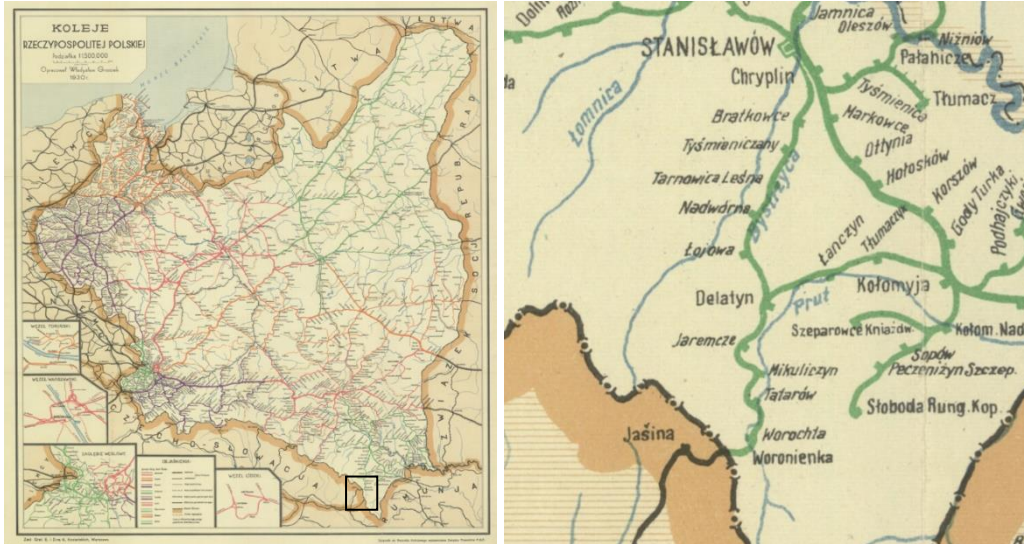
Rys. 2.22. Paul Séjourné i jego kamienne mosty łukowe [29]

Fig. 2.22. Paul Séjourné and his stone arch Bridges [29]

W tym czasie na linii kolejowej Stanisławów – Woronienka³⁵ (rys. 2.23), trwały intensywne prace związane z odbudową zniszczonych w czasie I wojny światowej licznych obiektów inżynierskich, w tym łukowych mostów kamiennych na rzece Prut na Huculszczyźnie. W dniu 16 października 1926 roku Brzozowski między innymi z prof. Ottonem Nadolskim i prof. Stefanem Bryłą, (rys. 2.24) wizytowali budowę kamiennego mostu łukowego na tej linii przez rzekę Prut w Worochcie (rys. 2.25). Podobny wyjazd został zorganizowany w 1927 roku tym razem z okazji odbudowy mostu przez Prut pod Jaremczem³⁶ [21] (rys. 2.26).

³⁵ Linia kolejowa Stanisławów – Woronienka została zrealizowana w latach 1891–1894 jako część większej inwestycji monarchii Austro-Węgierskiej, czyli połączenia kolejowego Wiednia z Węgrami i dalej z stolicą Galicji – Lwowem. Połączenie kolejowe Lwowa z Węgrami powierzono znakomitemu inżynierowi Stanisławowi Rawicz-Kosińskiemu, który doświadczenie w budowie kolei górskich zdobywał w Turyngii. Transkarpacka linia kolejowa Stanisławów-Marmarosz-Szigeth przebiega przez Karpaty w okolicach Woronienki, tunelem długości 1316 m, a na górskim odcinku ze Stanisławowa do Woronienki przekracza Prut czterokrotnie po wielkich sklepionych mostach kamiennych.

³⁶ Na linii kolejowej przekraczającej czterokrotnie Prut wykonano cztery wielkie, sklepienie mosty: pod Jaremczem, Jamną i dwukrotnie pod Worochtą. Największym z nich był most pod Jaremczem, który pod względem rozpiętości (65 m) zajmował ówczesnie pierwsze miejsce wśród kamiennych mostów w Europie. Projekt i kierownictwo budowy tego mostu c.k. Dyrekcja Kolei Państwowych powierzyła Stanisławowi Kosińskiemu, który zgromadził wokół siebie sztab inżynierów. Budowa tego mostu, jak i innych na Prucie, przebiegała w imponującym tempie. Od ustawienia rusztowań do przejazdu po moście pod Jaremczem pociągu próbnego minęło 11 miesięcy, zaś cały odcinek Stanisławów – Woronienka zbudowano w 2 lata, mimo powodzi wiosennej, panującej tam wówczas epidemii cholery oraz kampanii prasowej odstraszałającej robotników od podejmowania prac na budowie. Most

Rys. 2.23. Linia kolejowa Stanisławów – Woronienka, fragment mapy PKP z roku 1930³⁷

Fig. 2.23. The Stanisławów – Woronienka railway line, fragment of the PKP map from 1930³⁷

Rys. 2.24. Wizytacja odbudowy mostu przez rzekę Prut pod Worochtą (16 października 1926 roku). W dolnym rzędzie piąty od lewej prof. Stanisław Brzozowski, obok po prawej stronie prof. Otto Nadolski. W drugim rzędzie siódmy od lewej strony prof. Stefan Bryła [44]

Fig. 2.24. Visit to the reconstruction of the bridge through Prut river near Worochta (October 16, 1926). In the bottom row, fifth from the left, prof. Stanisław Brzozowski, next to the right prof. Otto Nadolski. In the second row, seventh from the left side of prof. Stefan Bryła [44]

w wersji z 1894 roku przetrwał 23 lata. W lipcu 1917 roku wycofujące się wojska sowieckie zniszczyły największe sklepienie mostu wraz z przylegającym do stacji kolejowej filarem i sklepieniem o rozpiętości 12 m. W październiku 1917 roku saperzy austriaccy dokonali prowizorycznej naprawy mostu. Na zbudowanym na nowo stalowym filarze oraz na filarze ocalałym od zniszczenia przetrzucono konstrukcję stalową systemu Roth-Wagnera o rozpiętości 81 m i masie 480 t. W czasie odbudowy mostu w 1927 roku przez władze polskie, zwiększona została do pięciu liczba sklepień pachwinowych wtórnych. Most pod Jaremczem wg projektu z 1927 roku dotrwał tylko do II wojny światowej. Dzisiaj na tym samym miejscu stoi most stalowy na wysokich filarach betonowych, ustępujący pod względem urody pierwotnemu obiektowi [29].

³⁷ <https://polona.pl/item/koleje-rzeczypospolitej-polskiej,NzA1OTA1MjE/0/#info:metadata>

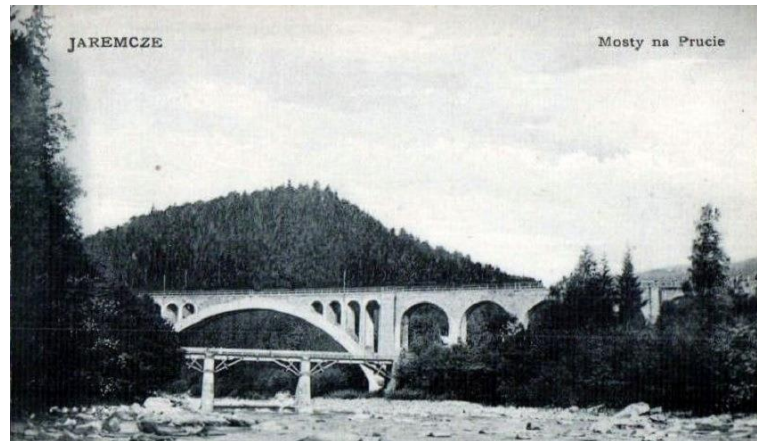

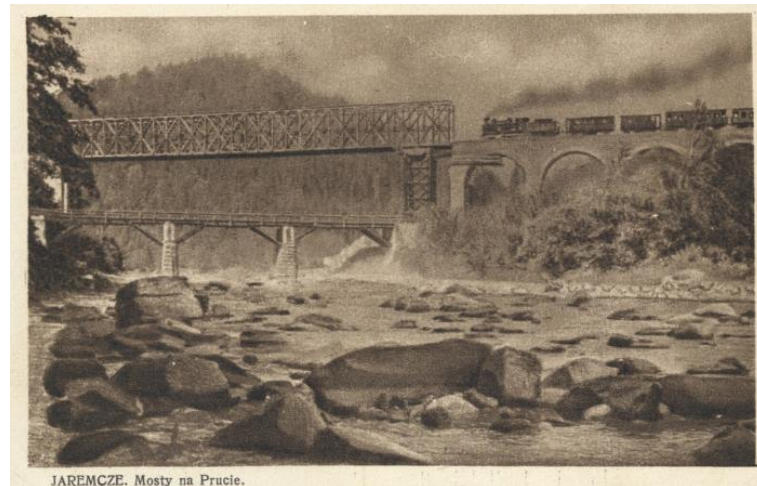
Rys. 2.25. Most przez rzekę Prut pod Worochtą ([44], zbiór: Kazimierz Flaga)

Fig. 2.25. Bridge over the Prut River under Worochta ([44], collection: Kazimierz Flaga)

a)

b)

Rys. 2.26. Most przez rzekę Prut pod Jaremczem: a) stan pierwotny z 1893 roku, b) stan po odbudowie po I wojnie światowej

Fig. 2.26. Bridge over the Prut River near Jaremcze: a) original condition from 1893, b) condition after reconstruction after World War I

c)

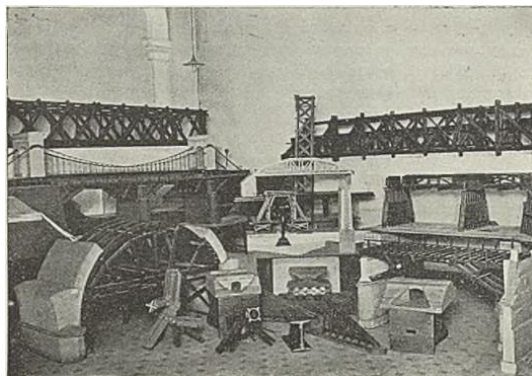

cd. rys. 2.26. Most przez rzekę Prut pod Jaremczem: c) stan po odbudowie po II wojnie światowej³⁸
 cont. fig. 2.26. Bridge over the Prut River near Jaremcze: c) condition after reconstruction after World War II³⁸

Intensywną działalność dydaktyczną i administracyjną związaną z kierowaniem Katedrą, Brzozowski skutecznie połączył z pracą naukową. W 1927 roku „Czasopiśmie Technicznym” opublikował pracę „Linie wpływowe belek na sprężystych podporach”, stanowiącą podstawę przewodu habilitacyjnego, zakończonego pomyślnie 10 marca 1927 roku. W kilka miesięcy później w dniu 2 czerwca 1927 roku Prezydent Rzeczypospolitej mianował Brzozowskiego profesorem nadzwyczajnym Teorii i Budowy Mostów na Politechnice Lwowskiej. Czynności profesora podjął dopiero 1 sierpnia 1928 roku po uzyskaniu (zgodnie z obowiązującą pragmatyką) zwolnienia z pracy w Dyrekcji Kolei Państwowych we Lwowie, gdzie formalnie był zatrudniony do 31 lipca 1928 roku. Problematyka naukowa linii wpływowych, nazywanych w pierwszych pracach prof. Thulliego i jego uczniów liniami influencyjnymi, była również częstym tematem kolejnych prac Brzozowskiego, niestety z braku czasu nieopublikowanych. Należą do nich: „Linie wpływowe dla mostów rozporowych”, „Linie wpływowe ugięć mostów kratowych”, „Ustroje ramowe o stałej sztywności, obliczanie, linie wpływowe”, „Linie wpływowe momentów podporowych w belce na sprężystym podłożu”, a także „Nowa wykreślna metoda wyznaczania maksymalnych momentów w sposób ciągły dla mostów kolejowych i drogowych”, „Największe momenty dla obciążeń kolejowych o zastępczym ciężarze pod obciążeniem wozami”, „Mosty łukowe niesymetryczne z konstrukcją słupową o racjonalnym kształcie wraz z przykładem”, „Obliczanie spawek na moment i siłę poprzeczną” oraz „Obliczanie ustrojów hiperstatycznych na podstawie sił poprzecznych”. Potrzeby Politechniki

³⁸ https://lodz.fotopolska.eu/wiadukty_estakady,4,20/woj.stanislawowskie.html,
<https://letheko.pl/index.php/blog/galicyjska-kolej-transwersalna/itemlist/category/6-postaci>

Lwowskiej i Katedr Budowy Mostów były znaczne. Do dyspozycji profesorów, adiunktów, asystentów i personelu administracyjnego przypadały nierzadko dwa lub trzy pomieszczenia i biblioteka. Zdecydowanie brakowało pomieszczeń laboratoryjnych. Obydwie Katedry Budowy Mostów dysponowały tylko skromnym muzeum, z którego korzystały także inne katedry Wydziałów Inżynierii Lądowej i Wodnej oraz Wydziału Architektonicznego (rys. 2.27).

Rys. 2.27. Muzeum budowy mostów przy Katedrze Budowy Mostów II (kierowanej przez prof. Stefana Bryłę) [56]

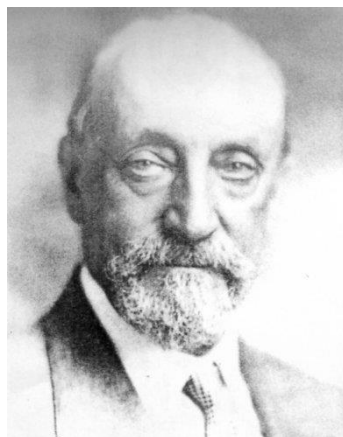
Fig. 2.27. Museum of bridges construction at the Department of Construction Bridges II (managed by prof. Stefan Bryła) [56]

Wśród pozycji niepublikowanych prof. Brzozowski wymieniał także na pierwszym miejscu podręcznik „Teoria mostów”, przygotowany do druku z gotowymi rysunkami na kliszach, który zaginął w czasie okupacji niemieckiej Lwowa. Okres między nominacją na profesora nadzwyczajnego w roku 1928 i zwyczajnego w roku 1935 minął Brzozowskiemu na działalności dydaktycznej i organizacyjnej na stanowisku kierownika katedry. Czas wypełniły także obowiązki członka komisji egzaminu dyplomowego na trzech Oddziałach: Lądowym, Wodnym i Mierniczym, na które został nominowany przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego i Wyznań Religijnych. W dniu 4 czerwca 1930 roku na Politechnice Lwowskiej odbyła się ważna uroczystość nadania stopnia doktora honoris causa inżynierowi budownictwa lądowego, Rudolfowi Modrzejewskiemu³⁹ (rys. 2.28). Na specjalnym posiedzeniu rady Wydziału Inżynierii

³⁹ Rudolf Modrzejewski lub Ralph Modjeski (ur. 27 stycznia 1861 roku w Bochni, zm. 26 czerwca 1940 roku w Los Angeles) – polski i amerykański inżynier, pionier w budownictwie mostów wiszących. Był synem polskiej pary aktorskiej Heleny Modrzejewskiej i Gustawa Zimajera. W wieku piętnastu lat wraz z matką emigrował do USA. Obywatelstwo amerykańskie uzyskał podczas studiów w paryskiej École Nationale des Ponts et Chaussées w 1883 roku. Do USA wrócił z Paryża, po ukończeniu studiów z wyróżnieniem w 1885 roku i podjął pracę inżyniera najpierw pod okiem wybitnego konstruktora George S. Morisona. W 1893 roku założył w Chicago własne biuro projektowe (istniejące do dziś pod nazwą Modjeski & Masters, po dołączeniu do niej w 1924 roku Franka M. Mastersa). W 1911 roku uzyskał doktorat inżynierii w Illinois State University. Zbudował prawie 40 mostów na największych rzekach Ameryki Północnej. Do najciekawszych mostów Modrzejewskiego należą między innymi: Thebes Bridge na Missisipi (z 1904 roku), McKinley Bridge (z 1910 roku), Cherry Street Highway Bridge (z 1912 roku), Harahan Bridge w Memphis (z 1916 roku), Quebec Railway w Kanadzie (z 1917 roku), Benjamin Franklin Bridge w Filadelfii (z 1926 roku), Ambassador Bridge w Detroit (z 1929 roku), Mid-Hudson

Lądowej i Wodnej, na zaproszenie ówczesnego dziekana prof. Włodzimierza Stożka, kierownik II katedry Budowy Mostów, prof. Stefan Bryła, uzasadniając wniosek w tej sprawie, wygłosił laudację na temat zasług profesora, a obradujące w tym samym dniu zebranie profesorów pod przewodnictwem rektora prof. Kazimierza Bartla, wniosek ten zatwierdziło [44].

Harahan Bridge w Memphis
(1916 rok)

Quebec Bridge (1917 rok)

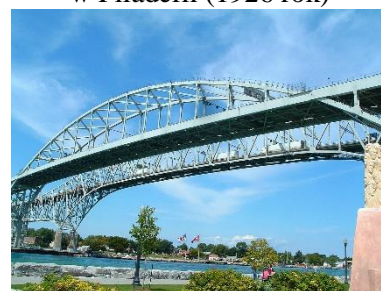
Benjamin Franklin Bridge
w Filadelfii (1926 rok)

Ambassador Bridge w Detroit
(1929 rok)

San Francisco-Oakland Bay
Bridge (1936 rok)

Blue Water Bridge
(Ontario, Kanada) (1938 rok)

Rys. 2.28. Rudolf Modrzejewski i jego mosty w Ameryce Północnej
Fig. 2.28. Rudolf Modrzejewski and his bridges in North America

W tym samym roku Politechnika Lwowska nadała stopień naukowy doktora honoris causa innemu wybitnemu konstruktorowi mostów, Paulowi Séjourné. Uroczystość miała specjalne znaczenie dla Brzozowskiego i była okazją do spotkania się ze swoim

---

Bridge w Poukpeesie (z 1930 roku), Huey P. Long w Nowym Orleanie (z 1936 roku), San Francisco-Oakland Bay Bridge (z 1936 roku), Blue Water Bridge (Ontario, Kanada) (z 1938 roku). Jego uczniem był między innymi twórca słynnego mostu Golden Gate w San Francisco – Joseph B. Strauss [24].

opiekunem ze stażu we Francji w 1925 roku. Nazwiska Modrzejewskiego i Séjourné widnieją na tablicy honorowej w gmachu głównym Politechniki Lwowskiej.

W kwietniu 1932 roku, staraniem wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej i Polskiego Towarzystwa Politechnicznego, została we Lwowie wydana księga pamiątkowa ku uczczeniu zasług doktora honoris causa prof. Maksymiliana Thulliego, w związku z jubileuszem 80–lecia urodzin [44]. Komitetem redakcyjnym księgi kierował prof. Emil Bratro, redaktorem był prof. Stanisław Brzozowski, a pozostałymi członkami byli prof. Stefan Bryła, prof. Maksymilian Tytus Huber, prof. Adam Kuryło, dr prof. Aleksander Pareński oraz inż. Leon Groch. Księga zawierała 24 artykuły o tematyce mechaniki budowli, komunikacji lądowej, geodezji, hydrologii, konstrukcji budowlanych, a nawet słownictwa technicznego. Wspomnieć należy, że wielkie zasługi w zakresie stworzenia polskiego słownictwa technicznego miał prof. Maksymilian Thullie. Jako pierwszy, wprowadził do polskiego języka technicznego, używane do dziś pojęcie – linie wpływowe w miejsce dosłownego tłumaczenia z języka angielskiego – linie influencyjne⁴⁰.

W księdze Stanisław Brzozowski opublikował obszerny artykuł pt. „Ogólna metoda wyznaczania kształtu mostów łukowych z konstrukcją pachwinową”, zawierający silną podbudowę teoretyczną, przykłady praktyczne i tablice gotowych współczynników przydatnych dla projektantów mostów.

W roku akademickim 1933/34 Rada Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej powierzyła prof. Brzozowskiemu urząd dziekana (rys. 2.29). Piastując funkcję dziekana wydziału dbał głównie o wysoki poziom nauczania i procedury dydaktyczne, a przede wszystkim godził narastające na wydziale konflikty narodowościowe wśród studentów, a nawet członków Rady Wydziału.

---

⁴⁰ W artykule Karola Stadmülera pt. „Słownictwo techniczne a prace naszych uczonych w szczególności profesora Maksymiliana Thulliego” zamieszczonej w księdze jubileuszowej, padła sugestia, żeby zamiast projektu, wówczas lansowanego „Słownika Technicznego” (SST), przystąpić do wydawnictwa międzynarodowych sześćojęzycznych słowników technicznych firmy Oldenburg w Monachium z uzupełnieniem o tom w języku polskim.

Rys. 2.29. Rada Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej w roku akademickim 1933/34, prof. Stanisław Brzozowski siedzi drugi od lewej strony ([44], zbiór: Zofia Brzozowska-Kurzelewska)

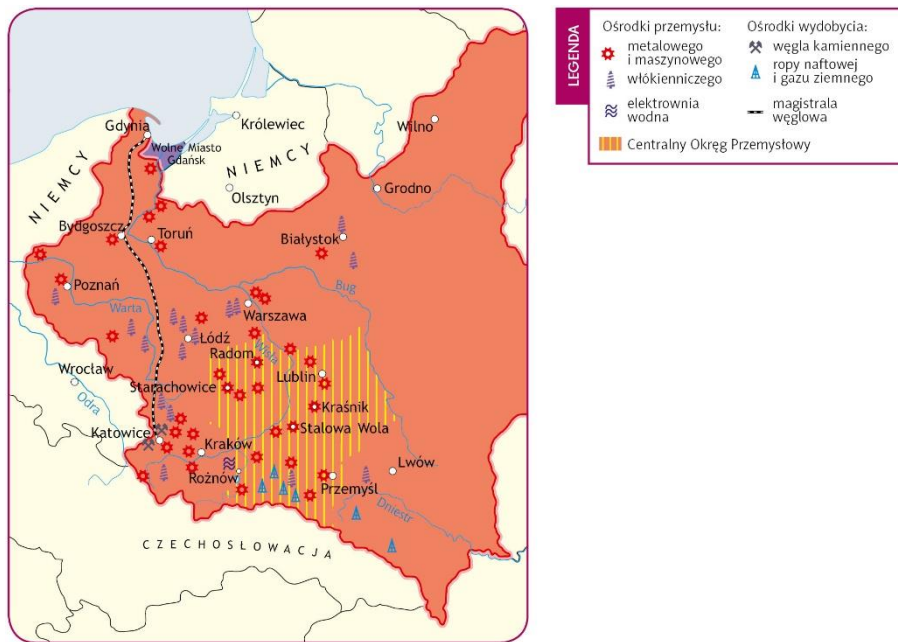
Fig. 2.29. The Council of the Faculty of Civil and Water Engineering in the 1933/34 academic year, prof. Stanisław Brzozowski sits second from the left ([44], collection: Zofia Brzozowska-Kurzelewska)

Przykładem występujących niesnasek był list z 2 maja 1934 roku ze szpitala św. Łazarza w Krakowie, w którym prof. Kazimierz Bartel przebywał na leczeniu. Informował, że polecił p. S. Szerszeniowi, by przekazał dziekanowi, że nie będzie mógł wrócić do Lwowa przed 7 maja na posiedzenie Rady Wydziału. Uzasadniając przyczynę absencji, prof. Bartel ze swoistym humorem relacjonował, że po wstępnych badaniach wyszły sprawy, które kazały lekarzom badać „szerzej i głębiej”, a zabiegi lecznicze przypominają praktyki inkwizycji hiszpańskiej XVI wieku. Nie to było jednak meritum listu, prof. Bartel odnosił się bardzo krytycznie do osoby jednego z profesorów, który jak twierdził w dużej mierze przyczynił się do jego kłopotów ze zdrowiem i zaistniałego konfliktu wśród członków Rady Wydziału.

W dniu 1 października 1935 roku Stanisław Brzozowski⁴¹ osiągnął godność profesora zwyczajnego. Zbiegło się to w czasie z przenosinami na stałe w 1934 roku prof. Stefana Bryły na Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej (objął stanowisko kierownika II Katedry Budowy Mostów i II Katedry Budownictwa). W zaistniałej sytuacji Stanisław Brzozowski w roku akademickim 1935/36 został kierownikiem obu Katedr Budowy Mostów. W roku akademickim 1936/37, w związku z objęciem kierownictwa II Katedry Budowy mostów przez prof. Adama Kuryłłę, obowiązki Stanisława Brzozowskiego znacznie się zmniejszyły.

⁴¹ Data tej nominacji wzięta została z życiorysu własnoręcznie podpisanego przez prof. S. Brzozowskiego. Natomiast w ankiecie personalnej, zawartej w tym zbiorze dokumentów archiwalnych występuje data wcześniejsza 27 września 1936 roku. Różnica prawdopodobnie wynika z daty zatwierdzenia dokumentu na Uczelni.

W tym okresie Brzozowski wizytował teren budowy zapory w Rożnowie na Dunajcu. Jego wizyta na budowie, datowana na czerwiec 1937 roku, zbiegła się z nasileniem robót ziemnych i wykonywaniem metodami wybuchowymi wyłomów skalnych, bicia ścianek szczelnych Larsena, problemami z ciągłym transportem betonu, uszczelnianiem zapory i innymi skomplikowanymi robotami. Była to jedna z inwestycji realizowanych w Centralnym Okręgu Przemysłowym⁴² (rys. 2.30) utworzonym przez rząd II RP.

Rys. 2.30. Inwestycje i osiągnięcia II Rzeczypospolitej w latach 1918–1939 (źródło: <https://mapyonline.gwo.pl>)
 Fig. 2.30. Investments and achievements of the II Polish Republic in the years 1918–1939 (source: <https://mapyonline.gwo.pl>)

Być może prof. Stanisław Brzozowski z prof. Ottonem Nadolskim wizytowali teren budowy w charakterze ekspertów lub była to wycieczka naukowo-techniczna. Podobny wyjazd zorganizował prof. Stanisław Brzozowski w październiku 1932 roku na budowę mostu żelbetowego przez rzekę Sołę pod Kobiernicami. Do września 1939 roku prof. Brzozowski prowadził zajęcia z teorii mostów, a także teorii łuków oraz budowy mostów III i stalowych konstrukcji spawanych.

⁴² Centralny Okręg Przemysłowy (COP) – okręg przemysłowy przemysłu ciężkiego budowany w latach 1936–1939 w południowo-centralnych dzielnicach II RP. Był jednym z największych przedsięwzięć ekonomicznych II Rzeczypospolitej. Zakłady COP zapewniły pracę na terenach dotkniętych największym bezrobociem, a budowa infrastruktury towarzyszącej podniosła poziom cywilizacyjny tych terenów. Na rozwój COP-u przeznaczono w latach 1937–1939 około 60% całości wydatków inwestycyjnych o łącznej wartości 1925 mln zł. Inwestycjom COP towarzyszyła rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej i energetycznej. Energii dostarczać miały elektrownie wodne i ciepłe bazujące na dostępnych tu surowcach. W ramach 30-letniego programu powstać miało ponad trzydzieści różnorodnych obiektów – elektrowni i zbiorników retencyjnych. Do 1939 roku w stadium zaawansowanym były hydroelektrownie w Porąbce, Rożnowie na Dunajcu i Czchowie, kończono prace w Czarsztynie, Solinie i Myczkowcach. Inwestycje w Rożnowie dokończyli Niemcy, a wiele innych ukończono wiele lat po wojnie.

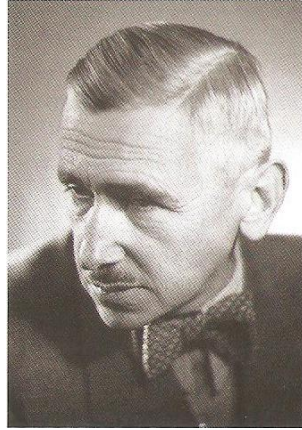

Zainteresowania naukowe i badawcze w obszarach mechaniki budowli, budownictwa mostowego i konstrukcji żelbetowych rozwinęły się u Stefana Kaufmana w trakcie studiów. Pracując zawodowo w Ekspozyturze Budowlanej w Samborze, samodzielnie studiował pracując nad doktoratem. Bogate zbiory biblioteczne Szkoły Politechnicznej pozwoliły opracować dysertację i przygotować się do egzaminów. Wiosną 1920 roku przedłożył Radzie Wydziału Inżynierii Dróg i Mostów Politechniki Lwowskiej⁴³ rozprawę doktorską pt. „O wykreślnym wyznaczaniu kształtu specjalnych belek kratowych”, którą obronił 5 czerwca 1920 roku. Osiągnięcie było niebywałe, gdyż doktorat Stefana Kaufmana był pierwszym doktoratem nauk technicznych w odrodzonej Rzeczypospolitej. W miesiąc po szczęśliwym zakończeniu przewodu doktorskiego na apel Rady Obrony Państwa zaciągnął się do Wojennej Grupy Inżynierskiej stając do walki z sowiecką Rosją. Grupa działała w rejonie górnego Bugu na wschód od Lwowa wykonując fortyfikacje i prace inżynieryjne na zlecenie wojsk operacyjnych. Po pomyślnym zakończeniu działań wojennych i rozwiązaniu Grupy Inżynierskiej Stefan Kaufman w latach 1921–1924 pracował zawodowo najpierw w Biurze Konstrukcyjnym Nowych Budowli w Okręgowej Dyrekcji Robót Publicznych we Lwowie, a następnie w Dyrekcji Odbudowy Kraju (DOK) w Stanisławowie, jako kierownik Biura odbudowy w Haliczu nad Dniestrem. Z końcem 1924 roku wrócił do Lwowa, po likwidacji DOK. W 1925 roku zawarł związek małżeński z Pauliną Kowal nauczycielką ze Stanisławowa, a jednocześnie otrzymał propozycję wyjazdu na Górny Śląsk. W dniu 16 czerwca 1925 roku podpisał umowę o pracę ze Śląskim Urzędem Wojewódzkim w Katowicach jako referent budowy mostów w Wydziale Robót Publicznych. W 1926 roku zdał egzamin państwowy na stanowisko I kategorii w państwowej służbie technicznej Ministerstwa Robót Publicznych. Po zdaniu egzaminu Stefan Kaufman awansował na kierownika Oddziału Drogowego, a następnie na stanowisko kierownika Oddziału Budowlanego (rys. 2.31).

---

⁴³ Na dyplomie doktorskim widnieje zamiast nazwy Szkoła Politechniczna we Lwowie Politechnika Lwowska. Formalnie Uczelnia zmieniła nazwę dopiero zgodnie z nowym statutem z dnia 28 czerwca 1921 roku. Nieformalnie nazwę Politechnika Lwowska używano od roku akademickiego 1918/19 kiedy usunięto predykat c.k., a we wszystkich możliwych miejscach i dokumentach dwugłowego czarnego orła i zastąpiono białym orłem w koronie. Stefan Kaufman otrzymał początkowo tymczasowe potwierdzenie. Dopiero później otrzymał właściwy dokument.

Rys. 2.31. Doktor Stefan Kaufman – kierownik Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach w 1935 roku [5]

Fig. 2.31. PhD Stefan Kaufman – head of the Communication and Construction Department of the Silesian Voivodship Office in Katowice in 1935 [5]

Oficjalną nominację na urząd naczelnika Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego Stefan Kaufman otrzymał od Wojewody Wojciecha Grażyńskiego⁴⁴ 11 lipca 1930 roku (rys. 2.32).

⁴⁴ Michał Tadeusz Grażyński (ur. 12 maja 1890 roku w Gdowie, zm. 10 grudnia 1965 roku w Londynie) – studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując w roku 1913 roku doktorat z filozofii. W dniu 9 maja 1913 roku rozpoczął pracę, jako nauczyciel języka polskiego i geografii w gimnazjum w Stanisławowie. Po wybuchu I wojny światowej został zmobilizowany do c.k. armii austro-węgierskiej w stopniu podporucznika rezerwy. W 1915 roku został ciężko ranny na froncie rosyjskim i resztę wojny spędził w służbie garnizonowej w Krakowie. W 1918 roku wstąpił do Wojska Polskiego. Był zaangażowany w przygotowania do plebiscytu na Spiszu i Orawie, a następnie w przygotowania plebiscytu na Górnym Śląsku jako członek Komendy Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. Uczestniczył jako zastępca szefa sztabu Dowództwa Ochrony Plebiscytu w II powstaniu śląskim i jako szef sztabu grupy „Wschód”. W trakcie akcji plebiscytowej i III powstania używał pseudonimu „Borelowski”. Był jednym z przywódców III powstania śląskiego i został posądzony o próbę puczu w ostatnich dniach zrywu. Po powstaniu Grażyński wrócił do pracy naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując drugi doktorat w z prawa. Po przewrocie majowym został z poparcia Józefa Piłsudskiego wojewodą śląskim. Zasłużył się szczególnie w dziedzinie rozwoju szkolnictwa na Górnym Śląsku. Popierał budowę nowych gmachów szkolnych, których powstało w tym czasie ok. 100. Bez powodzenia starał się doprowadzić do utworzenia na Górnym Śląsku uczelni wyższej o profilu technicznym. W kadencji wojewody utworzono w województwie między innymi: Instytutu Pedagogiczny (załączek przyszłego uniwersytetu) z wykładowcami w większości pracownikami UJ oraz Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych (średniej uczelni technicznej) oraz Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych. Popierał inicjatywę utworzenia Muzeum Śląskiego, które dzięki jego zaangażowaniu rozpoczęło działalność naukową i propagandową w pół roku od wydania decyzji o powołaniu (zajęło V piętro Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach). Jako wojewoda wspierał też m.in. Teatr Polski, teatry ludowe, Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku, Polskie Radio. Przyczynił się również do powstania Archiwum Akt Dawnych Województwa Śląskiego. Za jego kadencji zbudowano nową dzielnicę w Katowicach z nowoczesnymi budynkami w stylu modernistycznym jak np.: wieżowiec przy ul. Żwirki i Wigury, zabudowa ulic PCK i Skłodowskiej, kościół garnizonowy oraz osiedle w Ligocie. Po wybuchu II wojny światowej, w dniu 5 września 1939 roku został mianowany ministrem ds. propagandy, jednak praktycznie nie wykonywał tej funkcji, gdyż 17 września wyjechał wraz z rządem poza granice Rzeczypospolitej. W 1940 roku z powodu swojej działalności sanacyjnej, został przez nowy rząd RP pozbawiony funkcji przewodniczącego ZHP i zesłany do Rothesay, na tzw. Wyspę Węży u brzegów Szkocji, gdzie przetrzymywano przeciwników rządu. W latach 1943–1945 ponownie pełnił służbę w Wojsku Polskim i po zakończeniu wojny został awansowany na podpułkownika. Po wojnie mieszkał w Wielkiej Brytanii. Był jednym z założycieli i działaczem powstałej w 1944 roku Ligi Niepodległości Polski. W latach 1946–1951 był przewodniczącym ZHP poza granicami kraju. Zmarł tragicznie w Londynie 10 grudnia 1965 roku potrącony przez samochód. Został pochowany w Londynie na Putney Vale Cemetery (kw. 12) obok żony Heleny z Gepnerów Grażyńskiej [84].

Rys. 2.32. Wojewoda Śląski Michał Grażyński (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.32. Silesian Voivode Michal Grażyński (collection: National Digital Archives)

W ślad za nominacją przyszedł przydział mieszkania przy ul. Ligonia 48/4; dopiero to pozwoliło sprowadzić do Katowic żonę oraz urodzoną 8 kwietnia 1927 roku córkę Lidie Marię Kaufman. Urząd naczelnika wydziału Stefan Kaufman sprawował nieprzerwanie do 1939 r. Okres pobytu na Śląsku do chwili wybuchy II wojny światowej był dla Kaufmana czasem niezwykle wytężonej pracy. Wielka liczba zadań inwestycyjnych zainicjowana przez wojewodę Michała Grażyńskiego była w zdecydowanej większości prowadzona lub realizowana przy współudziale Naczelnika Wydziału Komunikacyjnego – Stefana Kaufmana. Wspomnieć należy między innymi most w Nowym Bieruniu (rys. 2.33) realizowany razem z Wacławem Olszakiem⁴⁵ [17] (rys. 2.34), o czterech łukowych przęsłach czy też dwa mosty gerberowskie przez Wisłę w Górze oraz przez Kłodnicę w Przystawicach. Pod kierownictwem Kaufmana wybudowano gmach Województwa i Sejmu Śląskiego (rys. 2.35) oraz największy kompleks naukowo-dydaktyczny – Śląskie Techniczne Zakłady Naukowe w Katowicach przy ul. Z. Krasieńskiego (rys. 2.36). Budynek pełnił funkcję siedziby średnich szkół technicznych do 1932 roku. W 1972 roku, na mocy porozumienia zawartego pomiędzy ówczesnym rektorem Politechniki Śląskiej a dyrektorem Zjednoczenia Hutnictwa Żelaza i Stali, budynek został przekazany na ośrodek naukowo-dydaktyczny Politechniki. Obecnie w budynkach mieszczą się Wydziały Inżynierii Materiałowej oraz Transportu i Inżynierii Lotniczej Politechniki Śląskiej.

⁴⁵ Wacław Olszak (ur. 24 października 1902 roku w Karwinie, zm. 8 grudnia 1980 roku w Udine) – specjalista w zakresie teorii plastyczności i konstrukcji budowlanych. Był synem Wacława Olszaka działacza narodowego i społecznego. Absolwent Polskiego Gimnazjum w Orłowej. Ukończył Politechnikę w Wiedniu oraz konserwatorium wiedeńskie. Od 1946 roku był profesorem krakowskiej Akademii Górniczej. W maju 1948 roku został prodziekanem Wydziału Elektromechanicznego. Od 1952 roku był profesorem Politechniki Warszawskiej. Doktor honoris causa Uniwersytetu w Tuluzie (1962 rok), Liège (1963 rok), Politechniki Wiedeńskiej (1965 rok), AGH w Krakowie (1969 rok), Politechniki w Dreźnie (1970 rok), Uniwersytetu w Glasgow (1973 rok), Politechniki Warszawskiej (1974 rok) i Politechniki Krakowskiej (1976 rok). Twórca polskiej szkoły teorii plastyczności i konstrukcji inżynierskich. Był dyrektorem Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN w latach 1963–1972 oraz od 1969 roku aż do śmierci pełnił funkcję dyrektora Centre International des Sciences Mécaniques w Udine we Włoszech [30].

Rys. 2.33. Żelbetowy most łukowy na Wiśle pod Bieruniem Nowym w październiku 1930 roku (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.33. Reinforced concrete arch bridge on the Vistula near Bieruń Nowy in October 1930 (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.34. Profesor Waław Olszak (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.34. Professor Waław Olszak (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.35. Budowa gmachu Sejmu Śląskiego i Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach wrzesień 1926 rok. (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.35. Construction of the building of the Silesian Parliament and Voivodship Office in Katowice in September 1926 (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.36. Budowa Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych w Katowicach we wrześniu 1929 rok. (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.36. Construction of the Silesian Technical Research Institute in Katowice in September 1929 (collection: National Digital Archives)

Powstały również sanatoria w Istebnej i Jastrzębiu-Zdroju, zameczek prezydencki w Wiśle oraz najwyższy w owym czasie w Polsce 14-piętrowy gmach urzędów skarbowych (projekt stalowego szkieletu wykonał prof. Stefan Bryła), (rys. 2.37), Muzeum Śląskie i Dom Oświatowy w Katowicach (rys. 2.38).

Rys. 2.37. Gmach urzędów skarbowych w Katowicach: a) w czasie budowy, b) widok z listopada 1931 roku, c) stan obecny (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.37. The Tax Office Building in Katowice: a) during construction, b) view from November 1931, c) current condition (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.38. Dom Oświatowy Towarzystwa Czytelni Ludowych z Biblioteką Śląską w trakcie budowy w 1930 roku (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.38. Educational House of the People's Reading Association of the Silesian Library under construction in 1930 (collection: National Digital Archives)

Na podstawie projektów Kaufmana powstały również wieże wodne w Lublińcu i Bieruniu. Wspomnieć jeszcze należy, że w tym okresie dokonano przebudowy ponad 600 km dróg i zbudowano ponad 100 km nowych dróg, w tym górskie drogi na Równicę oraz przez przełęcz Kubalonkę. Z inicjatywy Kaufmana została rozbudowana również sieć kolejowa na Śląsku, powstał 100 km odcinek Ustroń – Wisła Głębcze, Rybnik – Żory – Pszczyna oraz Cieszyn – Zebrzydowice – Moszczenica. Szczególnym wyzwaniem była górska trasa kolejowa do Wisły Głębcze, która przekroczyła górskie doliny spektakularnymi wiaduktami żelbetowymi w Dolinie Łabajów (rys. 2.39).

Rys. 2.39. Most w Wisła Łabajowie październik 2012 (zbiór: Marcin Gola) i tablica pamiątkowa

Fig. 2.39. The bridge in Wisła Łabajów October 2012 (collection: Marcin Gola) and a commemorative plaque

Bardzo rozwinięte zostały roboty wodne i melioracyjne w dorzeczu Odry i Wisły. W roku 1935 pod kierunkiem Kaufmana funkcjonował komitet budowy wodociągu miasta Cieszyna. Niewątpliwą zasługą Kaufmana oprócz materialnych dowodów działalności jest stworzenie silnego zaplecza kadrowego. Pod jego kierunkiem nabywali wiedzę przyszli wybitni profesorowie (rys. 2.40) między innymi Józef Bartoszewski⁴⁶, Romuald Cebertowicz⁴⁷, Stanisław Mielnicki⁴⁸,

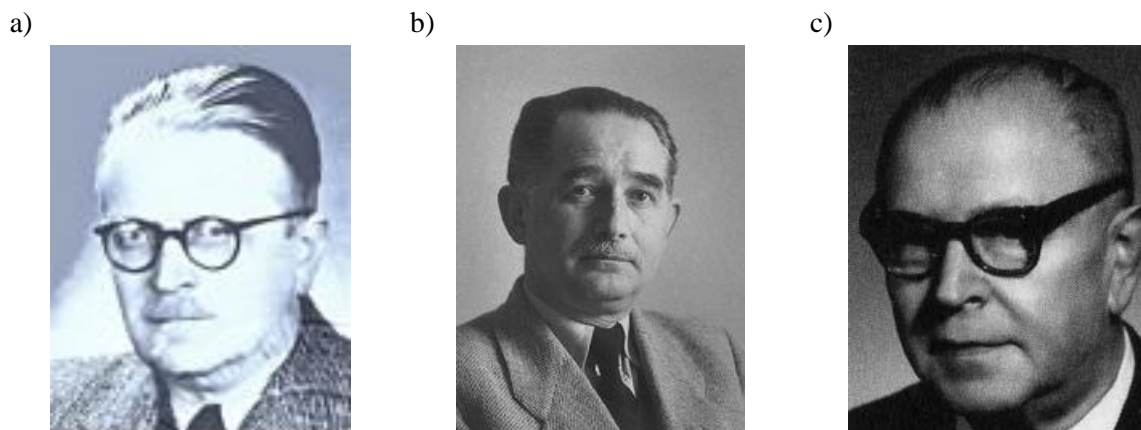
⁴⁶ Józef Bartoszewski (ur. 4 lipca 1902 roku w Łodzi, zm. 20 kwietnia 1971 roku w Zabrze) – w roku 1920 ukończył Gimnazjum Państwowe im. M. Kopernika w Łodzi. W roku 1927 ukończył Wydział Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej, uzyskując dyplom inżyniera dróg i mostów. W latach 1928–1932 pracował w Dyrekcji Robót Publicznych woj. warszawskiego na stanowisku referenta mostowego, a następnie kierownika budowy mostów. W latach 1932–1934 kierował Powiatowym Zarządem Drogowym w Rawie Mazowieckiej. W latach 1934–1939 kierował referatem mostowego i pełnił funkcję inspektora drogowego w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim. Niezależnie od pracy we wskazanych urzędach prowadził samodzielną pracę zawodową, projektując około 30 większych mostów i konstrukcji spawanych. Od września 1939 roku do końca 1941 roku pracował w Zarządzie Dróg Państwowych w Stanisławowie, jako starszy inżynier i inspektor. W okresie okupacji niemieckiej do 1945 roku pracował na stanowiskach: starszego drogomistrza w Kałuszu, jako urzędnik techniczny w Zarządach Drogowych w Sandomierzu i Nowym Sączu. Po powrocie na Śląsk w lipcu 1945 roku podjął pracę w Hucie Zabrze na stanowisku szefa Biura Technicznego. Od 1948 roku pracował w Dąbrowskich Zakładach Hutniczych w Biurze Konstrukcyjnym Działu Inwestycyjnego. Do 1952 roku pracował, jako główny projektant Działu Budowli w Biurze Projektowym Biprohut w Zabrze i Gliwicach, Pełnoetatową pracę na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Politechniki Śląskiej rozpoczął 1 grudnia 1945 roku na stanowisku adiunkta w Katedrze Budowy Mostów. W dniu 1 grudnia 1953 roku otrzymał nominację na zastępcę profesora i kierownika Katedry i Zakładu Transportu Przemysłowego na Wydziale Budownictwa Przemysłowego Politechniki Śląskiej. Katedrą kierował do 31 sierpnia 1956 roku. W okresie od października 1956 roku do maja 1958 roku pełnił funkcję prodziekana Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego. Od 1 września 1956 roku do 31 stycznia 1964 roku kierował Katedrą Komunikacji Miejskiej na Wydziale Inżynierii Sanitarnej. Na wniosek Rady Wydziału Inżynierii Sanitarnej w dniu 1 lutego 1964 roku, otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego. W latach 1964–1966 pełnił funkcję dziekana Wydziału Inżynierii Sanitarnej Politechniki Śląskiej. Zmarł 20 kwietnia 1971 roku w Zabrze, pochowany został na Cmentarzu Centralnym w Gliwicach [33, 82].

⁴⁷ Romuald Adam Cebertowicz (ur. 7 lutego 1897 roku w Głownie, zm. 14 stycznia 1981 roku w Łodzi) – hydrotechnik, profesor Politechniki Gdańskiej, poseł na Sejm PRL I kadencji w latach 1952–1956. Absolwent prywatnej szkoły Radomskiego w Zduńskiej Woli i rosyjskiej Szkoły Realnej w Łowiczu. Podczas I wojny kontynuował naukę w reaktywowanej II Warszawskiej Szkole Realnej i w 1916 roku uzyskał maturę. W 1917 roku rozpoczął studia na Wydziale Inżynierii Politechniki Ryskiej, a następnie w Politechniki Warszawskiej. Był uczestnikiem III powstania śląskiego. W latach 1923–1936 pracował w Głównym Urzędzie Statystycznym w Warszawie, a w latach 1936–1939 w Urzędzie Budowlanym w Katowicach. Od czerwca 1940 roku, jako żołnierz 2 Dywizji Strzelców Pieszych został internowany w Szwajcarii gdzie nawiązał współpracę z Politechniką w Zurychu. Po II wojnie światowej w latach 1949–1967 był profesorem Politechniki Gdańskiej i członkiem Polskiej Akademii Nauk (członek korespondent od 1952 roku i członek rzeczywisty od 1980 roku). W latach 1947–1965 był pierwszym kierownikiem Katedry Hydrauliki i Hydrologii na Wydziale Inżynierii Środowiska Politechniki Gdańskiej. W pracy naukowej zajmował się hydromechaniką i mechaniką gruntów, fundamentowaniem, budowlami wodnymi oraz konserwacją zabytków; twórca elektroiniekcyjnej metody zeskalania gruntów (cebertyzacja).

⁴⁸ Stanisław Mielnicki (ur. 25 marca 1898 roku w Bielsku, zm. 3 maja 1969 roku w Krakowie) – inżynier architekt, wykładowca i profesor zwyczajny Politechniki Krakowskiej. Absolwent Wydziału Architektonicznego Politechniki Lwowskiej. W 1924 roku rozpoczął pracę wykładowcy, początkowo we Lwowie, a następnie w Katowicach, Tarnowie i Bytomiu. Po obronie dyplomu w 1926 roku rozpoczął pracę architekta. W 1946 zamieszkał we Wrocławiu i rozpoczął pracę na Wydziale Budownictwa Politechniki Wrocławskiej, kierował Katedrą Budownictwa Ogólnego. W 1950 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego i od 1953 roku przez dwie kadencje był dziekanem Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej. Równoległe z pracą dydaktyczną pracował nad projektami renowacji zabytków na terenie Dolnego Śląska między innymi w Brzegu, Nysie, Wrocławiu, Świdnicy i Złotorzy. Na zaproszenie prof. rektora Bronisława Kopycińskiego z Politechniki Krakowskiej w 1957 roku przeprowadził się do Krakowa i rozpoczął pracę na Wydziale Inżynierii Lądowej Politechniki Krakowskiej. W 1963 roku został profesorem zwyczajnym. Kierował Katedrą Budownictwa Ogólnego na Wydziale Inżynierii Lądowej Politechniki Krakowskiej w latach 1956–1968. W 1968 roku przeszedł

Józef Rybicki⁴⁹, Eugeniusz Zaczyński⁵⁰, oraz Emil Łazoryk, Stanisław Andruszewicz, Wacław Olszak.

Rys. 2.40. Wybitni współpracownicy prof. Stefana Kaufmana: a) Józef Bartoszewski, b) Romuald Cebertowicz, c) Stanisław Mielnicki (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.40. Outstanding collaborators of prof. Stefan Kaufman: a) Józef Bartoszewski, b) Romuald Cebertowicz, c) Stanisław Mielnicki (collection: National Digital Archives)

na emeryturę. Był członkiem Stowarzyszenia Architektów na Śląsku (jeszcze przed 1934) i pierwszym prezesem Zarządu Oddziału Stowarzyszenia Architektów Rzeczypospolitej Polskiej Oddział Katowice w 1934 roku.

⁴⁹ Józef Rybicki (ur. 1 sierpnia 1898 roku we Lwowie, zm. 26 lipca 1974 roku w Rabce) – architekt, wykładowca akademicki. Absolwent Wydziału Architektonicznego Politechniki Lwowskiej w 1925 roku. Kierownik Wydziału Budowlanego Zarządu Miejskiego we Wrocławiu. Organizator Wrocławskiej Dyrekcji Odbudowy (po 1945 roku). Był profesorem Politechniki Gdańskiej. Autor projektu Domu Oświatowego przy ul. Francuskiej 12 w Katowicach zrealizowanego w latach 1929–1934.

⁵⁰ Eugeniusz Julian Zaczyński (ur. 1899 r. w Warszawie, zm. 1964 roku w Warszawie) – w 1917 roku zdał maturę w Szkole Realnej we Lwowie, po czym w latach 1918–1920 walczył w batalionach polskich wojsk. W 1919 roku ukończył szkołę oficerską, a w 1920 roku został zdemobilizowany w randze porucznika. W latach 1920–1926 (z przerwą w 1921 roku, gdy jako student brał udział w II powstaniu śląskim) studiował na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej, którą ukończył z dyplomem inżyniera budownictwa wodnego z wynikiem celującym. W latach 1925–1927 był asystentem prof. Ottona Nadolskiego w Katedrze Budownictwa Wodnego Politechniki Lwowskiej. Następnie, jako stypendysta fundacji Rockefellera, odbył w latach 1927–1928 studia specjalistyczne na Uniwersytecie Harwardzkim w Cambridge (USA), gdzie ukończył podyplomowy kurs inżynierii sanitarnej i komunalnej. Po powrocie do kraju pracował od 1928 roku w Departamencie Służby Zdrowia MSW w Warszawie, a następnie od 1929 roku w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach, jako referent do spraw uzdrowiskowych. W latach 1934–1939 był burmistrzem Zakopanego. We wrześniu 1939 roku poszukiwany przez Gestapo uciekł do Lwowa, gdzie w latach 1939–1941 pracował, jako docent w rosyjskim Lwowskim Instytucie Politechnicznym. Przez całą okupację niemiecką, od 1941 roku, działał pod pseudonimem „Sewer” w konspiracji ZWZ-AK. Po wojnie pełnił funkcje dyrektorskie w różnych Zjednoczeniach na Śląsku i w Warszawie. Od 1946 roku związał się z Politechniką Śląską w Gliwicach. Organizował początkowo Oddział Inżynierii Sanitarnej na Wydziale Inżynierjno-Budowlanym, a od 1950 roku Wydział Inżynierii Sanitarnej, gdzie pełnił do 1956 roku obowiązki pierwszego dziekana. Od początku pracy w Politechnice Śląskiej aż do śmierci, prof. Zaczyński był kierownikiem Katedry Wodociągów i Kanalizacji. W 1948 roku otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1959 roku – na profesora zwyczajnego. W 1949 roku, zorganizował Zakład Badań Wodociągowych i Kanalizacyjnych. W latach 1956–1957 był naczelnym dyrektorem Instytutu Gospodarki Komunalnej w Warszawie później został powołany na stanowisko kierownika Zakładu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, a następnie kierownika Zakładu Badań Naukowych Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego PAN w Zabrze. Był współzałożycielem i działaczem Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych oraz Towarzystwa Urbanistów Polskich. W latach 1945–1950 przewodniczył Sekcji Wodociągów i Kanalizacji przy Zarządzie Głównym PZITS (wg Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych 1919-2019. Zarząd Główny PZITS, Warszawa 2019) [33, 82].

d)

e)

cd. rys. 2.40. Wybitni współpracownicy prof. Stefana Kaufmana: d) Józef Rybicki, e) Eugeniusz Zaczyński (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

cont. fig. 2.40. Outstanding collaborators of prof. Stefan Kaufman: d) Józef Rybicki, e) Eugeniusz Zaczyński (collection: National Digital Archives)

Niezależnie od pracy na Śląsku Stefan Kaufman brał udział także w ambitnych pracach projektowych w innych regionach Polski. Można wspomnieć między innymi o nagrodzonym w 1937 roku projekcie stalowego mostu przez Wisłę w Warszawie, opracowanym wspólnie z Olszakiem i Polakiem. W tym okresie brał również udział w działalności społecznej. Od 1930 roku był członkiem Rady Administracyjnej Państwowego Przedsiębiorstwa Żegluga Polska w Gdyni. Będąc przedstawicielem Skarbu Śląskiego przyczynił się do budowy dwóch statków handlowych „Śląsk” i „Cieszyn”. Uczestniczył w pracach badawczych Rady Stalowej w Warszawie i był członkiem komisji normalizacyjnej do spraw budownictwa stalowego. Szereg osiągnięć inżynierskich Kaufman opublikował na łamach czasopism technicznych: „Technik” (1932 rok), „Przegląd Budowlany” (1935 rok), „Technik Polski” (1936 rok), „Przegląd Techniczny” (1937 rok) oraz w wydawnictwie Instytutu Śląskiego.

Nieprzerwanie w latach 30. pomagał w staraniach wojewody Grażyńskiego nad utworzeniem na Śląsku warunków do pracy naukowo-badawczej, w tym organizacji Politechniki. Działalność społeczną Kaufmana na rzecz środowiska inżynierskiego w okresie przedwojennym zwieńczyło powołanie Polskiego Związku Inżynierów Budowlanych w 1935 roku. Był nie tylko członkiem założycielem struktur krajowych, ale zorganizował Oddział Śląsko-Dąbrowski, którego był przewodniczącym w latach 1935–1936. W 1937 roku uczestniczył w Polskim Kongresie Inżynierów (rys. 2.41).

Rys. 2.41. Strona tytułowa informatora I Polskiego Kongresu Inżynierów (12–14 września 1937 roku we Lwowie)

Fig. 2.41. Title page of the informant of the 1st Polish Congress of Engineers (September 12–14, 1937 in Lviv)

Uzupełnieniem aktywnej działalności Kaufmana w okresie międzywojennym był też czynny udział w organizacjach międzynarodowych, w tym: Międzynarodowego Stowarzyszenia Mostów i Konstrukcji Inżynierskich (IABSE/AIPC) oraz Międzynarodowego Kongresu Drogowego. Do ostatnich dni do wybuchu II wojny światowej był w pełni aktywny w działalności inwestycyjnej na Górnym Śląsku. Jako członek polsko-niemieckiej Komisji Mieszanej miał prawo do dowolnego przekraczania granicy. Tuż przed wybuchem II wojny światowej przebywał w Berlinie w związku z uzgodnieniami inwestycyjnymi. Wrócił pociągiem do Katowic 25 sierpnia 1939 roku.

Po uzyskaniu stopnia doktora Franciszek Wasilkowski otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej na studia uzupełniające za granicą. Pozostawiając żonę z trójką dorastających dzieci zdecydował się na wyjazd w roku akademickim 1935/36. Kierunkiem wyjazdu była Szwajcaria i jedna z najlepszych uczelni technicznych w Europie – Politechnika Federalna w Zurychu (ETH). Trafił pod skrzydła wybitnych profesorów (rys. 2.42). Z zakresu konstrukcji żelbetowych studiował u profesora

Maxa Rittera⁵¹, konstrukcje stalowe studiował u prof. Leopolda Karnera⁵², a konstrukcje drewniane u prof. Hansa Jenny-Dürsta⁵³. Pracował jako asystent, przeprowadzając studia i eksperymenty. Równocześnie pod ich kierunkiem i w towarzystwie innych naukowców wizytował wiele budowli i zakładów przemysłowych w całej Szwajcarii. W tym też czasie odbył kilkumiesięczny staż praktyczny, jako inżynier w dużych Warsztatach Konstrukcji Stalowych Augusta Klönne w Dortmundzie – Zagłębiu Ruhry w Niemczech.

Rys. 2.42. Profesorowie ETH Zurich [54]: a) Max Ritter, b) Leopold Karner
Fig. 2.42. Professors ETH Zurich [54]: a) Max Ritter, b) Leopold Karner

Po powrocie do Lwowa habilitował się w 1937 roku w zakresie budownictwa stalowego, na podstawie pracy „Wieże radiowe”. W tym roku został mianowany zastępcą profesora w Katedrze Statyki Budowli i Budownictwa Żelaznego Politechniki Lwowskiej. Następnie objął w 1938 roku kierownictwo katedry po prof. Janie Boguckim, który przeszedł na emeryturę. Z dniem 1 stycznia 1939 roku Wasilkowski został mianowany profesorem nadzwyczajnym Politechniki Lwowskiej.

⁵¹ Max Ritter (ur. 4 sierpnia 1884 roku w Biel, zm. 25 lutego 1946 roku w Küsnacht) – w 1907 roku uzyskał dyplom inżyniera budownictwa na Politechnice Szwajcarskiej, a w 1909 roku obronił doktorat na Uniwersytecie Technicznym w Dreźnie. Od 1910 roku pracował w firmie Züblin & Cie w Zurychu. W latach 1920–1922 pełnił funkcję kierownika budowy mostu Péroilles, a latach 1922–1924 mostu Zähringer we Fryburgu oraz mostu Hundwilertobel (główne przęsło o rozpiętości 105 m, zastąpione w 1992 roku nowym mostem) w latach 1924–1926. Od 1927 roku był profesorem inżynierii budowlanej, budownictwa i konstrukcji mostów w ETH Zurich. Głównymi obszarami zainteresowań były konstrukcje żelbetowe a następnie sprężone (wg Historisches Lexikon der Schweiz).

⁵² Leopold Karner (ur. 24 października 1888 roku w Graz, zm. 19 kwietnia 1937 roku w Herrliberg) – w 1911 roku uzyskał dyplom inżyniera w ETH Zurich, a w latach 1911–1912 był asystentem na macierzystej uczelni. W latach 1912–1927 pracował w przy budowie mostów w Zagłębiu Ruhry. W latach 1927–1937 był profesorem inżynierii budowlanej, budownictwa i konstrukcji mostów z drewna i żelaza, a od 1928 roku także statyki samolotów w ETH Zurich. Od 1935 roku był członkiem szwajcarskiego komitetu normalizacyjnego SIA. Do głównych obszarów zainteresowań należały: problemy naprężeń wtórnych, zagadnienia wybożenia i projekty mostów o dużej rozpiętości, stalowe konstrukcje wodne i pływające doki. Był jednym z twórców laboratorium maszyn ETH Zurich (wg Historisches Lexikon der Schweiz).

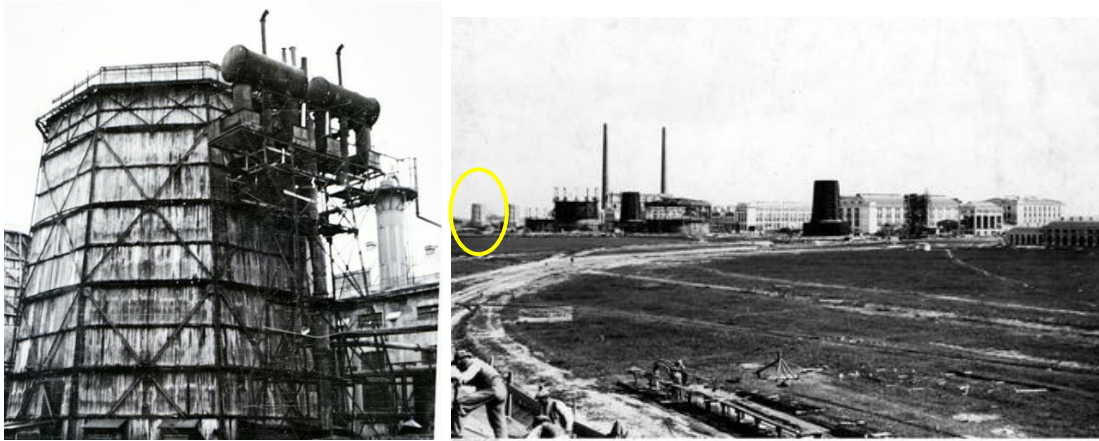
⁵³ Hans Jenny-Dürst (ur. 21 października 1886 roku w Geburtsort, zm. 7 września 1961 roku w Zürichu) – w 1909 roku otrzymał dyplom inżyniera w ETH Zurich. W latach 1927–1942 był profesorem inżynierii budowlanej i konstrukcji budowlanych na ETH Zurich. Głównymi obszarami zainteresowań były: budowa mostów, zapór i budowli hydrotechnicznych. Był znany z promocji konstrukcji drewnianych wykorzystywanych w budownictwie komunikacyjnym (wg Historisches Lexikon der Schweiz). Fotografie z zachowanych wykładów można znaleźć na stronie: <https://blogs.ethz.ch/crowdsourcing/2018/10/22/hans-jenny-duerst-ein-frueher-foerderer-des-holzbaus/>

Bezpośrednio po studiach inżynier Franciszek Wasilkowski przez cztery lata pracował na budowie w lwowskiej firmie budowlanej „Tres”. Następnie, jako inżynier-konstruktor w latach 1928–1934 pracował w biurze projektowym, opracowując szereg projektów konstrukcji żelbetowych, stalowych i drewnianych na zlecenie władz Lwowa i zarządów większych miast Małopolski Wschodniej. W tym okresie wykonał między innymi takie projekty jak: budowle przemysłowe na zlecenie Przedsiębiorstwa „Fonto” w Drohobyczu i Ustrzykach Dolnych, budowa chlorowni (rys. 2.43) i chłodni kominowych dla Zakładów Azotowych w Mościskach k. Tarnowa (rys. 2.44) i cały szereg budowli (hangarów i hal) lotniska w Śmiłowie i lotniska w Dęblinie (projekt warsztatów reperacyjnych o powierzchni 12 600 m²) – (rys. 2.45), kompleksy kilkunastu gmachów fabrycznych różnych przedsiębiorstw, projekt zbiorników i filtrów wodociągów w Złoczowie, a także projekt wież wodnych i zbiorników dla miejscowości Brody i Kamionki.

Rys. 2.43. Hala chlorowni Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Mościcach (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.43. The chlorine hall of the State Factory of Nitrogen Compounds in Mościce (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.44. Chłodnia kominowa Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Mościcach (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.44. Cooling tower of the State Factory of Nitrogen Compounds in Mościce (collection: National Digital Archives)

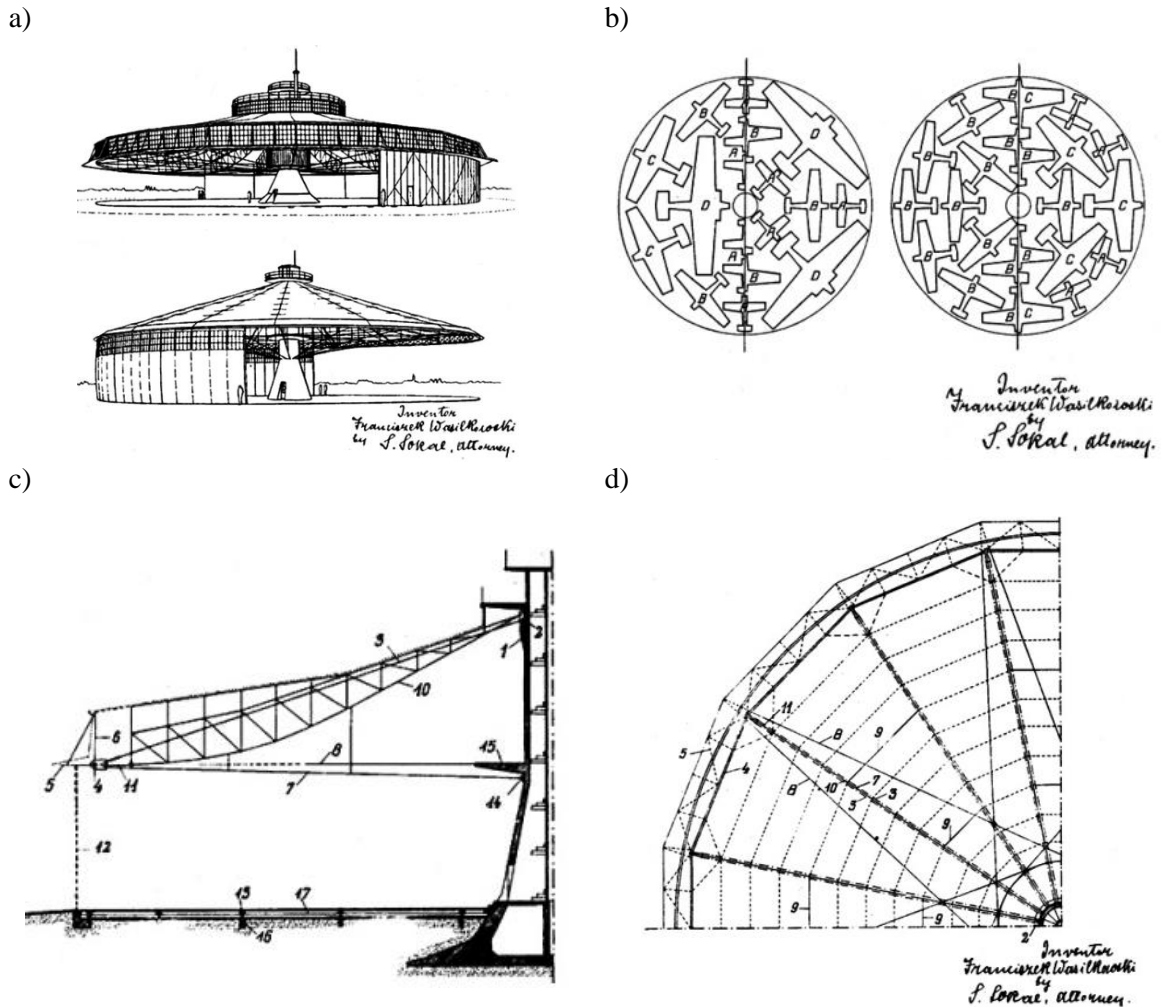

Rys. 2.45. Hangary lotnicze w Dęblinie (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 2.45. Air hangars in Dęblin (collection: National Digital Archives)

Wykonał wiele projektów konstrukcji stalowych hal fabrycznych na zlecenie Górnośląskiego Towarzystwa Przemysłowego w Katowicach. Za działalność inżynierską uzyskał kilkakrotnie wyróżnienia za rozwiązania konstrukcyjne, a przede wszystkim za naukowe ujęcia problemów dotyczących pracy ustroju na tle warunków użytkowych i naturalnych. Przedwojenne dokonania inżynierskie Wasilkowskiego publikowane były w „Czasopiśmie Technicznym” we Lwowie w latach 1935–1939 i dotyczyły projektów obiektów budowlanych o konstrukcji żelbetowej, stalowej i drewnianej: wież radiowych, złącz klockowych. Inżynier Franciszek Wasilkowski zgłosił w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 25 lipca 1927 roku i uzyskał 22 września 1928 roku patent nr PL9410B1 „Hangar pierścieniowy”. Ten sam

projekt zgłosił w Urzędzie Patentowym USA 28 kwietnia 1928 roku, a patent o numerze 1.733.656 uzyskał 19 sierpnia 1930 roku (rys. 2.46).

Rys. 2.46. Hangar pierścieniowy: a) zewnętrzne widoki hangaru z częściowo otwartymi bramami, b) przykładowe rozmieszczenie samolotów w hangarze z częściowo otwartymi bramami, c) poprzeczny przekrój, d) rzut dachu [66]

Fig. 2.46. Ring hangar: a) external views of the hangar with partially open gates, b) examples of aircraft arrangement in the hangar with partially open gates, c) cross-section, d) roof projection [66]

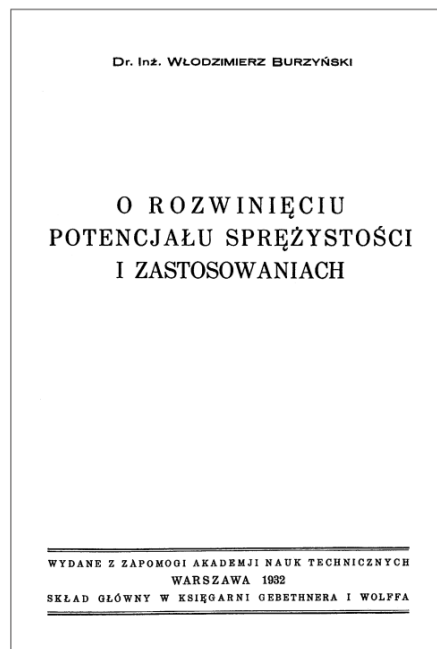
W 1925 roku Włodzimierz Burzyński, przy wyraźnej sugestii prof. Hubera wybrał zagadnienia wytyczenia, jako temat pracy doktorskiej. Po trzech latach, 7 stycznia 1928 roku, przedłożył rozprawę doktorską pt. „Studium nad hipotezami wytyczenia” Radzie Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej. W dniu 20 lutego 1928 roku zdał egzamin doktorski z wynikiem bardzo dobrym. Stopień doktora nauk technicznych Burzyński uzyskał w czasie promocji na Politechnice Lwowskiej 5 maja 1928 roku. Na dyplomie widnieją podpisy rektora prof. Juliana Tokarskiego, dziekana prof. Antoniego Wereszczyńskiego oraz promotora, którym był prof. Lucjan Grabowski. Za rozprawę doktorską Burzyński w czerwcu 1932 roku otrzymał jedną z dziesięciu pierwszych

nagród (w kwocie 350 zł) w IV konkursie prac naukowych Związku Stowarzyszeń Asystentów Wyższych Uczelni Rzeczypospolitej Polskiej. W 1928 roku Politechnika Warszawska zaoferowała prof. Huberowi kierownictwo Katedry Mechaniki II, profesor propozycję przyjął i od 1 kwietnia 1928 roku przeniósł się do Warszawy, zwalniając stanowisko kierownika Katedry Mechaniki Technicznej na Wydziale Mechanicznym, rekomendując na swoje miejsce Burzyńskiego. Jednak przyczyn formalnych obowiązujących w Politechnice Lwowskiej nie rozpoczęto procedury konkursu na kierownika katedry.

Po kolejnych, dobrze przyjętych przez środowisko mechaników publikacjach Burzyński w 12 maja 1928 roku złożył w Zarządzie Funduszu Kultury Narodowej podanie o dziesięciomiesięczne stypendium naukowe w ośrodkach naukowych w Getyndze i Zurychu. Planowane na październik 1928 roku rozpoczęcie stypendium Burzyńskiego opóźniło się o ponad dwa miesiące, z uwagi na trudności proceduralne w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz w związku z trudnościami z otrzymaniem paszportu. Wskutek opóźnionego przyjazdu na Uniwersytet w Getyndze, nastąpiło uszczuplenie przewidywanego programu studiów, szczególnie w zakresie ćwiczeń laboratoryjnych. Burzyński uczęszczał w okresie 11 grudnia 1928 roku do 12 marca 1929 roku na wykłady i ćwiczenia prowadzone przez znanych naukowców takich, jak: matematyk Gustav Herglotz – wybrane działy z teorii potencjału, fizyk Maximilian Schuler – teoria względności Einsteina, mechanik Arpad Nadai – mechanika kontinuuów z ćwiczeniami, matematyk Paul Levy – mechanika analityczna z ćwiczeniami. W pozostałym dostępnym czasie Burzyński uczęszczał nieregularnie na wykłady matematyków Richarda Couranta i Davida Hilberta oraz fizyków Maxa Borna i Jamesa Francka. Mimo skróconego czasu studiów Burzyński wyniósł z Getyngi dużo korzyści naukowych, głównie ze względu na wysoki poziom wykładów i ćwiczeń. Po powrocie z Niemiec od 14 marca do 14 kwietnia 1929 roku Burzyński poświęcił się opracowaniu skorygowanego programu pobytu w Zurychu. Zgodnie z założeniami w Szwajcarii miał zająć się badaniami elastooptycznymi w mechanice. Drugą część stypendium rozpoczął 15 kwietnia 1929 roku w szwajcarskiej Politechnice – Eidgenössische Technische Hochschule Zurych (ETH). W Zurychu Burzyński uczęszczał na wykłady i ćwiczenia z matematyki u Arthura Hirscha, Alfreda Kienasta, George’a Pòlya, Ernsta Meissnera oraz mechaniki i wytrzymałości materiałów, termodynamiki u Wolfganga Pauli, Jakoba Ackereta, Paula Curti i Mirko Roša. W czasie pobytu w Szwajcarii Burzyński silny nacisk położył na studia i ćwiczenia w laboratorium elastooptycznym prof. Franza Tanka, gdzie zdobywał doświadczenia w pomiarach wyteżeń. W Zurychu brał też udział w kilku ekspertyzach inżynierskich na dużych szwajcarskich budowach pod kierownictwem prof. Mirko Roša,

które wykonywano w renomowanym laboratorium badań wytrzymałości materiałów w słynnej EMPA⁵⁴. Do kraju wrócił 6 lipca 1929 roku, z przydziałem do Katedry Mechaniki Ogólnej Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej i posadą starszego asystenta. Na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej prowadził wykłady i ćwiczenia z wytrzymałości materiałów i mechaniki ogólnej. Od 1 października 1930 roku do 31 sierpnia 1934 roku pracował, jako kontraktowy zastępca profesora w Katedrze Mechaniki Ogólnej na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej. Już w trakcie pobytu w Szwajcarii Burzyński rozpoczął pracę nad habilitacją z zakresu teorii sprężystości. 29 września 1932 roku zwrócił się do Rady Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej o dopuszczenie do habilitacji, przedkładając w 1932 roku pracę wydrukowaną nakładem Akademii Nauk Technicznych pt. „O rozwinięciu potencjału sprężystości i zastosowaniach” (rys. 2.47). Na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 7 października 1932 roku sprawdzono kwalifikacje kandydata, wybrano komisję habilitacyjną i zaproszono prof. Hubera z Politechniki Warszawskiej, jako referenta do złożonej pracy, który zaproponował: 1) przyjęcie pracy jako podstawy habilitacji, 2) zwolnienie kandydata z kolokwium habilitacyjnego, 3) odbycie wykładu habilitacyjnego. Wykład habilitacyjny z dyskusją zakończony pozytywnym rozstrzygnięciem odbył się 21 marca 1933 roku nadaniem Burzyńskiemu stopnia docenta habilitowanego. Senat Uczelni w dniu 6 kwietnia 1933 roku przyjął do wiadomości uchwałę Rady Wydziału, a Ogólne Zebranie Profesorów na III zwyczajnym posiedzeniu 30 maja 1933 roku zatwierdziło powyższy wniosek.

Rys. 2.47. Tytułowa strona monografii habilitacyjnej Włodzimierza Burzyńskiego
 Fig. 2.47. The title page of Włodzimierz Burzyński habilitation monograph

⁵⁴ Eidgenössische Materialprüfungs Anstalt – Związkowy Zakład Badań Materiałów.

Oprócz pracy naukowo-dydaktycznej na uczelni, aktywności w stowarzyszeniach technicznych, Burzyński w tym okresie udzielał się także w nauczaniu na poziomie średnim. W latach od 1 września 1925 roku do 30 czerwca 1934 roku pracował, jako kontraktowy nauczyciel mechaniki technicznej w Państwowej Szkole Technicznej we Lwowie, prowadzonej przez Klaudiusza Filasiewicza.

16 stycznia 1934 roku Rada Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej wszczęła postępowanie konkursowe nad obsadzeniem stanowiska kierownika Katedry Mechaniki Technicznej, którą opiekował się od 1928 roku (z chwilą przejścia prof. Hubera do Politechniki Warszawskiej) prof. Wilhelm Borowicz. Po rozstrzygnięciu konkursu, Rada Wydziału Mechanicznego w dniu 20 marca 1934 roku uchwaliła, że Burzyński zostanie przedstawiony, jako kandydat na profesora nadzwyczajnego na Wydziale Mechanicznym i zaproponowała przyjęcie kierownictwa Katedry Mechaniki Technicznej. Komisja Specjalna 17 kwietnia poparła wniosek Rady Wydziału Mechanicznego skierowany do Senatu dotyczący kandydata na profesora nadzwyczajnego. Rektor prof. Otto Nadolski pismem z dnia 7 maja 1934 roku wystąpił do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o nadanie Burzyńskiemu tytułu profesora nadzwyczajnego mechaniki technicznej na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej. Decyzje Politechniki Lwowskiej zostały zatwierdzone 29 września 1934 roku przez Ministra i Prezydenta RP Ignacego Mościckiego. Profesorskie ślubowanie Burzyński złożył 25 października 1934 roku na ręce rektora Otto Nadolskiego.

Burzyński obowiązki kierownika Katedry podjął wkrótce po decyzji Senatu, natomiast pełne i oficjalne przejęcie kierownictwa w Katedrze Mechaniki Technicznej nastąpiło 1 października 1934 roku. W skład Katedry Mechaniki Technicznej, oprócz W. Burzyńskiego weszli: młodszy asystent Tadeusz Kossowski, adiunkt dr Robert Szewalski, docent dr Zygmunt Fuchs, młodszy asystent Marian Janusz i nieustalony naukowiec (rys. 2.48). Dalsze osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Burzyńskiego związane są z trzema wydziałami: Mechanicznym, Inżynierii Lądowej i Wodnej oraz Chemicznym.

Rys. 2.48. Katedra Mechaniki Technicznej Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej w 1934 roku. Od lewej stoją: młodszy asystent Tadeusz Kossowski, adiunkt Robert Szewalski, docent Zygmunt Fuchs, kierownik Katedry Włodzimierz Burzyński, NN (zbiór: Maciej Burzyński)

Fig. 2.48. Department of Technical Mechanics of the Faculty of Mechanical Engineering of the Lviv Polytechnic in 1934. The left stand: junior assistant Tadeusz Kossowski, assistant professor Robert Szewalski, associate professor Zygmunt Fuchs, head of the Department Włodzimierz Burzyński, NN (collection: Maciej Burzyński)

24 września 1934 roku Burzyński przekazał protokolarnie Katedrę Mechaniki Ogólnej na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej (gdzie był od 1 października 1930 do 31 sierpnia 1934 roku kontraktowym zastępcą profesora) prof. W. Rubinowiczowi, a później prof. Adamowi Kuryłło. Mimo to, w późniejszych latach 1935–1938 nieregularnie wspomagał Katedrę wykładami z mechaniki ogólnej i wytrzymałości materiałów. Burzyński ponownie przejął od prof. Kuryłły kierownictwo Katedry Mechaniki Ogólnej na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej 10 lutego 1938 roku. W okresie od 10 lutego do 31 sierpnia 1938 roku ponownie pełnił funkcję kontraktowego zastępcy profesora. Od 1 września 1938 roku kierownictwo Katedry Mechaniki Ogólnej zostało przekazane kolejnemu kierownikowi, tym razem zastępcy profesora – Kazimierzowi Vetulaniemu. Jako kontraktowy zastępca profesora Burzyński prowadził również wykłady i ćwiczenia na Wydziale Chemicznym z Zasad Mechaniki w roku akademickim 1934/35. Po sprawdzeniu się na stanowisku kierownika dwóch katedr, przyszedł czas na wyższe zaszczyty administracyjne na Politechnice Lwowskiej. W roku akademickim 1938/39 został wybrany dziekanem Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej z ponowieniem na rok akademicki 1939/40. W tym okresie Burzyński istotnie włączył się w planowaną na przełom lat 30. i 40. rozbudowę Politechniki Lwowskiej. Burzyński wykonał między innymi projekty i obliczenia statyczne konstrukcji betonowych i żelbetowych budynków: Mechanicznej Stacji Doświadczalnej, Technologii i Obróbki Metali, Instytutu Aerodynamicznego i Studium Lotniczego.

Już powrocie ze Szwajcarii Burzyński planował utworzenie laboratorium elastooptycznego do badań stanu naprężeń w dużych modelach obiektów inżynierskich, z wykorzystaniem unikalnej aparatury pomiarowej. Pomysł został niemal zrealizowany, gdyż decyzją ministerstwa z 24 marca 1937 roku Politechnika Lwowska otrzymała dotację 1 mln zł na zakupy maszyn i urządzeń mechanicznych. Dostawy urządzeń i aparatury rozpoczęły się od 23 grudnia 1937 roku i trwały do 31 sierpnia 1939 roku. Odebrane skrzynie z unikalną aparaturą do badań, zostały we wrześniu 1939 roku ukryte w zakamarkach starego poklasztornego budynku za ciężkimi dębowymi szafami bibliotecznymi. Większość zawartości dostawy przetrwała w nienaruszonym stanie aż do 1946 roku.

W okresie poprzedzającym wybuch II wojny światowej Burzyński starał się o awans na profesora zwyczajnego. Politechnice Lwowskiej, jako uczelni zależało na prowadzeniu Katedry Mechaniki Technicznej przez profesora tytularnego. Na posiedzeniach Rady Wydziału Mechanicznego w dniach 10 czerwca 1937 roku i 16 grudnia 1937 roku, a później 4 marca 1938 roku Senat Uczelni wnioskował o nadanie Burzyńskiemu tytułu profesora zwyczajnego. 2 kwietnia 1938 roku dziekan Wydziału Mechanicznego, prof. A. Łomnicki wysłał do ministerstwa stosowny wniosek o awans Burzyńskiego na profesora zwyczajnego. Wobec braku reakcji ministerstwa, ponaglenie w tej sprawie zostało wysłane do ministerstwa 21 kwietnia 1939 roku. Niestety, władze II Rzeczypospolitej nie zdążyły uporać się z zatwierdzeniem wniosku przed wybuchem II wojny światowej. Postać Włodzimierza Burzyńskiego znana jest głównie z działalności naukowej, jednak należy wspomnieć o inżynierskich zainteresowaniach. Zdobyte wykształcenie inżyniera dróg i mostów wykorzystał skrupulatnie w wielu pracach projektowych. Do najważniejszych osiągnięć Burzyńskiego należą inżynierskie obiekty powstałe w dorzeczach rzek Soły i Skawy.

Rejon Podbeskidzia w pierwszych latach XX wieku wielokrotnie nawiedzały powodzie, związane z gwałtownym wzrostem wody w rzece Sole. Taką znamioną była powódź z roku 1903 roku, która spowodowała gigantyczne straty zagrażając nawet Krakowowi. Z tego powodu, z inicjatywy prof. Karola Pomianowskiego została opracowana koncepcja regulacji rzeki Soły i budowy zbiorników wodnych na rzece Sole w Porąbce, na dopływie Soły Łękawce oraz na Skawie. Wkrótce zapadła też uchwała komisji dotycząca regulacji rzek kanałowych i budowy zbiorników wodnych w Galicji. Jej efektem była Ustawa Krajowa z 9 maja 1907 roku. W latach 1908–1912 zbadano 18 dolin rzecznych, a Komisja do spraw regulacji rzek kanałowych zatwierdziła pięć projektów zbiorników retencyjnych w dorzeczu Wisły. Na posiedzeniu w dniu 24 lutego 1917 roku Komisja uchwaliła dotację na rozpoczęcie budowy tylko jednego

zbiornika na Sole w Porąbce. Kierownictwo budowy i wykonanie projektu Wydział Krajowy powierzył inżynierom Tadeuszowi Baeckerowi i Kazimierzowi Maćkowskiemu. Niestety realizację przedsięwzięcia przerwała I wojna światowa. Dopiero w odrodzonej Polsce w 1919 roku budowa zbiornika doczekała się wznowienia. Jesienią 1919 roku prof. Pomianowski wraz z inż. T. Baeckerem i prezydentem Gabrielem Narutowiczem, jako ekspertem, dokonali wizji lokalnej w Porąbce. Pod kierunkiem Narutowicza pierwotny projekt zapory został nieznacznie zmieniony i dostosowany do wymogów współczesnej techniki. W latach 1921–1925 pod kierunkiem inż. Baeckera wykonane zostały sztolnie obiegowe, rozpoczęto budowę zapory, poczynając od obu przyczółków, wytyczono i częściowo wykonano drogi objazdowe nad przyszłym zbiornikiem. Na kilkunastu dopływach Soły, celem zapobieżenia zamulania zbiornika materiałem wleczonym nurtem potoków wpadających do niego (Jeziora Międzyrzeckiego), zbudowano zapory przeciwrumowiskowe, kamienne żłoby i kaskady. Niestety z braku środków finansowych budowa zapory w zasadzie została przerwana na kilka lat. Realizację inwestycji wznowiono dopiero w lipcu 1933 roku. Nadzór nad budową powierzony został Państwowemu Zarządowi w Żywcu, a kierownictwo budowy inżynierom: Jerzemu Skarżyńskiemu, Henrykowi Grzybowskiemu, Stanisławowi Serafinowi i Maksymilianowi Bittnerowi. Wykonawstwo przegrody zlecono firmie francusko-polskiej, która zakończyła roboty zgodnie z planem w grudniu 1936 roku⁵⁵.

Powstanie zapory spowodowało zmianę trasy drogi wojewódzkiej Żywiec – Kęty, która na znacznej długości znalazłaby się pod wodą. Przerzucenie drogi koroną zapory na lewy brzeg Soły pozwoliło na poprowadzenie 9,5 km odcinka trasy aż do miejsca, gdzie zwęża się dolina Soły, zamykając zbiornik i uniemożliwiając prowadzenie trasy lewym brzegiem. Trasa mogła wrócić mostem na prawy brzeg Soły przez zaprojektowany i wykonany most (pierwotnie autorstwa inż. Tadeusza Baeckera o stalowej konstrukcji kratowej o trzech wolnopodpartych przęsłach i łącznej długości 108 m). Jego budowę przerwały trudności gospodarcze spowodowane I wojną światową. W 1929 roku wrócono do sprawy budowy mostu i naczelny kierownik budowy w Porąbce M. Nawrocki zlecił Burzyńskiemu ponowne zbadanie lokalizacji i konstrukcji mostu. W rezultacie szczegółowych analiz warunków geologicznych i hydrologicznych Burzyński postanowił zmienić lokalizację mostu na granicę gmin Czernichów i Tresna. Najistotniejsza zmiana dotyczyła samej konstrukcji mostu, ze stalowej wieloprzęsłowej na łukową bez podpór pośrednich.

---

⁵⁵ W 1954 roku według projektu Warszawskiego Biura Siłowni Wodnych wybudowano przy zaporze elektrownię wodną wyposażoną w 3 turbozespoły o łącznej mocy 12,6 MW.

Dopiero w 1933 roku zlecono Burzyńskiemu opracowanie projektu ogólnego mostu, a zatwierdzenie projektu (po biurokratycznych przepychankach) nastąpiło dopiero w połowie czerwca 1934 roku. Specjalnie na potrzeby projektu Burzyński podał sposób postępowania, by przy wykonywaniu łuków mostu wpływy skurczu betonu i sprężystego odkształcenia jego osi wzajemnie się niwelowały (rys. 2.49). Sprawozdanie z budowy opublikował również w czasopiśmie Cement (rys. 2.50).

Referat na II Zjazd
Polskich Inżynierów Budowlanych
w Katowicach, 15 — 17. II. 1936.

NOWA METODA OBLICZENIA I WYKONANIA ŁUKU BETONOWEGO I ŻELBETOWEGO

Inż. dr. Włodzimierz Burzyński, profesor Politechniki Lwowskiej

Przeprowadzone w dalszej części referatu rozważania zyskają na znaczeniu, jeśli w pierw krótko przypomnimy dotychczasowe nasze wiadomości z tej dziedziny. Z braku miejsca pod uwagę weźmiemy jedynie symetryczny łuk obu końcami utwierdzony i rozpatrzmy z ogólnie stosowaną dokładnością wpływy zewnętrzne, działające w płaszczyźnie łuku. Poza oznaczeniami podanymi na *rys. 1.* wprowadzmy A jako pole przekroju,

również moment zginający w dolnym miejscu z formułą:

$$S = V \sin \varphi + H \cos \varphi - S_*, \quad T = -V \cos \varphi + H \sin \varphi - T_*, \quad M = M_o + Vx - Hy - M_* \quad (5)$$

a tem samym załatwia w zupełności sprawę stanu napięcia. Różnice między betonem a żelbetem mieszczą się w wielkości I lub w stałej sprężystości E ; skurcz betonu uwzględniamy, wstawiając jego wartość zamiast czynnika αt , gdzie α jest współczynnikiem rozszerzalności termicznej, a t zmianą temperatury.

Projektując łuk mostowy, stara się konstruktor nadać osi jego taki kształt, aby dwa skrajne ugrupowania wpływów zmiennych i stałych wyrażały się w dowolnie obranym przekroju temi samemi co do bezwzględnej wartości rezultatami wewnętrznymi S, T, M . Wysiłki dotychczasowe w tym kierunku nie doprowadziły do zamierzonego celu. Wprawdzie bowiem potrafimy dokładnie wyrównać wyniki działania w dwóch niekorzystnych ugrupowaniach ciężarów ruchomych, wprowadzając do ciężaru własnego q_o t. zw. obciążenie zastępcze q^1 , wprawdzie dalej możemy też wyrównać bezwzględne wartości rezultatów działania zmian temperatury, dorzucając do wielkości skurczu betonu średnią z algebraicznych wartości αt , wprawdzie wreszcie możemy przy pomocy znanego równania różniczkowego:

Rys. 1.

I jako jego moment bezwładności i s jako spólrzędna, mierzona wzdłuż łuku; rzuty obciążeń położonych na lewo od punktu (x, y) na styczną i normalną w tym punkcie wynoszą S_* i T_* , ich moment zaś względem tegoż punktu wynosi M_* . Niewiadome wielkości podporowe:

$$M_w = M_o - V \cdot l + H \cdot \eta_o, \quad V_w = V, \quad H_w = H \quad (1)$$

Rys. 2.49. Fragment strony tytułowej referatu wygłoszonego przez Burzyńskiego na II Zjeździe Polskich Inżynierów Budowlanych

Fig. 2.49. Part of the title page of the paper delivered by Burzyński at the Second Congress of Polish Building Engineers

C E M E N T

ORGAN ZWIĄZKU POLSKICH FABRYK CEMENTU

ROK VI

WARSZAWA, MARZEC 1936

Nr. 3

TREŚĆ:

<i>Prof. Inż. Dr. Włodzimierz Burzyński</i> — „Most łukowy żelbetowy na Sole w Tresnej — Czernichowie“	<i>Polaki Komitet Normalizacyjny</i> — „Płyty betonowe PN/B — 354 — Projekt“ — „Stropy gęstożebrowe PN/B — 1700 — Projekt“
<i>Dr. Inż. Fritz v. Emperger</i> — „Gospodarcze znaczenie wysokowartościowych materiałów budowlanych w budownictwie żelbetonem“	<i>Hofełow Mrugałki</i> — „Piwnice betonowe do przechowywania wina“
<i>Inż. Wajsał Bielecki</i> — „Beton i żelbet na II Zjeździe Inżynierów Budowlanych w Katowicach“	Recenzje
<i>Inż. Zygmunt Pałka</i> — „Cienkościenne kadzie żelbetowe“	Drobne wiadomości
	Kronika

MOST ŁUKOWY ŻELBETOWY NA SOLE W TRESNEJ — CZERNICHOWIE

Prof. Inż. Dr. Włodzimierz Burzyński, Luców

Uzasadnienie potrzeby budowy mostu, o którym mowa niżej, przedstawia się prosto. W km 32,290 rzeki Soly na granicy gmin bialskich Porąbki i Międzybrodzia wykańcza się obecnie budowę ciężkiej przegrody betonowej, piętrzącej zwierciadło Soly o 21 m i zamykającej w ten sposób naturalny zbiornik retencyjny o pojemności ponad 30 milionów m³ z cechą zwierciadła 322,00 m. Budowę obiektu głównego ukończy się prawdopodobnie z końcem r. 1936; niektóre objekty dodatkowe wykończono już zupełnie jak np. tunele, ich kanały wlotowe i wylotowe, wieże wpustowe do tuneli (fig. 1) i t. p.

Fig. 1. Wieże zasuw przegrody doliny w Międzybrodziu Porąbce. Wysokość wież, licząc od stopy fundamentu, około 33 m, z czego tylko 10 m będzie wystawać ponad najwyższe zwierciadło wody przyszłego zbiornika. Projekt konstrukcyjny żelbetonowych wykonał autor artykułu.

Na osobną uwagę zasługuje budowa drogi. Istniejąca droga wojewódzka Żywiec — Kęty, położona w całości na prawym brzegu Soly, znajduje się

w przyszłości na znacznej długości pod wodą tak, że musiano zaprojektować odpowiednią zmianę trasy. Trudności techniczne, jakie nasuwało pokonanie stromych stoków prawobrzeżnego wzniesienia Żar, zdecydowały o postępowaniu. Na prawym brzegu postanowiono jedynie na dwóch niepołączonych ze sobą odcinkach przeprowadzić wąską drogę gospodarczą; drogę wojewódzką przerzuciła zaś koroną przegrody na lewy brzeg, gdzie korzystniejsze ukształtowanie terenu dozwala przy zastosowaniu wprawdzie znaczniejszej ilości, ale dość normalnych obiektów (fig. 2, 3) rozwinąć malowniczą trasę długości około 8 km, aż do miejsca, gdzie dolina Soly raptownie się zwęża, zamykając wspomniany zbiornik, a uniemożliwiając dalsze prowadzenie trasy na lewym brzegu. Na szczęście, dalsze trzymanie się tego brzegu nie jest tu już

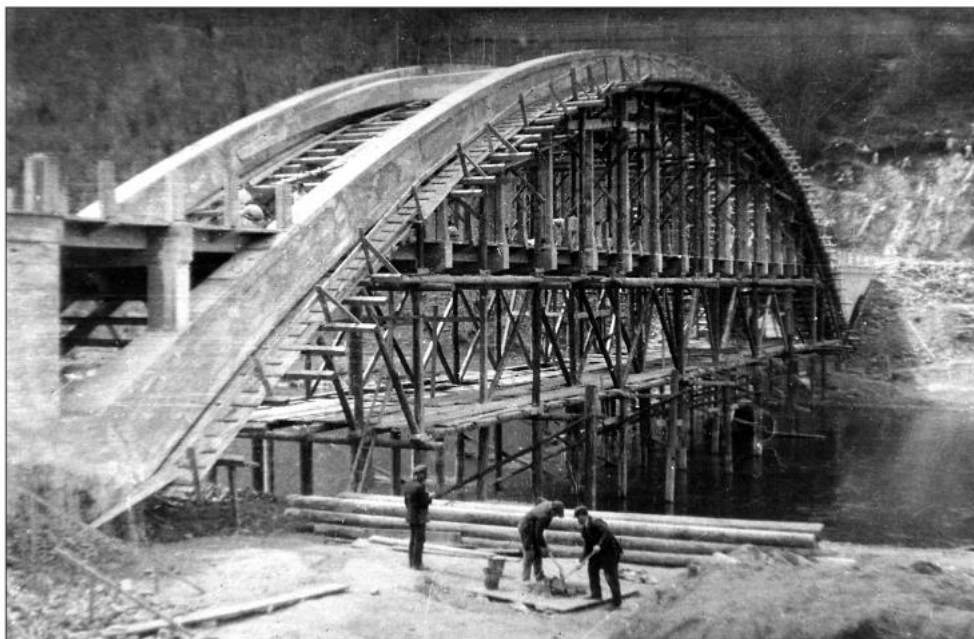
Fig. 2. Most łukowy żelbetonowy rozpiętość 27 m na przebieżonej drodze wojewódzkiej Żywiec — Kęty. Projekt autora artykułu.

ani konieczne, ani celowe. Pomijając koszty dalszego wykupienia gruntów i trudności prowadzenia dalszych robót, wyzskać należało fakt, iż w miejscu tem istniejąca na prawym brzegu stara droga dość wzniesiona ponad zalew doskonale już nadawała

Rys. 2.50. Pierwsza strona artykułu Burzyńskiego o budowie mostu w Tresnej-Czernichowie

Fig. 2.50. The first page of Burzyński article on the construction of a bridge in Tresna-Czernichów

Zaproponował żeby betonowanie łuku prowadzić odcinkami, pozostawiając między nimi klinowate przestrzenie o różnym rozstawie i o różnej szerokości u góry i u dołu. Kształt oraz etapowanie betonowania odcinków łuków i przestrzeni klinowych spowodował, że różnica w skurczu redukowałą wartości momentów zginających. W końcowym efekcie etapy betonowania nie były widoczne, zarówno w stanie surowym (rys. 2.51), jak i po wykończeniu powierzchni betonu (rys. 2.52).

Rys. 2.51. Widok łuków po zabetonowaniu – z widocznymi przestrzeniami klinowymi (zbiór: Maciej Burzyński)

Fig. 2.51. View of arches after concreting – with visible wedge spaces (collection: Maciej Burzyński)

Rys. 2.52. Widok mostu po zakończeniu budowy w 1936 roku (zbiór: Urząd Gminy w Czernichowie)

Fig. 2.52. View of the bridge after construction in 1936 (collection: Commune Office in Czernichów)

Piękna konstrukcja cieszyła oczy mieszkańców Tresnej, Czernichowa i okolic zaledwie przez dekadę. Most szczęśliwie przetrwał kampanię wrześniową i całą okupację, został zniszczony dopiero 7 lutego 1945 roku przez wycofujące się wojska niemieckie.

Zbudowana zapora w Porąbce zmieniła układ komunikacyjny regionu. Oprócz mostu w Czernichowie Burzyński opracował projekty inżynierskich obiektów także na

dopływach Soły. Jako projektant i nadzorujący budowę odcinka przełożonej drogi Żywiec – Kęty przygotował opracowania następujących obiektów:

1. Most łukowy żelbetowy na Wielkiej Żarnówce (rys. 2.53), lewobrzeżnym dopływie Soły, o rozpiętości 27 m,
2. Most rozporowy, żelbetowy, sklepiony na Małej Żarnówce,
3. Most rozporowy, żelbetowy o rozpiętości 14 m na potoku Ponikiew, lewobrzeżnym dopływie Soły,
4. Most rozporowy, żelbetowy na potoku Isepnica. Światło mostu 8,0 m,
5. Most rozporowy, żelbetowy na potoku Basioreczka. Światło mostu 8,0 m,
6. Współudział w projektowaniu i nadzór nad budową 9,5 km przełożonej drogi Żywiec – Kęty.

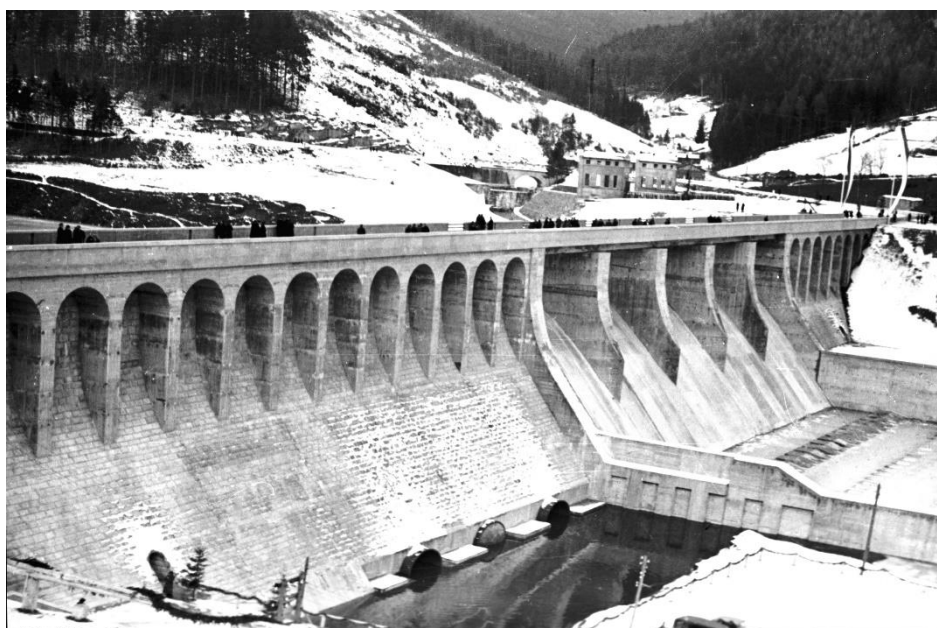
Rys. 2.53. Żelbetowy most łukowy (o rozpiętości 27 m) nad Wielką Żarnówką w ciągu drogi Żywiec – Kęty w 1936 i 2017 roku. (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe / Andrzej Mokrosz)

Fig. 2.53. Reinforced concrete arch bridge (span 27.0 m) over Wielka Żarnówka along the road Żywiec – Kęty in 1936 and 2017. (collection: National Digital Archives / Andrzej Mokrosz)

Oprócz obiektów inżynierskich należy wspomnieć także projekt konstrukcji żelbetowych wież zasuw zapory w Porąbce (rys. 2.54). Przystępując do tego opracowania, wykorzystał projekt ogólny inż. Tadeusza Baeckera, częściowo projekt architektoniczny inż. Tatarczuka oraz sprawozdanie inż. Stanisława Serafina z budowy wież zasuw. Burzyński wykonał obliczenia statyczne i rysunki wykonawcze hali zasuw, pomostu górnego, schodów oraz kładki. Zaporę w Porąbce (rys. 2.55) otwarto w grudniu 1936 roku.

Rys. 2.54. Widok sztolni z wieżami zasuw zapory w Porąbce (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)
 Fig. 2.54. View of the adit with gate valve towers in Porąbka (collection: National Digital Archives)

Rys. 2.55. Widok zapory w Porąbce w grudniu 1936 roku (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)
 Fig. 2.55. View of the dam in Porąbka in December 1936 (collection: National Digital Archives)

Całość osiągnięć Burzyńskiego do chwili wybuchu II wojny światowej w latach 1938–1939 dopełniają częściowo zrealizowane projekty żelbetowych konstrukcji nowych budynków Politechniki Lwowskiej oraz niezrealizowany projekt stalowego mostu kanałowego (spawanego) o całkowitej długości 296,4 m na Wiśle w Smolicach, wykonany w 1938 roku razem prof. Brzozowskim.

2.4. Działalność w czasie II wojny światowej

Napaść hitlerowskich Niemiec, a później wkroczenie wojsk sowieckich przekreśliła wszystkie zamierzenia i plany rządu II RP związane z rozwojem kraju. Okupacja niemiecka i sowiecka z falą represji i prześladowań istotnie wpłynęła na losy bohaterów. Środowisko polskiej inteligencji stało się głównym celem władz okupacyjnych. W zorganizowanych akcjach zginęło wielu profesorów uczelni krakowskich i lwowskich, a wielu trafiło do obozów koncentracyjnych lub zostało zesłanych w głąb ZSRR. Okupacja dotknęła również bohaterów monografii. Z racji swojego pochodzenia przez okres niemal całej okupacji Stefan Kaufman ukrywał się pod przybranym nazwiskiem na terenie Generalnej Guberni i czynnie walczył w partyzantce AK. Stanisław Brzozowski, Franciszek Wasilkowski i Włodzimierz Burzyński pozostali we Lwowie i szczęśliwie uniknęli prześladowań ze strony okupantów. Włączyli się w działalność państwa podziemnego czynnie uczestnicząc w tajnym nauczaniu i utrzymując kontakty z delegatami rządu londyńskiego.

Druga wojna światowa zastała Stanisława Brzozowskiego wraz z żoną u swej siostry Zofii Brzozowskiej-Kurzelewskiej na Wileńszczyźnie, gdzie spędzali urlop wakacyjny. Profesor planował powrót do swoich obowiązków na Uczelni dopiero w drugiej połowie września. Niestety wkroczenie wojsk sowieckich 17 września 1939 roku na tereny wschodniej Polski wykluczyły bezpieczny powrót. Rodzina Brzozowskich wróciła do Lwowa dopiero w pierwszej połowie października, a profesor podjął pracę na Lwowskim Instytucie Politechnicznym na stanowisku profesora Teorii i Budowy Mostów oraz kierownika obydwu Katedr Budowy Mostów (na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej oraz na Wydziale Architektonicznym). Prowadził zajęcia z zakresu projektowania i budowy mostów. W tym dziwnym okresie, zajęcia prowadzono w języku polskim, a nauka przebiegała prawie normalnie. Dzięki temu lwowską uczelnię zasiliła znaczna liczba studentów z Politechniki Warszawskiej, którzy w wyniku działań wojennych znaleźli się na terenie Lwowa. We wspomnieniach niektórych pracowników rok akademicki 1939/40 na Uczelni obfitował w wiele rewanżystowskich aktów podejmowanych przez studentów narodowości żydowskiej. Odwet osiągnął między innymi wtedy ówczesnego asystenta Jerzego Węgierskiego w I Katedrze Budowy Mostów kierowanej wtedy przez prof. Stanisława Brzozowskiego oraz Zbigniewa Budzianowskiego, ówczesnego asystenta w II Katedrze Budowy Mostów prof. Adama Kuryły. Obaj zostali wydalenii z Politechniki. Tego rodzaju wydarzenia oraz

tw. „wywózki”, zwłaszcza lutowa roku 1940 i aresztowania tworzyły na uczelni i w mieście atmosferę podejrzliwości i strachu, aż do dnia 29 czerwca 1941 roku, kiedy to Lwów został zajęty przez Niemców, a działalność Lwowskiego Instytutu Politechnicznego została zawieszona. Na przełomie lat 1941–1942 okupanci niemieccy zezwolili na uruchomienie, w ograniczonym stopniu, działalności niektórych lwowskich uczelni, dopuszczając do studiów młodzież polską. Nowym szkołom nie przyznano jednak statusu szkół wyższych, nadając im nazwę Państwowych Kursów Zawodowych lub Państwowych Kursów Technicznych z językiem wykładowym polskim i ukraińskim. Wykładowcami na tych kursach w większości byli Polacy. Profesor Stanisław Brzozowski był wówczas zatrudniony w charakterze profesora teorii i budowy mostów. W czasie okupacji niemieckiej, Brzozowscy przyjęli do rodziny 12-letniego Kazimierza, osieroconego bratanka żony profesora Izabelli. W ankiecie osobowej, w rubryce personalia profesor określił Kazimierza, jako syna urodzonego we wrześniu 1929 roku.

Po uwolnieniu Lwowa od Niemców i wznowieniu działalności Lwowskiego Politechnicznego Instytutu z nowymi władzami, powierzono Stanisławowi Brzozowskiemu ponownie kierownictwo obydwu Katedr Budowy Mostów. Katedry zostały zasilone przez skierowanych z głębi ZSRR Rosjan: prof. M.A. Rudicza, doc. S.M. Szapowałowa, aspiranta prof. Zajarnego oraz Inspektora Szewcowa⁵⁶. Oprócz powierzenia Profesorowi kierownictwa katedry, innym dowodem uznania była nominacja na profesora Budowy Mostów nadana przez radzieckie Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Panująca we Lwowie na przełomie 1944 i 1945 roku ogólna atmosfera spowodowana podejrzliwością, denuncjacjami i falą aresztowań wśród członków AK (między innymi prof. Stanisława Fryzego, Włodzimierza Burzyńskiego a także Jerzego Węgierskiego) skłoniła także rodzinę Brzozowskich do repatriacji do Polski.

W dniu wybuchu wojny Stefan Kaufman został ewakuowany wraz z całym personelem Urzędu Wojewódzkiego z Katowic do Truskawca (na południe od Lwowa), a później dalej na wschód do Stanisławowa, gdzie we wrześniu wkroczyły oddziały Armii Czerwonej. Po uruchomieniu komunikacji na ziemiach wschodnich w listopadzie 1939 roku rodzina Kaufmanów przeniosła się do Lwowa i zamieszkała przy ul. Szajnochy 5. Kaufman niemal natychmiast nawiązał kontakt z Lwowskim Instytutem Politechnicznym. Początkowo było to nieformalne zatrudnienie w katedrze

---

⁵⁶ wg Bucko M.J., Kiparienko W.G.: Dierżawnij Uniwersitet „Lwiwska Politechnika” 1884–1994. Wydawnictwo Dierżawnego Uniwersitetu „Lwiwska Politechnika”, Lwiv 1994 r.

prof. Emila Łazoryka⁵⁷ do 24 grudnia 1939 roku. Od stycznia 1940 roku dr Kaufman podjął już legalnie pracę na stanowisku docenta w Katedrze Statyki Budownictwa Żelaznego i Żelazno-betonowego na Wydziale Architektonicznym. Wykładał najpierw Mechanikę Techniczną, a po zmianach organizacyjnych w powstałej Katedrze Konstrukcji Budowlanych (kierowanej przez prof. E. Łazoryka), prowadził zajęcia z drewnianych konstrukcji inżynierskich, konstrukcji stalowych i konstrukcji żelbetowych. W ten sposób w wieku 43 lat w okresie okupacji sowieckiej zadebiutował jak nauczyciel akademicki [5].

Agresja niemiecka na ZSRR i zajęcie Lwowa w dniu (30 czerwca 1941 roku) przerwała okres zatrudnienia na Uczelni, a na ludność polską i żydowską spadły represje. Stefanowi Kaufmanowi zagrażało niebezpieczeństwo wynikające z racji semickiego pochodzenia oraz z powodu pracy na wyższej Uczelni. Aby przynajmniej zminimalizować niebezpieczeństwo Kaufman ukrył się pod przybranym nazwiskiem Feliks Rossowski, który mógł wykazać „czysto aryjskie pochodzenie” dzięki szeregowi fałszywych dokumentów i oświadczeń. Przez cały okres okupacji profesor musiał się ukrywać pod przybranym nazwiskiem. Żona i córka Kaufmana pozostały we Lwowie i przetrwały cały okres okupacji. Również rodzice Stefana Kaufmana ukrywali się pod nazwiskiem przyjętym przez syna i pod tym nazwiskiem zostali pochowani w Krakowie.

Pierwszą pracę, już z fabrykowanymi dokumentami, jako Feliks Rossowski podjął 1 sierpnia 1942 roku jako technik budowlany – meliorant w biurze robót inżynierskich „AQUA” we Lwowie. Z dniem 1 maja 1943 roku Feliks Rossowski zaczął pracę w polskiej firmie Tiefbauunternehmen – Ing. Gnoiński” w Krakowie i pracował na terenie Generalnego Gubernatorstwa aż do zakończenia wojny, między innymi w Brzesku Nowym i Koszycach (powiat Pińczowski), a także w Gidlach w powiecie radomszczańskim. W okresie okupacji Stefan Kaufman nabawił się kataru żołądka, podrażnienia wątroby, zawrotów głowy, bólu serca i lewej ręki. W okresie 1943–1944 nauczał na tajnych kompletach matematyki, fizyki i geometrii wykresłnej w zakresie gimnazjum. Przebywając w Generalnym Gubernatorstwie brał czynny udział w partyzantce w oddziałach AK pod pseudonimem „Stary”. Podporucznik Stefan „Stary” Kaufman wziął udział w zwycięskiej potyczce z Niemcami 18 sierpnia 1944 roku

---

⁵⁷ Emil Roman Łazoryk (ur. 1897 roku, zm. 11 lutego 1945 roku w Krasnodonie) – polski architekt, profesor Politechniki Lwowskiej. Kierował Katedrą Statyki i Budownictwa Żelaznego i Żelazno-betonowego na Wydziale Architektonicznym Politechniki Lwowskiej. Był dziekanem Wydziału Architektonicznego w latach 1939/40. Został aresztowany przez NKWD w nocy z 2 na 3 stycznia 1945 roku i zesłany do obozu pracy w Krasnodonie. Zmarł w obozie sprawdzająco-filtrującym nr 037 w wyniku wyniszczenia pracą fizyczną, głodu i nawrotu nieleczonej w obozie choroby. Projektował mosty i konstrukcje żelazo-betonowe, między innymi wybudowany w 1927 roku most w Czechowicach-Dziedzicach [59].

pod miejscowością Tunel. W walce zginął dowódca Oddziału ppor. Tomasz „Pazur” Adrianowicz i ppor. „Stary” przejął na kilka dni dowództwo. Przejście frontu zastało Stefana Kaufman w styczniu 1945 roku w Gidlach koło Częstochowy, skąd bezpośrednio po uruchomieniu komunikacji kolejowej wrócił do Katowic i do swojego prawdziwego nazwiska. W dniu 17 lutego 1945 roku zgłosił się do pracy i wrócił na swoje stanowisko w Urzędzie Wojewódzkim. Odzyskał również przedwojenne mieszkanie przy ul. Ligonja 48/4 (rys. 2.56).

Rys. 2.56. Kamienica pracowników Sejmu Śląskiego wybudowana w 1929 roku przy ul. Ligonja 48 w Katowicach

Fig. 2.56. Tenement house of employees of the Silesian Parliament, built in 1929 at Ligonja 48 in Katowice

Podczas II wojny światowej, w okresie rządów władzy sowieckiej prof. Franciszek Wasilkowski pracował w Lwowskim Politechnicznym Instytucie, aż do czerwca 1941 roku. Po zajęciu Lwowa przez Niemców i uruchomieniu edukacji prowadził zajęcia w Staatliche Technische Fachkurse w latach 1942–1944. W kwietniu 1944 roku, po zniszczeniu przez bombę mieszkania we Lwowie, przeniósł się wraz z rodziną do Krosna do krewnych żony, gdzie wspólnie doczekali przejścia frontu. W lutym 1945 roku przeniósł się do Katowic i zamieszkał przy ul. Ligonja 48/6 w tej samej kamienicy, co Stefan Kaufman. Szukając pracy, zaangażował się na zajęcia trzymiesięcznego kursu przygotowawczego prowadzonego w gmachu Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych, przejmując zajęcia ze statyki budowli i budownictwa

stalowego od inż. Antoniego Rosikon⁵⁸. Równolegle wykładał statykę budowli i budownictwo żelbetowe w Państwowej Szkole Budowlanej w Bytomiu. Pracę dydaktyczną na średnim szczeblu prowadził do lipca 1946 roku.

Wybrany w czerwcu 1939 roku rektor Antoni Wereszczyński ograniczył działania uczelni we wrześniu 1939 roku do zabezpieczenia mienia Politechniki Lwowskiej, organizacji obrony cywilnej w obiektach uczelni i szpitala polowego. Po włączeniu Lwowa do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (po 22 czerwca 1939 roku) obywatele Polski stali się automatycznie obywatelami ZSRR, a uczelnie Lwowa musiały dostosować się do sowieckiego systemu szkolnictwa. Na wzór uczelni sowieckich w październiku 1939 roku Politechnikę Lwowską przemianowano na Lwowski Politechniczny Instytut z nową strukturą oraz władzami. Na początku roku akademickiego 1939/40 pozbawiono władzy i stanowiska rektora Wereszczyńskiego i prorektora Antoniego Łomnickiego. Nowym dyrektorem uczelni został wybrany rosyjski urzędnik Maksym Sadowski, a nowym prorektorem ustanowiono prof. Włodzimierza Krukowskiego. Zachowano jedynie wybranych w czerwcu dziekanów, natomiast nastąpiły duże zmiany w kierownictwie katedr.

Dotychczasowe osiągnięcia naukowe i wpis do związków zawodowych umożliwiły Włodzimierzowi Burzyńskiemu zachowanie pracy, stanowiska dziekana Wydziału Mechanicznego i kierownika Katedry Mechaniki Technicznej. Na początku 1940 roku

---

⁵⁸ Antoni Rosikoń (ur. 10 czerwca 1907 roku w Grodkowie, zm. 17 sierpnia 2013 roku w Mysłowcach) – ukończył ośmioklasowe Gimnazjum Państwowe w Częstochowie. Maturę zdał w 1925 roku. Studia ukończył na Wydziale Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej. Pracę dyplomową pt. „Projekt odcinka drogi żelaznej Łódź-Sieradz i rozbudowy stacji rozrządowej Łazy”, wykonał pod kierunkiem prof. Aleksandra Wasiutyńskiego obronił 15 stycznia 1932 roku. Po skończeniu studiów rozpoczął staż w Dyrekcji PKP w Katowicach. W dniu 1 stycznia 1939 roku został awansowany na stanowisko naczelnika Oddziału Drogowego w Cieszynie Zachodnim. W czasie okupacji pracował w górnictwie rud żelaza w okręgu Częstochowa, gdzie prowadził dział budowlany. Po wyzwoleniu wrócił do Katowic i objął stanowisko zastępcy naczelnika Służby Drogowej w DOKP. Podczas roku bezpłatnego urlopu w PKP pracował w Politechnice Śląskiej (zaproszony przez kierownika-organizatora uczelni prof. W. Kuczewskiego). W 1961 roku został mianowany Dyrektorem Biura Projektów Kolejowych w Katowicach. We wrześniu 1964 roku obronił pracę doktorską z zakresu wpływu poziomych odkształceń podłoża na rozkład naprężeń w podstawie ławy fundamentowej opracowanej pod kierunkiem prof. Franciszka Wasilkowskiego. W wieku 60 lat, w 1967 roku (na zasadzie porozumienia stron Ministra Szkolnictwa Wyższego i Ministra Komunikacji) został przeniesiony służbowo z zadaniem utworzenia i kierowania Katedrą Budowy Kolei na Wydziale Budownictwa Politechniki Śląskiej. Od roku 1976 jako profesor kontraktowy kierował Instytutem Dróg i Mostów na Wydziale Budownictwa Politechniki Śląskiej. Odszedł z pracy etatowej na Politechnice Śląskiej w 1977 roku. W 1977 r. wydał nakładem Ministerstwa Komunikacji normatyw „Wytyczne projektowania mostów i wiaduktów na terenach eksploatacji górniczej”, który stał się pierwszym tego rodzaju dokumentem skierowanym do projektantów. W 1979 roku opracował monografię pt. „Budownictwo komunikacyjne na terenach objętych szkodami górniczymi” wydanej przez WKiŁ. W kolejnych latach, mimo osiągniętego już wieku emerytalnego prowadził badania wpływu oddziaływań górniczych na nawierzchnię kolejową. W tym czasie pracował na stanowisku zastępcy Dyrektora d/s technicznych Zakładu Nowych Technologii i Wdrożeń firmy „GOMEX”, następnie POLON, w końcu ARMEX. Zwieńczeniem ogromnego dorobku zawodowego a zwłaszcza naukowego i dydaktycznego było nadanie przez Prezydenta RP 25 maja 2001 roku tytułu naukowego profesora nauk technicznych. W wieku 100 lat w 2007 roku wydał jeszcze książkę pt. „O obrotach podpór i przeseł mostu” [82].

Burzyński został przejściowo mianowany zastępcą dyrektora Lwowskiego Politechnicznego Instytutu i stał się nieoficjalnym przywódcą polskich naukowców na uczelni i jednym z głównych doradców grona profesorów. Po powstaniu Polskiego Państwa Podziemnego i rozeznaniu sytuacji politycznej i społecznej we Lwowie, w połowie 1940 roku Burzyński nawiązał kontakt z Lwowską Okręgową Delegaturą Rządu RP na Kraj.

Po przeprowadzonej, według sowieckich przepisów, weryfikacji personelu naukowego, w styczniu 1940 roku Włodzimierz Burzyński został zatwierdzony na stanowisku profesora nadzwyczajnego w Katedrze Wytrzymałości Materiałów i dziekana Wydziału Mechanicznego, które sprawował w okresie od października 1939 do lutego 1941 roku. W okresie od 2 do 17 września 1940 roku Burzyński wraz z grupą innych zaproszonych profesorów uczelni lwowskich przebywał w Moskwie, celem zapoznania się z organizacją i osiągnięciami naukowo-technicznymi ZSRR. W grudniu 1940 roku władze sowieckie zarządziły formalne przeprowadzenie nominacji wszystkich profesorów według prawideł sowieckich. Wyższa Komisja Atestacyjna Pracowników Naukowych Wszechzwiązkowego Komitetu do Spraw Wyższej Szkoły przy Radzie Komisarzy Ludowych w Moskwie nie zatwierdziła jednak wniosku Burzyńskiego o mianowaniu na profesora, utrzymała jednak stanowisko kierownika Katedry Wytrzymałości Materiałów. Dalszy okres pracy we Lwowskim Politechnicznym Instytucie do napaści Niemiec na ZSRR wypełniły prowadzone zajęcia dydaktyczne, prace naukowe kontakty z polskim podziemiem. Włodzimierz Burzyński interweniował u władz Lwowa w kilku przypadkach aresztowania znajomych lub wywiezienia ich do Kazachstanu.

Po wkroczeniu Niemców do Lwowa w dniu 29 czerwca 1941 roku, mimo uczestnictwa w III powstaniu śląskim, Burzyński szczęśliwie uniknął aresztowania i mordu profesorów z uczelni lwowskich. Do 9 sierpnia 1941 roku Burzyński nie znalazł żadnego płatnego zajęcia. W roku akademickim 1941/1942, pracował, jako majster budowlany w dzielnicowym biurze budowlanym miasta Lwowa, mając uprawnienia mistrza ciesielskiego. Trudnił się również chałupniczo produkcją mydła i zapalek. W roku szkolnym 1941/42 i do połowy roku szkolnego 1943/44, był również zatrudniony dorywczo, jako wykładowca w Staatliche Technische Fachschule, jedynej otwartej technicznej szkole średniej we Lwowie. Prowadzona przez prof. Klaudiusza Filasiewicza szkoła zapewniała dyplomy technika kilku specjalności. W marcu 1942 roku Burzyński zgłosił się do tworzonego w budynkach Politechniki Lwowskiej, Staatliche Technische Institute Lemberg. Decyzję podjął w uzgodnieniu z oddziałem lwowskim Okręgowej Delegatury Rządu na Kraj. Pracę na nowej uczelni podjął od 1 kwietnia 1942 roku

(podawana jest również data od 1 czerwca 1942 roku), przyjmując również funkcję wicedyrektora szkoły [8].

Jesienią 1942 roku Staatliche Technische Institute rozwiązano, tworząc Staatliche Fachkurse Lemberg (Państwowe Techniczne Kursy Zawodowe) o poziomie szkoły średniej. Kadra naukowa szkoły, po uzgodnieniach z Okręgową Delegaturą Rządu RP na Kraj we Lwowie, sprzeciwiła się zarządzeniom okupanta i realizowała program pełnych studiów akademickich konspiracyjnej politechniki według programów nauczania z 1938 roku. W konspiracyjnej komórce polskiego zarządu uczelni obok profesorów Edwarda Suchardy, Mariana Kamieńskiego, Janusza Groszkowskiego znajdował się Włodzimierz Burzyński.

Podobną politykę niemiecki okupant prowadził na drugiej polskiej politechnice w Warszawie. Od 1939 roku z chwilą zamknięcia Politechniki Warszawskiej rozwinęły się dwie formy konspiracyjnego nauczania. Pierwsza półlegalna metoda polegała na wykorzystaniu do nauki istniejących legalnie kursów i szkół zawodowych. Najważniejszą rolę odgrywały „Kursy Rysunku Technicznego” uruchomione w 1940 roku. Pod pozorem nauki rysunku, rozwinięto faktyczne studia z zakresu pierwszych lat Politechniki. W 1944 roku studiowało w samej Warszawie około 800–900 słuchaczy. Równolegle prowadzono nauczanie politechniczne w legalnie działających średnich szkołach technicznych. Jedną z nich była siedmiowydziałowa Szkoła Budownictwa Lądowego i Wodnego, stanowiąca osłonę najwcześniej zorganizowanych, w pełni nielegalnych, kompletów akademickich wybitnego lwowiaka prof. Stefana Bryły. Wszystkie sprawy Wydziału Architektury, którego dziekanem od 1939 roku był Stefan Bryła skupiły się w jego mieszkaniu przy ul. Noakowskiego 10 (zajęcia odbywały się w lokalu Katedry Architektury Polskiej i w Zakładzie Badawczym Budownictwa przy ul. Koszykowej 55) w Warszawie. Zakład Badawczy Budownictwa był dość obojętnie traktowany przez Niemców, dlatego stał się podstawą dalszej działalności Wydziału Architektury. Prowadzono zarówno działalność usługową na zlecenie producentów materiałów budowlanych, ale także odbywały się wykłady. Egzaminy prowadzone były w domu u prof. Stefana Bryły. Dyplomant po zdanym egzaminie otrzymywał zaświadczenie w postaci pisma zaświadczającego przydatność (z oceną: dostateczną, dobrą lub bardzo dobrą) materiału budowlanego. Pismo podpisywał dziekan prof. Stefan Bryła. Podobne zaświadczenia wydawano po obronach doktoratów lub zakończonych przewodach habilitacyjnych (rys. 2.57). Działalność prof. Stefana Bryły zakończyła się w dramatycznych okolicznościach. Po aresztowaniu 17 listopada 1943 roku i krótkim pobycie na Pawiaku 3 grudnia został rozstrzelany w gronie 67 zakładników [7].

Donoszę Szanownemu Panu Inżynierowi, że cegła
przesłana nadaje się bardzo dobrze do budowy.

Łączę wyrazy poważania

Rys. 2.57. Treść dyplomu ukończenia studiów na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w latach okupacji [7] z podpisem prof. Stefana Bryły

Fig. 2.57. The content of the diploma of graduation from the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology during the occupation [7] with the signature of prof. Stefan Bryła

W latach szkolnych 1942/43–1943/44 w Staatliche Technische Fachkurse Burzyński był zatrudniony, jako profesor w Katedrze Mechaniki Technicznej oraz jako kierownik Oddziału Budowy Maszyn. Dzięki zabiegom Burzyńskiego polscy studenci zostali jedynie powołani do jednomiesięcznej pracy w Służbie Budowlanej Generalnego Gubernatorstwa (Baudienst) w okresie wakacyjnym w 1943 roku, wiosną 1944 roku zostali zwolnieni z kolejnej rekrutacji na roboty przymusowe do Niemiec. Mimo pozostawania w zarządzie szkoły Burzyński nie uniknął represji ze strony władz okupacyjnych. W czerwcu 1942 roku został eksmitowany ze swojego mieszkania (przy ul. Obwodowej 20/2, które zajął niemiecki urzędnik) do opuszczonego i zdewastowanego mieszkania po rodzinie żydowskiej (przy ul. Seminariumstrasse 4/3 – do lipca 1941 roku później od sierpnia 1944 roku ul. J. Słowackiego 4/3). W okresie marzec – maj 1943 roku Burzyński był obiektem (umorzonego) śledztwa w niemieckim dochodzeniu wskutek oskarżeń jednej z ukraińskich studentek o prowadzenie wykładów w języku polskim.

Burzyński nie brał udziału w zbrojnej konspiracji w czasie II wojny światowej. Umiejętności wojskowe i organizacyjne wykorzystywano natomiast w zakresie doradztwa i planowania działań przeciw okupantom. Wykonywał zadania techniczne wojskowe typu analitycznego przydatne w pracy konspiracyjnej, czynnie współpracując z Okręgową i Miejską Delegaturą Rządu RP we Lwowie. Do lipca 1944 roku w swoim mieszkaniu organizował spotkania z niektórymi delegatami okręgowymi i miejskimi AK umówione przez łączników. Miał pewien wpływ na opinie i decyzje lwowskiego delegata Rządu w Londynie w wyniku rozmów z lwowskim środowiskiem naukowym. W czasie spotkań służył konsultacjami, pomocnymi w tajnych pracach konspiracyjnych. Pracując dla Wydziału Szkolnictwa Tajnego i Pomocy dla Nauczycielstwa Delegatury Okręgowej we Lwowie w latach 1942–1944 był jednym z głównych inicjatorów i organizatorów tajnej Politechniki Lwowskiej w oficjalnych ramach Państwowych Technicznych Kursów Zawodowych. Burzyński zaangażował się na rzecz pozbawionej

pracy inteligencji lwowskiej zarówno z Politechniki, jak i Uniwersytetu Jana Kazimierza. Dzięki swoim kontaktom, wielu poleconych profesorów otrzymało pracę i mogło w miarę normalnie egzystować w czasie okupacji. W okresie marzec-lipiec 1944 roku Burzyński był zatrudniony w firmie budowlanej Stanisława Szczepańskiego (jego uczeń z Państwowej Szkoły Technicznej we Lwowie), która była zakamuflowaną komórką wywiadowczą lwowskiej AK.

W związku ze zbliżającym się frontem sowieckim, kierownik uczelni dr Teodor Bödefeldt już wiosną 1944 roku udał się do Stambułu (skąd już nie wrócił), aby dopilnować druku swojej książki o maszynach elektrycznych. Na tydzień przed ewakuacją Niemców ze Lwowa, w lipcu 1944 roku, Niemcy powierzyli kierownictwo uczelni Burzyńskiemu, w celu zabezpieczenia pozostałości niezagrabionego majątku i ochrony pracującego personelu. Burzyński wykorzystał ten okres do wydawania personelowi i studentom tymczasowych zaświadczeń o konieczności pracy na uczelni, chroniących ich przed nieprzewidzianymi następstwami działalności nadchodzącego sowieckiego okupanta. Sprawowanie władzy w PTKZ przez Burzyńskiego, w ostatnich tygodniach przed zajęciem Lwowa przez Armię Czerwoną, uratowało wielu młodych ludzi przed tragicznymi następstwami wojny.

Zaraz po wyparciu Niemców ze Lwowa przez oddziały Armii Krajowej i Armię Czerwoną, 29 lipca, Burzyński zgłosił się do pracy na uczelni, w której w sierpniu 1944 roku podjęto odtworzeniowe prace sowieckiego Lwowskiego Politechnicznego Instytutu. W sierpniu do Lwowa przybył doc. S.M. Jampolskij z Instytutu Politechnicznego w Odessie, wyznaczony na organizatora „nowego” Lwowskiego Politechnicznego Instytutu, a wraz z nim sześciu profesorów na wakujące katedry oraz liczna grupa asystentów. Po ich przybyciu, Burzyński w sierpniu 1944 roku przekazał władzę w uczelni nowemu dyrektorowi S.M. Jampolskiemu. W tym czasie sam zajmował stanowisko profesora w Katedrze Wytrzymałości Materiałów, a oprócz tego od sierpnia do września brał udział w pracach Kolejowego Rejonowego Wojennego Komisariatu miasta Lwowa. W dniu 21 sierpnia 1944 roku na wiecu (zorganizowanym z zarządzenia dyrekcji) Burzyński wygłosił patriotyczne przemówienie do pracowników, w którym powitał uralskie oddziały Armii Czerwonej oswobadzające Lwów, ale wspominał również o udziale miejscowych oddziałów AK w akcji uwalniania Lwowa od Niemców.

W okresie od 1 września do 14 listopada 1944 roku sprawował tymczasowo funkcje zastępcy dyrektora do spraw naukowych Lwowskiego Politechnicznego Instytutu, realizując wiele bieżących prac administracyjnych i organizacyjnych. Współuczestniczył w odtworzeniu budynków dydaktycznych oraz laboratoriów,

w organizacji zapisów i egzaminów wstępnych. Burzyński brał udział w rozpoczęciu zajęć w listopadzie, a także uczestniczył w tymczasowym prowadzeniu wykładów, które częściowo odbywały się w języku polskim. Ze względu na decyzje dyrekcji o prowadzeniu od września 1944 roku wykładów w języku rosyjskim i ukraińskim, Burzyński zapisał się na kurs języka rosyjskiego. Niewykluczone, że stanowisko Burzyńskiego wobec ochrony polskiej inteligencji przyczyniło się do negatywnej weryfikacji wniosku profesorskiego przez Wyższą Komisję Atestacyjną, a 14 listopada 1944 roku został zwolniony z funkcji zastępcy dyrektora. Prawdopodobnie brak odpowiednich kandydatów na stanowisko zastępcy dyrektora uczelni do spraw naukowych spowodowało jego ponowne powołanie do pełnienia tej funkcji od 23 grudnia 1944 roku. Powtarzające się zatargi z władzami sowieckimi (między innymi anulowany nakaz eksmisji) były przyczyną pojawiającego się coraz częściej w rodzinie Burzyńskich dylematu, czy zostać we Lwowie czy wyjechać na tereny wyzwolone Polski. Wśród polskiej ludności Lwowa istniał bierny opór przed wysiedlaniem z miasta. Władze sowieckie upatrując głównego oponenta w środowisku akademickim, w akcji wysiedlania Polaków ze Lwowa, prowadziły szeroko zakrojoną akcję inwigilacji Burzyńskiego. Jedna z wypowiedzi prof. Aleksandra Kozikowskiego i prof. W. Burzyńskiego o PKWN trafiła 22 września 1944 roku do samego Nikity Chruszczowa. Podczas akcji masowych aresztowań lwowskiej inteligencji w styczniu 1945 roku doszło do zatrzymania Burzyńskiego 3 stycznia 1945 roku. Burzyńskiego oskarżono o współdziałanie z niemieckim okupantem w czasie pracy w Technische Fachkurse Lemberg, szczególnie w okresie od marca do czerwca 1944 roku, kiedy wywożono do Niemiec wyposażenie laboratoriów byłej Politechniki Lwowskiej oraz za wrogą, antysowiecką agitację we wrześniu 1944 roku, sabotującą wyjazd Polaków ze Lwowa, a także kwestionowanie ówczesnych granic Ukrainy. Dyrektor Lwowskiego Politechnicznego Instytutu S. M. Jampolski z dniem 4 stycznia 1945 roku wykluczył Włodzimierza Burzyńskiego ze składu pracowników lwowskiej uczelni. Po zatrzymaniu i wstępnych przesłuchaniach w siedzibie ukraińskiego NKWD lwowskiego obwodu, Profesor został osadzony w więzieniu przy ul. Łackiego 36.

Oficjalne rozpoczęcie śledztwa przez ukraińskie NKWD, rozpoczęto 24 stycznia 1945 roku. Po czynnościach śledczych, 23 marca 1945 roku przedstawiono Burzyńskiemu ustalone przewinienia. Wstępne śledztwo zakończono 12 maja 1945 roku, a już 17 maja 1945 roku doszło do zamknięcia sprawy przeciw Burzyńskiemu z orzeczeniem winy. Przez cały czas aresztowania nie opuszczał celi, z wyjątkiem przesłuchań i otrzymywanego karceru. W czasie śledztwa wytrwale obstawał przy linii obrony odrzucając oskarżenia przesłuchujących. Być może z powodu nieustępliwej

postawy i oporu w przesłuchaniach był karany karcerem. Równolegle nie ustawały próby pozbawienia rodziny Burzyńskich zajmowanego mieszkania, mimo wynajmowania dwóch pokoi przez dwóch wojskowych radzieckich.

Co najmniej od lutego 1945 roku trwały starania różnych polskich instytucji mające na celu spowodowanie zwolnienia z więzień i łagrów wielu polskich naukowców. Starania o zwolnienie czyniła także małżonka profesora Irena Burzyńska. Przełom w sprawie Burzyńskiego nastąpił 14 czerwca 1945 roku, kiedy prokurator lwowskiego obwodu I. Kornietow, na podstawie własnej obrony oraz korzystnych zeznań wycofał zarzuty i polecił zwolnienie Burzyńskiego z więzienia. Z uwolnieniem profesor musiał poczekać jeszcze miesiąc, aż do 10 lipca 1945 roku.

Po uwolnieniu Burzyński był w bardzo złym stanie zdrowia – miał zaropiałe ręce i problemy z poruszaniem nogą. Do domu przyprowadził Burzyńskiego pan Mizioro – woźny z Katedry Mechaniki Technicznej.

W pierwszym miesiącu po wyjściu z więzienia chodził z dużym trudem. Nawet w czasie spaceru, co pewien czas, musiał odpoczywać. Z powodu znacznego osłabienia i mocno nadwreżonego zdrowia nie brał udziału w życiu uczelni. Po powrocie z więzienia, mimo trwających nacisków na wyjazd do Polski, postanowił przez pewien czas pozostać we Lwowie. Po miesięcznym leczeniu w domu, w sierpniu 1945 roku zaproszono całą rodzinę Burzyńskich do Dublan na wypoczynek i rekonwalescencję profesora. Pobyt w Dublanach spowodował, że Włodzimierz Burzyński nie uczestniczył w spotkaniach z wiceprezydentem S. Grabskim, przebywającym w końcu sierpnia 1945 roku we Lwowie, który przedstawił sytuację polityczną, a szczególnie utratę Kresów Wschodnich. Szczerze namawiał naukowe środowisko akademickie Lwowa do przeniesienia się do Wrocławia. Równolegle ze stopniową poprawą zdrowia Burzyńskiego postępowała jego polityczna rehabilitacja na Uczelni, która umożliwiła mu powrót do pracy z początkiem roku akademickiego 1945/46.

2.5. Pierwsze lata działalności na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Politechniki Śląskiej

Zakończenie II wojny światowej nie przyniosło upragnionej wolności. Kresy Wschodnie znalazły się w granicach Związku Radzieckiego, a Polscy obywatele stanęli przed wyborem przyjęcia obcego obywatelstwa lub repatriacji do Polski Ludowej. Taki sam los spotkał bohaterów monografii. W różnym czasie Lwów opuścili Stanisław Brzozowski, Franciszek Wasilkowski i Włodzimierz Burzyński, a Stefan Kaufman wrócił do Katowic. Tworzenie od podstaw nowej uczelni na Górnym Śląsku, w rejonie zupełnie pozbawionym tradycji akademickich, niewątpliwie było ogromnym i ryzykownym wyzwaniem. Przybycie lwowskiej inteligencji, rzeszy studenckiej młodzieży do Gliwic spowodowało, że miasto z dnia na dzień stało się miastem akademickim. Swój udział w tworzeniu uczelni mieli Stefan Kaufman i Franciszek Wasilkowski czynnie działając w Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej. Włodzimierz Burzyński po dwukrotnym nieskutecznym wyborze na rektora Politechniki Śląskiej poświęcił się staraniom związanym z rozwojem bazy laboratoryjnej i dydaktycznej uczelni. Podobną rolę odegrał w funkcjonowaniu Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego Stanisław Brzozowski poświęcając się bez reszty działalności dydaktycznej.

Stanisław Brzozowski wraz z rodziną w dniu 13 lipca 1946 roku, po długiej i uciążliwej podróży, dotarł do Gliwic w trzecim i ostatnim transporcie profesorów i pracowników Politechniki Lwowskiej z rodzinami. Organizatorem i kierownikiem zgrupowania był prof. Włodzimierz Burzyński. Transport na dworcu w Gliwicach przywitał kierownik-organizator Politechniki Śląskiej prof. Władysław Kuczewski. Po zakończonych uroczystościach powitalnych, studenci zanieśli na ramionach przybyłych profesorów do ich mieszkań. Profesor Stanisław Brzozowski zamieszkał w dzielnicy akademickiej w bliskim sąsiedztwie przyszłej siedziby Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego przy ul. Kaszubskiej 14 (rys. 2.58, rys. 2.59).

Rys. 2.58. Profesor Stanisław Brzozowski z żoną Izabellą, szwagierką i prawdopodobnie bratankiem żony na balkonie willi przy ul. Kaszubskiej 14 w 1946 roku [44]

Fig. 2.58. Professor Stanisław Brzozowski with his wife Izabella, sister-in-law and probably his wife's nephew on the balcony of the villa at Kaszubska 14 in 1946 [44]

Rys. 2.59. Willa przy ul. Kaszubskiej 14 w 2020 roku

Fig. 2.59. Villa at Kaszubska 14 in 2020

Jak pisze prof. Józef Głomb w opracowaniu „Sto lat katedry Budowy mostów (1885–1945) – (1945–1985)” „...Zastał on już teren przygotowany przez inż. Zbigniewa Budzianowskiego, który pracował nad organizacją Katedry Budowy Mostów od kilku miesięcy”. Dzięki pracom przygotowawczym Katedra mogła niezwłocznie podjąć działalność. Pierwsze zajęcia odbyły się w gmachu przy ul. ks. M. Strzody 19 już w październiku 1946 roku.

W umowie o pracę z dnia 15 lipca 1946 roku, czyli w dwa dni po przybyciu do Gliwic, Politechnika Śląska zatrudniła Stanisława Brzozowskiego, w charakterze profesora zwyczajnego, w Katedrze Budowy Mostów w pełnym wymiarze zajęć. Umowę na rok akademickim 1946/47 zatwierdził w dniu 22 listopada 1946 roku dyrektor Departamentu w Ministerstwie Oświaty Rzeczypospolitej Polskiej, pomimo że dopiero z dniem 21 stycznia 1947 roku minister oświaty Czesław Wycech, mianował Stanisława Brzozowskiego profesorem zwyczajnym Budownictwa Mostów na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Politechniki Śląskiej w Gliwicach. W roku 1946/47 Rada Wydziału powierzyła Brzozowskiemu także funkcję przewodniczącego Komisji Egzaminu Dyplomowego, którą pełnił z powodzeniem przez 12 lat. Do czasu przyjazdu prof. Stanisława Brzozowskiego w Katedrze Budowy Mostów był vacat na stanowisku kierownika. Wykłady zlecone prowadzili wtedy starsi asystenci: mgr inż. Zbigniew Budzianowski⁵⁹ (rys. 2.60) oraz mgr inż. Józef Bartoszewski (przedwojenny współpracownik Stefana Kaufmana w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach). Kilka lat później (1 września 1952 roku), w związku z nowymi obowiązkami kierownika Katedry Konstrukcji Prefabrykowanych, Zbigniew Budzianowski odszedł z Katedry Budowy Mostów, a zespół zasilili Adam Radzikowski zatrudniony na stanowisku adiunkta. Starszymi asystentami w początkowym okresie istnienia Katedry byli: Eugeniusz Jamrozik i Artur Gotkowski. Tak ukształtowany zespół Katedry Budowy Mostów podjął pod kierunkiem Stanisława Brzozowskiego działalność dydaktyczną. Program studiów wzorowany na Politechnice Lwowskiej przewidywał w tych latach zajęcia z przedmiotów Budowa Mostów I, II, III w wymiarze 4 godziny wykładów i 4 godziny ćwiczeń konstrukcyjnych tygodniowo, odpowiednio na semestrach VI, VII i VIII. Wszystkie wykłady oczywiście objął prof. Stanisław Brzozowski (rys. 2.61).

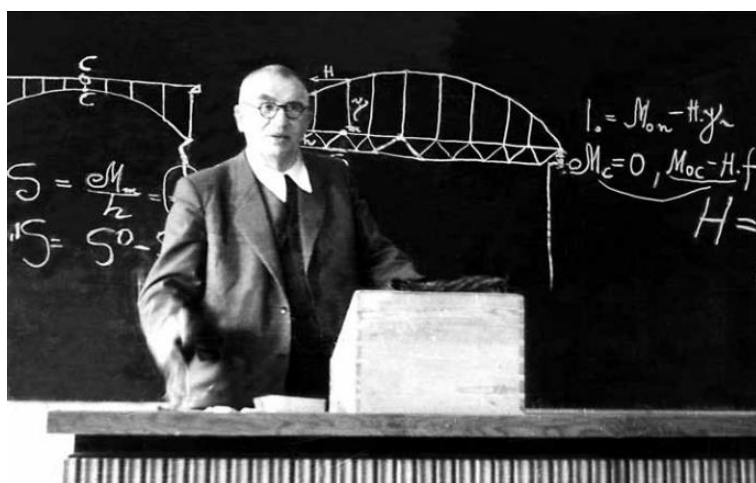
---

⁵⁹ Zbigniew Budzianowski (ur. 21 czerwca 1914 roku w Tłumaczu koło Stanisławowa, zm. 31 lipca 1973 roku w Gliwicach) – studiował w Politechnice Lwowskiej, gdzie w roku 1934 roku uzyskał dyplom inżyniera dróg i mostów. Po ukończeniu studiów został asystentem w Katedrze Budowy Mostów, następnie adiunktem, a później docentem. W roku 1945 roku po repatriacji podjął pracę w Politechnice Śląskiej w Gliwicach. Doktorat w roku 1951 obronił w Gliwicach i został zatrudniony na stanowisku zastępcy profesora w Katedrze Budownictwa Żelbetowego. W roku 1953 objął kierownictwo Katedry Konstrukcji Prefabrykowanych, a w roku 1959 Katedry Mechaniki Budowli. W latach 1952–1955 był prodziekanem, a w latach 1962–1964 dziekanem Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego. Zorganizował oraz kierował studium podyplomowym „Teoria Konstrukcji Budowlanych”. Po reorganizacji uczelni w roku 1971 objął kierownictwo Zakładu Mechaniki Budowli w Instytucie Konstrukcji Budowlanych. W roku 1954 został mianowany docentem, w 1962 roku profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1971 profesorem zwyczajnym. Działal w wielu stowarzyszeniach naukowych i zawodowych, między innymi w Polskim Towarzystwie Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej, Sekcji Mechaniki Konstrukcji Komitetu Inżynierii Lądowej i Wodnej PAN i Komitecie Nauki PZITB [82].

Rys. 2.60. Zbigniew Budzianowski, organizator Katedry Budowy Mostów w 1945 roku
 Fig. 2.60. Zbigniew Budzianowski organizer of the Department of Bridges Construction in 1945

Rys. 2.61. Profesor Stanisław Brzozowski podczas wykładu z Teorii Mostów w 1952 roku (zbiór: Kazimierz Juzwa) [44]
 Fig. 2.61. Professor Stanisław Brzozowski during a lecture on Theory of Bridges in 1952 (collection: Kazimierz Juzwa) [44]

W latach następnych Katedra wykształciła nowych inżynierów mostowców. Spośród nich wyłonili się nowi asystenci, którzy rozpoczęli pracę w latach pięćdziesiątych. W roku 1950 Józef Głomb, później profesor zwyczajny, kierownik Katedry Budowy Mostów i członek korespondent PAN, a w kilka lat później adiunkt mgr inż. Stanisław Mentel, później doktor nauk technicznych. Środowisko byłych pracowników Politechniki Lwowskiej, chociaż rozproszone między Gliwice, Kraków, Wrocław i Gdańsk utrzymywało żywe kontakty między sobą, ale także z profesorami z innych uczelni. Świadczyć o tym może korespondencja między profesorami Jerzym Nechayem i Stanisławem Brzozowskim. Z listu Stanisława Brzozowskiego do Jerzego Nechaya z 8 czerwca 1951 roku dowiadujemy się, że ten drugi interesował się pracami prof. Maksymiliana Thulliego publikowanymi po roku 1930. Brzozowski z żalem informował Nechaya, że nie może pomóc w tych poszukiwaniach, bo biblioteka jego mistrza M. Thulliego, której był depozytariuszem, została rozgrabiona w czasie wojny.

Również jego starania w tym względzie u syna Thulliego, prof. Czesława Thulliego⁶⁰, nie dały rezultatu i proponował prof. Nechayowi skontaktowanie się w tej sprawie z córką prof. Kaspra Weigla – Marią Żerebecką wdową po adiunkcie Politechniki Gdańskiej.

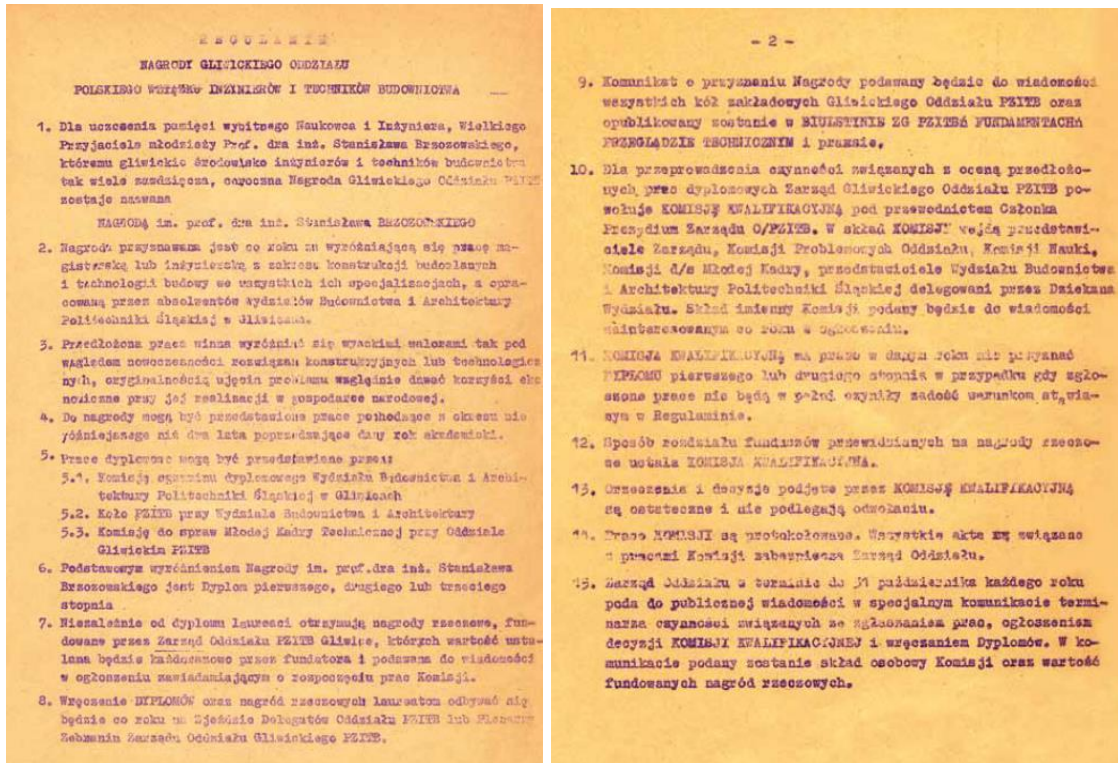
31 grudnia 1952 roku, Departament Studiów Technicznych Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, mianował profesora delegatem Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego do komisji Opiniodawczej, w staraniach o stypendia Sekcji Naukowej Komisji Popierania Twórczości Naukowej i artystycznej przy Prezydium Rady Ministrów w Warszawie. W dniu 19 maja 1959 roku osiągnął on wiek emerytalny, lecz Rada Wydziału i Senat Politechniki Śląskiej w dniu 5 czerwca 1959 roku wystąpiły do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z wnioskiem o przedłużenie zaangażowania na dalsze trzy lata. Niestety, zanim wniosek został zatwierdzony, prof. Stanisław Brzozowski w dniu 9 lipca 1959 roku zmarł. W okresie swojej wieloletniej pracy na Politechnice Śląskiej, prof. Stanisław Brzozowski był promotorem pracy doktorskiej Józefa Głomba, która została obroniona 25 czerwca 1958 r.

W celu uczczenia pamięci Stanisława Brzozowskiego, Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa ufundował coroczną nagrodę za najlepszą pracę dyplomową na Wydziale Budownictwa Politechniki Śląskiej, która przyznawana jest nieprzerwanie od roku 1970 (rys. 2.62).

17 października 2018 roku, podczas uroczystej Rady Wydziału Budownictwa podjęto uchwałę o nadaniu auli 309 imienia prof. Stanisława Brzozowskiego. Prezentację sylwetki patrona auli przedstawiła dziekan Wydziału Budownictwa prof. Joanna Bzówka, podkreślając zasługi profesora w dziedzinie dydaktyki i rozwoju Katedry Budowy Mostów. Odsłonięcia napisu „Aula im. Stanisława Brzozowskiego” (rys. 2.63) dokonała dziekan Wydziału Budownictwa w obecności członków Rady Wydziału, zaproszonych gości i studentów.

---

⁶⁰ Czesław Thullie herbu Prawdzic (ur. 12 stycznia 1888 roku we Lwowie, zm. 20 czerwca 1976 roku w Katowicach) – syn Maksymiliana Thullie (1853–1939), brat księdza Kazimierza Thullie (1885–1957), Zdzisława Ignacego (1892–1922) oraz sióstr Ewy Marii (1880–1967), Marii Franciszki (ur. w 1891 roku) i Zofii Franciszki (ur. w 1896 roku). Ukończył studia architektoniczne na Politechnice Lwowskiej, studia malarskie w Monachium oraz szkołę malarską – Wolną Akademię Sztuki Stanisława Batowskiego-Kaczora we Lwowie. Pracował w Namiestnictwie Galicyjskim, a później w Urzędach Wojewódzkich we Lwowie i Tarnopolu. W latach 1924–1939 został powołany na stanowisko profesora sztuki dekoracyjnej w szkole Przemysłu Artystycznego. Był też wykładowcą Liceum w Krynicy-Zdroju i profesorem Instytutu Sztuk Plastycznych w Krakowie. Po II wojnie światowej zamieszkał w części wschodniej Górnego Śląska. Od 1946 roku pracował na Politechnice Śląskiej w Gliwicach, gdzie uzyskał tytuł profesora kontraktowego, a następnie profesora nadzwyczajnego. W latach 1949–1954 był kierownikiem Oddziału Architektury Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, a w latach 1947–1958 kierownikiem Katedry Architektury na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym oraz członkiem podkomisji architektury i urbanistyki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie [33, 82].

Rys. 2.62. Pierwsza wersja regulaminu konkursu o nagrodę im. Prof. Stanisława Brzozowskiego z 1969 roku (zbiór: PZITB Oddział Gliwice)

Fig. 2.62. The first version of the rules of the competition for the prize prof. Stanisław Brzozowski from 1969 (collection: PZITB Gliwice Division)

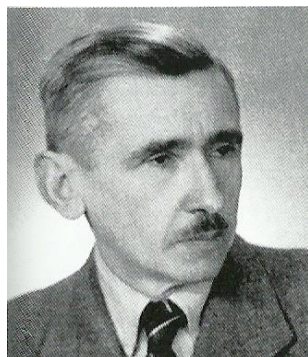

Rys. 2.63. Wejście do auli 309 na Wydziale Budownictwa po nadaniu patronatu w październiku 2018 roku

Fig. 2.63. Entrance to auditorium 309 at the Faculty of Civil Engineering after patronage in October 2018

Zaraz po wyzwoleniu, funkcjonujący przed wojną Wydział Komunikacyjno-Budowlany, podzielono na Wydział Komunikacji i Wydział Odbudowy. Stefan Kaufman objął obowiązki p.o. naczelnika Wydziału Komunikacji (oficjalna nominacja

dotarła dopiero w 1947 roku), (rys. 2.64). W pierwszych dniach pobytu na Śląsku został powołany między innymi z prof. Franciszkiem Wasilkowskim w skład Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej, w której działał do chwili rozwiązania 30 maja 1945 roku.

Rys. 2.64. Stefan Kaufman w 1950 roku [5]

Fig. 2.64. Stefan Kaufman in 1950 [5]

Po utworzeniu Uczelni Stefan Kaufman wyraził gotowość pracy na Politechnice, jednak na przeszkodzie stanęła negatywna opinia Ministerstwa Komunikacji⁶¹ [5]. Ministerstwo wyraziło jednak zgodę pracy Stefana Kaufmana na Politechnice na zasadzie kontraktu, dzięki temu od 1 listopada 1945 roku jednocześnie pełnił obowiązki w administracji państwowej oraz w Politechnice Śląskiej już w Gliwicach. Rada Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego z dziekanem prof. Wasilkowskim powierzyła Kaufmanowi kierowanie, a następnie kierownictwo Katedry Budownictwa Żelbetowego. Obok działalności organizacyjnej przy usuwaniu zniszczeń wojennych prowadził działalność dydaktyczną na Politechnice i włączył się w organizację struktur PZITB w zakresie rzeczoznawstwa. W roku 1947 opublikował na łamach Inżynierii i Budownictwa pierwszy powojenny artykuł popularyzujący beton sprężony. Do 1949 roku był autorem lub współautorem kilku projektów odbudowy mostów i jurorem sądów konkursowych⁶². W tym czasie opracował projekty i pełnił autorski nadzór przy odbudowie trzech mostów przez Odrę (w Koźlu, Raciborzu i Opolu), dwóch mostów przez Nysę (w Nysie i Otmuchowie), dwóch mostów przez Przemszę oraz mostu nad kanałem gliwickim i mostu przez Wisłę w Nowym Bieruniu. Jeszcze w marcu 1948 roku Wydział Inżynieryjno-Budowlany wystąpił z wnioskiem w sprawie nominacji na profesora zwyczajnego. Wniosek opracowali wspólnie na podstawie obszernej recenzji trzech profesorowie Wydziału: prof. Stanisław Brzozowski, prof. Włodzimierz Burzyński i prof. Franciszek Wasilkowski. Prezydent RP mianował

⁶¹ Jako argument podano, że w czasie odbudowy szlaków komunikacyjnych udział doświadczonego naczelnika wydziału jest niezbędny.

⁶² Między innymi Mostu Dębnickiego przez Wisłę w Krakowie.

Stefana Kaufmana profesorem nadzwyczajnym 24 kwietnia 1949 roku. Po nominacji na stanowisko profesora nadzwyczajnego, wiosną 1949 roku Stefan Kaufman przeszedł za zgodą ministra komunikacji do pracy w pełnym etacie w Politechnice Śląskiej. Aby zabezpieczyć finansowo rodzinę, zaangażował się na pół etatu, jako ekspert techniczny w Banku Gospodarstwa Krajowego w Katowicach. Posadę eksperta w banku traktował jedynie, jako tymczasowe zajęcie. Z wielkim zapałem poświęcił się studiom i pracom teoretycznym w nowej wówczas dziedzinie betonu sprężonego. Wrócił do zagadnień stateczności, którymi zajmował się kilka lat po obronie doktoratu. Z konsekwencją poświęcał się rozwojowi Wydziału, a zwłaszcza Katedry Budownictwa Żelbetowego oraz dydaktyce (rys. 2.65).

Rys. 2.65. Profesor Stefan Kaufman podczas wykładu i po egzaminie [5]

Fig. 2.65. Professor Stefan Kaufman during the lecture and after the exam [5]

W latach 1958–1960 prof. Stefan Kaufman był dziekanem Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego (rys. 2.66), a w latach 1960–1975 (po śmierci prof. Stanisława Brzozowskiego) przewodniczącym Komisji Egzaminu Dyplomowego.

Rys. 2.66. Profesor Stefan Kaufman Dziekan Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego w latach 1958–1960

Fig. 2.66. Professor Stefan Kaufman Dean of the Faculty of Industrial and General Construction in the years 1958–1960

Oprócz kierowania Katedrą Konstrukcji Żelbetowych Rada Wydziału powierzyła prof. Stefanowi Kaufmanowi kierownictwo Katedry Budowy Mostów, aż do czasu

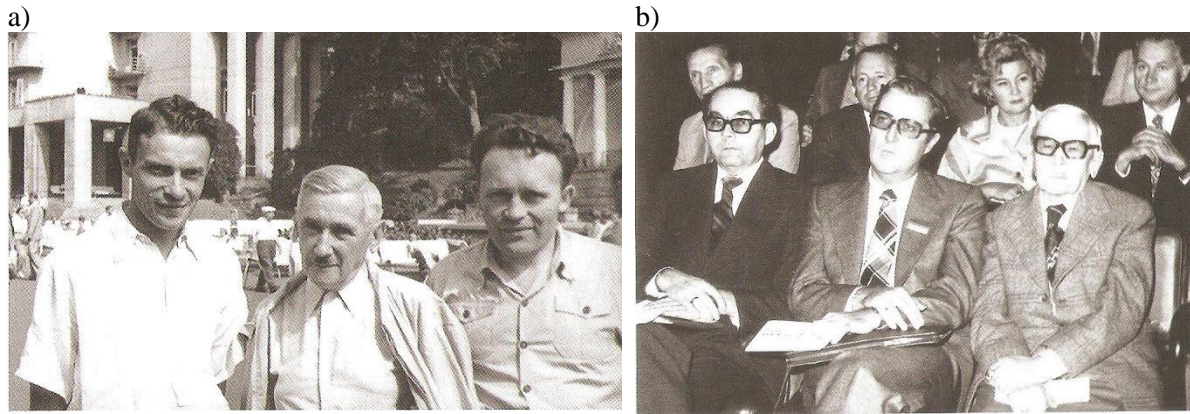
uzyskania przez adiunkta dra Józefa Głomba habilitacji w 1962 roku. Sam dużo publikował, a co szczególnie istotne wprowadzał w dziedzinę konstrukcji sprężonych kolejnych asystentów: Jakuba Mamesa, Włodzimierza Starosolskiego, Zdzisława Sulimowskiego i Andrzeja Ajdukiewicza. Oprócz wypromowania czterech asystentów z Katedry był promotorem jeszcze pięciu doktoratów spoza Wydziału. Recenzował ponad 50 rozpraw doktorskich i 20 habilitacyjnych. Wyteżony okres pracy naukowej zaowocował fundamentalnymi publikacjami książkowymi: „Mosty sprężone”, „Teoria konstrukcji sprężonych”, „Konstrukcje sprężone” (rys. 2.67). W okresie 15 lat, aż do czasu przejścia na emeryturę w 1964 roku Stefan Kaufman opublikował oprócz wspomnianych monografii ponad 30 artykułów i referatów, samodzielnie lub ze współpracownikami, głównie z zakresu konstrukcji sprężonych, a także technologii betonu, płyt żelbetowych i innych.

Rys. 2.67. Okładki wybranych książek Stefana Kaufmana
 Fig. 2.67. Covers of selected books by Stefan Kaufman

W 1950 roku powołano prof. Stefana Kaufmana w skład Komisji Technicznej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a po jej likwidacji w skład Komitetu Inżynierii Lądowej i Wodnej Polskiej Akademii Nauk. W latach 1955–1957 był przewodniczącym Sekcji Konstrukcji Betonowych Komitetu Inżynierii Lądowej i Wodnej PAN. W 1958 roku należał do grona założycieli Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej. Był organizatorem w 1958 roku i przewodniczącym w latach 1958–1967 Śląskiej Komisji Nauki przy Oddziale PZITB w Gliwicach działającej na obszarze czterech oddziałów: gliwickiego, katowickiego, częstochowskiego i bielskiego. Czynnie uczestniczył w konferencjach krynickich (rys. 2.68), Komitecie Nauki PZITB (rys. 2.69) oraz sesjach Gliwickiego Oddziału PTMTIS (rys. 2.70).

Rys. 2.68. Profesor Stefan Kaufman podczas konferencji krynickich: a) w 1956 roku z drem Jakubem Mamesem i drem Tadeuszem Hopem, b) w 1977 roku z prof. Andrzejem Ajdukiewiczem [5]
 Fig. 2.68. Professor Stefan Kaufman during the Krynica conferences: a) in 1956 with dr Jakub Mames and dr Tadeusz Hop, b) in 1977 with prof. Andrzej Ajdukiewicz [5]

Rys. 2.69. Profesor Stefan Kaufman wręcza nagrodę im. Stefana Bryły prof. Michałowi Knauffowi z Politechniki Warszawskiej podczas konferencji krynickiej w 1990 roku (z tyłu widoczny prof. Stanisław Kajfasz) [5]
 Fig. 2.69. Professor Stefan Kaufman presents the prize Stefan Bryła to professor Michał Knauff from the Warsaw University of Technology during the Krynica conference in 1990 (prof. Stanisław Kajfasz visible from the back) [5]

Rys. 2.70. Sesja naukowa Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej w dniu 17 grudnia 1979 roku. Od lewej strony siedzą: NN, doc. Walery Szuścik, doc. Stanisław Lessaer, prof. Stefan Kaufman, prof. Marian Janusz, przemawia doc. Andrzej Ajdukiewicz (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 2.70. Scientific session of the Gliwice Branch of the Polish Society of Theoretical and Applied Mechanics on December 17, 1979. Seated from the left: NN, associate professor Walery Szuścik, associate professor Stanisław Lessaer, professor Stefan Kaufman, professor Marian Janusz, the speech is by associate professor Andrzej Ajdukiewicz (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Utrzymywał stały kontakt z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Brał udział w trzech kongresach FIP (Fédération Internationale de la Précontrainte) w Rzymie i Neapolu w 1962 roku oraz w Paryżu w 1966 roku i Pradze w 1970 roku. Za bogatą działalność prof. Stefana Kaufman był wielokrotnie nagradzany. Jeszcze przed II wojną światową uzyskał za zasługi w służbie technicznej Złoty Krzyż Zasługi (1931 rok) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1936 rok), a po wojnie ponownie Złoty Krzyż Zasługi (1946 rok) oraz Krzyż Oficerski (1958 rok), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1974 rok) i Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski z Gwiazdą (1984 rok). Wielokrotnie był nagradzany przez stowarzyszenia naukowo-techniczne i województwo katowickie. Dwukrotnie był laureatem nagród państwowych. Pierwszą nagrodę zespołową I stopnia uzyskał w 1955 roku za opracowanie zagadnień betonów sprężonych i stworzenie podstaw do ich stosowania w Polsce. Drugą indywidualną nagrodę II stopnia otrzymał w 1964 roku za osiągnięcia w zakresie teorii i projektowania konstrukcji sprężonych oraz monografię „Mosty sprężone”. Był też w 1977 roku laureatem nagrody zespołowej sekretarza naukowego PAN za udział w opracowaniu i wydanie 17 częściowej (20 tomowej) monografii „Budownictwo betonowe”. W 1981 roku Politechnika Śląska nadała prof. Stefanowi Kaufmanowi, organizatorowi i wieloletniemu profesorowi najwyższe wyróżnienie akademickie – godność doktora honoris causa (rys. 2.71).

Rys. 2.71. Profesor Stefan Kaufman podczas uroczystości nadania godności doktora honoris causa Politechniki Śląskiej 13 lipca 1981 roku

Fig. 2.71. Professor Stefan Kaufman during the ceremony of granting the honorary doctorate of the Silesian University of Technology on July 13, 1981

W 1984 roku został wybitny medal z okazji 90-lecia urodzin prof. Stefana Kaufmana. Jubilat wręczał laureatom medal osobiście podczas specjalnej uroczystości na Wydziale Budownictwa (rys. 2.72).

Rys. 2.72. Jubileusz 90-lecia urodzin prof. Stefana Kaufmana w 1984 roku. Na fotografii oznaczono: 1 – mgr Henryka Maciąg-Sternik, 2 – dr Włodzimierz Zarębski, 3 – dr Henryk Raszka, 4 – dr Leszek Litwinowicz, 5 – doc. Zdzisław Sulimowski, 6 – prof. Stefan Kaufman, 7 – prof. Marian Janusz, 8 – doc. Walery Szuścik, 9 – doc. Włodzimierz Starosolski, 10 – prof. Józef Głomb, 11 – doc. Tadeusz Godycki-Ćwirko, 12 – doc. Wiesław Kurdowski, 13 – doc. Stanisław Bielak, 14 – dr Ewa Mańczak-Kajrunajtys, 15 – dr Edward Małek (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 2.72. Jubilee of the 90th birthday of prof. Stefan Kaufman in 1984. The photograph is marked as: 1 – assistant Henryka Maciąg-Sternik, 2 – assistant professor Włodzimierz Zarębski, 3 – assistant professor Henryk Raszka, 4 – assistant professor Leszek Litwinowicz, 5 – associate professor Zdzisław Sulimowski, 6 – professor Stefan Kaufman, 7 – professor Marian Janusz, 8 – associate professor Walery Szuścik, 9 – associate professor Włodzimierz Starosolski, 10 – professor Józef Głomb, 11 – associate professor Tadeusz Godycki-Ćwirko, 12 – associate professor Wiesław Kurdowski, 13 – associate professor Stanisław Bielak, 14 – assistant professor Ewa Mańczak-Kajrunajtys, 15 – assistant professor Edward Małek (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Profesor Stefan Kaufman był promotorem prac doktorskich Tadeusza Hopa (5 czerwca 1956 roku), Jakuba Mamesa (6 czerwca 1956 roku), Wilhelma Króla (11 czerwca 1960 roku),

Włodzimierza Starosolskiego (27 października 1962 roku), Zbigniewa Paczkowskiego (13 kwietnia 1965 roku), Zdzisława Sulimowskiego (27 września 1965 roku), Zbigniewa Pietrasa (15 marca 1967 roku).

W 1994 roku miały się odbyć obchody setnej rocznicy urodzin, jednak uroczystości zmieniły diametralnie charakter. Profesor Stefan Kaufman zmarł 15 stycznia 1994 roku i został pochowany na cmentarzu przy ul. Francuskiej w Katowicach.

W rok po śmierci profesora, z inicjatywy macierzystej Śląskiej Komisji Nauki PZITB, zostało ustanowione ogólnokrajowe wyróżnienie Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa imienia prof. Stefana Kaufmana⁶³. Medale przyznaje corocznie specjalna Kapituła, osobom wykazującym się cechami charakteru Stefana Kaufmana: patriotyzmem, rzetelnością, pracowitością, odwagą cywilną, aktywnością zawodową, a w szczególności: dorobkiem naukowym w dziedzinie nauk inżyniersko-budowlanych lub wybitnymi osiągnięciami inżynierskimi. Jednym z głównych pomysłodawców ustanowienia medalu (rys. 2.73) był prof. Stanisław Majewski (przewodniczący Kapituły w latach 1996–1999), który na pierwszej uroczystości wręczania medali w roku 1996 roku wyraził najpełniej ideę ustanowienia wyróżnienia:

„Na pewno większość z nas pamięta profesora Kaufmana, jako uczonego, nauczyciela wielu pokoleń inżynierów, autora książek i publikacji naukowych, inżyniera utrzymującego kontakt z praktyką, czynnego członka PZITB, ale również jako człowieka uczciwego, życzliwego, niezwykle dokładnego i rzetelnego, człowieka który do ostatnich dni swojego życia zachowywał podziwu godną sprawność umysłu i wykazywał stałe zainteresowanie dla spraw zawodowych. Jednym słowem pamiętamy go jako człowieka, którego cechy osobowe i zawodowe stanowią wzór godny naśladowania”. W tekście dyplomu zaznaczono, że laureat: „otrzymuje medal w dowód uznania wybitnego dorobku naukowego i inżynierskiego, zasług w dziedzinie kształcenia pokoleń inżynierów oraz wkładu organizacyjnego w działalność Związku”.

Rys. 2.73. Medal im. Profesora Stefana Kaufmana⁶⁴ ustanowiony przez Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa w 1995 roku

Fig. 2.73. Medal of Professor Stefan Kaufman⁶⁴ established by the Polish Association of Engineers and Technicians of Construction in 1995

⁶³ Regulamin wyróżnienia został zatwierdzony na posiedzeniu Zarządu PZITB w dniu 28.11.1995 roku.

⁶⁴ Autorem medalu jest prof. Stanisław Słodowy, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, profesor Politechniki Śląskiej.

Pierwszym uhonorowaniem pamięci prof. Stefana Kaufmana było odsłonięcie tablicy pamiątkowej na Wydziale Budownictwa. Uroczystość odbyła się w styczniu 2004 roku w 10. rocznicę śmierci Profesora, w ramach obchodów 60-lecia Uczelni (rys. 2.74).

Rys. 2.74. Tablica pamiątkowa przed salą Rady Wydziału na Wydziale Budownictwa uroczystie odsłonięta w 2004 roku

Fig. 2.74. A commemorative plaque in front of the Faculty Council hall of the Faculty of Civil Engineering was unveiled in 2004

14 grudnia 2016 roku podczas Uroczystej Rady Wydziału podjęto uchwałę i nadano auli 317 imię prof. Stefana Kaufmana. Sylwetkę patrona auli przedstawiła dziekan Wydziału Budownictwa prof. Joanna Bzówka, podkreślając istotny wkład w powstanie Politechniki Śląskiej i rozwój Wydziału. W obecności członków Rady Wydziału i wychowanków prof. Kaufmana – prof. Andrzeja Ajdukiewicza, prof. Włodzimierza Starosolskiego i członków Stowarzyszenia Wychowanków Politechniki Śląskiej, odsłonięto napis „Aula im. Stefana Kaufmana” (rys. 2.75).

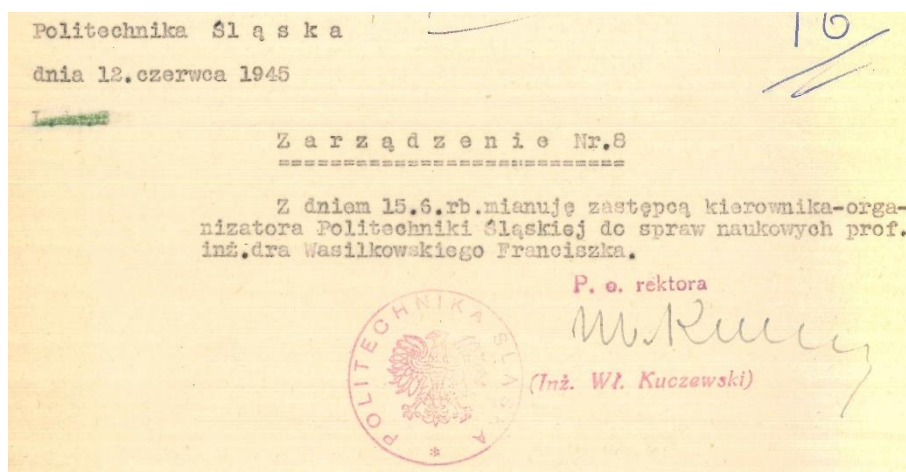

Rys. 2.75. Wejście do auli 317 na Wydziale Budownictwa po nadaniu patronatu w 2016 roku

Fig. 2.75. Entrance to auditorium 317 at the Faculty of Civil Engineering after patronage in 2016

W dniu 26 lutego 1945 roku Franciszek Wasilkowski został członkiem „Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej”⁶⁵, utworzonej przez wojewodę gen. Aleksandra Zawadzkiego. W skład tej komisji weszli również: Stanisław Majewski przewodniczący oraz Stefan Kaufman, Kazimierz Kutarba i Zygmunt Łabęcki. Do zadań Komisji należało przygotowanie projektu organizacyjnego uczelni, wskazanie bazy materialnej oraz sporządzenie rejestru potencjalnych kandydatów stanowiących kadre naukową. W drugiej połowie kwietnia 1945 roku Wasilkowski uczestniczył w konferencji członków Komisji z Ministrem Oświaty Stanisławem Skrzyszewskim. Po powołaniu Politechniki Śląskiej 24 maja i nominowaniu 30 maja 1945 roku prof. Władysława Kuczewskiego na kierownika-organizatora Politechniki Śląskiej, swoją działalność zakończyła także Tymczasowa Komisja Organizacyjna Politechniki Śląskiej. W dalszym ciągu jednak Wasilkowski i Kaufman, służyli radą i pomocą przy organizacji uczelni jeszcze w Krakowie, a potem w Gliwicach. W okresie między czerwcem a wrześniem Wasilkowski i Kaufman przebywali w katowickim biurze rektoratu znajdującym się w Wydziale Komunikacyjno-Budowlanym Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. W pierwszej połowie czerwca 1945 roku Wasilkowski brał udział wraz z kierownikiem-organizatorem Politechniki Śląskiej Kuczewskim i rektorem Akademii Górniczej prof. Walerym Goetlem, prof. Izydorem Stella-Sawickim oraz Stefanem Kaufmanem w konferencji, odbywającej się w Ministerstwie Oświaty u wiceministra Władysława Bieńkowskiego w Warszawie. Zarządzeniem numer 8 z dnia 12 czerwca 1945 roku, Kuczewski powołał prof. Franciszka Wasilkowskiego na zastępcę rektora do spraw naukowych (rys. 2.76).

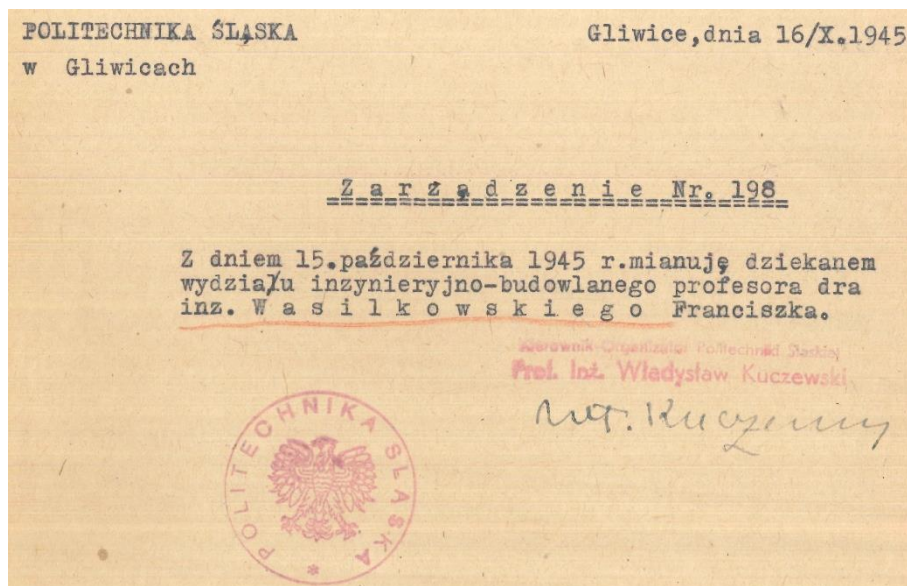
Rys. 2.76. Zarządzenie numer 8 z dnia 12 czerwca 1945 roku powołujące prof. Franciszka Wasilkowskiego na zastępcę rektora do spraw naukowych

Fig. 2.76. Regulation No. 8 of June 12, 1945 appointing prof. Franciszek Wasilkowski as deputy rector for scientific affairs

⁶⁵ Więcej informacji o genezie Politechniki Śląskiej zamieszczono w rozdziałach 4.1 – 4.3.

W tym też burzliwym czasie prowadzone były intensywne prace nad opracowaniem nowych planów i programów studiów w skali całej uczelni. W zarządzeniu rektora nr 17 z 26 czerwca 1945 r. Kuczewski w porozumieniu z Wasilkowskim ustalili terminy i agendę posiedzeń programowych Komisji Wydziałowych w Katowicach z udziałem przedstawicieli śląskiego świata gospodarczego. Posiedzenie dotyczące programów studiów na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym odbyło się 12 lipca 1945 roku z udziałem prof. Antoniego Plamitzera, prof. Tombaka, prof. Wasilkowskiego, prof. Władysława Roniewicza oraz prof. Wilczkiewicza. Po zakończeniu obrad Komisja udała się do Gliwic w celu zabezpieczenia mieszkań w dzielnicy akademickiej. Wizję lokalną mieszkań przyznanym przez Zarząd Miasta Gliwice pracownikom Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego przeprowadził osobiście Wasilkowski w lipcu 1945 roku. Pod koniec września 1945 roku złożył rezygnację ze stanowiska dziekana Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego prof. Roniewicz, wiążąc się z Katedrą Budownictwa Wodnego na wydziałach politechnicznych Akademii Górniczej w Krakowie, jako podstawowym miejscem pracy. W tej sytuacji Rada Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, jeszcze na posiedzeniu w Krakowie w dniu 11 października 1945 roku podjęła decyzję o wyborze prof. Wasilkowskiego na dziekana Wydziału z dniem 15 października. Zarządzeniem nr 198 z dnia 16 października 1945 roku rektor Kuczewski powołał oficjalnie prof. Wasilkowski na nowego dziekana (rys. 2.77, rys. 2.78). Zmiany organizacyjne związane z przenosinami uczelni i rezygnacja prof. Roniewicza spowodowały, że prof. Wasilkowski stanowisko zastępcy rektora do spraw naukowych pełnił do 30 września 1945 roku.

Rys. 2.77. Zarządzenie numer 198 z dnia 16 października 1945 roku powołujące prof. Franciszka Wasilkowskiego na dziekana Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego

Fig. 2.77. Regulation No. 198 of October 16, 1945 appointing prof. Franciszek Wasilkowski as Dean of the Faculty of Civil Engineering

Rys. 2.78. Profesor Franciszek Wasilkowski, Dziekan Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego Politechniki Śląskiej w Gliwicach w latach 1945–1946

Fig. 2.78. Professor Franciszek Wasilkowski, Dean of the Faculty of Civil Engineering of the Silesian University of Technology in Gliwice in the years 1945–1946

Pełnienie funkcji dziekana zaraz po przeniesieniu do Gliwic, bez rozwiniętej administracji należało do zajęć niezmiernie trudnych i obciążających. Bark zastępcy i współpracowników przy ogromie spraw organizacyjnych przyczynił się do złożenia już 25 lutego 1946 roku przez F. Wasilkowskiego rezygnacji z funkcji dziekana. Franciszek Wasilkowski nie dał się nakłonić do zmiany decyzji. Jak wynika ze wspomnień ówczesnych profesorów wydziału: (...) „*miał dość dziekaństwa i związanych z nim czynności administracyjnych*”. Rezygnacja została przyjęta, a funkcje dziekana prof. Wasilkowski przestał pełnić 1 maja 1946 roku⁶⁶.

Jednocześnie prof. Wasilkowski objął kierownictwo Katedry Budownictwa Stalowego. Katedrą kierował aż do 30 września 1968 roku po przejściu na emeryturę wieku 71 lat. Wykłady i ćwiczenia dydaktyczne z budownictwa stalowego rozpoczął profesor już w październiku 1945 roku na trzecim roku studiów. Zajęcia prowadził nieprzerwanie aż do 1968 roku. Z dokumentów personalnych Wasilkowskiego wynika, że od 1 czerwca 1945 roku do 28 lutego 1949 roku był zatrudniony na etacie profesora kontraktowego. W okresie od 1 marca 1949 roku do 30 czerwca 1956 roku był zatrudniony na uczelni, jako profesor nadzwyczajny. Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał 30 czerwca 1956 roku.

Na Śląsku F. Wasilkowski rozpoczął zupełnie nowy etap twórczej działalności inżynierskiej poświęcając uwagę problemom budownictwa na terenach poddanych eksploatacji górniczej. Wykonane w latach 1946–1949 liczne projekty oraz ekspertyzy techniczne istniejących obiektów budowlanych zwróciły uwagę Wasilkowskiego na

⁶⁶ Następcą Franciszka Wasilkowskiego został wybrany 10 kwietnia 1946 roku prof. dr inż. Edmund Szczepaniak, kierownik Katedry Statyki Budowli, który objął funkcję Dziekana Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego dnia 1 maja 1946 roku zgodnie z zarządzeniem nr 542 Rektora z dnia 12 kwietnia 1946 roku.

panujący wówczas chaos działań i poglądów w zakresie budownictwa na terenach górniczych. Styczność z praktyką, własne przemyślenia i badania zaowocowały rozpoczętym w 1950 roku cyklem publikacji na łamach „Inżynierii i Budownictwa” (rys. 2.79).

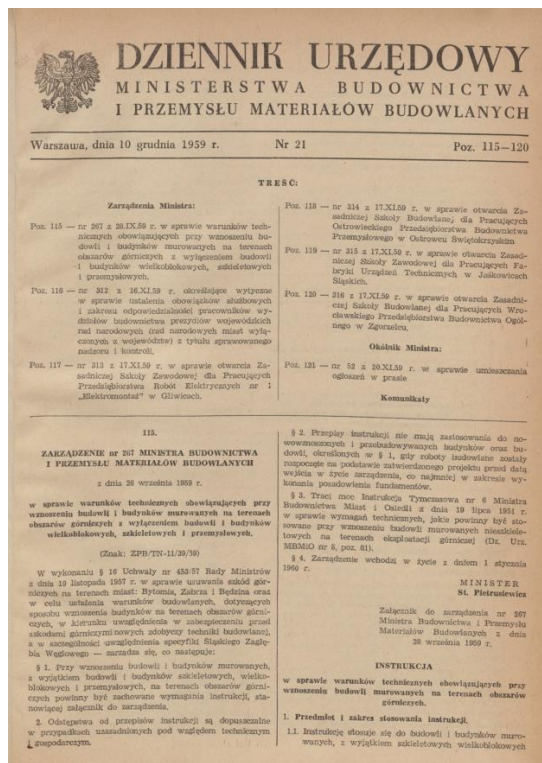
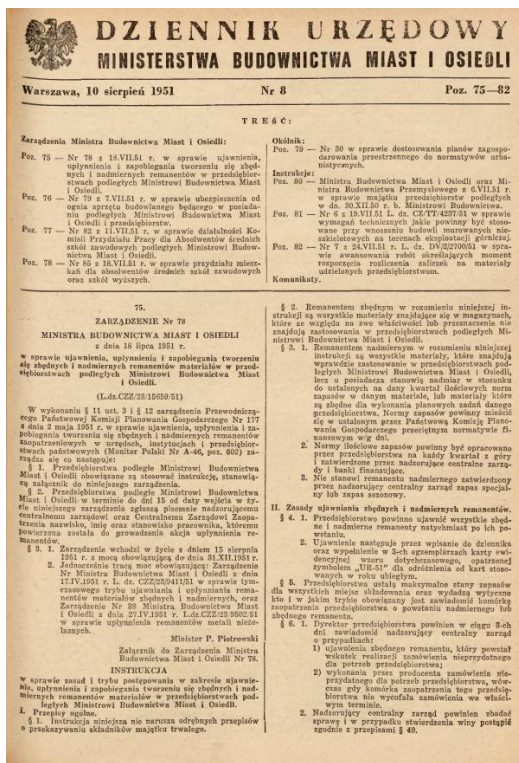

Rys. 2.79. Pierwsze strony artykułów profesora Franciszka Wasilkowskiego na łamach czasopisma Inżynieria i Budownictwa
Fig. 2.79. First pages of articles by professor Franciszek Wasilkowski in the Journal Inżynieria i Budownictwo

Prace należały do pierwszych w kraju, jak na owe czasy, tak nowoczesnych i odkrywczych prac w dziedzinie budownictwa na terenach górniczych. Kolejne prace profesora dotyczyły opracowania teorii zabezpieczania budowli na terenach górniczych. Dzięki pracom Wasilkowskiego został zweryfikowany obowiązujący na początku XX wieku pogląd (Józefa Mautnera), dotyczący rozkładu naprężeń powstających pod fundamentem obiektu w czasie przesuwania się pod nim zbrocza niecki górniczej.

Właśnie Wasilkowski wprowadził do powszechnego stosowania pojęcia „pełnego i częściowego zabezpieczenia budowli” w zależności od sztywności konstrukcji. W 1954 roku profesor przedstawił po raz pierwszy teorię pozwalającą na określenie sił poziomych, którymi podłoże oddziałuje na fundament budowli w czasie deformacji górniczej. Franciszek Wasilkowski kierował pracami zespołu, powołanego do opracowania, pierwszych w budownictwie, wytycznych do projektowania obiektów poddanych wpływom eksploatacji górniczej. W efekcie prac zespołu w latach 1951, 1959, 1962 ogłoszono w Dziennikach Urzędowych resortu budownictwa wytyczne do projektowania budynków murowanych, wielkoblokowych, szkieletowych oraz hal przemysłowych na terenach górniczych (rys. 2.80). Dzięki pracom w zakresie oddziaływań górniczych profesor wypełnił dotkliwą lukę, istniejącą tak w polskiej, jak i w zagranicznej literaturze, dotyczącą tego obszaru budownictwa. Chętnie dzielił się swoją wiedzą w zakresie zabezpieczeń budowli na terenach górniczych podczas konferencji, seminariów i sesji naukowych (rys. 2.81).

Rys. 2.80. Tytułowe strony Dzienników Urzędowych resortu budownictwa z lat 1951 i 1959, w których opublikowano instrukcje projektowania budynków na terenach górniczych
 Fig. 2.80. Title pages of the Official Journals of the Ministry of Construction from 1951 and 1959 in which instructions for designing buildings in mining areas were published

Rys. 2.81. Profesor Franciszek Wasilkowski podczas wykładu wprowadzającego podczas sesji naukowej na Wydziale Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego w 1964 roku. Obrady prowadzi prof. Stefan Kaufman [5]

Fig. 2.81. Professor Franciszek Wasilkowski during the introductory lecture during a scientific session on the Faculty of Industrial and General Construction in 1964. The proceedings are led by prof. Stefan Kaufman [5]

Zasługi Franciszka Wasilkowskiego za pracę w dziedzinie konstrukcji budynków na terenach odbudowy górniczej, zostały docenione przez władze państwa, które przyznały profesorowi w 1953 roku Nagrodę Państwową III stopnia w dziale nauk technicznych. W tym samym czasie Wasilkowski został Przewodniczącym Komitetu do spraw Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego Komisji Budowlanej Polskiej Akademii Nauk. Wynikiem prac Komisji było kilkadziesiąt prac opublikowanych w renomowanych Biuletynach PAN cieszących się uznaniem i popularnością zarówno w kraju, jak i za granicą. Wydawane w latach 1956–1962 publikacje dotyczyły budowli i budynków, zarówno istniejących, jak i projektowanych, wznoszonych metodami tradycyjnymi i uprzemysłowionymi oraz infrastruktury komunikacyjnej, przemysłowej i wodociągowo-kanalizacyjnej, gazowej i elektroenergetycznej. Zwieńczeniem działalności Wasilkowskiego było powołanie w 1960 roku przez Urząd Rady Ministrów na stanowisko zastępcy przewodniczącego Komisji Ochrony Powierzchni przed Szkodami Górniczymi przy Wyższym Urzędzie Górniczym w Katowicach⁶⁷. Stanowisko piastował do 1969 roku.

Dzięki zabiegom profesora w październiku 1958 roku do programu nauczania na kierunku Budownictwo Politechniki Śląskiej wprowadzono przedmiot – zabezpieczenie budowli na terenach górniczych. Zainteresowanie wykładami było tak duże, że

⁶⁷ W 1960 roku przy Wyższym Urzędzie Górniczym powołano Komisję ds. Ochrony Powierzchni przed Szkodami Górniczymi. Komisja działała do 1996 roku. Od 1996 roku prace komisji kontynuuje powoływana przez Prezesa WUG Komisja ds. Ochrony Powierzchni.

sluchaczami byli nie tylko studenci, ale także praktykujący inżynierowie, chcący jak najszybciej zastosować prezentowane rozwiązania w praktyce budowlanej. W ramach współpracy z przemysłem w całym tym okresie Wasilkowski z zespołem pracowników Katedry Budownictwa Stalowego brał udział i prowadził dziesiątki prac inżynierskich, ekspertyz, projektów i opinii głównie na Śląsku. Wasilkowski występował również, jako rzeczoznawca, w krytycznej ocenie prac na konkurs na halę widowiskowo-sportową w Katowicach. Konkurs z inicjatywy wojewody Jerzego Ziętka rozpięsało Stowarzyszenie Architektów Polskich w 1959 roku. Do finału konkurs wybrano wybrane cztery zespoły architektów z konstruktorami: Jerzym Hryniewieckim z Waławem Zalewskim⁶⁸ (rys. 2.82), Henrykiem Buszko z Konradem Korpysem, Julianem Brzuchowskim, Kazimierzem Sołtykowskim ze Stefanem Klimkiem. W komisji konkursowej zasiadał Jerzy Ziętek, któremu towarzyszył inż. Tadeusz Krzysztofiak, asystent prof. Stefana Kaufmana oraz prof. Franciszek Wasilkowski. Po prezentacji projektów i burzliwej dyskusji zwyciężył projekt Hryniewieckiego i Zalewskiego.

Rys. 2.82. Profesor Waław Zalewski, projektant konstrukcji Wojewódzkiej Hali Widowiskowo Sportowej „Spodek” w Katowicach

Fig. 2.82. Professor Waław Zalewski, design designer of the Provincial Sports and Entertainment Hall „Spodek” in Katowice

Przeciwny lokalizacji Spodka w obecnym miejscu ze względu na oddziaływania górnicze był prof. Wasilkowski. W replice Zalewski omówił przedłożony projekt ze

⁶⁸ Waław Zalewski (ur. 25 sierpnia 1917 roku w Samogródku, zm. 29 grudnia 2016 roku w Bostonie) – polski inżynier budowlany i konstruktor, twórca takich nowatorskich budynków jak katowicki Spodek, nieistniejący już unikatowy warszawski Supersam z dachem o konstrukcji funikularnej, czy dworzec w Katowicach; największe uznanie zdobył pracując w latach 1948–1962 w Biurze Studiów i Projektów Typowych Budownictwa Przemysłowego „Bistyp” w Warszawie. Rozwiązane przez niego przekrycie Spodka w Katowicach było jedną z pierwszych na świecie realizacji dachu koncepcji typu tensegrity. Podobnie warszawski Supersam wyróżniony na Biennale Architektury w Sao Paulo. W Maracaibo w Wenezueli zaprojektował halę sportową z konoidalnym przekryciem rozpiętym między bocznymi tarczami trybun, a biegnącym centralnie stalowym łukiem. Dla Muzeum Sztuk Pięknych w Caracas opracował system stropów głowicowych 21×21m bez podpór pośrednich. Pawilon Wenezueli na EXPO 92 zaprojektował jako składaną strukturę kratową (wg Cymer A.: Waław Zalewski – Życie i Twórczość, 2017 r. Portal culture.pl).

szczególnym uwzględnieniem przekrycia hali. Po uwagach zgłoszonych przez Krzysztofiaka i koncepcji fundamentu hali, uwzględniającego wpływy ruchów terenu spowodowanych eksploatacją górnictw, prof. Wasilkowski złagodził swoje radykalne stanowisko w sprawie lokalizacji Spodka [47] (rys. 2.83).

W uznaniu rozlicznych zasług prof. Franciszek Wasilkowski został uhonorowany wieloma odznaczeniami uczelnianymi i państwowymi, między innymi Krzyżem Oficerskim oraz Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Profesor Franciszek Wasilkowski zmarł 16 stycznia 1969 roku w Katowicach i pochowany został na cmentarzu przy ul. H. Sienkiewicza w Katowicach.

Rys. 2.83. Katowicki Spodek w fazie budowy i po oddaniu do użytku w 1972 roku

Fig. 2.83. Katowice Spodek during the construction phase and after putting into service in 1972

W całym okresie działalności, prof. Franciszek Wasilkowski wypromował pięciu doktorów nauk technicznych: Józefa Ledwonina (29 grudnia 1954 roku), Huberta Przybyłę (15 czerwca 1964 roku), Czesława Bramskiego (24 listopada 1964 roku), Antoniego Rosikonina (24 listopada 1964 roku) i Stanisława Zawadę (8 grudnia 1964 roku).

W lipcu 2019 roku Rada Wydziału Budownictwa i dziekan Wydziału Budownictwa zgłosiły słowny wniosek o nadanie auli 331 imienia prof. Franciszka Wasilkowskiego. Uroczystość odsłonięcia napisu „Aula im. Franciszka Wasilkowskiego” (rys. 2.84) odbyła się podczas uroczystej Rady Wydziału Budownictwa 11 września 2019 roku w obecności rektora Politechniki Śląskiej prof. Arkadiusza Mężyka. Podczas uroczystości prezentację sylwetki patrona auli dokonał prof. Radosław Jasiński, podkreślając wkład profesora w utworzenie Politechniki Śląskiej w 1945 roku, podstawowe dane biograficzne, osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i inżynierskie.

Rys. 2.84. Wejście do auli 331 na Wydziale Budownictwa po nadaniu patronatu

Fig. 2.84. Entrance to auditorium 331 at the Faculty of Civil Engineering after patronage

Jeszcze po opuszczeniu więzienia i kuracji w Dublinach, Włodzimierz Burzyński nie brał pod uwagę opuszczenia Lwowa, o czym świadczy powrót do pracy dydaktycznej w połowie września 1945 roku, na stanowisku profesora mechaniki w Katedrze Wytrzymałości Materiałów na Wydziale Mechanicznym. Włączył się również dość aktywnie w nurt przygotowań do jubileuszu 100-lecia istnienia Lwowskiego Politechnicznego Instytutu planowanego przez sowieckie władze na 15–18 listopada 1945 roku. Uroczystości rozpoczęły się 15 listopada od zebrania pracowników i studentów w gmachu lwowskiego Teatru Opery i Baletu. W dwóch następnych dniach od 16 do 17 listopada odbyły się naukowo-techniczne konferencje plenarne oraz spotkania w sekcjach na pięciu wydziałach, a w dniu 18 listopada zwiedzano tereny Uczelni. Program uroczystości obejmował także wycieczki po Lwowie, do Dublin i Stanisławowa. Na zakończenie uroczystości odbył się koncert i bal dla studentów. W części oficjalnej uroczystości dyrektor S.M. Jampolski złożył Burzyńskiemu (rys. 2.85) odrębne podziękowanie za dotychczasowe prace organizacyjne na rzecz lwowskiej uczelni.

Rys. 2.85. Rozmowa Włodzimierza Burzyńskiego z dyrektorem S.M. Jampolskim 15–18 listopada 1945 roku podczas jubileuszu 100-lecia Lwowskiego Politechnicznego Instytutu [8]

Fig. 2.85. Conversation of Włodzimierz Burzyński with the director of S.M. Jampolski 15–18 November 1945 during the 100th anniversary of the Lviv Polytechnic Institute [8]

13 października 1945 roku kierownik-organizator Politechniki Śląskiej prof. Władysław Kuczewski skierował do prof. Burzyńskiego zaproszenie⁶⁹ do przyjazdu do Gliwic i objęcia Katedry Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów. W zaproszeniu do Gliwic Kuczewski zaoferował i zadeklarował korzystne warunki socjalne oraz odpowiednie warunki pracy naukowej, podkreślając walory miasta w porównaniu z ośrodkami we Wrocławiu, Gdańsku czy Warszawie. Podobne zaproszenie do Burzyńskiego wystosował również rektor Politechniki Gdańskiej prof. Stanisław Łukaszewicz⁷⁰. Na pozyskaniu Burzyńskiego zależało także innym uczelniom w kraju. Zaproszenia wystosowali rektorzy politechnik w Warszawie, Wrocławiu i Łodzi.

W listopadzie 1945 roku akcję werbunkową nasiliło Ministerstwo Oświaty. W piśmie z 21 grudnia 1945 roku wiceminister W. Bieńkowski, zwrócił się do W. Burzyńskiego z prośbą o podjęcie odpowiednich starań, celem przyśpieszenia przyjazdu profesorów z Politechniki Lwowskiej oraz Uniwersytetu Jana Kazimierza. W odpowiedzi skierowanej do Bieńkowskiego Burzyński przypomniał podstawowe problemy wyjazdów wysiedlonych Polaków oraz sprawę zgody władz sowieckich na wywóz prywatnych bibliotek, zbiorów naukowych, sprzętu laboratoryjnego i pomocy naukowych. Wśród lwowskich naukowców istniały również obawy oraz zastrzeżenia dotyczące zaakceptowania powstałej rzeczywistości politycznej oraz dokonujących się zmian w życiu społeczeństwa. W efekcie inicjatyw ministerstwa, na początku stycznia

⁶⁹ W celu pozyskania kadry naukowej, prof. Kuczewski w okresie między 10 a 20 października 1945 roku wysłał wiele zaproszeń do profesorów znajdujących się w kraju i poza jego ówczesnymi granicami.

⁷⁰ Listy datowane na 4 października, 24 października, 12 listopada i 16 grudnia 1945 roku inspirowane były przez prof. M.T. Hubera, którego Burzyński był wychowankiem i współpracownikiem.

1946 roku przyjechał do Lwowa prof. Robert Szewalski z Politechniki Gdańskiej. Na zebraniu zainteresowanych pracowników, zorganizowanym przez Burzyńskiego między 12 a 16 stycznia 1946 roku, Szewalski przedstawił warunki i możliwości pracy na uczelniach, głównie w ośrodkach gdańskim, wrocławskim i gliwickim oraz ogólny obraz życia w ówczesnej Polsce pod względem bytowym i kulturalnym. Największe zainteresowanie wśród istniejących ośrodków akademickich wzbudziła Politechnika Śląska z czterema funkcjonującymi wydziałami i wieloma katedrami, czekającymi na obsadę. Prawdopodobnie z początkiem marca 1946 roku, po rozważaniach czterech ofert z Politechnik: Śląskiej, Gdańskiej, Wrocławskiej i Łódzkiej doszło do podjęcia przez W. Burzyńskiego ostatecznej decyzji o wyjeździe ze Lwowa. Duży wpływ na opuszczenie Lwowa miała także decyzja Wyższej Komisji Atestacyjnej z 15 stycznia 1946 roku, która nie zatwierdziła W. Burzyńskiemu stopnia doktora i tytułu profesora. Po analizie ofert, Burzyński zadeklarował chęć przyjazdu na Politechnikę Śląską do połowy marca 1946 roku. Niemal natychmiast rozpoczął stosowne przygotowania, polegające na skompletowaniu sprzętu domowego rodziny (żony i dwóch synów i teściowej) oraz sprzętu naukowego (biblioteki, archiwum i aparatury). Włodzimierz Burzyński dokonał wyboru Gliwic na miejsce pracy i osiedlenia także ze względu na wcześniejsze doświadczenia. Znał Śląsk i Ślązaków z okresu III powstania śląskiego oraz z prac wykonywanych przed wojną na potrzeby Mechanicznej Stacji Doświadczalnej w Hajdukach Wielkich (obecnie Chorzów). Po informacjach uzyskanych na zebraniu naukowców w styczniu 1946 roku, konsultacjach w rodzinnym i koleżeńskim gronie, duża grupa pracowników Politechniki Lwowskiej postanowiła skierować się do Gliwic, a na organizatora tej ekspedycji wyznaczyła Burzyńskiego. Utworzona grupa pracowników, kierujących się do Gliwic, w większości obejmowała naukowców zwolnionych z Donbasu, innych obozów pracy oraz więzień. W tej grupie znajdowali się naukowcy, którzy wybrali na miejsce osiedlenia Kraków, Wrocław, Gdańsk, ale przede wszystkim Gliwice. Włodzimierz Burzyński wcześniej delegował do Gliwic swojego pracownika, wtedy adiunkta – Mariana Janusza⁷¹ (rys. 2.86), celem

---

⁷¹ Marian Jakub Janusz (ur. 2 lutego 1905 roku we Lwowie, zm. 7 kwietnia 1989 roku w Gliwicach) – w roku 1928 ukończył studia na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej uzyskując stopień dyplomu inżyniera dróg i mostów. Pierwszą pracę podjął w Katedrze Statyki Budownictwa Żelaznego, jako zastępca asystenta. Rok później przeniósł się do Katedry Mechaniki Ogólnej. W latach 1939–1942 pracował we Lwowskim Instytucie Politechnicznym, a w latach 1942–1944 był zatrudniony w Polskiej Szkole Technicznej. Po wojnie przyjął propozycję pracy w Politechnice Śląskiej i w kwietniu 1946 roku przyjechał do Gliwic, podejmując obowiązki pełnomocnika rektora do spraw osiedlania repatriowanych pracowników byłej Politechniki Lwowskiej. W lutym 1949 roku uzyskał stopień naukowy doktora. We wrześniu 1949 roku objął kierownictwo Katedry Mechaniki i Wytrzymałości Materiałów na Wydziale Inżynierijno-Budowlanym. W roku 1950 otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1965 profesora zwyczajnego. Kierownikiem Katedry pozostawał do 1971 roku. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Inżynierijno-Budowlanego w latach 1952–1955 oraz prorektora ds. nauczania w latach 1955–1959. W latach 1946–1956 kierował Katedrą Wytrzymałości Materiałów i Statyki

rozpoznania warunków socjalnych, przygotowania kwater wraz z możliwością spełnienia dodatkowych życzeń profesorów oraz przygotowania jednostek uczelni na przyjęcie dużej liczby osób. Od 1 maja 1946 roku przyjęto do pracy na Politechnice Śląskiej adiunkta M. Janusza na stanowisko zastępcy profesora w Katedrze Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów na Wydziale Inżynierjno-Budowlanym.

Rys. 2.86. Profesor Marian Janusz (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 2.86. Professor Marian Janusz (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Mianowany na zastępcę prof. Marian Janusz, nazywany „ambasadorem profesora Burzyńskiego”, wkrótce po przyjeździe do Gliwic rozpoczął przygotowania zaplecza socjalnego. Już 25 maja 1946 roku przesłał do Burzyńskiego informację o przyznaniu mieszkania profesorowi przy ul. Kaszubskiej 18. Marian Janusz sygnalizował o brakach mebli w przydzielonych mieszkaniach, zalecając ich konieczny przywóz. Włodzimierz Burzyński w czerwcu 1946 roku finalizował formalności i przygotowywał skrzynie związane z wywozem mienia wysiedleńczego⁷². W czerwcu Burzyński rozliczał się z katedrą oraz uczelnią. Pracę na lwowskiej Uczelni praktycznie zakończył 26 czerwca 1946 roku z wypisaniem dokumentów odejścia na 1 lipca 1946 roku. Zorganizowany transport naukowców lwowskich kierowany przez prof. Burzyńskiego wyruszył ze Lwowa 11 lipca 1946 roku. W pociągu składającym się z 44 wagonów jechało 490 osób. Dopiero 11 lipca po południu dotarł do Przemyśla. W dniu 12 lipca 1946 roku Marian Janusz witał swojego byłego przełożonego w Przemyślu, dokąd specjalnie udał się na powitanie profesorów i innych pracowników. W późnych godzinach wieczornych

---

Budowli na Politechnice Wrocławskiej. W Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach w 1959 roku uruchomił kierunek studiów – Wychowanie Techniczne i zorganizował Katedrę Technologii Ogólnej, którą kierował do roku 1971. Był współorganizatorem Wydziału Techniki w roku 1964 i jego dziekanem do 1971 roku [33, 82].

⁷² Burzyński skierował kilka próśb do Naczelnego Komitetu Ewakuacyjnego we Lwowie o zezwolenie na wywóz różnych składników mienia. W wykazie, obok mebli gabinetowych, mebli sypialni, wyszczególniono sprzęt gospodarstwa domowego (w tym maszyny do szycia Singer), maszyny do pisania i liczenia, mały fortepian Rössler, bibliotekę z 200 książkami, ale przede wszystkim sprzęt laboratorium elastoptycznego (w dokumencie wywozowym opisany, jako laboratorium elasto-optyczne). W skład wywożonego sprzętu wchodziły: interferometr, monochromator, lampy kwarcowa i łukowa, lampa punktowa z przynależnym transformatorem i opornicą, analizator, polaryzator, kompensator, zbiór soczewek z kamerą fotograficzną, dwie ławy optyczne.

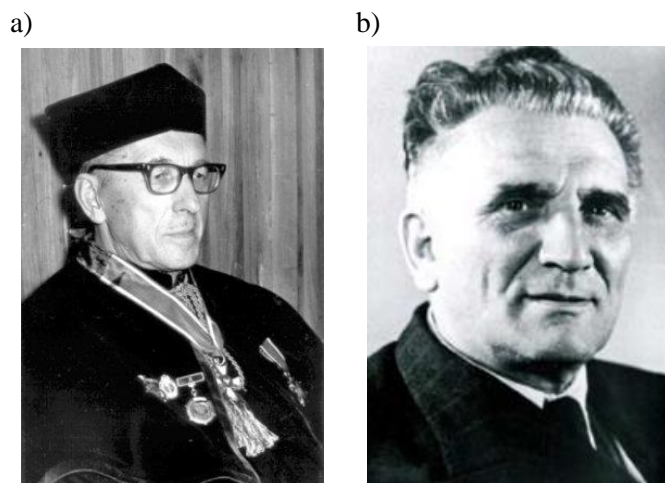
12 lipca 1945 roku pociąg dotarł do pobliskich Mikulczyc koło Zabrze. Następnego dnia, 13 lipca 1946 roku pociąg przybył na dworzec w Gliwicach w godzinach przedpołudniowych. Naukowcy zostali powitani na dworcu przez Władysława Kuczewskiego oraz grupę pracowników uczelni i studentów, którzy pomogli zmęczonym podróżnym w przewiezieniu dobytku do wyznaczonych kwater. Rodzina Burzyńskich została ulokowana w mieszkaniu na parterze domu przy ul. Kaszubskiej 18. Wraz z prof. Włodzimierzem Burzyńskim przyjechali do Gliwic profesorowie: Stanisław Ochęduszko⁷³, Stanisław Fryze⁷⁴ (rys. 2.87) i Stanisław Brzozowski.

⁷³ Stanisław Ochęduszko (ur. 29 kwietnia 1899 roku w Lisku, zm. 17 grudnia 1969 roku w Gliwicach) – w 1917 roku zdał egzamin dojrzałości w Państwowym Gimnazjum im. Królowej Zofii w Sanoku. Immatrykułował się na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. Jako student zatrudniony był w Komisji Zasiłkowej przy Starostwie w Lesku, a w roku 1919 został powołany do służby w Wojsku Polskim (w sanockim pułku piechoty). W czasie wojny służył, jako oficer prowiantowy. Zdemobilizowany został w marcu 1921 roku w stopniu podporucznika, w tym samym roku rozpoczął właściwe studia na Politechnice Lwowskiej. W roku 1925, w czasie studiów, został zatrudniony przez prof. Romana Witkiewicza w Katedrze Pomiarów Maszynowych w charakterze zastępcy asystenta. Studia ukończył w 1928 roku na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej, uzyskując tytuł inżyniera mechanika. Po zakończeniu studiów zaczął pracować w Katedrze Teorii Maszyn Ciepłych od razu jako adiunkt, gdzie był przygotowywany (najpierw przez Tadeusza Fiedlera, który w 1928 roku utracił swego potencjalnego następcę, a później przez prof. Witkiewicza) na przyszłego kierownika Katedry Teorii Maszyn Ciepłych na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej. Pół roku przebywał w Związkowej Politechnice w Zurychu u prof. Schlapfera, a potem półtora roku w Wydziale Mechanicznym Politechniki Monachijskiej u prof. Wilhelma Nusselta, u którego doktoryzował się w 1935 roku. Po nostryfikowaniu dyplomu w Politechnice Lwowskiej najpierw uzyskał stopień naukowy docenta na Wydziale Mechanicznym, a w 1934 roku objął kierownictwo Katedry Teorii Maszyn Ciepłych i jako zastępca profesora rozpoczął wykłady z teorii maszyn ciepłych. Habilitował się w roku 1936, a w roku 1937 został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Kierownikiem Katedry Teorii Maszyn Ciepłych pozostał do 1941 roku, do czasu zajęcia Lwowa przez Niemców. W latach 1939–1941 w czasie rządów sowieckich został pozostawiony na stanowisku profesora i kierownika katedry. Przez rok okupacji niemieckiej pracował w szkole rzemieślniczej. W 1942 roku powrócił do Staatliche Technische Fachkurse, gdzie wykładał termodynamikę, teorię turbin parowych i miernictwo ciepłne. W 1944 roku Politechnika Lwowska została przemianowana na Lwowski Instytut Politechniczny. W kwietniu 1946 roku otrzymał etat profesorski na katedrze ciepłotchniki i termodynamiki, ale pomimo tego na apel władz polskich opuścił Lwów i w lipcu roku 1946 przybył do Gliwic. Był profesorem Politechniki Śląskiej od 1946 roku na Wydziale Mechanicznym. W latach 1953–1955 był pierwszym dziekanem Wydziału Mechaniczno-Energetycznego, a w latach 1956–1959 pełnił urząd rektora Politechniki Śląskiej [33, 34, 82].

⁷⁴ Stanisław Fryze (ur. 1 grudnia 1885 roku w Krakowie, zm. 3 marca 1964 roku w Gliwicach) – w 1905 uzyskał dyplom ukończenia Wyższej Szkoły Przemysłowej w Krakowie. Następnie rozpoczął pracę w krakowskich zakładach Siemens-Schuckert. W latach 1906–1907 odbył służbę wojskową, po czym powrócił do pracy w zakładach Siemens, jako elektromonter we Lwowie. W 1913 r. rozpoczął studia na Kursie Elektrotechnicznym Lwowskiej Szkoły Politechnicznej, i został nauczycielem w Państwowej Szkole Przemysłowej we Lwowie. Po wybuchu I wojny światowej został powołany do Kaiserliche und Königliche Kriegsmarine, służył między innymi na pancernikach „Tegetthoff” i „Árpád”. Urlopowany w kwietniu 1917 roku, zaliczył w ciągu dwóch następnych miesięcy program studiów, uzyskując dyplom ukończenia Oddziału Elektrotechnicznego Wydziału Budowy Maszyn Politechniki Lwowskiej. Po zakończeniu działań wojennych powrócił do Lwowa. Podczas wojny polsko-bolszewickiej był, w randze podporucznika, komendantem warsztatów samochodowych Dowództwa Okręgu Generalnego Lwów. W 1921 roku ponownie został nauczycielem Państwowej Szkoły Przemysłowej. W dniu 12 stycznia 1924 roku uzyskał tytuł doktora nauk technicznych, a w październiku następnego roku został profesorem nadzwyczajnym Katedry Elektrotechniki Ogólnej Politechniki Lwowskiej. W październiku 1934 roku został profesorem zwyczajnym. Po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną we wrześniu 1939 pozostał na stanowisku, podobnie było po wkroczeniu wojsk niemieckich w 1941 i ponownie radzieckich w 1944. W latach 1943–1945 pełnił także funkcje dziekana Wydziału Elektrycznego. Został aresztowany przez Rosjan w styczniu 1945 roku i do jesieni pracował przymusowo w kopalniach węgla Donbasu. W czerwcu 1946 został zmuszony do opuszczenia Lwowa i przyjechał do Gliwic. Został profesorem Politechniki Śląskiej i kierownikiem Katedry Podstaw Elektrotechniki. Do 1948 roku był również dziekanem Wydziału Elektrycznego. W czerwcu 1952 został członkiem tytularnym, zaś w 1957 roku członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. W 1955 roku został

Przyjechali również zastępca profesora Stefan Błażyński oraz inżynier Wiktor Legeżyński.

Rys. 2.87. Profesorowie Politechniki Lwowskiej przybyli do Gliwic 13 lipca 1946 roku: a) Stanisław Ochęduszek, b) Stanisław Fryze [33]

Fig. 2.87. Professors of the Lviv Polytechnic arrived to Gliwice on July 13, 1946: a) Stanisław Ochęduszek, b) Stanisław Fryze [33]

Następnego dnia w Sali nr 21 w budynku przy ul. Katowickiej 16 (obecnie Akademicka 10) w budynku Wydziału Elektrycznego odbyła się uroczystość powitalna (rys. 2.88).

Rys. 2.88. Powitanie profesorów lwowskich przez kierownika-organizatora Politechniki Śląskiej prof. W. Kuczewskiego i studentów na placu przed gmachem Wydziału Elektrycznego 14 lipca 1946 roku, na pierwszym planie od lewej: NN, NN, Włodzimierz Burzyński, NN, Stanisław Kaliński, Tadeusz Malarski, głębiej Stanisław Szerszeń, Adolf Joszt, Władysław Kuczewski, w głębi Marian Janusz, NN (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 2.88. Welcoming of Lviv professors by the organizer-manager of the Silesian University of Technology prof. W. Kuczewski and students on the square in front of the Faculty of Electrical Engineering on July 14, 1946, in the foreground from the left: NN, NN, Włodzimierz Burzyński, NN, Stanisław Kaliński, Tadeusz Malarski, deeper Stanisław Szerszeń, Adolf Joszt, Władysław Kuczewski, deeply Marian Janusz, NN (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Po uroczystości powitania przybyli profesorowie zostali przeniesieni na ramionach studentów do przydzielonych im mieszkań przy ul. Kaszubskiej. Stworzenie warunków

---

członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Godność członka honorowego nadało mu również Polskie Towarzystwo Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej [33, 82].

do przyjęcia tak wielkiej grupy lwowian odbyło się z pomocą administracji uczelni, prof. W. Rubczyńskiego, zastępcy profesora M. Janusza, doc. Fryderyka Stauba⁷⁵ oraz studentów (rys. 2.97, rys. 2.90). Wraz z innymi przybyłymi pracownikami 13 sierpnia 1946 roku przywieziono do Gliwic ich biblioteki naukowe i nieliczne aparaty laboratoryjne. Natomiast Włodzimierz Burzyński przywiózł do Gliwic część dokumentacji z Politechniki Lwowskiej, w tym dokumentację wielu studentów oraz przechowywany przez prawie siedem lat cały sprzęt badawczo-pomiarowy laboratorium elastooptycznego. Z dniem 15 lipca 1946 roku profesor objął kierownictwo Katedry Mechaniki Technicznej na Wydziale Mechanicznym (zastępując zastępcę profesora Stanisława Bodaszewskiego) oraz Katedry Mechaniki i Wytrzymałości Materiałów na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym (z którego ustąpił zastępca profesora prof. Marian Janusz). Na początku funkcjonowania Burzyński skoncentrował swoje działania na organizacji Katedry Mechaniki Technicznej na Wydziale Mechanicznym. Katedra Mechaniki i Wytrzymałości Materiałów na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym miała bazować na siłach Katedry Mechaniki Technicznej na Wydziale Mechanicznym.

---

⁷⁵ Fryderyk Staub (ur. 30 listopada 1899 roku we Lwowie, zm. 11 stycznia 1982 roku w Gliwicach) – po ukończeniu w 1916 szkoły realnej rozpoczął studia w Technicznej Akademii Wojskowej w Möding. W październiku 1918 roku przerwał naukę, 4 listopada wstąpił w szeregi tworzonego Wojska Polskiego. Został wcielony w szeregi 5 pułku piechoty Legionów, walczył o Lwów i Przemyśl, a następnie uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, awansował na dowódcę plutonu, a następnie kompanii. Po przeniesieniu do rezerwy 31 sierpnia 1922 powrócił do Lwowa i rozpoczął studia na Wydziale Mechanicznym Politechniki. Podczas studiów pracował w Mechanicznej Stacji Doświadczalnej. Po ukończeniu nauki i otrzymaniu dyplomu w 1926 roku wyjechał do Poznania i podjął pracę w Zakładach Cegielskiego. Dość szybko przeniósł się do Sosnowca, tam pracował, jako asystent w kopalni węgla Miłowice. W 1929 roku otrzymał stanowisko kierownicze w odlewni żelaza „Zieleniewski-Fitzner-Gampler” w Dąbrowie Górniczej. Po otrzymaniu stypendium Funduszu Kultury Narodowej wyjechał do Berlina, gdzie pogłębiał wiedzę z zakresu metaloznawstwa, naukę kontynuował w Zurychu. Po powrocie do Polski w 1930 roku ponownie zamieszkał w Poznaniu i pracował w Zakładach Cegielskiego. W 1935 roku powrócił do Lwowa, został członkiem Towarzystwa Politechnicznego, podjął pracę na Politechnice w Mechanicznej Stacji Doświadczalnej, pracował tam również po wkroczeniu Armii Czerwonej. Początkowo był starszym asystentem a następnie docentem w Katedrze Technologii Metali w utworzonym z Politechniki Lwowskim Instytucie Politechnicznym. Na początku 1940 roku został członkiem Związku Walki Zbrojnej. W kwietniu 1940 roku został szefem sztabu II Okręgu Lwów-Zachód, funkcję tę pełnił przez pięć miesięcy. W maju 1941 roku został komendantem Okręgu ZWZ-1. Po zajęciu Lwowa przez hitlerowców zrezygnował z pracy zawodowej. Był poszukiwany przez Gestapo, ukrywał się jednocześnie działając w konspiracji. Od kwietnia 1944 roku był komendantem Obwodu Przemyślany w Inspektoracie Południowym AK, od 16 kwietnia dowodził oddziałem partyzanckim, który uczestniczył w Akcji „Burza”. Ponownie otrzymał pracę w Instytucie Politechnicznym, został docentem i kierował Katedrą Obróbki Plastycznej Metali. We wrześniu 1945 roku został repatriowany do Polski, zamieszkał w Gliwicach i uczestniczył w organizacji Politechniki Śląskiej. Został zastępcą profesora, powierzono mu funkcję kierownika Katedry Metaloznawstwa, równolegle kierował Wydziałem Ekspertyz Hutniczego Instytutu Badawczego. W 1949 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w roku 1957 profesora zwyczajnego. Pomiędzy rokiem 1955 a 1957 pełnił funkcję dziekana Wydziału Mechanicznego, a w latach 1959–1962 był prorektorem do spraw nauki. W 1970 roku przeszedł w stan spoczynku, 27 września 1980 otrzymał tytuł doktora honoris causa Politechniki Śląskiej [33, 82].

Rys. 2.89. Grupa profesorska na antresoli wejściowej z tyłu domu przy ulicy Kaszubskiej 18 w dniu 14 lipca 1946 roku, od lewej Marian Janusz, Stanisław Szerszeń, Irena Burzyńska, W. Burzyński, Stanisław Fryze, Stanisław Brzozowski (zasłonięty), Tadeusz Malarski (zasłonięty), Stanisław Ochęduszko (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 2.89. A group of professors on the antresol At the back of the house at 18 Kaszubska on July 14, 1946, from left Marian Janusz, Stanisław Szerszeń, Irena Burzyńska, W. Burzyński, Stanisław Fryze, Stanisław Brzozowski (veiled), Tadeusz Malarski (veiled), Stanisław Ochęduszko (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Rys. 2.90. Willa przy ul. Kaszubskiej 18 w 2020 roku

Fig. 2.90. Villa at Kaszubska 18 in 2020

Wkrótce po przyjeździe do Gliwic Włodzimierz Burzyński wpadł w wir wielu bieżących i ważnych spraw uczelni, przede wszystkim w pozyskiwanie nowych budynków przy ul. S. Konarskiego 22 i ul. Powstańców Warszawy 12, w którym powstały tymczasowe laboratoria badawcze. Po dwóch tygodniach od przyjazdu, został wysunięty przez kadre naukową na kandydata na rektora Politechniki Śląskiej. Kandydatura Burzyńskiego zaskoczyła władze Gliwic i województwa. W wolnych wyborach 28 lipca 1946 roku został wybrany na stanowisko rektora. Profesor Kuczewski dostosował się do wyników wyborów, prosząc o instrukcje Ministerstwo Oświaty odnośnie dalszych kroków

związanych z przekazaniem urzędu rektora, jednak władze zablokowały dalsze postępowanie podając, jako przyczyny względy formalne. W pierwszej połowie września 1946 roku doszło do kolejnego zebrania wyborczego. W czasie drugich wyborów rektorem ponownie został wybrany Włodzimierz Burzyński. Decyzja zebrania delegatów z września 1946 roku, w świetle obowiązujących przepisów akademickich, była zgodna z prawem, ze względu na uprawnienia nabyte od 31 sierpnia 1946 roku. Mimo to Burzyński nie został zatwierdzony na stanowisku rektora przez ministerstwo⁷⁶.

Pomimo negatywnej postawy władz partyjnych, Burzyński nie odszedł z Politechniki Śląskiej, jak się spodziewano w kilku krajowych ośrodkach akademickich. Wręcz przeciwnie, z jeszcze większym zapałem podjął się pracy na Uczelni. Rozpoczął przygotowania do postawienia dydaktyki na wysokim poziomie oraz starania o sprowadzenie wyposażenia laboratoryjnego do tworzonych laboratoriów mechanicznych. Uczestniczył także w pracach specjalnych komisji wydziałowych zajmujących się reformą studiów wraz z określeniem szczegółowego programu studiów dla planowanych kierunków nauczania. Postawy nie zmienił także, kiedy niespodziewanie doszło do likwidacji czterech katedr na uczelni w dniu 31 października 1946 roku. Okazało się, że jedną z likwidowanych jednostek uczelni była Katedra Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów na Wydziale Inżynierjno-Budowlanym, prowadzona przez Burzyńskiego, której był kierownikiem. Pomimo interwencji uczelni, sprawa skasowanej katedry została uregulowana formalnie dopiero po trzech latach stosownym rozporządzeniem Ministerstwa Oświaty. Wkrótce po pierwszych wyborach na rektora uczelni Włodzimierz Burzyński przygotował „Plan inwestycyjny pomocy naukowych dla katedry mechaniki i hydromechaniki”. Aby zrealizować zamiar odpowiedniego wyposażenia laboratorium wytrzymałościowego, wystąpił z inicjatywą dokonania w Szwajcarii rekonesansu naukowego, umożliwiającego ustalenie źródeł dostaw i asortymentu nowoczesnego wyposażenia laboratoryjnego. Ze strony Politechniki Śląskiej, Władysław Kuczewski rozpoznanie aparatury laboratoryjnej powierzył profesorom Włodzimierzowi Burzyńskiemu i Fryderykowi Staubowi. Pobyt w Szwajcarii obu profesorów trwał w okresie między 26 września a 12 października 1946 roku. W efekcie wizyty powstał, szczegółowy wykaz potrzebnego sprzętu i stosowny kosztorys. Kwota przekraczała możliwości uczelni i dzięki interwencji Aleksandra Zawadzkiego Politechnika Śląska uzyskała wsparcie u ministra przemysłu Eugeniusza Szyra, który (w okresie od marca do czerwca

---

⁷⁶ Więcej szczegółów związanych z wyborami pierwszego rektora Politechniki Śląskiej zamieszczono w rozdziale 4.4.

1947 roku) wyasygnował kwotę 12,5 mln zł na zakup szwajcarskiej aparatury. Pod koniec 1946 roku dotarła do Burzyńskiego wiadomość, że 21 grudnia został wybrany na członka zwyczajnego Polskiej Akademii Nauk Technicznych. W okresie od listopada 1946 roku do stycznia 1947 roku na uczelni trwała akcja weryfikacji kadry naukowej oraz przydzielania awansów, po której do 21 stycznia S. Brzozowski, S. Fryze, Z. Gogolewski, W. Jakób, S. Kaliński, W. Leśniański, S. Ochęduszko (Dz. Urz. MOŚ 1947 Nr 3, poz. 86, s. 114) zostali awansowani na profesorów zwyczajnych, a Burzyński nie otrzymał oczekiwanej nominacji.

W związku z zarządzeniem rektora wstrzymującym wpisy na pierwszy rok studiów na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym w roku akademickim 1947/1948, w dniach 6 i 10 czerwca 1947 roku odbyły się Ogólne Zebrania Profesorów Politechniki Śląskiej poświęcone zaistniałej sytuacji. Wnioski z obydwu spotkań sformułowane zostały w postaci „Memoriału Ogólnego Zebrania Profesorów Politechniki Śląskiej w Gliwicach”. Oprócz tego wyłoniona została delegacja profesorów w składzie: Włodzimierz Burzyński, Stanisław Brzozowski, Wiktor Jakób i Tadeusz Malarski, która pod przewodnictwem W. Kuczewskiego przebywała w Warszawie w dniach 11–12 czerwca 1947 roku u Prezydenta RP Bolesława Bieruta, Ministra Oświaty Stanisława Skrzyszewskiego oraz Ministra Przemysłu i Handlu Hilarego Minca. Delegacja uzyskała ze strony Bolesława Bieruta oświadczenie o zrozumieniu potrzeb Politechniki Śląskiej i wielkiej dla niej przychylności. Minister Oświaty S. Skrzyszewski zapewnił delegację, że nie przewiduje się zamknięcia Politechniki lub jej zamiany na uczelnię nieakademicką. Dodał także, że nie jest planowane zamknięcie Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego. Minister Przemysłu Hilary Minc zapewnił delegację o przyznaniu kredytu w wysokości 15 mln zł na rozbudowę laboratoriów oraz zdecydował o oddaniu budynków przy ul. Żorek (ul. S. Okrzei), w celu umożliwienia pozyskania przez uczelnię budynku przy ul. Zimnej Wody 8. Zamówione w Szwajcarii wyposażenie Laboratorium Wytrzymałości Materiałów dotarło na uczelnię z końcem 1947 roku.

Uroczystego otwarcia laboratorium dokonał wojewoda Aleksander Zawadzki 5 października 1948 roku (rys. 2.91), przed uroczystością inauguracji roku akademickiego 1948/1949. Utworzone laboratorium wytrzymałości materiałów znalazło się w strukturze Zakładu Badań Materiałów przy ul. Powstańców Warszawy 12 (rys. 2.92), którym kierował W. Burzyński⁷⁷.

---

⁷⁷ W roku akademickim 1951/52 do budynku przy ul. Powstańców 12 zostały przeniesione Zakład Materiałów Budowlanych wraz z Katedrą Budownictwa Ogólnego kierowanej przez prof. mgr inż. Władysława Śmiałowskiego [61].

Rys. 2.91. Wizytacja władz uczelni i miasta Gliwice podczas otwarcia Laboratorium Badań Wytrzymałości Materiałów (prof. Włodzimierz Burzyński w białym fartuchu) w dniu 5 października 1948 roku (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 2.91. Visit of the university authorities and the city of Gliwice during the opening of the Laboratory of Research of Strength Materials (Prof. Włodzimierz Burzyński in a white coat) on October 5, 1948 (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

a)

b)

Rys. 2.92. Gmach przy ul. Powstańców 12 w którym mieścił się Zakład Badań Materiałów: a) w 1946 roku (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej), b) w 2019 roku

Fig. 2.92. The building at Powstańców 12 which housed the Department of Materials Research: a) in 1946 (collection: Archives of the Silesian University of Technology), b) in 2019

Laboratorium wytrzymałościowe, zorganizowane wspólnie z Fryderykiem Staubem i Wiktorem Legeżyńskim na wysokim poziomie naukowym i dydaktycznym, służyło nie tylko na potrzeby uczelni, ale również było wykorzystywane do zadań wykonywanych przez przemysł. Pomimo wielkiego zaangażowania profesora w rozwój uczelni w okresie 1947–1948, widocznych osiągnięć organizacyjnych i naukowych, Burzyński odczuwał pewien dyskomfort spowodowany brakiem profesorskiej nominacji. Dopiero rok po awansach profesorów, z którymi przyjechał ze Lwowa, 25 marca 1948 roku (Dz. Urz. MOŚ 1948 Nr 6, poz. 123, s. 260) przyznano Burzyńskiemu tytuł profesora zwyczajnego mechaniki technicznej na Wydziale Mechanicznym. Już wtedy utrwaliła się w środowisku naukowym opinia

o ukształtowaniu się w Gliwicach szkoły mechaniki, nazywanej później „szkołą mechaniki Burzyńskiego”.

Aktywna działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna W. Burzyńskiego została przerwana w pełni sił twórczych nagłym atakiem choroby neurologicznej. W czasie wykładu z mechaniki technicznej na Wydziale Mechanicznym w dniu 19 listopada 1949 roku, nastąpił atak choroby. Na skutek wylewu krwi do mózgu został uszkodzony ośrodek mowy i nastąpił częściowy paraliż prawej strony ciała. Choroba wyłączyła profesora z działalności naukowej aż do końca życia. Po utracie zdrowia przez Włodzimierza Burzyńskiego współpracownicy z Katedry Mechaniki Technicznej oraz adiunkt Marian Janusz z Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego podjęli się prowadzenia w jego imieniu wykładów z mechaniki i wytrzymałości materiałów na Wydziale Mechanicznym i na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym, chcąc zapewnić rodzinie profesora godziwe warunki życia i środki na leczenie (rys. 2.93).

Rys. 2.93. Odwiedziny współpracowników w domu przy ul. Kaszubskiej 18 w dniu 14 stycznia 1951 roku. Siedzą od prawej: Włodzimierz Burzyński, Feliks Jełowicki, Stanisław Bodaszewski, Marian Janusz, stoją od prawej: Maksymilian Lawina, Wiktor Legeżyński, NN, Tadeusz Lamber, Roman Klus, (zbiór: Archiwum PAN Katowice, Zespół Włodzimierz Burzyński, (1900–1970), sygn. W-III.15, j. 95 [8])

Fig. 2.93. Visit of colleagues in home at Kaszubska 18 on January 14, 1951. Seated from the right: Włodzimierz Burzyński, Feliks Jełowicki, Stanisław Bodaszewski, Marian Janusz, standing from the right: Maksymilian Lawina, Wiktor Legeżyński, NN, Tadeusz Lamber, Roman Klus, (collection: Archives of the Polish Academy of Sciences in Katowice, Włodzimierz Burzyński Group, (1900 – 1970) , reference W-III.15, j. 95 [8])

Pod nieustanną opieką żony Ireny (rys. 2.94) przeżył kolejnych 21 lat. Do 31 sierpnia 1953 roku oficjalnie był kierownikiem Katedry Mechaniki Technicznej, a do 31 sierpnia 1954 roku także oficjalnie był kierownikiem Zakładu Mechaniki Technicznej przy Katedrze Mechaniki Technicznej na Wydziale Mechanicznym.

Rys. 2.94. Irena Burzyńska, lata 60., (akta osobowe Włodzimierza Burzyńskiego w Archiwum Politechniki Śląskiej, sygn. 2809)

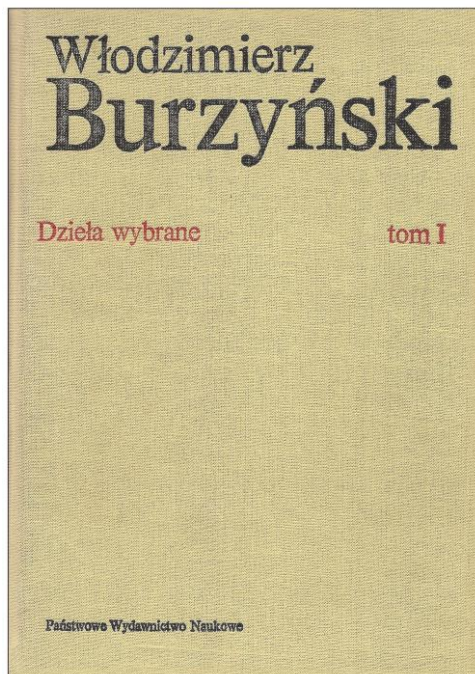
Fig. 2.94. Irena Burzyńska, 1960s, (personal files Włodzimierz Burzyński in the Archives of the Silesian University of Technology, reference number 2809)

Profesor Włodzimierz Burzyński wypromował na doktora nauk technicznych na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Mariana Janusza (26 lutego 1949 roku) i Stanisława Bodaszewskiego⁷⁸ (22 czerwca 1950 roku).

Do 31 grudnia 1955 roku, gdy zlikwidowano Zakład Badań Materiałów, Burzyński pozostawał na stanowisku dyrektora. Aż do 1956 roku wymieniany był wśród wykładowców znajdujących się na etacie. Ostatecznie odszedł z Politechniki Śląskiej z dniem 30 września 1962 roku, otrzymując rentę specjalną. W dowód uznania działalności i dorobku naukowego Włodzimierza Burzyńskiego obdarzono wieloma godnościami. Dnia 5 czerwca 1950 roku Burzyński został wybrany na członka i współpracownika Komisji Nauk Technicznych Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Od kwietnia 1950 roku został członkiem śląskiego Oddziału Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa w Katowicach, a 22 listopada 1951 roku Warszawskie Towarzystwo Naukowe wybrało Burzyńskiego członkiem zwyczajnym. W dniu 28 lipca 1951 roku Burzyński otrzymał państwową nagrodę naukową III stopnia, za prace naukowe w dziedzinie mechaniki. Z dniem 28 maja 1958 roku profesor został wpisany w poczet członków założycieli Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej, a w 1966 roku, jako pierwszy otrzymał godność członka honorowego PTMTS. W 1960 roku W. Burzyńskiemu przyznano Złotą Odznakę XV-lecia Politechniki Śląskiej, a w 1970 roku Medal XXV-lecia Politechniki Śląskiej. Włodzimierz Burzyński zmarł 11 lipca 1970 roku w Gliwicach i został pochowany na Cmentarzu Lipowym.

⁷⁸ W związku z chorobą Burzyńskiego promotorem pracy od stycznia 1950 roku został prof. M.T. Huber, który pracował już na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

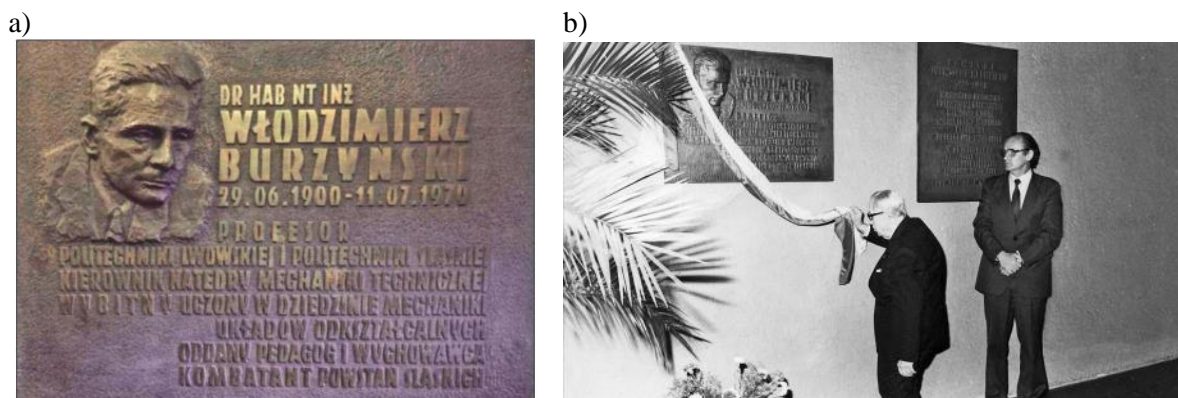
Spuścizna naukowa prof. Włodzimierza Burzyńskiego została uczczona wydaniem dwutomowej monografii pt. „Włodzimierz Burzyński. Dzieła wybrane” (rys. 2.95) pod redakcją dwóch gdańskich profesorów R. Szewalskiego i Z. S. Olesiaka oraz sesją naukową, która odbyła się w dniu 14 stycznia 1983 roku.

Rys. 2.95. Okładka monografii pt. „Włodzimierz Burzyński Dzieła wybrane” wydanej przez PWN
 Fig. 2.95. The cover of of monograph „Włodzimierz Burzyński Selected Works” published by PWN

Również na macierzystej uczelni w Gliwicach oddano należny hołd profesorowi. Przyczynił się do tego prof. Marian Janusz, uczeń współpracownik Burzyńskiego jeszcze z czasów lwowskich i z pierwszych lat pracy na Wydziale Inżynierjno-Budowlanym. Marian Janusz wystąpił na posiedzeniu Rady Wydziału Budownictwa w dniu 17 stycznia 1983 roku z projektem, a 21 marca 1983 złożył pisemny wniosek o nadanie auli 118 gmachu Wydziału Budownictwa nazwy „Aula im. Włodzimierza Burzyńskiego”. Z kolei na Wydziale Mechanicznym Technologicznym, na którym profesor był również zatrudniony, także postanowiono uczcić pamięć o Burzyńskim. Inspiratorami upamiętnienia działalności byli w tym przypadku wychowankowie prof. A. Jakubowicz i prof. J. Wojnarowski. Na posiedzeniu Rady Wydziału Mechanicznego Technologicznego w dniu 25 stycznia 1983 roku prof. A. Jakubowicz zaproponował odsłonięcie tablicy pamiątkowej umieszczonej w holu budynku wydziału przy ul. S. Konarskiego 20. Senat Politechniki Śląskiej w dniu 28 marca 1983 roku, w jawnym głosowaniu jednogłośnie zatwierdził wnioski obydwu Wydziałów Politechniki Śląskiej. Organizatorzy obydwu przedsięwzięć upamiętniających profesora, dość szybko zorientowali się, że włączenie ich w cykl obchodów 40-lecia

uczelni przypadający na rok 1985, gwarantuje pomyślne sfinalizowanie inicjatywy. W dniu 26 czerwca 1984 roku odbyło się otwarte posiedzenie Rady Wydziału Mechanicznego Technologicznego z okazji jubileuszu 40-lecia Politechniki Śląskiej i 40-lecia działalności. W odsłonięciu tablicy poświęconej pamięci prof. W. Burzyńskiego uczestniczył rektor Politechniki Śląskiej prof. Antoni Niederliński oraz Irena Burzyńska, żona profesora. Tablicę⁷⁹ odsłonił prof. Marian Janusz w towarzystwie dziekana prof. J. Gawrońskiego (rys. 2.96).

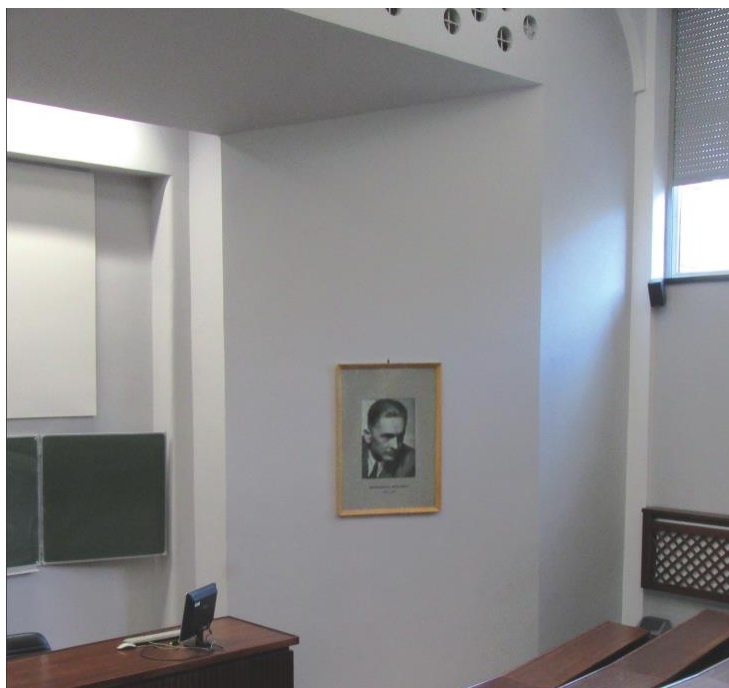
Rys. 2.96. Upamiętnienie Profesora Włodzimierza Burzyńskiego na Wydziale Mechanicznym Technologicznym: a) tablica pamiątkowa w gmachu Wydziału Mechanicznego Technologicznego w budynku przy ul. S. Konarskiego 18A (parter), b) uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej w dniu 26 czerwca 1954 roku (tablicę odsłania prof. Marian Janusz, obok prof. Józef Gawroński – ówczesny Dziekan wydziału Mechanicznego Technologicznego) (zbiór: Maciej Burzyński) [8]

Fig. 2.96. Commemoration of Professor Włodzimierz Burzyński at the Faculty of Mechanical Engineering and Technology: a) a commemorative plaque in the building of the Faculty of Mechanical Engineering and Technology in the building at Konarskiego 18A street (ground floor), b) the unveiling ceremony of the commemorative plaque on June 26, 1954 (the plaque is unveiled by Prof. Marian Janusz, next to Prof. Józef Gawroński – then Dean of the Faculty of Mechanical Engineering and Technology) (collection: Maciej Burzyński) [8]

Na Wydziale Budownictwa dokonano adaptacji i remontu auli 118 na do potrzeb dydaktycznych, a także wykonano napis⁸⁰ „Aula im. Włodzimierza Burzyńskiego”. W ramach przygotowań do uroczystości związanych z odsłonięciem napisu, w czerwcu 1984 roku na frontowej ścianie wewnątrz Sali umieszczono portret W. Burzyńskiego (rys. 2.97).

⁷⁹ Tablica o wymiarach $\sim 880 \times 680$ mm została wykonana w Zakładzie Odlewnictwa Politechniki Śląskiej, według projektu absolwenta Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Stanisława Słodowego, później profesora Politechniki Śląskiej, na lewej górnej stronie zawierała popiersie W. Burzyńskiego, a w jej pozostałej części napis wyszczególniający Jego tytuły naukowe i zasługi. Tablica została zawieszona na ścianie frontowej holu obok istniejącej tablicy poświęconej prof. Sylwestrowi Kaliskiemu.

⁸⁰ Projektantem napisu był mgr Stanisław Słodowy (późniejszy profesor Politechniki Śląskiej). Litery napisu, odlewane w brązie, były gotowe we wrześniu 1984 roku. W końcowej fazie, do prac związanych z wykonaniem napisu włączył się doc. Marian Bietkowski.

Rys. 2.97. Wnętrze auli nr 118 na Wydziale Budownictwa z portretem prof. Włodzimierza Burzyńskiego w czerwcu 2019 roku [8]

Fig. 2.97. Interior of the lecture hall No. 118 at the Faculty of Civil Engineering with a portrait of prof. Włodzimierz Burzyński in June 2019 [8]

Do długo oczekiwanej uroczystości nadania Sali wykładowej patronatu Włodzimierza Burzyńskiego doszło w dniu 12 listopada 1984 roku. W czasie nadzwyczajnego posiedzenia Rady Wydziału Budownictwa, które poświęcono pamięci profesora, nastąpiło otwarcie auli (rys. 2.98). Wśród uczestników uroczystości znajdowały się władze dziekańskie z dziekanem prof. Jerzym Niewiadomskim, członkowie Rady Wydziału Budownictwa i Wydziału Mechanicznego Technologicznego, Maciej Burzyński, najstarszy syn profesora, byli asystenci Profesora, a wśród nich prof. Zbigniew Orłoś z małżonką, byli studenci Burzyńskiego, a między nimi prof. Szczepan Borkowski. Uroczystość prowadził jej wnioskodawca i główny organizator prof. Marian Janusz, który przedstawił sylwetkę profesora w referacie pt. „Prof. Włodzimierz Burzyński inżynier-badacz w dziedzinie budownictwa”. Napis nad salą nr 118 przetrwał wiele lat mimo kilku przeprowadzanych remontów. Na przełomie 2000 i 2001 roku w niewyjaśnionych i dziwnych okolicznościach zniknął z nad sali nr 118. Dopiero wskutek starań dziekana Wydziału Budownictwa prof. Joanny Bzówki i Stowarzyszenia Wychowanków Politechniki Śląskiej Oddział Budownictwa, 19 października 2016 roku odtworzono napis „Aula im. Włodzimierza Burzyńskiego” nad wejściem do sali 118. We wrześniu 2017 roku, staraniem władz Wydziału Budownictwa oraz Stowarzyszenia Wychowanków Politechniki Śląskiej Oddział Budownictwa do sali wrócił portret W. Burzyńskiego.

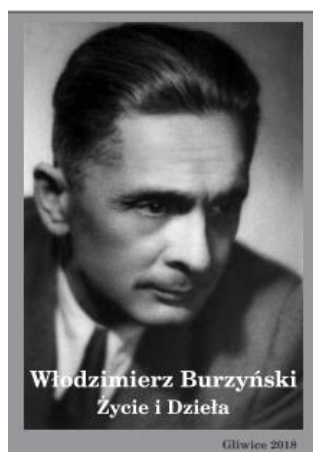

Rys. 2.98. Widok wejścia do „Auli im. Włodzimierza Burzyńskiego” na Wydziale Budownictwa w 2019 roku

Fig. 2.98. View of the entrance to the „Auditorium Włodzimierz Burzyński” at the Faculty of Civil Engineering in 2019

W lipcu 2018 z inicjatywy Stowarzyszenia Wychowanków Politechniki Śląskiej Oddział Budownictwa została wydana publikacja, która prezentuje życie i twórczość profesora Politechniki Lwowskiej i Politechniki Śląskiej – Włodzimierza Burzyńskiego. Na 480 kartach utrwalono sylwetkę naukową profesora wykorzystując nowe dokumenty archiwalne. Autorami monografii byli absolwenci Politechniki Śląskiej – Wiesław Bąba i Stefan Mercik (rys. 2.99).

Rys. 2.99. Okładka książki Włodzimierz Burzyński wydana w 2018 roku [8]

Fig. 2.99. Cover of the book Włodzimierz Burzyński published in 2018 [8]

Hołdem złożonym prof. Włodzimierzowi Burzyńskiemu była Uroczysta Rada Wydziału Budownictwa w dniu 27 września 2019 roku, która odbyła się w auli 118. Na posiedzenie zaproszono rektora Politechniki Śląskiej prof. Arkadiusza Mężyka

i dziekan Wydziału Mechanicznego Technologicznego prof. Annę Timofiejczuk, a także wszystkich członków Rady Wydziału, emerytowanych profesorów Wydziału Budownictwa oraz studentów. Podczas uroczystości, szczegóły z życiorysu, sylwetkę społeczną i dokonania naukowe patrona auli, przedstawił w biograficznej prezentacji prof. Radosław Jasiński. Uroczystego odsłonięcia tablicy⁸¹ dokonał rektor prof. Arkadiusz Mężyk w asyście pani dziekan Wydziału Mechanicznego Technologicznego i dziekan Wydziału Budownictwa prof. Joanny Bzówki (rys. 2.100). Tablica zawisła w miejscu, w którym przez lata wisiał portret prof. Włodzimierza Burzyńskiego.

W uznaniu zasług profesora na polu nauki i dydaktyki 20 stycznia 2020 roku Rada Dziekańska Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej zatwierdziła regulamin Konkursu o nagrodę im. Profesora Włodzimierza Burzyńskiego. Celem konkursu jest nagrodzenie prac teoretycznych i teoretyczno-badawczych z zakresu mechaniki konstrukcji i mechaniki materiałów charakteryzujących się nowoczesnością rozwiązań oraz oryginalnością ujęcia problemu, publikowanych przez doktorantów oraz absolwentów Wydziału Budownictwa. Kapitułę pierwszego konkursu stanowili emerytowani profesorowie Wydziału Budownictwa: prof. Andrzej Ajdukiewicz, prof. Włodzimierz Starosolski i prof. Andrzej Wawrzynek, a sekretarzem był prof. Radosław Jasiński. Laureatów pierwszego konkursu wyłoniono podczas jubileuszowej XX Konferencji Naukowej Doktorantów Wydziałów Budownictwa w czerwcu 2020 roku.

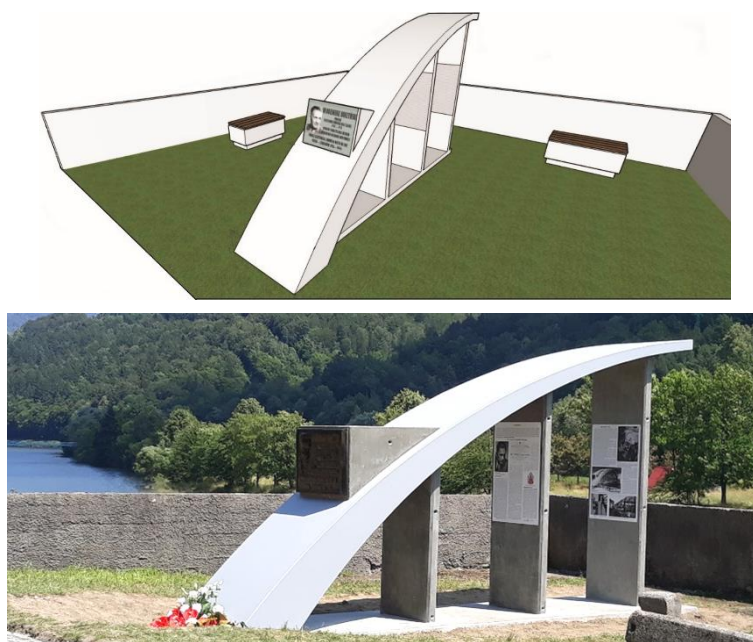
Rys. 2.100. Rektor Politechniki Śląskiej prof. Arkadiusz Mężyk, dziekan Wydziału Budownictwa prof. Joanna Bzówka, dziekan Wydziału Mechanicznego Technologicznego prof. Anna Timofiejczuk podczas odsłonięcia tablicy pamiątkowej (27 września 2019 roku)

Fig. 2.100. Rector of the Silesian University of Technology prof. Arkadiusz Mężyk, Dean of the Faculty of Civil Engineering prof. Joanna Bzówka, Dean of the Faculty of Mechanical Engineering and Technology prof. Anna Timofiejczuk during the unveiling of the commemorative plaque (27.09.2019)

⁸¹ Tablica o wymiarach $\sim 600 \times 800$ mm została wykonana w Zakładzie Odlewnictwa Politechniki Śląskiej, według projektu rzeźbiarza Marka Nowakowskiego. W lewej górnej części tablica zawiera popiersie W. Burzyńskiego, z jego prawej strony zamieszczono napis z danymi biograficznymi, a także tekst informujący o wykonaniu projektu żelbetowego mostu łukowego w Tresnej-Czernichowie.

Z inicjatywy Stowarzyszenia Wychowanków, w 50. rocznicę śmierci prof. W. Burzyńskiego w Tresnej-Czernichowie (na pozostawionym przyczółku zburzonego mostu) został odsłonięty monument autorstwa pani Marty Widajewicz-Nowakowskiej i pana Marka Nowakowskiego (rys. 2.101). Projekt dokumentacji budowlanej i aranżacji terenu opracowała pani Ewa Mokrosz, a geotechniczne badania gruntu wykonał prof. Sławomir Kwiecień. Na monumencie zamontowana została replika tablicy (rys. 2.100) odsłoniętej w auli 118 na Wydziale Budownictwa.

Monument został w całości wykonany przez pracowników Laboratorium Budownictwa⁸² (rys. 2.102, rys. 2.103) pod kierunkiem prof. Radosława Jasińskiego. Deskowanie konstrukcji użyczyła firma DOKA Polska Sp. z o.o. Uroczystego odsłonięcia monumentu dokonano w dniu 10 lipca 2020 roku (rys. 2.104) w obecności rektora Politechniki Śląskiej prof. Arkadiusza Mężyka, wójt gminy Czernichów mgr Barbary Kos-Harat, dziekan Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej prof. Joanny Bzówki, dziekan Wydziału Mechanicznego Technologicznego prof. Anny Timofiejczuk, przedstawiciele Stowarzyszenia Wychowanków Politechniki Śląskiej doc. Stefana Mercika, doc. Andrzeja Mokrosza, pracowników Wydziału Budownictwa, radnych i mieszkańców gminy Czernichów⁸³.

Rys. 2.101. Wizualizacja i rzeczywisty monument w Tresnej-Czernichowie (lipiec 2020 roku) autorstwa Marty Widajewicz-Nowakowskiej

Fig. 2.101. Visualization and real monument in Tresna-Czernichów (July 2020) by Marta Widajewicz-Nowakowska

⁸² Wykonaniem i montażem monumentu zajmowali się: Grzegorz Cygan, Tomasz Hahn, Szymon Ignaczek, Krzysztof Jonderko, Adrian Kilijanek, Karol Konopka, Marek Łoziński, Marek Niewiadomski, Bartłomiej Pudełko, Wojciech Szczeciński.

⁸³ Więcej szczegółów dotyczących prac związanych z budową monumentu oraz oraz działalności Komitetu Honorowego można znaleźć w publikacjach [27, 28].

Rys. 2.102. Zespół pracowników Laboratorium Budownictwa Politechniki Śląskiej podczas wykonywania i montażu monumentu (luty–lipiec 2020 roku). Od lewej strony zwrócenie w kierunku obiektywu: Karol Konopka (z boku), Grzegorz Cygan, Bartłomiej Pudełko, Tomasz Hahn, Wojciech Szczeciński (z boku), Krzysztof Jonderko

Fig. 2.102. A team of employees of the Laboratory of Civil Engineering Faculty of the Silesian University of Technology during construction and assembly of monuments (February–May 2020). From the left, facing the lens: Karol Konopka (from the side), Grzegorz Cygan, Bartłomiej Pudełko, Tomasz Hahn, Wojciech Szczeciński (from the side), Krzysztof Jonderko

Rys. 2.103. Zespół pracowników Laboratorium Budownictwa Politechniki Śląskiej podczas uroczystego odsłonięcia monumentu 10 lipca 2020 roku. Od lewej strony stoją: Szymon Ignaczek, Marek Łoziński, Bartłomiej Pudełko, Wojciech Szczeciński, Grzegorz Cygan, Tomasz Hahn, Radosław Jasiński, Krzysztof Jonderko, Karol Konopka, Marek Niewiadomski

Fig. 2.103. A team of employees of the Laboratory of Civil Engineering Faculty of the Silesian University of Technology during the ceremonial unveiling of the monument on July 10, 2020. From the left are: Szymon Ignaczek, Marek Łoziński, Bartłomiej Pudełko, Wojciech Szczeciński, Grzegorz Cygan, Tomasz Hahn, Radosław Jasiński, Krzysztof Jonderko, Karol Konopka, Marek Niewiadomski

Rys. 2.104. Uroczyste odsłonięcie monumentu 10 lipca 2020 roku. Od lewej strony stoją: wójt gminy Czernichów mgr Barbara Kos-Harat, NN, doc. Stefan Mercik, rektor Politechniki Śląskiej prof. Arkadiusz Mężyk

Fig. 2.104. Ceremonial unveiling of the monument on July 10, 2020. From the left side are: head of the Czernichów commune Barbara Kos-Harat, NN, doc. Stefan Mercik, rector of the Silesian University of Technology prof. Arkadiusz Mężyk

3. STARANIA O UTWORZENIE WYŻSZEJ UCZELNI TECHNICZNEJ NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Polityka oświatowa Królestwa Pruskiego, a później Rzeszy Niemieckiej konsekwentnie nie przewidywała powstania jakichkolwiek wyższych uczelni na Górnym Śląsku. W efekcie, udział polskiej inteligencji w funkcjonowaniu przemysłu był wręcz marginalny. Podjęcie studiów nie tylko technicznych we Wrocławiu, Krakowie lub Lwowie przekraczało możliwości większości rodzin. Zdarzały się wyjątki, kiedy uzdolnienia, sytuacja materialna rodziny lub pomoc organizacji społecznych, umożliwiały zdobycie wyższego wykształcenia.

Zmiany, chociaż niezbyt dynamiczne nastąpiły dopiero po zakończeniu I wojny światowej. Konsekwencją zakończenia działań wojennych było powstanie nowych państw, w tym Polski. Po ustaleniu granic kraju, Rząd Polski rozpisał wybory do Sejmu Ustawodawczego na 28 listopada 1918 roku, także na terenach Śląska Cieszyńskiego i Górnego Śląska. Przy zgłoszeniu chęci posiadania Śląska Cieszyńskiego przez Polskę i Czechosłowację oraz Górnego Śląska przez Polskę i Niemcy wybuchł międzynarodowy konflikt. Decyzją Rady Ambasadorów Ligi Narodów, 28 lipca 1920 roku i po ustaleniu granicy polsko-czechosłowackiej na Spiszu i Orawie oraz Śląsku Cieszyńskim, władze polskie 10 sierpnia 1920 roku objęły w posiadanie przyznaną część Śląska Cieszyńskiego. W okresie przejściowym, na przyłączonym terenie stosunkowo szybko podjęto organizację życia publicznego z polską administracją. Konflikt polsko-niemiecki o Górny Śląsk trwał jednak o wiele dłużej i przybrał formy trzech powstań śląskich, incydentów występujących w czasie kampanii plebiscytowej i zdarzeń po plebiscycie. 20 października 1921 roku Rada Ambasadorów Ligi Narodów wydała ostateczny werdykt odnośnie podziału Górnego Śląska między strony konfliktu. Podpisanie w dniu 15 maja 1921 roku Konwencji Genewskiej uregulowało sprawy prawne, społeczno-gospodarcze, narodowościowe i wyznaczono wstępną linię demarkacyjną określającą zwierzchność obydwu państw nad podzielonym terenem. Umożliwiło to polskiej administracji, już od 15 czerwca 1922 roku, obejmowanie zwierzchnictwa nad przyznanymi ziemiami Górnego Śląska. Miesiąc później 1922 roku utworzono Śląski Urząd Wojewódzki, a pierwsze obrady Sejmu Śląskiego odbyły się

10 października 1922 roku. W powstałym w 1920 roku województwie śląskim i po przyłączeniu wschodnich części Górnego Śląska i części Śląska Cieszyńskiego, dopiero od 15 czerwca 1922 roku zaczęły obowiązywać postanowienia Statutu Organicznego Województwa Śląskiego z 15 lipca 1920 roku oraz konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 17 marca 1921 roku. Ustanowienie organów administracji sprzyjało normalizacji życia oraz podjęcia wielu przedsięwzięć gospodarczych, oświatowych i kulturalnych [70]. Jednym z takich przedsięwzięć było powołanie wyższych uczelni na potrzeby regionu. Aktywność inicjatorów oraz stan prac można podzielić na trzy okresy. Pierwszy okres obejmował przedział lat 1922–1927, w którym powstały różne pomysły na stworzenie własnej uczelni nieoparte jednak żadnymi działaniami grup zawodowych, czy powstaniem komitetu organizacyjnego. Był to okres wyczekiwania na decyzje rządowe lub badania możliwości realizacji założonego celu. Najbardziej obfitującym w zdarzenia organizacyjne na rzecz stworzenia uczelni był okres 1928–1930. W trzecim okresie obejmującym lata 1931–1939 zauważalna była pewna stagnacja w działaniach i staraniach o politechnikę i przeniesienie ciężaru zabiegów w kierunku innych placówek naukowych, w tym wyższej uczelni o profilu handlowo-ekonomicznym. Nieliczne próby inicjatyw IV Sejmu Śląskiego w latach 1938–1939 na rzecz powrotu do wcześniejszej koncepcji politechniki nie miały szans na realizację.

3.1. Starania o politechnikę w latach 1922–1927

Już w latach 1918–1922 śląscy separatyści, popierani przez część niemieckiego społeczeństwa, dążąc do utworzenia Wolnego Państwa Górny Śląsk, planowali utworzenie Akademii Technicznej w Katowicach lub Bytomiu oraz uniwersytetu w Cieszynie. Projekt utworzenia państwa śląskiego, bez poparcia Francji i Polski, nie wszedł nawet w fazę prac przygotowawczych i ostatecznie nie znalazł się w zapisach traktatu elsalskiego. Pierwszy pomysł utworzenia uczelni technicznej stał się nieaktualny.

Przejęta przez władze polskie w 1922 roku wschodnia część Górnego Śląska weszła w obręb autonomicznego województwa śląskiego – najmniejszego spośród szesnastu istniejących w Polsce. Województwo śląskie, jako jedyne posiadające autonomię w kraju i zajmujące według stanu z 1922 roku 1,1% powierzchni kraju (4126 km²), zamieszkane było przez 4% ludności Polski. Był to najbardziej uprzemysłowiony region kraju z przewagą ciężkiego przemysłu górnico-hutniczego, niepozbawiony jednak

terenów rolniczych i leśnych. Na Górnym Śląsku wydobywano wówczas 75% (2,5 mln ton) łącznej ilości węgla. Podobne relacje dotyczyły branży hutniczej. Blisko 55 % ogółu mieszkańców województwa utrzymywało się z pracy w przemyśle. W 1922 roku 75% kapitału sytuowała się w rękach niemieckich, głównie w przemyśle ciężkim⁸⁴. Wynikające ze struktury zatrudnienia i zapotrzebowania na kadry techniczne uwarunkowania personalne w przemyśle rzutowały na rozwój i stan szkolnictwa, zwłaszcza wyższego. Przejęta w wyniku decyzji plebiscytowych część Górnego Śląska wykazywała olbrzymią przewagę kadry niemieckiej w dozorze wyższym. Przewaga ta utrzymywała się jeszcze przez wiele lat. W 1927 roku udział polskiej kadry technicznej w przedsiębiorstwach państwowych województwa wynosił 88,1% na ogólną liczbę 333 osób, a w przedsiębiorstwach prywatnych udział ten wynosił tylko 13,87% na 446 osób. W sektorze prywatnym na stanowiskach dyrektorów było tylko 31 osób narodowości polskiej, co stanowiło 18,02% kadry dyrektorów. Natomiast polskiego personelu inżynieryjno-technicznego było 415 osób, co dawało tylko 13,64% tej grupy zawodowej. W przemyśle górniczym na 5598 pracowników umysłowych było tylko 1225 Polaków (21,9%)⁸⁵.

Polityka oświatowa Niemiec na Górnym Śląsku zakładała jedynie tworzenie sieci szkół zawodowych, w celu przygotowania wystarczającej siły fachowej na poziomie wytwórczym. Rzesza Niemiecka spośród trzech zaborców, prowadziła najskuteczniejszą politykę ograniczającą możliwość kształtowania się polskiej warstwy inteligencji. Na terenach pozostających w Rzeszy, dzielnicą najbardziej upośledzoną w zakresie posiadania rodzimej inteligencji był Górny Śląsk. Wynikało to między innymi z małej liczby studiujących Polaków, znacznie mniej niż na obszarze Wielkopolski, a nawet Pomorza. Położonym najbliższej Górnego Śląska, ośrodkiem akademickim był w Cesarstwie Niemieckim Wrocław, gdzie studiowali między innymi Wojciech Korfanty⁸⁶ (rys. 3.1). Wśród wyższych uczelni technicznych w krajach

⁸⁴ Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej. R.1, 1920/22 cz. 1 i 2. Warszawa 1923 r.

⁸⁵ Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej. R. 5, 1927. Warszawa 1927.

⁸⁶ Wojciech (Adalbert) Korfanty (ur. 20 kwietnia 1873 roku w Siemianowicach Śląskich, zm. 17 sierpnia 1939 roku w Warszawie) – w 1879 roku rozpoczął naukę w niemieckiej szkole ludowej w Siemianowicach, następnie, od 1885 roku, uczęszczał do katowickiego Gimnazjum Królewskiego. Szkołę średnią ukończył w grudniu 1895 roku, i jeszcze w tym samym roku rozpoczął studia na politechnice w Charlottenburgu. Jesienią 1896 roku przeniósł się na Królewski Uniwersytet we Wrocławiu (Königliche Universität zu Breslau). Studiował na Wydziale Filozoficznym i zaliczył dwa semestry roku akademickiego 1896/97. W latach 1901–1908 był członkiem Ligi Narodowej, w ramach, której współpracował z Romanem Dmowskim. Od 1901 roku był redaktorem naczelnym „Górnoślązaka”. W 1901 roku został aresztowany i stanął przed poznańskim sądem i został skazany na cztery miesiące więzienia w więzieniu we Wronkach. Władze niemieckie zwolniły go z aresztu w maju 1902 roku. W 1907 lub 1908 odszedł z Endecji. W maju 1909 roku uczestniczył w Poznaniu w powołaniu filii

zachodnich, na których studiowali Polacy, także ze Śląska, były między innymi: Leoben, Przybram, Freiberg, Mons, Berlin, Paryż.

Rys. 3.1. Wojciech Korfanty we wrześniu 1925 roku. (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)
Fig. 3.1. Wojciech Korfanty in September 1925. (collection: National Digital Archives)

Województwo Śląskie w 1922 roku nie miało żadnej uczelni wyższej, w związku z tym żadnych tradycji akademickich. Sytuacja szkolnictwa, a tym bardziej szkolnictwa wyższego, nie ulegała zasadniczym zmianom w pierwszych sześciu latach administracji polskiej. Z chwilą przyłączenia wschodniej części Górnego Śląska do Polski w 1922 roku, sporadycznie podnoszono konieczność przeniesienia założonej trzy lata wcześniej w Krakowie Akademii Górniczej do Katowic. Były to jednak plany nierealne, do których wrócono ponownie w latach trzydziestych, kiedy wojewodą został Michał Grażyński. Skoro do tego czasu nie powstała na Górnym Śląsku niemiecka uczelnia

---

Polskiego Towarzystwa Demokratycznego. W latach 1903–1912 i 1918 roku był posłem do Reichstagu oraz pruskiego Landtagu (1903–1918), gdzie przystąpił do Koła Polskiego. W 1905 roku zainicjował w Katowicach wydawanie organu prasowego górnośląskiej endecji pt. „Polak”, którego był redaktorem naczelnym oraz właścicielem. Z powodu ataków przeciwników politycznych i własnego środowiska zrezygnował z kandydowania w wyborach do Reichstagu w 1912 roku. W czerwcu 1918 wygrał wybory uzupełniające do Reichstagu. W latach 1918–1919 był członkiem Naczelnej Rady Ludowej stanowiącej rząd Wielkopolski podczas powstania wielkopolskiego. Wojciech Korfanty nawiązał kontakt z czołowymi działaczami Polskiego Komisarjatu Plebiscytowego na Górnym Śląsku. W 1920 był Polskim Komisarzem Plebiscytowym na Górnym Śląsku. Po niekorzystnej dla Polaków interpretacji wyników plebiscytu, proklamował i stanął na czele III powstania śląskiego. W lipcu 1921 opuścił Górny Śląsk, desygnując na stanowisko swego następcy Józefa Rymera, który wkrótce został przewodniczącym Naczelnej Rady Ludowej na Górnym Śląsku. W latach 1922–1930 sprawował mandat posła na Sejm I i II kadencji. Związany był z Chrześcijańską Demokracją. W Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej I kadencji był członkiem klubu Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Pracy. Od dnia 14 lipca 1922 roku był desygnowany przez Komisję Główną Sejmu RP na premiera, ale dopiero w grudniu 1923 roku został wicepremierem w rządzie Wincentego Witosa i jego doradcą. Po rozwiązaniu Sejmu Śląskiego Korfanty został 26 września 1930 roku aresztowany i wraz z innymi posłami osadzony w Twierdzy Brzeskiej, jednak z samego procesu brzeskiego został wyłączony. Zasiadał w Sejmie Śląskim oraz Senacie RP III kadencji. Wiosną 1935 roku udał się na emigrację do Pragi w Czechosłowacji. Po aneksji Czechosłowacji przez Niemcy wyjechał do Francji. W kwietniu 1939 wrócił do Polski, jednak mimo chęci walki z Niemcami został aresztowany i osadzony na Pawiaku, gdzie spędził prawie 3 miesiące. Ze względu na stan zdrowia w dniu 20 lipca 1939 roku został zwolniony (prawdopodobnie z obawy, aby nie zmarł w więzieniu). Zaraz po uwolnieniu został natychmiast przewieziony do szpitala św. Józefa przy ul. Hożej. Przeprowadzona natychmiast po zwolnieniu operacja nie przyniosła znaczącej poprawy i sześć dni później zmarł 17 sierpnia 1939 roku w szpitalu św. Józefa przy ul. Hożej w Warszawie. Został pochowany w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu przy ul. Francuskiej w Katowicach [11].

techniczna, to nie uznawano za stosowne tworzenie uczelni polskiej na potrzeby kadry zarządzającej przemysłem, silnie zdominowanym przez Niemców. Również polscy inżynierowie górniczy, zabiegający wcześniej o utworzenie Akademii Górniczej w Krakowie nie czynili odpowiednich starań o utworzenie drugiej konkurencyjnej uczelni. Województwo śląskie, ze względu na istniejący stan kultury i oświaty, wykazywało szczególne zapotrzebowanie i aspiracje, co najmniej do posiadania politechniki i uniwersytetu, w celu utworzenia własnej, rodzimej inteligencji, zainteresowanej rozwojem własnego województwa.

Pierwsze inicjatywy Sejmu Śląskiego, dotyczące starań o politechnikę wystąpiły 20 listopada 1923 roku, gdy poseł Igor Sikora na posiedzeniu zgłosił wniosek w trybie nagłym o rozpoczęcie zabiegów utworzenia wyższej uczelni technicznej⁸⁷. 28 listopada 1923 roku na 67. posiedzeniu Sejmu Śląskiego rozpatrywano wniosek w tej sprawie. Komisja szkolna zajmująca się sprawą nie ustaliła lokalizacji przyszłej uczelni, natomiast rozważała ewentualną strukturę w postaci dwóch wydziałów: Wydziału Budowy Maszyn i Wydziału Chemicznego. Po dyskusji Sejm Śląski wezwał wojewodę, aby zwrócił się do rządu z prośbą o wstrzymanie decyzji odnośnie miejsca lokalizacji nowej politechniki w Polsce, aż do czasu przesłania przez wojewodę obszernego memoriału⁸⁸.

Dalsze losy wniosku posłów Sejmu Śląskiego nie są znane, prawdopodobnie nie podjęto żadnych dalszych kroków z powodu śmierci wojewody Tadeusza Konckiego. Zmiana na fotelu administratora województwa, które objął Mieczysław Bilski, również nie sprzyjała kontynuacji wcześniejszego projektu. Kolejnym udokumentowanym dowodem potwierdzającym starania o utworzenie politechniki było posiedzenie Sejmu Śląskiego w dniu 11 lutego 1925 roku, na którym uchwalono rezolucję wzywającą Radę Wojewódzką do przedłożenia Sejmowi Śląskiemu projektu ustawy o jednolitej organizacji szkolnictwa zawodowego w całym Województwie Śląskim. Na posiedzeniu w dniu 13 listopada 1925 roku Sejm Śląski ponownie wystosował rezolucję wzywającą Radę Wojewódzką do przedłożenia projektów ustaw szkolnych, wyznaczając, jako graniczną datę 1 kwietnia 1926 roku. Jednak mimo zobowiązania Rada Wojewódzka nie zrealizowała zaleceń. Na przeszkodzie stanęła różnorodność przepisów szkolnych,

---

⁸⁷ Z wypowiedzi ówczesnego premiera Wincentego Witosa wynikało, że Rząd Rzeczypospolitej godzi się na powstanie jeszcze jednej politechniki w Polsce, prawdopodobnie powstanie tam, gdzie będą najkorzystniejsze warunki.

⁸⁸ Sytuacja szkolnictwa wówczas nie wyglądała najlepiej, o czym świadczyć może treść memoriału Politechniki Warszawskiej z 1920 roku, w którym wyrażono niepokój o stan kadry naukowej i wyraźny brak kadry profesorskiej. Wiele katedr było nieobsadzonych z powodu braku samodzielnych pracowników nauki, z tego samego powodu wiele katedr w ogóle nie powstało. Podobnie wyglądała sytuacja w stosunku do niższego szczebla naukowego i sił pomocniczych na każdej uczelni.

stosowanych w województwie śląskim, które powstało przecież z ziem administrowanych wcześniej przez trzy różne państwa. Rok później na 135. posiedzeniu Sejmu Śląskiego po raz kolejny wezwano Radę Wojewódzką, by w jak najkrótszym czasie przygotowała projekt ustawy o ujednoczenia szkolnictwa zawodowego. Także ten apel nie został zrealizowany. Dopiero po dwóch latach, w 1928 roku opracowano zróżnicowane plany nauczania dwudziestu grup zawodowych. Zasadnicze zmiany w nauczania zawodowego wprowadzono dość późno, bo dopiero po wejściu w życie stosowanych ustaw Sejmu Śląskiego w dniu 30 sierpnia 1937 roku.

Przedstawione zdarzenia z okresu 1922–1926 dotyczące szkolnictwa powszechnego i średniego przedstawiają warunki, w jakich znaleźli się nieliczni zwolennicy wyższej szkoły technicznej w województwie. Obnażyły bezwład i nastawienie Śląskiej Rady Wojewódzkiej do niezbędnej stabilizacji prawno-organizacyjnej w szkolnictwie. Skomplikowany stan prawny szkolnictwa, niewykorzystanie przez władze możliwości statutowych autonomii, konieczność zaspokojenia pilnych potrzeb⁸⁹ były głównymi przyczynami, które nie sprzyjały rzeczowemu podjęciu spraw szkoły wyższej przez Sejm Śląski i Śląską Radę Wojewódzką.

Do końca lat dwudziestych, Śląsk nie tylko nie zaspokajał zapotrzebowania województwa na inteligencję z wyższym wykształceniem, ale nawet z wykształceniem średnim. Sytuacja kadrowa administracji polskiej stała się przyczyną wielu trudności przy przejmowaniu od Niemców urzędów, szkolnictwa powszechnego oraz zakładów przemysłowych.

Niektóre polskie środowiska przemysłowo-naukowe oraz władze Śląska, od początku powstania odbudowanego państwa polskiego, zdawały sobie sprawę z konieczności powstania śląskiej uczelni. W początkowych miesiącach 1927 roku władze województwa poważnie rozważały możliwość utworzenia uczelni technicznej, tym bardziej, że w akcję włączyło się wiele organizacji społecznych. Dobrą okazją do podjęcia kolejnych rozmów o uczelni były wizyty członków polskiego rządu – 25 stycznia 1927 roku na Śląsku przebywał wicepremier Kazimierz Bartel oraz minister przemysłu i handlu Eugeniusz Kwiatkowski⁹⁰ (rys. 3.2). Jednak ówczesne władze województwa rozmów nie podjęły.

---

⁸⁹ W tym czasie władze lokalne realizowały prace przygotowawcze związane ze scaleniem województwa z resztą ziem polskich.

⁹⁰ Eugeniusz Felicjan Kwiatkowski (ur. 30 grudnia 1888 roku w Krakowie, zm. 22 sierpnia 1974 roku w Krakowie) – w 1898 roku rozpoczął naukę w Gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie. Od 1902 roku uczęszczał do Gimnazjum oo. Jezuitów w Bąkowicach pod Chynowem gdzie zdał maturę. W latach 1907–1910, studiował na Wydziale Chemii Technicznej Politechniki Lwowskiej. Jednak w 1910 roku wyjechał na dalsze studia na uniwersytet do Monachium gdzie przebywał w latach 1910–1912. W 1913 roku powrócił do Lwowa, w którym odbył praktykę w Gazowni Miejskiej. W czasie I wojny światowej walczył w Legionie Wschodnim, następnie

Rys. 3.2. Eugeniusz Kwiatkowski w 1928 r. (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 3.2. Eugeniusz Kwiatkowski in 1928 (collection: National Digital Archives)

Dopiero w dniach 11–12 lutego 1927 roku przebywającemu na Śląsku ministrowi wyznań religijnych i oświecenia publicznego Gustawowi Dobruckiemu złożono memoriał w sprawie szkolnictwa i kształcenia zawodowego opracowany przez: Instytut Rzemieślniczo-Przemysłowy, Związek Obrony Kresów Zachodnich, Związek Polskich Nauczycieli Szkół Powszechnych oraz Związek Nauczycieli Szkół Wyższych.

Oddzielne działania czynił Związek Powstańców Śląskich, który na posiedzeniu 13 lutego 1927 roku złożył rezolucję dotyczącą utworzenia politechniki w Katowicach. Podobnie sytuacja wyglądała w czasie pobytu w Katowicach 27 lutego 1927 roku Ministra Spraw Zagranicznych Augusta Zaleskiego oraz ministra przemysłu i handlu Eugeniusza Kwiatkowskiego. Przeszkodą w podjęciu rozmów w sprawie politechniki

---

w Legionach Polskich oraz zajmował się pracą konspiracyjną w Polskiej Organizacji Wojskowej. W okresie wojny polsko-bolszewickiej pracował w sekcji chemicznej Głównego Urzędu Zaopatrzenia Armii przy Ministerstwie Spraw Wojskowych. W 1921 roku wystąpił z wojska w stopniu porucznika. Następnie, jako docent, wykładał chemię węgla kamiennego i gazu na Politechnice Warszawskiej. Jako inżynier chemik, podjął w 1921 pracę na stanowisku dyrektora technicznego w Państwowej Fabryce Związków Azotowych w Chorzowie, której dyrektorem naczelnym zakładu był wówczas Ignacy Mościcki. W ciągu czterech lat doprowadził do rozkwitu fabryki, uprzednio pozbawionej przez Niemców dokumentacji i personelu technicznego. W latach 1924–1926 był prezesem Polskiego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Województwa Śląskiego. Po przewrocie majowym (1926 rok) został zrekomendowany przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego na stanowisko ministra przemysłu i handlu w drugim rządzie Kazimierza Bartla. Stanowisko piastował w latach 1926–1930. Po 1930, kiedy nowy premier Walery Sławek nie zaproponował mu miejsca w rządzie, aż do 1935 roku pozostawał na marginesie życia politycznego. W 1931 roku zrezygnował z mandatu poselskiego w Sejmie Śląskim (który objął rok wcześniej z ramienia BBWR). W latach 1931–1935 był dyrektorem Państwowych Fabryk Związków Azotowych w Chorzowie i Mościcach. Od października 1935 do 30 września 1939 roku pełnił funkcję wicepremiera i ministra skarbu w rządach: Mariana Zyndram-Kościałkowskiego i Felicjana Sławoja Składkowskiego. Stał się szeroko znany, jako autor koncepcji rozwoju handlu morskiego i budownictwa portu w Gdyni. W dniu 17 września 1939 roku wraz z rządem opuścił Polskę i był internowany w Rumunii, aż do 1945 roku. Premier Władysław Sikorski odrzucił jego prośbę o przyjęcie w skład armii polskiej we Francji, motywując to jego osobistą odpowiedzialnością za klęskę 1939 roku, jako członka władz przedwrześniowych. Po wojnie, 8 lipca 1945 roku powrócił do kraju i w latach 1945–1948 był Delegatem Rządu dla Spraw Wybrzeża. Utrzymywał poprawne stosunki z głównymi ówczesnymi politycznymi decydentami. W latach 1947–1952 był posłem na Sejm Ustawodawczy. Krytykował między innymi zniesienie święta Konstytucji 3 Maja oraz późniejsze odebranie immunitetu poselskiego aresztowanemu Gomułce. W 1948 roku został odsunięty od działalności publicznej i przeniesiony na przymusową emeryturę z administracyjnym zakazem pobytu na Wybrzeżu i w Warszawie. Po 1956 roku wrócił do aktywności i zajął się głównie pracą naukową z dziedziny chemii, ekonomii i historii [19].

mogła być niechęć ministra Augusta Zaleskiego do wojewody Michała Grażyńskiego, którego polityka mniejszościowa Związku Powstańców Śląskach na Śląsku, sprawiała wiele kłopotów w realizowanej polityce zagranicznej rządu sanacyjnego.

3.2. Starania o politechnikę w latach 1928–1930

Jesienią 1927 roku z inicjatywy wojewody Michała Grażyńskiego powstał komitet organizacyjny mający zająć się erygowaniem politechniki na Śląsku. Z notatki zamieszczonej w „Polsce Zachodniej” z dnia 19 kwietnia 1928 roku wynika, że dzięki staraniom wojewody, w zasadzie uzyskano zgodę władz centralnych na założenie politechniki w Katowicach. Budynek uczelni miał zostać wybudowany kosztem środków własnych województwa śląskiego, a bieżące koszty utrzymania uczelni miał ponosić rząd centralny. W tym czasie premierem rządu był Józef Piłsudski i istniała wstępna zgoda na podjęcie organizacji politechniki na Górnym Śląsku. Prawdopodobnie ówczesny wicepremier Kazimierza Bartel także odnosił się do tego pomysłu pozytywnie. Potwierdzenie ogólnej pozytywnej oceny sytuacji znaleźć można w wypowiedziach naczelnika Wydziału Robót Publicznych inż. H. Zawadowskiego (następcą był Stefan Kaufman), który twierdził, że najważniejszym zamierzeniem budowlanym władz województwa w zakresie szkolnictwa, obok budowy Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych, była budowa politechniki w Katowicach. Jeszcze w 1928 roku planowano wykonać stosowny projekt inwestycji i przeprowadzić konkurs architektoniczny. Roboty budowlane planowano na 1929 rok. W zamierzeniu politechnika miała posiadać cztery wydziały: chemiczny, mechaniczny, hutniczy i elektrotechniczny. Budowę uczelni planowano rozłożyć na 4–5 lat, zakładając uruchomienie zajęć jesienią 1931 roku.

W dniu 1 sierpnia 1928 roku wojewoda śląski przedstawił w Sejmie Śląskim założenia programu inwestycyjnego bazującego na pożyczce amerykańskiej⁹¹ (rys. 3.3). Na budowę wyższej szkoły technicznej w Katowicach przeznaczono największą kwotę (oprócz tego planowano stworzyć szkoły średnie w Mikołowie i Lublińcu oraz szkołę przeznaczoną dla głuchoniemych i niewidomych).

---

⁹¹ W dniu 2 czerwca 1928 roku Województwo Śląskie podpisało umowę na pożyczkę amerykańską w wysokości 100 mln zł. Delegatem Śląskiej Rady Wojewódzkiej przy rokowaniach pożyczkowych był poseł na Sejm Śląski Stanisław Janicki (1884–1942), śląski pisarz i publicysta, działacz narodowy w okresie plebiscytów i powstań śląskich na terenie Tarnowskich Gór, radny Rady Miejskiej Tarnowskich Gór, tarnogórski przedsiębiorca, poseł na Sejm Śląski, członek Śląskiej Rady Wojewódzkiej, czołowy polityk w Chrześcijańskiej Demokracji Wojciecha Korfantego, stracony przez hitlerowców na gilotynie za działalność konspiracyjną.

**Bank Handlowy
w Warszawie S. A.**

na podstawie zezwolenia Ministerstwa Skarbu przyjmuje od dnia 11 czerwca r. b. do dnia 14 czerwca włącznie zapisy na publiczną subskrypcję na obligacje

7% trzydziestoletniej zagranicznej amortyzacyjnej złotej pożyczki Województwa Śląskiego 1928 r. do wysokości dolarów 250.000.—

Ogólna suma pożyczki dolarów 11 200 000.—

Obligacje 7% wyrażone w dolarach St. Zj. Am. Pólnoc. w odcinkach po dol. 1000.—, dol. 500 i dol. 100.

Kupony płatne 1 czerwca i 1 grudnia w złotej walucie St. Zj. Am. Póln.

Okres umorzenia 30-letni. Obligacje umarzone będą w terminach półrocznych w drodze losowań. Obligacje podlegają również wykupowi w każdym terminie płatności procentów w całości lub częściowo po kursie 104% do dnia 1 czerwca 1931 r. po 103% do dnia 1 czerwca 1934 r., po 102% do dnia 1 czerwca 1937 r. i po 101% po tym terminie.

Obligacje i kupony Województwo Śląskie zabezpiecza swymi wpływami z podatku przemysłowego.

Cena emisyjna obligacji 89 1/4% wartości nominalnej plus wartość kuponu od dnia 1 czerwca do dnia 18 czerwca płatne w kablucie na New York z czego subskrypcji 50%, reszta płatna w dniu 18 czerwca r. b.

Po zamknięciu subskrypcji w razie, gdyby ogólnie subskrybowana suma przekroczyła nom. wartość dolarów 250 000.—, Bankowi Handlowemu w Warszawie S. A. przysługiwać będzie prawo dokonania repartycji subskrybowanych sum za zwrotem subskrybentom nadpłaconych kwot.

Na subskrybowane sumy Bank Handlowy w Warszawie S. A. wydawać będzie od dnia 18 b. m., po dokonaniu ewentualnej repartycji, własne zaświadczenia, które, po wydrukowaniu i nadesłaniu z Ameryki oryginalnych obligacji, będą wymieniane na te obligacje wartości nom. po dolarów 1000.—, dolarów 500.— i dolarów 100.—

Zapisy przyjmuje:

Bank Handlowy w Warszawie S. A.
Oddział w Katowicach
Katowice, ulica Jana 5.

Rys. 3.3. Anons prasowy informujący o zapisach na zakup obligacji pożyczki amerykańskiej
Fig. 3.3. Press announcement informing about subscriptions for the purchase of American loan bonds

Zgodnie z przyjętym tokiem prac, zlecono opracowanie struktury i założeń programowych projektowanej uczelni, które na prośbę wojewody śląskiego opracował prof. Ludwik Szperl⁹² (rys. 3.4), wtedy profesor Politechniki Warszawskiej. Według

⁹² Ludwik Alojzy Szperl (ur. 21 czerwca 1879 roku w Kielcach, zm. 29 kwietnia 1944 roku w Warszawie) – w 1897 roku ukończył kieleckie gimnazjum klasyczne i rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. W 1901 roku uzyskał stopień kandydata nauk przyrodniczych. Od 1 września 1901 roku pracował, jako asystent w Katedrze Chemii Organicznej. W 1904 roku rozpoczął studia uzupełniające w Związkowej Wyższej Szkole Technicznej w Zurychu. W 1911 uzyskał stopień magistra chemii. W latach 1909–1912 na Uniwersytecie Warszawskim kierował kursem demonstracyjnym chemii organicznej. W latach 1903–1915, prowadził zajęcia z chemii fizycznej. W latach 1906–1909 na Wyższych Kursach Handlowych im. Augusta Zielińskiego prowadził zajęcia z chemii organicznej, a w latach 1909–1917 na Kursach Przemysłowo-Rolniczych Wyższej Szkoły Rolniczej. Na Uniwersytecie Warszawskim prowadził wykłady na dwóch wydziałach: Lekarskim i Matematyczno-Przyrodniczym. Z Politechniką Warszawską związał się w 1915 roku, wykładał chemię ogólną, wszedł również do Senatu Uczelni, gdzie w latach 1916–1918 sprawował funkcję sekretarza. W latach 1917–1919, 1920/21, 1925/26 był dziekanem Wydziału Chemii i prodziekanem w latach 1919/20. W 1919 roku uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego, jak również został kierownikiem Katedry Chemii Ogólnej. W 1920 roku został profesorem zwyczajnym, a w 1926 został Dziekanem Katedry Chemii Organicznej. W czasie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku, jako ochotnik został przydzielony w stopniu szeregowca do Wojsk Łączności Kompanii Inżynieryjno-Szkolnej Centralnych Składow Telegraficzno-Telegraficznych w Warszawie. W roku akademickim 1926/27 po raz pierwszy został wybrany na rektora Politechniki Warszawskiej. Druga kadencja przypadła na rok akademicki 1927/28. Ludwik Szperl na Politechnice

jego planów politechnika w Katowicach miała mieć wydział mechaniczny, chemiczny i elektromechaniczny. Skład kadry obejmował 17 profesorów zwyczajnych, 11 nadzwyczajnych i 16 docentów. Projekt miał nie naruszać interesów krakowskiej Akademii Górniczej, a jednocześnie pozwalał na kompleksowe przygotowanie kadr technicznej województwa śląskiego, a przede wszystkim pozwalał młodzieży na dostęp do studiów. Profesor Szperl uzasadniał lokalizację uczelni w Katowicach, w środowisku przesyconym pracą, ruchem przemysłowym, korzystną interakcją nauki z istniejącym przemysłem.

Rys. 3.4. Profesor Ludwik Szperl (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)
Fig. 3.4. Professor Ludwik Szperl (collection: National Digital Archives)

Po kolejnej zmianie rządu w dniu 28 czerwca 1928 roku premierem po raz czwarty został prof. Kazimierz Bartel, którego nominacja zaważyła na dalszym przebiegu prac przygotowawczych, związanych z powstaniem politechniki w Katowicach. Nie jest znana dokładna data sprzeciwu premiera wobec projektu powstania uczelni, można jednak wnioskować, że decyzja została podjęta między wrześniem 1928 roku, a marcem 1929 roku.

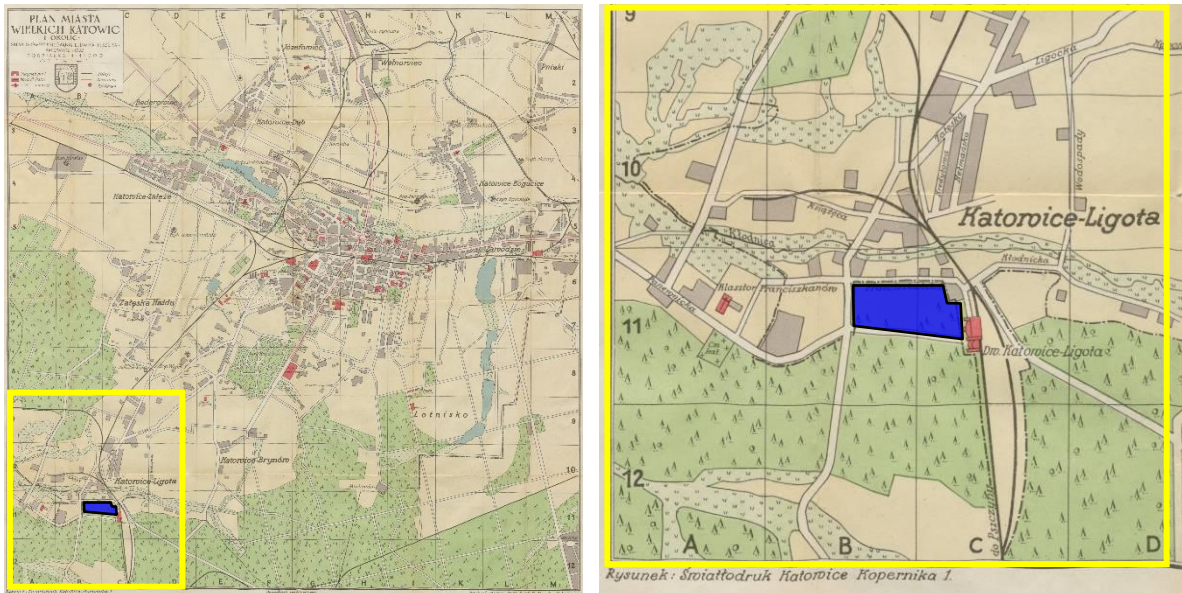
Początek 1929 roku nie rozpoczął się pomyślnie w pracach I Sejmu Śląskiego, który rozwiązano 12 lutego, w atmosferze walki politycznej stronnictw politycznych i burzliwych dyskusji nad budżetem. W tym czasie również Wojciech Korfanty zajął negatywną postawę odnośnie utworzenia politechniki, jednak trudno stwierdzić, czy wynikało to z pobudek politycznych czy z troski o stan budżetu. Po upadku rządu Kazimierza Bartla, 13 kwietnia 1929 roku, zastąpionego rządem Kazimierza

---

Warszawskiej prowadził wykłady i organizował wakacyjne kursy chemii dla nauczycieli szkół średnich. Wykładał chemię organiczną w Wolnej Wszechnicy Polskiej, chemię na Uniwersytecie Warszawskim w Państwowym Instytucie Stomatologicznym w Warszawie. W czasie okupacji w Państwowej Szkole Chemiczno-Ceramicznej prowadził wykłady zarówno z chemii, jak i chemii organicznej [55].

Świtalskiego, zwolennicy politechniki w województwie śląskim zaktywizowali swoje działania i zabiegali o zgodę władz centralnych nad kontynuacją prac związanych z utworzeniem politechniki. Uważa się, że w tym czasie oprócz szkoły technicznej istniała idea powstania jeszcze / lub akademii handlowej.

Przy okazji wizytacji budowy Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych, 5 maja 1929 roku przy ul. Z. Krasieńskiego, prezydent prof. Ignacy Mościcki podniósł kwestię założenia w Katowicach politechniki. Zaprosił wówczas do Warszawy wojewodę Grażyńskiego. Podczas wizyty w Warszawie wręczono prezydentowi memoriał w sprawie stosunków politycznych na terenie województwa śląskiego. W memoriale, oprócz podstawowych potrzeb narodowych, wymieniono wśród najważniejszych także utworzenie politechniki, jako centralnej instytucji naukowej na Śląsku. Niewykluczone, że rozmowy Grażyńskiego z Prezydentem w Warszawie umożliwiły organizatorom politechniki podjęcie kolejnych kroków inwestycyjnych. W sierpniu 1929 roku polecono urzędowi budowlanemu wyszukać parcelę, w obrębie Katowic pod budowę politechniki. Śląski Urząd Wojewódzki oświadczył, że przystąpi do budowy gmachu Uczelni pod warunkiem, że władze Katowic przeکاżą odpowiednią parcelę. Rada Miasta Katowic uchwaliła odstąpienie potrzebnego na ten cel terenu w Ligocie i powierzchni 170 tys. m kw. (rys. 3.5) po cenie kosztów własnych. Z późniejszych publikacji prasowych wynikało, że na parceli pod politechnikę zaplanowano także szpital miejski. Inwestycja w Ligocie miała łączyć budowę szpitala z budową politechniki i akademików. O sposobie zagospodarowania terenu i architekturze powstałych obiektów miał rozstrzygnąć konkurs. Już 9 września 1929 roku w magistracie Katowic odbyło się posiedzenie Sądu Konkursowego w sprawie projektu zagospodarowania terenu pod budowę politechniki i szpitala miejskiego. Ogółem nadesłano 20 prac, z których sąd wybrał cztery wyróżnione nagrodami. Pierwszą nagrodę przyznano pracy Janiny i Jerzego Poznańskich oraz Władysława Szwarzenberga-Czernego z Warszawy. Projekt gmachu politechniki katowickiej opracował natomiast profesor Politechniki Warszawskiej T. Tołwiński.

Rys. 3.5. Lokalizacja parceli pod politechnikę i szpital miejski w Katowicach Ligocie (1929 rok)⁹³
 Fig. 3.5. Location of the plot for the polytechnic and city hospital in Katowice Ligota (1929)⁹³

Przerywany i wznawiany ciąg prac przygotowawczych, związanych z kreowaniem politechniki, miał swoje podłoże. Członek komitetu organizacyjnego Ludwik Rogowicz, jako głównego przeciwnika tego projektu wymieniał prof. Kazimierza Bartla, który w tym okresie zajmował stanowisko premiera lub wicepremiera. Przeciwni projektowi byli też przedstawiciele Akademii Górniczej w Krakowie. Mimo deklaracji, że Skarb Śląski poniesie koszty inwestycji, w dalszym ciągu utrzymywały się sprzeciwy środowiska krakowskiego i lwowskiego. Dyskusja nad utworzeniem politechniki, przeniosła się z zacisza gabinetów na szczebel publiczny, nabierając w oczach obserwatorów i zainteresowanych charakteru walki konkurencyjnej Katowic z Krakowem. Oczywiście takie twierdzenia nie były uzasadnione, gdyż w żaden sposób Katowice nie mogły dorównać Krakowowi w zasobach zbiorów naukowych i artystycznych oraz całości życia intelektualnego. Dostrzeżono jednak i stwierdzono, że zdania były podzielone w kwestii możliwości realizacji projektu uczelni wyższej i większej ogólnonarodowej korzyści istnienia Politechniki w Krakowie lub na Śląsku. Jak się później okazało dyskusje z udziałem przedstawicieli środowisk śląskich, krakowskich, lwowskich i w mniejszym stopniu warszawskich nie wykazały pełnej jedności odnośnie usytuowania politechniki w Krakowie, przy istniejącym dalej sprzeciwie w stosunku do śląskiego projektu.

Przeciwnik powołania trzeciej politechniki prof. Bartel uważał, że rząd akceptujący założenie w najbliższych latach nowej politechniki postąpiłby nierozważnie. Pałącą

⁹³ Wykorzystano mapę Katowic zamieszczoną na portalu http://maps.mapywig.org/m/City_plans/Górnośląski_Okręg_Przemysłowy

potrzebą było uporządkowanie istniejących uczelni, zaledwie wegetujących, a dopiero później zaangażowanie funduszy państwowych w nowe ośrodki. Z drugiej strony wskazywał, że gdyby nawet znalazły się fundusze na wybudowanie gmachów nowej politechniki poza budżetem państwa, to taka uczelnia i tak nie będzie wyższym zakładem naukowym w faktycznym tego słowa znaczeniu, z powodu braku wysoko kwalifikowanych sił naukowych do objęcia katedr⁹⁴. Profesorowi K. Bartłowi wtórowali także inni lwowscy naukowcy. W głosie sprzeciwu wobec politechniki na Śląsku prof. K. Zipser powoływał się na nasycenie rynku inżynierskiego, niedostateczne wyposażenie politechnik oraz brak kadry profesorskiej. Przedstawiciel Akademii Górniczej prof. Jan Krauze nie podzielał jednak opinii o nadmiarze inżynierów, wręcz przeciwnie, informował o koncepcji rozszerzenia Akademii Górniczej o wydział elektromechaniczny. Przeciwny trzeciej politechnice był również Bolesław Rutkowski z Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, a także Stefan Czarnocki ze Stowarzyszenia Inżynierów Górniczych i Hutniczych. Oprócz głosów przeciwnych istniały także głosy przychylne, między innymi z Politechniki Lwowskiej prof. E.T. Geislera i prof. S. Łukaszewicza. Prof. Geisler do istotnych przeszkód zaliczył brak rezerw w istniejącej kadrze profesorskiej (Politechnika Lwowska miała w tym czasie nieobsadzonych 14. katedr). Obawiał się upadku Politechniki Lwowskiej w razie założenia nowej uczelni w Katowicach. Jednak traktując sprawę w kategoriach ogólnonarodowych, a szczególnie występującego zapotrzebowania na inżynierów, popierał założenie politechniki w Katowicach. Podkreślił, że każdemu miastu kresowemu (a do takich wtedy należały Katowice) wyższa uczelnia wyjdzie na korzyść (Lwów został uratowany przez młodzież akademicką, która później odgrywała istotną rolę społeczną w mieście). Z kolei prof. Łukaszewicz uzasadniał istnienie politechniki w Katowicach naturalnymi prawami rozwoju społeczności.

Głosy sprzeciwu środowiska krakowskiego w stosunku do projektu politechniki w Katowicach, wpisywały się w prowadzoną od 1927 roku kampanię, zmierzającą do ustanowienia ośrodka krakowskiego kulturalnym i gospodarczym centrum Polski południowo-zachodniej. Najczęściej podnoszonym argumentem przeciwko umieszczeniu politechniki w Katowicach, było eksponowanie szczególnych predyspozycji wielkich ośrodków kulturalno-naukowych do funkcjonowania i prawidłowego rozwoju wyższej uczelni, którymi Katowice nie dysponowały. Oprócz tego środowisko krakowskie eksponowało obawy nawiązujące do wcześniejszego

---

⁹⁴ Echa dyskusji o trzeciej politechnice „Polonia” nr 1823 z dnia 1 listopada 1929 roku.

pomysłu przeniesienia Akademii Górniczej do Katowic i było niechętnie stworzeniu, pod boki Akademii Górniczej, konkurencyjnej uczelni na Śląsku.

Istniejący w tym czasie stan negacji projektowanego przedsięwzięcia przez dwa największe ośrodki akademickie oraz władze rządowe, spowodował poszukiwanie przez organizatorów głosów poparcia w innych ośrodkach społecznych i opiniotwórczych na Śląsku. W 1930 roku, gdy prof. K. Bartel definitywnie odszedł z rządu i rozpoczął się światowy kryzys gospodarczy, nie było już więcej podstaw i środków do realizacji tego przedsięwzięcia. Wtedy oddalono projekt ze względu na trudności finansowe kraju.

3.3. Starania o politechnikę w latach 1931–1939

Rozbrzmiewające w wielu środowiskach województwa głosy o pomnożeniu rodzimej inteligencji, nie przekonały przeciwników politechniki do zmiany opinii. Jeszcze w 1930 roku prasa apelowała, żeby nie dopuścić do sytuacji, w której nadal znikomy procent młodzieży uzyskiwał wyższe wykształcenie, a także, aby zarządzanie województwem powierzać wykształconym ludziom pochodzącym z innych regionów kraju. Po wielokrotnych zabiegach i staraniach, w końcu nieskutecznych, dotyczących utworzenia politechniki, przedmiotem dyskusji i starań środowisk intelektualnych oraz przemysłowych województwa śląskiego stało się utworzenie wyższej uczelni ekonomicznej. Jednak skoro cztery istniejące niepaństwowe uczelnie tego rodzaju w Polsce⁹⁵ spełniały krajowe potrzeby i skoro brakowało sił profesorskich, to należało również ten problem odrzucić. W ten sposób pojawił się nowy pomysł, żeby stworzyć uczelnię nowego typu, mogącą zabezpieczyć potrzeby nie tylko Górnego Śląska, ale także całego kraju. Szkoła miała mieć charakter zbliżony do brukselskiej *École de Commerce Solvay*⁹⁶, kształcąca ekonomistów-handlowców – obecnie menadżerów. Ze względu na techniczno-handlowy charakter, szkoła mogłaby kształcić specjalistów do zarządzania różnymi gałęziami gospodarki i w przyszłości mogłaby stanowić załóżek przyszłej politechniki.

⁹⁵ W czasach II Rzeczypospolitej istniały następujące uczelnie o charakterze ekonomicznym: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie (1906 rok), Akademia Handlu Zagranicznego we Lwowie (1922 rok) pierwotnie: Wyższa Szkoła Handlu Zagranicznego, Akademia Handlowa w Krakowie (1925 rok), pierwotnie: Wyższe Studium Handlowe w Krakowie, Akademia Handlowa w Poznaniu (1926 rok), pierwotnie: Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu).

⁹⁶ Szkoła Ekonomii i Zarządzania – francuskojęzyczna prywatna uczelnia badawcza z siedzibą w Brukseli w Belgii. Utworzona w 1903 roku dzięki darowiźnie od Ernesta Solvaya.

Z prac Sejmu Śląskiego w roku 1930 wynikało, że do „projektu politechnika” częściej wracano w wystąpieniach prasowych niż w kontynuacji konkretnych zabiegów organizacyjnych. W 1931 roku w czasie starań związanych z utworzeniem szkoły ekonomicznej, skazane na porażkę były również pomysły związane z utworzeniem Politechniki ze względu na sytuację gospodarczą kraju i stanowisko władz centralnych. W 1935 roku powrócono do projektu utworzenia politechniki, ale wysiłki zwolenników ponownie zakończyły się fiaskiem, niemal natychmiast zainicjowano projekt uczelni ekonomiczno-handlowej, po pojawieniu się oznak stabilizacji gospodarczej.

W związku z przewidywanymi następstwami wygaśnięcia Konwencji Genewskiej (w 1937 roku), regulującej stosunki polsko-niemieckie, władze państwowe dążyły do wykupu wielu zakładów przemysłowych z rąk niemieckich. Właśnie wtedy uwypukliły się braki w zasobach kadrowych, przygotowanych do przejęcia stanowisk kierowniczych z rąk niemieckich. Aby uniknąć zjawiska przejmowania zakładów przez osoby niekompetentne noszono się z zamiarem utworzenia szkoły wyższej zawodowej o profilu ekonomiczno-prawnym. Powstał Tymczasowy Komitet Organizacyjny, który realizował starania w mocno zmienionym składzie osobowym do zespołu z 1931 roku. 3 grudnia 1936 roku Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wojciech Alojzy Świętosławski stosowanym pismem uznał powstanie Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych, którego otwarcie nastąpiło 11 stycznia 1937 roku. Siedzibą szkoły był gmach Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych przy ul. Z. Krasieńskiego 3. Studium miało charakter uczelni wyższej w myśl ustawy z 22 lutego 1937 roku (o prywatnych szkołach wyższych). Właścicielem Studium było stowarzyszenie powołane do życia z inicjatywy Urzędu Województwa Śląskiego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami oświatowymi, Studium podlegało bezpośredniemu nadzorowi ze strony Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Po rocznej działalności oprócz Wydziału Organizacji Przemysłu został utworzony Wydział Administracji Publicznej. Kierownikiem Wydziału Przemysłowego w roku akademickim 1938/39 został prof. Władysław Kuczewski (późniejszy kierownik-organizator, a następnie pierwszy rektor Politechniki Śląskiej).

Od publicznego poruszenia sprawy politechniki, w przemówieniu podczas uroczystego poświęcenia Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych 21 października 1933 roku aż do 1938 roku, wojewoda Grażyński nie nawiązywał w swoich przemówieniach do projektu politechniki, którego był inicjatorem w 1928 roku. Publiczne przyznanie się do niepowodzenia projektu politechniki w Katowicach przez wojewodę Grażyńskiego nastąpiło 18 stycznia 1938 roku, podczas wystąpienia budżetowego wygłoszonego w Sejmie Śląskim. Grażyński wspominał o sukcesie w kreowaniu placówek naukowych

i kulturalnych oraz jednego wyjątku, którym zapewne była politechnika. W wystąpieniu podtrzymywał nadzieję na utworzenie uczelni technicznej, w związku z rozbudową przemysłu i koniecznością zatrudnienia wielu inżynierów różnych specjalności. Konstatował, że projekt uczelni na Górnym Śląsku nie powinien zostać zapomniany, ale odłożony do realizacji w bliżej nieokreślonej przyszłości.

W roku 1938 o utworzenie trzeciej politechniki starały się oprócz Górnego Śląska także: Poznań, Kraków, Łódź i Toruń. Najsilniejsze starania wykazywał Poznań, który złożył plan u ministra Eugeniusza Kwiatkowskiego już w 1937 roku. Jednak Poznań z posiadanymi kilkoma uczelniami akademickimi i rolniczym profilem województwa miał zdecydowanie mniejsze predyspozycje do posiadania politechniki.

Sejm Śląski IV kadencji powrócił do pomysłu powstania politechniki tylko raz 23 marca 1938 roku. Jednak na kolejnych posiedzeniach temat nie wszedł do agendy obrad, nie zgłaszano też kolejnych wniosków w 1938 roku.

Nawet 1939 rok nie wstrzymał dalszych dyskusji w środowisku inteligencji śląskiej. W dniu 7 stycznia 1939 roku przedstawiciele Związków Akademików Górnoślązaków, Związków Akademickich Ślązaków w Polsce oraz zarząd Centralnego Związku Ślązaków – Studentów i Absolwentów Szkół powzięli rezolucję, w której domagali się utworzenia w Katowicach politechniki i akademii medycznej, jako załączka przyszłego uniwersytetu.

W porównaniu do mowy budżetowej z 18 stycznia 1938 roku, wojewoda Grażyński w wystąpieniu 23 stycznia 1939 roku podał jeszcze mniej konkretów odnośnie projektu politechniki. Tylko w jednym zdaniu dość enigmatycznie wspomniał o uczelni. 28 marca 1939 roku na posiedzeniu Sejmu Śląskiego poseł sprawozdawca poinformował, że interwencyjny wyjazd posłów do ministra Kwiatkowskiego w sprawie utworzenia politechniki dojdzie do skutku w kwietniu 1939 roku. Znajdujący się w ogniu publicznej krytyki wojewoda Grażyński, tracący poparcie w sferach rządowych uchylał się od oficjalnych kroków w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Poruszenie sprawy uczelni w oficjalnych rozmowach z wicepremierem Kwiatkowskim sygnalizował poseł Henryk Rechowicz. Być może rozmowy miały miejsce w kwietniu 1939 roku. Jednak w ciągu kolejnych miesięcy tego roku problematyka powstania uczelni przewijała się jedynie w działalności stowarzyszeń naukowo-technicznych na Górnym Śląsku. Z prac rady Polskiego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Województwa Śląskiego z dnia 26 maja 1939 roku wynika, że dyskutowano nad zmianami w programie politechniki i postanowiono zwołać zebranie wszystkich zainteresowanych.

W czerwcu 1939 roku pracowano nad programem politechniki w Bielsku. Na kolejnym spotkaniu Rady Stowarzyszenia w dniu 23 czerwca 1939 roku zdecydowano w odniesieniu do wcześniejszych kwestii o odłożeniu wszystkich spraw do jesieni 1939 roku. Wybuch II wojny światowej wykluczył wszelkie podjęte wcześniej ustalenia.

4. POWSTANIE POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ W 1945 ROKU

4.1. Wydarzenia do 24 maja 1945 roku

Po przemianowaniu PKWN w Rząd Tymczasowy z premierem Edwardem Osóbką-Morawskim⁹⁷ na czele, 1 stycznia 1945 roku, resort Stanisława Skrzyszewskiego⁹⁸

---

⁹⁷ Edward Osóbka-Morawski (ur. 5 października 1909 roku w Bliżyniu, zm. 9 stycznia 1997 roku w Warszawie) – w latach 1918–1923 uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Bliżyniu, a następnie podjął pracę przy budowie fabryki amunicji w Skarżysku-Kamiennej. W 1925 roku objął posadę praktykanta gminnego. W 1928 przeniósł się do Końskich i podjął pracę w urzędzie gminy w Duraczowie; wówczas też wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej i Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych. W 1934 roku za uprawianie agitacji przed wyborami samorządowymi został, na mocy decyzji wojewody kieleckiego, pozbawiony pracy. W czasie II wojny światowej aktywnie działał w strukturach PPS. W dniu 31 grudnia 1943 roku wziął udział w spotkaniu założycielskim Krajowej Rady Narodowej, zostając jej wiceprzewodniczącym. Dnia 16 marca 1944 roku przewodniczył, wspólnie z Marianem Spychalskim, delegacji Krajowej Rady Narodowej, jaka wyruszyła przez linię frontu do Moskwy w celu nawiązania kontaktów z komunistami polskimi przebywającymi w ZSRR. Komisja 22 maja 1944 roku została przyjęta przez Józefa Stalina, który uznał KRN za przedstawicielstwo narodu polskiego. Został przewodniczącym Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, premierem Rządu Tymczasowego i Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, które pełnił w latach 1944–1947. W 1944 roku był kierownikiem resortu rolnictwa i reform rolnych PKWN, a w latach 1944–1945 pełnił funkcję kierownika resortu spraw zagranicznych PKWN i ministra spraw zagranicznych Rządu Tymczasowego. Był wiceprzewodniczącym i zastępcą prezydenta Krajowej Rady Narodowej. W latach 1947–1949 pełnił obowiązki ministra administracji publicznej [49].

⁹⁸ Stanisław Skrzyszewski (ur. 27 kwietnia 1901 roku w Nowym Sączu, zm. 20 grudnia 1978 roku w Warszawie) – uczył się początkowo w gimnazjum w Nowym Sączu, klasę III ukończył na kursach gimnazjalnych w Pradze, po czym ponownie uczęszczał do nowosądeckiego gimnazjum, gdzie w 1920 zdał maturę. Od 1916 roku należał do tajnych kółek socjalistycznych. W roku szkolnym 1920/1921 uczył w szkole wiejskiej w Rzecznowie. W latach 1921–1925 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uzyskał tytuł doktora filozofii. Podczas studiów od 1921 roku należał do kół młodzieży komunistycznej. Od 1922 roku był członkiem Związku Młodzieży Komunistycznej (późniejszego Komunistycznego Związku Młodzieży Polski), od 1924 roku był członkiem Komunistycznej Partii Polski. Po odmowie przyjęcia do pracy na uczelni, wyjechał do Francji, gdzie w latach 1925–1926 studiował filozofię i metodologię ogólną na Sorbonie. W latach 1926–1928 był nauczycielem w gimnazjum w Dębicy, gdzie założył pierwszą komórkę KPP. W latach 1932–1933 przez 5 miesięcy pracował w szkole w Sromowcach nad Dunajcem. Został aresztowany 20 kwietnia 1932 roku i był przez 5 tygodni więziony w Krakowie. Od końca 1934 roku był kontraktowym wykładowcą pedagogiki i dydaktyki w Państwowym Pedagogium w Krakowie. Jednocześnie działał w komunistycznej frakcji Związku Nauczycielstwa Polskiego. Od 1937 roku prowadził raz w tygodniu zajęcia w Instytucie Pedagogicznym w Katowicach. W latach 1938–1939 był asystentem wolontariuszem przy katedrze pedagogiki UJ. Po wybuchu II wojny światowej, 3 września 1939 roku opuścił Kraków, a po agresji ZSRR na Polskę pozostał we Lwowie na terenie okupacji sowieckiej. Od listopada 1939 roku do stycznia 1940 roku był wykładowcą w Instytucie Pedagogicznym we Lwowie, później pracownikiem naukowym Instytutu Doskonalenia Nauczycieli we Lwowie. Po rozpoczęciu wojny niemiecko-radzieckiej ewakuował się w głąb ZSRR. Od 28 lipca 1941 roku do 22 maja 1943 roku był nauczycielem w szkole średniej w Marg'ilonie w Uzbekistanie. W dniach 8–9 czerwca 1943 roku, wziął udział w zjeździe Związku Patriotów Polskich w Moskwie. Od 1944 roku był członkiem Polskiej Partii Robotniczej, a w latach 1945–1948 był członkiem Komitetu Centralnego PPR. W 1944 roku był kierownikiem Resortu Oświaty w Polskim Komitecie

(rys. 4.1a) z wiceministrem Władysławem Bieńkowskim⁹⁹ (rys. 4.1b) przekształcił się w Ministerstwo Oświaty. Jako podstawę organizacji Ministerstwa Oświat przyjęto statut przedwojennego Ministerstwa Oświecenia Publicznego i Wyznań Religijnych z 2 lipca 1936 roku. Szkolnictwem wyższym w Departamencie Szkół Wyższych zajmował się Henryk Raabe¹⁰⁰ (rys. 4.2a) z PPS powołany na profesora 24 października 1944 roku wraz z nominacją na rektora nowej uczelni w Lublinie Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Po przeniesieniu Ministerstwa Oświaty z Lublina do Warszawy w lutym 1945 roku prof. Raabego zastąpił prof. Stanisław Arnold¹⁰¹ (rys. 4.2b).

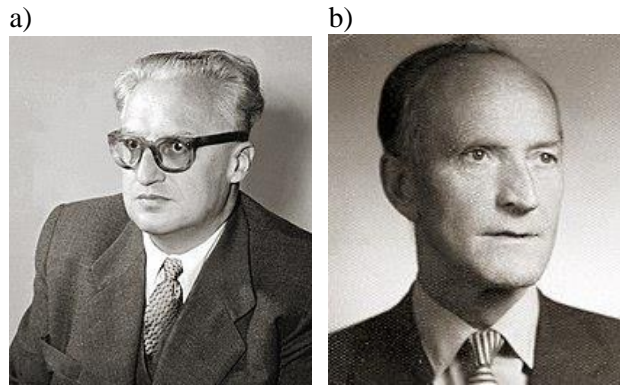

Wyzwolenia Narodowego. W latach 1944–1945 był ministrem oświaty. W latach 1945–1947 pełnił obowiązki ambasadora RP we Francji. W latach 1947–1950 został ponownie ministrem oświaty. Od 1948 roku był członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, a w latach 1948–1959 był członkiem jej Komitetu Centralnego (potem, w latach 1959–1968, członek Centralnej Komisji Rewizyjnej PZPR). W latach 1950–1951 był podsekretarzem stanu w randze wiceministra w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, w latach 1951–1956 był ministrem spraw zagranicznych. W latach 1956–1957 był sekretarzem Rady Państwa. W latach 1957–1969 był szefem Kancelarii Sejmu, a w latach 1944–1947 był posłem do Krajowej Rady Narodowej. W latach 1952–1956 był posłem na Sejm PRL I kadencji (wg BIP IPN, Biblioteka Sejmu).

⁹⁹ Władysław Bieńkowski, ps. Kwiek, Nartowski (ur. 17 marca 1906 roku w Łodzi, zm. 15 kwietnia 1991 roku w Warszawie) – ukończył studia na Uniwersytecie Warszawskim. W latach 1929–1939 był kierownikiem biblioteki Monopolu Spirytusowego. Od 1930 roku do 1936 roku był działaczem Organizacji Młodzieży Socjalistycznej „Życie” i Komunistycznego Związku Młodzieży Polski. W czasie II wojny światowej był redaktorem pism konspiracyjnych: „Głos Warszawy”, „Literatury Walczącej i Przełomu”, „Trybuny Wolności” oraz członkiem Centralnej Redakcji PPR. Był nauczycielem we Lwowie w latach 1939–1941. Od 1942 roku do 1945 roku był członkiem Gwardii Ludowej i Armii Ludowej (w stopniu podpułkownika). W latach 1945–1946 był związany z Ministerstwem Oświaty. Od 13 listopada 1956 roku do 27 października 1959 roku był ministrem oświaty w rządach Józefa Cyrankiewicza. W latach 1948–1956 był dyrektorem Biblioteki Narodowej. Od 1942 roku był członkiem Polskiej Partii Robotniczej, a od 1945 roku do 1948 roku należał do Komitetu Centralnego PPR (kierownik wydziału propagandy i członek sekretariatu). Do 1970 roku należał do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Był delegatem na III Zjazd PZPR. Pełnił mandat poselski do Krajowej Rady Narodowej, na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL II, III i IV kadencji. Od 1959 roku był wiceprzewodniczącym Państwowej Rady Ochrony Przyrody [49].

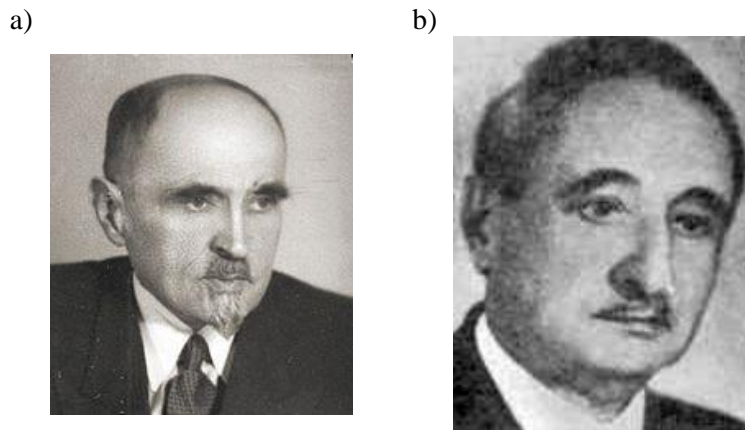
¹⁰⁰ Henryk Raabe (17 listopada 1882 r. w Warszawie – 28 stycznia 1951 r. w Lublinie) – w 1901 roku został absolwentem gimnazjum państwowego realnego w Warszawie. Następnie przez rok był studentem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1903–1910 studiował na Wydziale Filozoficznym (Przyrodniczym) Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie w 1914 roku uzyskał doktorat z zoologii, a w 1916 roku habilitację (także z zoologii). Od 1916 roku do 1920 roku był wykładowcą UJ (w 1918 roku został też docentem tej uczelni), a w latach 1918–1939 był pracownikiem naukowym w Państwowym Instytucie Higieny w Warszawie (w latach 20. pełnił równocześnie funkcję prezesa Związku Zawodowego Nauczycielstwa Polskiego Szkół Średnich). W 1902 roku wstąpił do Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy, a w 1926 do Polskiej Partii Socjalistycznej. W latach 1931–1936 i 1938–1939 pełnił mandat radnego Warszawy. Po wybuchu II wojny światowej agresji ZSRR na Polskę znalazł się na terenie okupacji sowieckiej. W latach 1939–1941 był profesorem zoologii na Uniwersytecie Iwana Franki we Lwowie. W 1944 roku pełnił funkcję naczelnika Wydziału Szkół Wyższych Resortu Oświaty PKWN. Był organizatorem i od 24 października 1944 roku do 1 września 1948 roku był pierwszym rektorem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, skąd został następnie usunięty, jako zwolennik zachowania znacznej autonomii szkolnictwa wyższego. W latach 1944–1945 i od 1946 roku był członkiem Centralnego Komitetu Wykonawczego lubelskiej PPS, a w międzyczasie członkiem Rady Naczelnej PPS. W latach 1945–1946 pełnił funkcję ambasadora Polski w ZSRR. Od 15 grudnia 1948 roku, po połączeniu PPR i PPS, należał do PZPR. Od 1944 roku do śmierci w 1951 roku pełnił mandat posła do KRN, następnie na Sejm Ustawodawczy [12].

¹⁰¹ Stanisław Arnold (ur. 20 grudnia 1895 roku w Dąbrowie Górniczej, zm. 3 listopada 1973 roku w Warszawie) – kształcił się w szkole handlowej w Sosnowcu i Szkole Komercyjnej w Wilnie. W latach 1916–1920 odbył studia historyczne i socjologiczne na Uniwersytecie Warszawskim, ponadto studiował historię na uniwersytetach w Wiedniu i Florencji. W 1920 roku obronił doktorat na Uniwersytecie Warszawskim, a później podjął pracę na uczelni aż do emerytury w 1966 roku. W latach 1924–1928 uczył historii w warszawskim Gimnazjum im. Stefana Batorego. Na UW pracował początkowo, jako starszy asystent Seminarium Historycznego, a po przedstawieniu

Rys. 4.1. Przedstawiciele Ministerstwa oświaty w latach 1944–1948: a) Minister Stanisław Skrzeszewski, b) wiceminister Władysław Bieńkowski (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 4.1. Representatives of the Ministry of Education in 1944–1948: a) Minister Stanisław Skrzeszewski, b) Deputy Minister Władysław Bieńkowski (collection: National Digital Archives)

Rys. 4.2. Przedstawiciele Departamentu Szkół Wyższych w Ministerstwie Oświaty w latach 1944–1948: a) Henryk Raabe, b) Stanisław Arnold (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 4.2. Representatives of the Department of College in the Ministry of Education in 1944–1948: a) Henryk Raabe, b) Stanisław Arnold (collection: National Digital Archives)

pracy „Stanowisko Longobardów do Rzymian we Włoszech północnych” (1925 rok) został docentem w Katedrze Historii Gospodarczej. Od 1929 roku był profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Historii Społeczno-Gospodarczej i Geografii Historycznej, w 1938 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego oraz objął funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego na rok akademicki 1938/1939. W latach 1931–1939 kierował ponadto Katedrą Historii Polski Średniowiecznej w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Prowadził wykłady w Tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Po wojnie kontynuował pracę na UW, kierował Studium Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym oraz katedrami Historii Polski Feudalnej i Historii Polski do XVIII wieku i Nauk Pomocniczych Historii, zaangażowany w prace Komitetu Słowiańskiego w Polsce. Od 1948 roku pracował także w Wyższej Szkole Partyjnej w Warszawie (w 1950 roku przemianowanej na Instytut Kształcenia Kadr Naukowych, a w 1954 roku na Instytut Nauk Społecznych przy KC PZPR, a w 1957 roku na Wyższą Szkołę Nauk Społecznych przy KC PZPR), gdzie kierował Katedrą Historii Polski i Polskiego Ruchu Robotniczego. Kierował ponadto Pracownią PRL oraz Radą Naukową Instytutu Historii PAN oraz Katedrą Historii Gospodarczej Szkoły Głównej Planowania i Statystyki. W latach 1945–1947 stał na czele Departamentu Szkół Wyższych i Nauki Ministerstwa Oświaty. W latach 1964–1968 był przewodniczącym Rady Naukowej Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. W 1936 roku został członkiem-korespondentem, a w 1945 roku członkiem rzeczywistym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Od 1952 roku był członkiem-korespondentem PAN, od 1958 roku członkiem rzeczywistym. Pełnił funkcje sekretarza Wydziału I PAN, przewodniczącego Komisji ds. Bibliotek i Bibliografii PAN, przewodniczącego Komitetu Nauk Historycznych PAN, a w latach 1957–1968 wchodził w skład Prezydium PAN. Był również prezesem Polskiego Stowarzyszenia Filmu Naukowego [12].

W początkowym okresie funkcjonowania Rządu Tymczasowego padały ogólne deklaracje odnośnie zamierzeń przewidywanych w oświacie polskiej. Departament Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty wystosował informację o uruchomionych szkołach wyższych: Państwowy Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Warszawski na Pradze, Politechnika Warszawska tymczasowo w Lublinie i Wyższa Szkoła Prawno-Gospodarcza również tymczasowo w Lublinie. Razem z informacją o uruchomionych uczelniach, zamieszczono odezwę wzywającą wszystkich profesorów, asystentów i siły pomocnicze uczelni wyższych do natychmiastowego zgłoszenia się do objęcia stanowisk w wymienionych szkołach wyższych.

Zamierzenia ministerstwa przedstawił Stanisław Skrzyszewski, który uznał, że najpilniejszą sprawą jest uregulowanie zagadnienia wyższych uczelni, szczególnie w zakresie uzupełnienia przetrzebionej kadry profesorskiej. Władze centralne miały ustalone ogólne ramy postępowania w szkolnictwie wyższym wynikające bardziej z powodów politycznych niż z rozeznania rzeczywistych możliwości wyniszczonego II wojną światową kraju. Do pilnych zadań resortu zaliczono kształcenie fachowców różnych specjalności na bieżące potrzeby kraju. Pomimo ogólnych deklaracji odnośnie kierunków działań ministerstwo w tym czasie nie miało jasno określonej, szczegółowej koncepcji przyszłości wyższych szkół technicznych oraz czytelnego i jednoznacznego stosunku do profesury, do której odnosiło się z rezerwą. Na nowo tworzonych uczelniach Ministerstwo Oświaty zamierzało wprowadzić rektorów komisarycznych, pozostawiając działania władz wydziałowych według dawnych przepisów (według ustawy z dnia 15 marca 1933 roku). Najwięcej kontrowersji wzbudził projekt skierowania na studia wyższe większej liczby młodzieży robotniczo-chłopskiej, nawet bez wymaganego średniego wykształcenia. Jednocześnie w styczniu 1945 roku Minister Skrzyszewski przyrzekł Komitetowi Organizacyjnemu Politechniki Krakowskiej, że w Krakowie powstanie politechnika.

Dyrektor departamentu Nauki i Szkół Wyższych prof. Raabe prawdopodobnie, jako pierwszy przedstawił Ministrowi Oświaty projekt rozmieszczenia szkół wyższych w Polsce, uwzględniając nowy kształt terytorialny kraju. Projekt Henryka Raabe, sporządzony z zasadą decentralizacji sieci szkół wyższych, zakładał między innymi niekwestionowane funkcjonowanie czterech politechnik w Warszawie, Łodzi, Gdańsku i Wrocławiu. Ale projekt przewidywał także kontrowersyjną propozycję przeniesienia Akademii Górniczej w Krakowie do Katowic. Tym samym powrócono do przedwojennych koncepcji usytuowania Akademii Górniczej na Śląsku. Plan

H. Raabego był projektem roboczym, a nie oficjalnym dokumentem ministerstwa. Nie mniej jednak spowodował dyskusję i wywołał napięcie na linii Kraków – Katowice. Pierwszym oficjalnym dokumentem dotyczącym kształcenia kadr inżynierskich była uchwała Rządu Tymczasowego z 11 kwietnia 1945 roku w sprawie węgla i udzielenia natychmiastowej pomocy przemysłowi węglowemu. Przed Ministrem Oświaty postawiono zadanie kadrowe przygotowania Akademii Górniczej do przyjęcia 1500 słuchaczy oraz zorganizowanie wyższego zakładu naukowego we Wrocławiu na 1000 słuchaczy. Według uchwały, przyjęcia na wyższe uczelnie na potrzeby górnictwa w 1945 roku powinny wynieść średnio 250 osób w Akademii Górniczej i 200 osób we Wrocławiu. Był to więc plan kształcenia kadry górniczej we wszystkich specjalnościach związanych z górnictwem: górników, elektryków, technologów, geodetów. Na spotkaniu w Łodzi w dniu 11 marca 1945 roku minister Skrzyszewski informował, że proponowana sieć szkół wyższych przewiduje stworzenie wyższych uczelni technicznych, przede wszystkim w ośrodkach przemysłowych, ale z uwzględnieniem ich specjalności. Tym samym innego typu szkoły miały powstać w Łodzi, a innego na Śląsku.

Do tematyki szkolnictwa wyższego premier Edward Osóbka-Morawski wrócił na VII sesji KRN, na początku maja 1945 roku, w nowym wystąpieniu programowym. Zapowiedź była ważna, bowiem zapowiadała późniejsze decyzje Ministerstwa Oświaty. Według Osóbki-Morawskiego, rząd przykładał dużą wagę do sprawy szkół wyższych i nauki. Odzyskanie przastarych ziem polskich na zachodzie nałożyło na rząd obowiązek przywrócenia ich kulturze polskiej, z usunięciem śladów wielowiekowej germanizacji. Zadanie to miała wypełniać budowa sieci szkół wyższych obejmująca ziemie odzyskane. Staraniami władzy miało być zapewnienie wszystkim pracownikom nauki warunków umożliwiających działalność, przy jednoczesnym dążeniu do demokratyzacji szkół wyższych, a przede wszystkim do udostępnienia ich wszystkim warstwom społeczeństwa. Dokonujące się powolne przeobrażenie polskiego szkolnictwa miało polegać na rekonstrukcji upośledzonego dotąd szkolnictwa zawodowego, które miało ulec gruntowej reformie i upowszechnieniu ze względu na jego znaczenie przy odbudowie kraju. Zapowiadano, że jeżeli synowie robotników i chłopów nie będą mogli wykazać się dokumentami potwierdzającymi ukończenie liceum, ale wykazą się uzdolnieniami, minimalnym przygotowaniem i zapałem do pracy, uzyskają możliwość ukończenia politechnik i uniwersytetów.

Profesor H. Raabe, twórca planu sieci szkół wyższych deklarował, że nie jest przeciwnikiem kontynuowania działalności szkół istniejących przed wojną, jednak był zdecydowanym przeciwnikiem skupiania znacznej liczby szkół w jednym mieście, np. w Krakowie, Poznaniu i Warszawie. Uważał się za zwolennika stworzenia w danej

chwili systemu uczelni wyższych rozrzuconych po kraju, które odpowiadałyby potrzebom społecznym i gospodarczym. W ramach demokratyzacji szkolnictwa wyższego Rząd Tymczasowy zapowiadał wprowadzenie roku wstępnego dedykowanego młodzieży nieposiadającej świadectw dojrzałości. Ministerstwo Oświaty przygotowało zarządzenie w sprawie uruchomienia kursu wstępnego przy polskich szkołach wyższych, ogłoszone dekretem z dnia 24 maja 1945 roku.

Powolne działania Departamentu Szkolnictwa Wyższego były krytykowane w pierwszym okresie działalności. Nie było wówczas jasnego obrazu, jaki kształt powinna mieć sieć uczelni. W Ministerstwie Oświaty całokształt spraw związanych ze szkolnictwem wyższym był zagadnieniem trudnym do rozstrzygnięcia, na co wpływ miały z pewnością względy polityczne. Z posiedzenia Rządu Tymczasowego z 13 maja 1945 roku wynikało, że minister Skrzyszewski jednoznacznie uważał, że na uniwersytetach mieściła się reakcyjna „klika” przeciwna nowej władzy. Twierdził wręcz, że należało wprowadzić nowych ludzi i zlikwidować autonomię Uczelni. Minister oskarżał licznych profesorów o współpracę z Niemcami w czasie okupacji. Z kolei wiceminister Władysław Bieńkowski zarzucał studiującej młodzieży, że pochodzi z warstw uprzywilejowanych.

Opinię o kadrze profesorskiej, minister Skrzyszewski powtórzył na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 16 maja 1945 roku. Odwołał się tym razem do posiedzenia senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym uczestniczył, wyraził ponownie pogląd, że na uniwersytetach zasiadła silna grupa reakcyjnych profesorów. Ministerstwo zamierzało dość poważnie ograniczyć autonomię uczelni, korzystając z dróg formalnego centralnego zarządzania przy pomocy dekretów lub rozporządzeń. Planowano znaleźć wśród profesury pewną bazę, na której mógł oprzeć swoje działania rząd. Większość środowiska profesorów była politycznie bezbarwna, dlatego Minister Skrzyszewski zamierzał pozyskać ich część do współpracy z władzą. W nawiązaniu do sieci szkół wyższych, Minister jednoznacznie potwierdził budowę politechnik w Łodzi, Katowicach i Gdańsku oraz uniwersytetów w Łodzi i Toruniu. W stosunku do środowiska krakowskiego wyraźnie Skrzyszewski podkreślił, że Ministerstwo jest przeciwne koncepcji przenoszenia uczelni (zapewne chodziło o pomysł przenosin Akademii Górniczej).

Ministerstwo Oświaty, planując rozszerzenie sieci szkół wyższych, bazowało na pozyskaniu kadry naukowo-dydaktycznej do nowych uczelni, głównie z likwidowanych (w wyniku decyzji jałtańskich) trzech dużych uczelni polskich, pozostawionych poza granicami kraju. Przewidywano, że repatriowana kadra Politechniki Lwowskiej, Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytetu Stefana Batorego z Wilna,

zasili w wystarczającym stopniu nowe uczelnie Katowic, Wrocławia, Gdańska i Torunia, a nawet pozostałe istniejące uczelnie¹⁰². Jak się okazało później ubytki w kadrze naukowej z okresu wojny, w tym emigracja oraz pozostanie części pracowników naukowych w dotychczasowych siedzibach wymienionych uczelni spowodowały, że nowo utworzone szkoły wyższe długo jeszcze borykały się z trudnościami w obsadzie katedr. Z pojawiających się w tym okresie wielu inicjatyw utworzenia wyższych uczelni wywodzących się z różnych środowisk, niekoniecznie akademickich, większość z nich pozostała w sferze projektów. Część z nich nie miała szans na realizację ze względu na nieprecyzyjne określenie charakteru szkoły (politechniki robotnicze). Do jednej z interesujących inicjatyw należy zaliczyć projekt utworzenia Instytutu Nauk Technicznych w Lublinie w okresie od 1945 do 1946 roku, zakładu kształcącego naukowców, lansowanego przez znajdującą się w Lublinie grupę profesorów politechnik. Istniały projekty utworzenia wyższej szkoły prawno-ekonomicznej w Olsztynie, uniwersytetu w Toruniu, wyższej szkoły inżynierskiej w Poznaniu, budowy ośrodka akademickiego w Gdańsku. Największe ambicje uczelniane ujawniały się w Łodzi. Powołano Komitet Organizacyjny Szkół Wyższych w Łodzi (uniwersytet, politechnika, wyższa szkoła gospodarstwa wiejskiego) pod kierownictwem prof. Teodora Viewegera. Trzeba także wspomnieć o ośrodku wrocławskim, którego status został określony przez Rząd Tymczasowy jeszcze przed wyzwoleniem miasta oraz inicjatywie krakowskiego środowiska akademickiego [76]. W Katowicach istniał i był podnoszony projekt utworzenia uniwersytetu i politechniki przez Józefa Pietera – dyrektora Instytutu Pedagogicznego, Józefa Lisaka – dyrektora Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach, oraz Romana Lutmana – dyrektora Instytutu Śląskiego. Jednakże projekt utworzenia politechniki zyskał największego orędownika w osobie Aleksandra Zawadzkiego¹⁰³. Spośród

---

¹⁰² W rozmowach z kadrą uczelni we Lwowie i Wilnie uczestniczył wiceminister Władysław Bienkowski i wiceprzewodniczący KRN Stanisław Grabski.

¹⁰³ Aleksander Zawadzki, ps. Kazik, Wacek, Bronek, Jeden (ur. 16 grudnia 1899 roku w Będzienie-Ksawerze, zm. 7 sierpnia 1964 roku w Warszawie) – urodził się w kolonii robotniczej Ksawera obecnej dzielnicy Będzina, gdzie rozpoczął naukę w miejscowej szkole powszechnej. W 1913 roku został zmuszony do przerwania nauki i podjęcia pracy. Po wybuchu I wojny światowej wyjechał na do pracy do Turynii. Pracował tam do 1917 roku, gdzie został aresztowany i wysłany do obozu dla jeńców wojennych w Erfurcie. Po ucieczce z niego znalazł się na Górnym Śląsku, gdzie podjął pracę w Kopalni Węgla Kamiennego w Bytomiu i w hucie w Siemianowicach Śląskich. Po wybuchu rewolucji w listopadzie 1918 roku w Niemczech przekroczył granicę niemiecko-polską i zamieszkał w Dąbrowie Górniczej, gdzie w grudniu 1918 roku zgłosił się jako ochotnik do Wojska Polskiego. Został przydzielony do 11 pp. W szeregach 24 pp brał udział w walkach w obronie Lwowa, a następnie w działaniach wojennych na froncie litewsko-białoruskim wojny polsko-bolszewickiej. W 1921 roku został zdembilizowany jako podoficer rezerwy WP w stopniu plutonowego. Po powrocie z wojny pracował w Kopalni Węgla Kamiennego „Paryż” w Dąbrowie Górniczej. Tam też wstąpił do Związku Młodzieży Komunistycznej w Polsce. Od 1923 roku był działą w lokalnych strukturach ZMK w Dąbrowie Górniczej i został członkiem Komunistycznej Partii Robotniczej Polski. Został skierowany do Okręgu Łódzkiego i wszedł w skład Komitetu Centralnego ZMK w Polsce. Na terenie Okręgu Łódzkiego działał do 1924 roku. W styczniu 1925 roku został

inicjatyw społecznych znalazła się także indywidualna inicjatywa prof. Adolfa Joszta¹⁰⁴ (rys. 4.3) w postaci memoriału do PAU w Krakowie z lutego 1945 roku, w sprawie

---

skierowany na teren Zagłębia Dąbrowskiego, aby odbudować rozbitą organizację KPP na tym terenie. Później skierowano go na teren Białegostoku, Grodna i Pińska. W dniu 9 lipca 1925 roku został aresztowany w Wilnie. W grudniu 1925 roku, został skazany na sześć lat więzienia. Karę odbywał w więzieniach w Kielcach, Łomży i Drohobyczu. Z więzienia wyszedł 2 marca 1932 roku i został skierowany przez KPP na leczenie w ZSRR. Do Polski powrócił w maju 1934 roku. W dniu 27 maja 1934 roku został aresztowany przez Urząd Śledczy Policji Państwowej na terenie stolicy. W areszcie przebywał bez wyroku do lutego 1935 roku. Po wyjściu z więzienia został kierownikiem Centralnego Wydziału Wojskowego KC Komunistycznej Partii Polski. W dniu 13 stycznia 1936 roku został ponownie aresztowany w czasie akcji policyjnej przeciwko Centralnemu Wydziałowi Wojskowemu KC KPP i skazany na karę 15 lat pozbawienia wolności. Po utrzymaniu w mocy wyroku z 23 listopada 1938 roku przez Sąd Apelacyjny, został osadzony w więzieniu w Brześciu. Przebywał tam do wybuchu II wojny światowej. Po ataku Niemiec na ZSRR został ewakuowany do miejscowości Aksaj pod Stalingradem. W sierpniu 1942 roku został wcielony do batalionu budowlanego Armii Czerwonej. Został zdemobilizowany w listopadzie 1942 roku z powodu choroby. Po kilku miesiącach został górnikiem w kopalni węgla kamiennego na północ od Nowosybirsk. Po rozpoczęciu formowania 1 Polskiej Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, został skierowany do obozu w Sielcach nad Oką, gdzie dotarł w połowie września 1943 roku. Po dwóch tygodniach przybył do Sielec gen. Karol Świerczewski, po czym 24 września 1943 roku mianował Zawadzkiego porucznikiem i wyznaczył na stanowisko zastępcy szefa Wydziału Oświatowego 1 Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. W grudniu 1943 roku został mianowany na stanowisko zastępcy dowódcy do spraw wychowawczych 1 Korpusu w stopniu pułkownika. W 1944 roku wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej. W kwietniu 1944 roku otrzymał awans na stopień generała brygady. Wyznaczony został na stanowisko zastępcy dowódcy 1 Armii Polskiej w ZSRR do spraw polityczno-wychowawczych. Od 5 maja 1944 roku był szefem Polskiego Sztabu Partyzanckiego, przewodniczącym tajnego Centralnego Biura Komunistów Polski przy Komitecie Centralnym WKP (od 10 stycznia 1944 roku do sierpnia 1944 roku) oraz członkiem Prezydium Zarządu Głównego Związku Patriotów Polskich. W dniu 22 lipca 1944 roku został mianowany zastępcą do spraw polityczno-wychowawczych Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego. Od sierpnia 1944 roku był członkiem Biura Politycznego Komitetu Centralnego PPR. W dniu 21 stycznia 1945 roku został mianowany pełnomocnikiem Rządu Tymczasowego na województwo śląskie i 28 stycznia objął władzę w Katowicach. Następnie od 11 marca 1945 roku do 31 października 1948 roku był wojewodą śląskim. W lutym 1945 roku został awansowany do stopnia generała dywizji. W sierpniu 1945 roku jego interwencja u marszałka Konstantego Rokossowskiego doprowadziła do uwolnienia 12 tys. Górnoszlązaków przetrzymywanych na terenie dawnego obozu Auschwitz przed wywózką na wschód w głąb ZSRR. Od 1948 roku był członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. W PZPR pełnił funkcje: członka Biura Organizacyjnego Komitetu Centralnego w latach 1948–1954, członka KC i Biura Politycznego KC od 1948 roku, sekretarza KC w latach 1948–1954. Od 21 stycznia do 10 czerwca 1949 roku był wiceprezesem Rady Ministrów, następnie od 5 czerwca 1949 roku do 28 kwietnia 1950 roku był przewodniczącym Centralnej Rady Związków Zawodowych i ponownie wicepremierem w okresie od 28 kwietnia 1950 roku do 20 listopada 1952 roku. Był głównym pomysłodawcą i inicjatorem budowy Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej. W latach 1949–1950 był członkiem Rady Państwa, następnie. Od 20 listopada 1952 roku aż do śmierci był przewodniczącym Rady Państwa. W latach 1954–1956 był członkiem Prezydium, od 14 sierpnia 1956 roku przewodniczącym Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Narodowego. Od 4 stycznia 1958 roku był przewodniczącym Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu (wg dane osoby z katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL. katalog.bip.ipn.gov.pl)

¹⁰⁴ Adolf Joszt (ur. 17 czerwca 1889 roku we Lwowie, zm. 16 marca 1957 roku w Gliwicach) – w 1907 roku ukończył z odznaczeniem c.k. IV Gimnazjum we Lwowie, a w 1911 roku studia na Wydziale Chemicznym Politechniki Lwowskiej. W 1918 roku walczył w obronie Dublan, a następnie w obronie Lwowa. W listopadzie 1919 roku został urlopowany, a następnie zwolniony z wojska. W 1919 roku obronił doktorat, a w 1920 roku habilitację. Pełnił funkcję kierownika stacji fermentacyjnej w Akademii Rolniczej w Dublanach. W latach 1924–1925 był dziekanem Wydziału Rolniczo-Lasowego Politechniki Lwowskiej. W 1927 roku został profesorem nadzwyczajnym technologii chemicznej przemysłu rolniczego i mikrobiologii technicznej Politechniki Lwowskiej. Od 1930 do 1931 roku był dziekanem Wydziału Chemicznego Politechniki Lwowskiej. W maju 1936 roku został rektorem Politechniki Lwowskiej wybrany na okres trzech lat. Pełnił tę funkcję przez dwa lata, po czym 5 maja 1938 roku z uwagi na stan zdrowia zrezygnował. W 1939 roku został profesorem zwyczajnym Politechniki Lwowskiej, kierownikiem Katedry Technologii Przemysłu Rolniczego i Mikrobiologii Technicznej Politechniki Lwowskiej. Podczas sowieckiej okupacji Lwowa w latach 1939–1941 był wykładowcą na Politechnice Lwowskiej (prowadził Zakład Technologii Fermentacji i Biotechnologii), w czasie okupacji niemieckiej Lwowa (w latach 1941–1944) wykładał na kursach zawodowych (Technische Fachkurse) prowadzonych na Politechnice Lwowskiej. Po II wojnie światowej został zmuszony do wyjazdu ze Lwowa. Osiadł

założenia drugiej politechniki na południu kraju (obok Politechnik Warszawskiej), w miejsce utraconej Politechniki Lwowskiej¹⁰⁵.

Rys. 4.3. Profesor Adolf Joszt w 1945 roku (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 4.3. Professor Adolf Joszt in 1945 roku (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

W styczniu 1945 roku, w związku z wkroczeniem na Śląsk Armii Czerwonej, podjęto wiele ważnych decyzji organizacyjnych, związanych z przejmowaniem obszarów ziemi śląskiej. Pozostający na stanowisku zastępcy do spraw polityczno-wychowawczych Naczelnego Dowódcy WP, od 22 lipca 1944 roku (do 2 marca 1945 roku) generał brygady Aleksander Zawadzki został odwołany z frontu 21 stycznia 1945 roku, z misją funkcji Pełnomocnika Rządu Tymczasowego na ówczesne Województwo Śląskie. 24 stycznia 1945 roku z frontu pod Włocławkiem do zespołu Aleksandra Zawadzkiego (rys. 4.4a) oddelegowany został ppłk. Jerzy Ziętek¹⁰⁶ (rys. 4.4b). Po opanowaniu

---

początkowo w Krakowie, gdzie organizował Politechnikę, następnie w Gliwicach. Był dziekanem Wydziału Chemicznego Politechniki Śląskiej i kierownikiem Katedry Technologii Chemicznej Przemysłu Rolnego. Stworzył Wydział Inżynierii Sanitarnej. Kierował Katedrą Technologii Wody i Ścieków [33, 82].

¹⁰⁵ Akta osobowe Adolfa Joszta, syg. 4759 dostępne w Archiwum Politechniki Śląskiej.

¹⁰⁶ Jerzy Ziętek, ps. „Jorg” (ur. 10 czerwca 1901 roku w Gliwicach, zm. 20 listopada 1985 roku w Zabrze) – urodził się w Szobiszowicach, dzielnicy Gliwic. W latach 1919–1921 był aktywnym działaczem propolskim i uczestnikiem powstań śląskich. W 1920 roku pracował w komisariacie plebiscytowym na powiat gliwicko-toszecki. W tym samym roku został członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. W 1922 roku przyjechał do Tarnowskich Gór gdzie od 1925 roku pełnił funkcję sekretarza Wydziału Powiatowego. W czerwcu 1928 roku został zastępcą naczelnika urzędu stanu cywilnego. Był posłem na Sejm III kadencji z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w latach 1931–1935. Po wybuchu II wojny światowej został ewakuowany wraz z innymi urzędnikami województwa śląskiego na wschód kraju. Zamieszkał we Lwowie, gdzie pracował, jako portier. Latem 1940 roku został deportowany i trafił do obozu pracy w Rybińsku nad Wołgą, gdzie przebywał do jesieni 1941 roku, kiedy został zwolniony na mocy amnestii (po podpisaniu układu Sikorski-Majski). Tego samego roku dotarł na Kaukaz, gdzie pracował m.in. w fabryce octu niedaleko Groznego. W czerwcu 1943 roku wstąpił do Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. Został skierowany do szkoły oficerów polityczno-wychowawczych w Riazaniu. Objął stanowisko zastępcy dowódcy 3 Dywizji Piechoty im. Romualda Traugutta. Do Katowic wrócił w styczniu 1945 roku w randze podpułkownika. Od lutego do marca tego roku był wojewodą śląskim. W dniu 14 marca 1945 roku został powołany na stanowisko pierwszego wicewojewody śląskiego, które pełnił do 1950 roku. Jako wicewojewoda śląski powołał latem 1945 komisję, która podjęła się spisu górników przymusowo wywiezionych do ZSRR po zajęciu terenu Górnego Śląska przez Armię Czerwoną. Od lutego

Katowic przez Armię Czerwoną 27 stycznia 1945 roku, Zawadzki wyjechał z Krakowa i dzień później przybył do Katowic. W dniu 29 stycznia 1945 roku do Katowic dotarł również Ziętek i w zasadzie od tego dnia Zawadzki, Ziętek i inni działacze społeczni rozpoczęli tworzyć komunistyczną administrację województwa.

Rys. 4.4. Władze województwa Śląskiego w latach 1945–1948: a) pełnomocnik Rządu Tymczasowego Aleksander Zawadzki, b) wojewoda Jerzy Ziętek (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 4.4. Authorities of the Śląskie Voivodeship in the years 1945–1948: a) Proxy of the Provisional Government Aleksander Zawadzki, b) Voivode Jerzy Ziętek (collection: National Digital Archives)

Już 30 stycznia 1945 roku w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim został zorganizowany Wydział Oświaty, którego naczelnikiem został J. Gorzechowski, a 13 lutego 1945 roku zostało utworzone Kuratorium Śląskiego Okręgu Szkolnego, a Kuratorem Okręgowym mianowano Jana Smolenia. Większość dostępnych opracowań dotyczących Politechniki Śląskiej, wskazuje na bezpośrednią inicjatywę ówczesnego Pełnomocnika Rządu Tymczasowego na Województwo Śląskie Aleksandra Zawadzkiego lub jego zastępcy Jerzego Ziętka, przy tworzeniu ciała organizującego uczelnie na Śląsku. Niektóre z opracowań wskazują na ppłk. Jerzego Ziętka, jako głównego inicjatora powołania Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej powołanej 26 lutego 1945 roku.

1945 roku był członkiem Polskiej Partii Robotniczej, a od 1948 roku w PZPRobotniczej. W okresie stalinizmu został usunięty z PZPR w efekcie kontrowersji, jakie budziła sanacyjna przeszłość i próby tworzenia władz administracyjnych na kadrach powstańców śląskich. Był inwigilowany przez MBP ze względu na przeszłość polityczną w II Rzeczypospolitej. Ponownie w szeregi PZPR Jerzy Ziętek wrócił w latach 60 i został posłem na Sejm Ustawodawczy (jako przedstawiciel kolejno PPR i PZPR) oraz na Sejm PRL II, III, IV, V, VI, VII i VIII kadencji (w latach 1957–1985) z ramienia PZPR. W latach 1961–1969 był przewodniczącym sejmowej Komisji Budownictwa i Gospodarki Komunalnej. W dniu 2 kwietnia 1980 roku otwierał VIII kadencję Sejmu jako marszałek senior. Od 1949 do 1985 roku był wiceprezesem Rady Naczelnej Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. W latach 1950–1964 był zastępcą przewodniczącego, a w latach 1964–1973 przewodniczącym Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach. W latach 1973–1975 był wojewodą katowickim. W latach 1963–1980 był członkiem Rady Państwa, a w latach 1980–1985 zastępcą przewodniczącego Rady Państwa. W dniu 5 maja 1971 roku, w 50. rocznicę wybuchu powstań śląskich, awansowany został do stopnia generała brygady Wojska Polskiego [81].

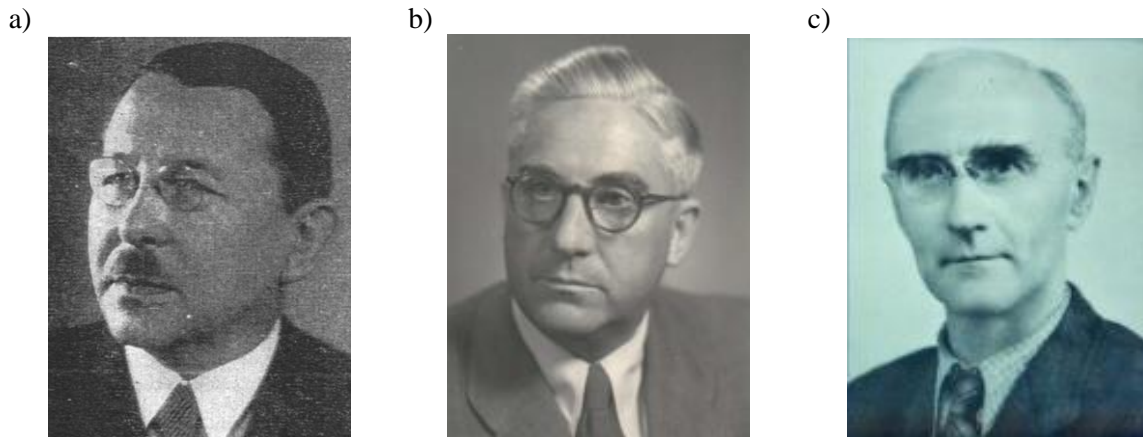
Przewodniczącym Komisji został inż. Stanisław Majewski¹⁰⁷ (rys. 4.5a), dyrektor Państwowej Szkoły Górniczej w Katowicach, późniejszy profesor Akademii Górniczej. Na czterech członków Komisji Organizacyjnej wybrano: prof. Franciszka Wasilkowskiego z Politechniki Lwowskiej, dra Stefana Kaufmana naczelnika Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim, inż. Kazimierza Kutarbę¹⁰⁸ (rys. 4.5b), przedstawiciela śląskiego przemysłu oraz inż. Zygmunta Łabęckiego¹⁰⁹ (rys. 4.5c), dyrektora Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych. W dniu 10 marca 1945 roku, Kuratorium Okręgu Szkolnego Śląskiego wysłało wniosek do Ministerstwa Oświaty, w sprawie powołania na Śląsku politechniki lub uniwersytetu. Prawdopodobnie inspirowany przez Zawadzkiego lub Ziętka wniosek został podpisany przez kuratora Jana Smolenia i był pierwszym dokumentem historycznym, związanym

¹⁰⁷ Stanisław Włodzimierz Majewski (ur. 1 listopada 1878 roku w Nowym Sączu, zm. 29 czerwca 1955 roku w Katowicach) – w latach 1899–1904 studiował na Wydziale Górniczym i Hutniczym Akademii Górniczej w Leoben (Austria), ukończył też Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego. Po zakończeniu studiów pracował w galicyjskich kopalniach soli, a w 1910 roku założył Towarzystwo „Kali” we Lwowie, które prowadziło eksploatację soli potasowych i do 1913 roku był jego dyrektorem. Prowadził także własne biuro miernicze. Podczas I wojny światowej został zmobilizowany do armii austriackiej, następnie służył w Wojsku Polskim. Po wojnie w latach 1919–1923 pełnił funkcję naczelnika wydziału solnego w Ministerstwie Przemysłu i Handlu. Do czasu przejścia na emeryturę w 1939 roku pracował w Wyższym Urzędzie Górniczym w Katowicach jako naczelnik, a potem jako zastępca prezesa. W latach 1938–1939 oraz 1950–1951 wykładał historię górnictwa i metalurgii w Akademii Górniczej w Krakowie. Był również wykładowcą w Szkole Górniczej w Tarnowskich Górach, przeniesionej w 1933 roku do Katowic. Okres okupacji spędził w Krakowie, gdzie pracował w Monopolu Solnym i wykładał w szkole górniczej. Po wyzwoleniu zorganizował w Katowicach Państwową Szkołę Górniczą i do 1948 roku był jej dyrektorem. Do 1950 roku był zastępcą kuratora państwowych pól górniczych, a potem do 1954 roku pracował w Głównym Instytucie Paliw Naturalnych. Autor licznych artykułów z zakresu historii górnictwa i hutnictwa oraz górnictwa solnego oraz kilku podręczników i skryptów m.in. podręcznika „Solnictwo” i skryptu wykładów z historii górnictwa. W latach 1928–1933 redagował miesięcznik „Technik”, a następnie „Kalendarz Górniczo-Hutniczy” (wg Preidl W.: *Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury*, t. 2 pod red. P.P. Zagożdżona i M. Madziarza, str. 268-281, Wrocław 2009).

¹⁰⁸ Kazimierz Kutarba (ur. 25 sierpnia 1903 roku w Lgocie Wielkiej pow. Radomsko, zm. 20 września 1986 roku w Katowicach) – studia, odbył na Wydziale Mechanicznym Politechniki Warszawskiej, ukończył je w roku 1930. Po studiach, rozpoczął pracę w Katedrze Obróbki Metali (w zespole Wyrobu Amunicji i Dział), przechodząc następnie do Katedry Maszyn i Turbin Parowych, kierowanej przez prof. Wiesława Chrzanowskiego. Równoległe z pracą na Politechnice pracował jako konstruktor w Fabryce Samochodów „Ursus”. W latach 1935–1939 pracował w Lignozie S.A. w Katowicach, po wojnie zaś w Zjednoczeniu Przemysłu Papierniczego i jego zakładach. Z Politechniką Śląską jest związany od lutego 1945 roku, kiedy został powołany przez Pełnomocnika Rządu, gen. Aleksandra Zawadzkiego, na członka Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej. Pracę zawodową w Politechnice Śląskiej rozpoczął w roku akademickim 1946/47 jako prof. kontraktowy. W 1950 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Był dziekanem Wydziału Mechanicznego, kierownikiem Katedry Ciepłych Maszyn Wirnikowych, prorektorem Politechniki Śląskiej ds. Studiów dla Pracujących i Przewodniczącym Komisji Egzaminu Dyplomowego, członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki, członkiem Komisji Nagród Ministra Szkolnictwa Wyższego. Aktywnie udzielał się w licznych organizacjach techniczno-naukowych, m.in. był: wiceprezesem Katowickiego Oddziału Stowarzyszenia Inżynierów Mechaników Polskich i przewodniczącym Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej. W 1961 roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. Po utworzeniu w 1971 roku Instytutu Maszyn i Urządzeń Energetycznych kierował Zespołem Ciepłych Maszyn Wirnikowych. [33, 82].

¹⁰⁹ Zygmunt Łabęcki – absolwent Politechniki Berlińskiej, w latach 1934–1939 był dyrektorem Śląskiego Instytutu Rzemięślniczo-Przemysłowego, a od 1930 roku nauczycielem termodynamiki oraz maszyn i kotłów parowych w Śląskich Technicznych Zakładach Naukowych. Po II wojnie światowej został pełnomocnikiem Ministra Oświaty do organizacji Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych. Był dyrektorem szkoły od 15 marca 1945 roku do 31 stycznia 1948 roku.

z inicjacją starań o utworzenie w 1945 roku dwóch śląskich uczelni: uniwersytetu i politechniki. Z prac Tymczasowej Komisji Organizacyjnej wynika, że marcu 1945 roku powstała notatka Stanisława Majewskiego, w postaci memoriału do ówczesnych władz kraju, o pomoc w utworzeniu politechniki w Katowicach. W notatce podano szereg znanych argumentów, przemawiających za utworzeniem politechniki na Śląsku, wśród których dominował znany argument przesunięcia punktu ciężkości Polski na Zachód w wyniku II wojny światowej.

Rys. 4.5. Członkowie Tymczasowej Komisji Organizacyjnej Politechniki Śląskiej: a) Stanisław Majewski, b) Kazimierz Kutarba, c) Zygmunt Łabęcki (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 4.5. Members of the Temporary Organizational Commission of the Silesian University of Technology: a) Stanisław Majewski, b) Kazimierz Kutarba, c) Zygmunt Łabęcki (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Mówiąc o zapleczu laboratoryjnym, odwołano się do pomysłu wykorzystania laboratoriów przemysłowych, wskazując jednocześnie obustronne korzyści współpracy świata nauki z praktyką przemysłową. Jako tymczasową siedzibę uczelni do czasu powstania docelowej siedziby w Ligocie, wnioskodawcy proponowali wykorzystać potencjał Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych, głównie w zakresie chemii, mechaniki i elektryki. Katowice dysponowały wystarczającą liczbą mieszkań przeznaczonych kadrze naukowej. Zakładano rozproszenie kwater studenckich w Chorzowie, Mikołowie, Sosnowcu i Mysłowicach, co przy dobrym skomunikowaniu miast Górnego Śląska i Zagłębia stanowiło istotny atut.

Zadaniem Tymczasowej Komisji Organizacyjnej było opracowanie projektu wstępnej organizacji uczelni. Komisja zaproponowała tymczasową lokalizację politechniki w Katowicach w gmachu przy ul. Z. Krasieńskiego wraz z przyległymi sąsiednimi budynkami oraz obecnym gmachem znajdującym się na rogu ul. Z. Krasieńskiego i Francuskiej nazywanym gmachem kultury (przed wojną mieścił Dom Oświatowy Towarzystwa Czytelni Ludowych oraz Bibliotekę Śląską, w 1945 roku stał się

Wojewódzkim Domem Kultury Związków Zawodowych). Ponadto, zarejestrowano odpowiednią liczbę mieszkań, kompletnie umeblowanych i zagospodarowanych, przeznaczonych dla profesorów i pomocniczych sił naukowych, mających przybyć głównie ze Lwowa.

Ze wspomnień członka komisji Stefana Kaufmana, naczelnika Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego wynika, że w marcu na Śląsk dotarły sygnały o aktywności środowiska krakowskiego w celu utworzenia wydziałów politechnicznych przy Akademii Górniczej. Dotarły również informacje o rozlokowywaniu kadry profesorskiej z innych uczelni, głównie w Krakowie. To z kolei stworzyło przekonanie o możliwości powstania różnych przeszkód w jednoczesnym tworzeniu uczelni w Krakowie i Katowicach, odległych zaledwie o 80 km, co mogło skutkować opóźnieniem lub fiaskiem projektu powstania uczelni na Śląsku. Sytuacja wymagała przyspieszenia podjętych kroków organizacyjnych, zmierzających do utworzenia uczelni. Dlatego komisja opracowała memoriał, uzasadniający pilną konieczność utworzenia politechniki w województwie śląskim [32]. Memoriał został opracowany z końcem marca 1945 roku i przedstawiony wojewodzie śląskiemu Aleksandrowi Zawadzkiemu, który po zaakceptowaniu dokumentu przekazał memoriał za pośrednictwem Ministra Oświaty, S. Skrzyszewskiego Rządowi Tymczasowemu oraz Prezydium Krajowej Rady Narodowej. Niewykluczone, że w liście wysłanym do Edwarda Osóbki-Morawskiego prosił o poparcie i doprowadzenie do decyzji rządu tworzącej politechnikę w Katowicach.

Na początku kwietnia 1945 roku przedstawiciele Tymczasowej Komisji Organizacyjnej przybyli do Krakowa, gdzie zapoznali się z pracami organizacyjnymi uruchamianych wydziałów Politechniki Krakowskiej i dokonali wymiany informacji. Spotkali się również z przewodniczącym Komitetu Krakowskiego, prof. Izydorem Stella-Sawickim¹¹⁰ (rys. 4.6a). Celem wyjazdu oprócz wymiany informacji był także

---

¹¹⁰ Izidor Stella-Sawicki (ur. 5 kwietnia 1881 roku we Lwowie, zm. 19 grudnia 1957 roku w Krakowie) – absolwent Politechniki Lwowskiej z 1904 roku w specjalności inżyniera dróg i mostów. Od 1905 roku pracował, jako praktykant budownictwa w Namiestnictwie Galicyjskim we Lwowie, a następnie, jako adiunkt Ministerstwa Handlu uczestniczył w budowie dróg wodnych w Galicji. W latach 1907–1918 pracował w Biurze Melioracyjnym Wydziału Krajowego we Lwowie. W latach 1911–1914 był docentem Krajowej Szkoły Ogrodniczej we Lwowie. W 1914 roku uzyskał tytuł i prawa autoryzowanego inżyniera budowlanego, a w 1917 roku mierniczego przysięgłego. Po odzyskaniu niepodległości został powołany do Ministerstwa Robót Publicznych, w którym pełnił obowiązki naczelnika Oddziału Wodnego w Kielcach. Od 1921 roku był wykładowcą Akademii Górniczej, następnie Akademii Górniczo-Hutniczej. W latach 1921–1926 wykładał statykę i budownictwo na Wydziale Architektury ASP w Krakowie. W latach 1937–1939 był dziekanem Wydziału Hutniczego AGH. W dniu 6 listopada 1939 roku, wraz z innymi profesorami został aresztowany przez gestapo w Sonderaktion Krakau w Collegium Novum UJ i został wywieziony do obozu w Sachsenhausen. Uwolniony 8 lutego 1940 roku powrócił do Krakowa i podjął pracę w Technicznej Szkole Górniczo-Hutniczo-Mierniczej, biorąc równocześnie udział w tajnym nauczaniu. Po przekształceniu Wydziału Politechnicznego w pełni samodzielnej Politechnikę Krakowską w 1956 roku pełnił funkcję kierownika Katedry Statyki Budowli i Wytrzymałości Materiałów, a na AGH

rekonesans do pozyskania kadry naukowej. Prawdopodobnym dniem spotkania Tymczasowej Komisji Organizacyjnej i Krakowskiego Komitetu Organizacyjnego był 2 lub 3 kwietnia 1945 roku, gdyż po tym spotkaniu powstało pismo rektora Akademii Górniczej prof. Walerego Goetla¹¹¹ (rys. 4.6b) z 3 kwietnia 1945 roku do Ministerstwa Oświaty, w którym zauważył, że konkurujące z Krakowem Katowice, w miesiąc po podjęciu myśli utworzenia politechniki w Krakowie, wystąpiły z analogicznym żądaniem, a przede wszystkim z poszukiwaniem profesorów na „rynku” krakowskim. Pojawiły się także głosy, że będzie politechnika na Śląsku, z tym że znajdująca się w Krakowie.

W drugiej połowie kwietnia 1945 roku¹¹² odbyła się w Katowicach konferencja członków Tymczasowej Komisji Organizacyjnej z ministrem Oświaty Stanisławem Skrzyszewskim, który odwiedził komisję w jej siedzibie znajdującej się w gmachu Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych. Ze wspomnień Stefana Kaufmana [32] wynika, że minister Skrzyszewski w czasie spotkania przekazał Komisji Organizacyjnej radosną wiadomość o postanowieniu rządu, o utworzeniu politechniki w Katowicach i o przygotowaniach stosownego aktu ustawodawczego. Między 3 a 6 maja 1945 roku

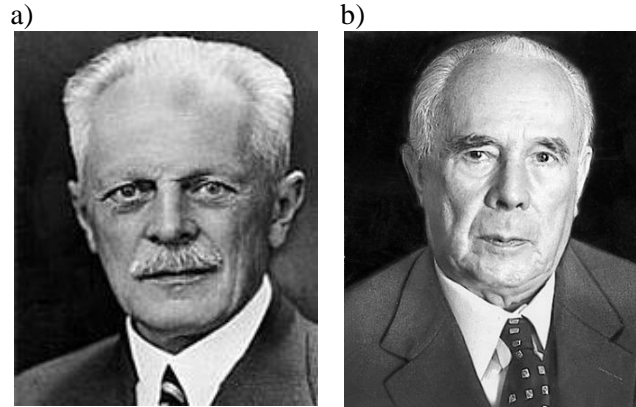
---

kierownika Katedry Inżynierii i Budownictwa. Był pierwszym rektorem Politechniki Krakowskiej w latach 1945–1948. Był autorem licznych publikacji z zakresu budownictwa oraz mechaniki budowli. Zaprojektował i nadzorował budowę pierwszego w Małopolsce mostu żelbetowego na drodze Lwów – Brzuchowice. Był autorem projektu obwałowania Wisły od Niepołomic do Zawichostu. Opublikował dwutomowy podręcznik „Budownictwo żelazno-betonowe” [74].

¹¹¹ Walery Goetl (ur. 14 kwietnia 1889 roku w Suchej (obecnie Sucha Beskidzka), zm. 6 listopada 1972 roku w Krakowie) – studia geologiczne i paleontologiczne odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim. Obronił doktorat z filozofii na Uniwersytecie w Wiedniu. Został docentem geologii na UJ w 1918 roku oraz doktorem nauk geologicznych AGH w 1950 roku. Początkowo był pracownikiem UJ, gdzie habilitował się w 1918 roku. W latach 1917–1939 prowadził wykłady z geologii tektonicznej, stratygrafii i geologii ziem polskich. W 1920 roku został profesorem nadzwyczajnym Akademii Górniczej i objął Katedrę Geologii Ogólnej i Paleontologii (był kierownikiem w latach 1920–1925). Kierował Katedrą Geologii Ogólnej w latach 1925–1956. W 1922 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1930–1934 był dziekanem Wydziału Górniczego Akademii Górniczej, prorektorem AG 1937–1939, rektorem AG 1939/1940 i 1945–1951. Był kierownikiem Katedry Geologii na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym AGH w latach 1956–1961. Prowadził wykłady z geologii gospodarczej, górniczej i ogólnej oraz paleontologii, a także z zakresu ochrony środowiska naturalnego człowieka i zasobów przyrody. Zorganizował na AGH zespół „Zagadnienia Ochrony Zasobów Przyrody i Zabezpieczenia Trwałości Użytkowania Surowców”. Współtwórca wielowydziałowej Akademii Górniczo-Hutniczej, o szerokim profilu obejmującym całokształt zagadnień związanych z poszukiwaniem, eksploatacją i przeróbką kopalin użytecznych. Był inicjatorem wielkiej rozbudowy gmachów i urządzeń uczelni. Jako rektor AG doprowadził do powstania Wydziału Geologiczno-Mierniczego i Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego oraz do rozszerzenia nazwy uczelni do Akademii Górniczo-Hutniczej i nadania jej imienia Stanisława Staszica. Rozwinął ożywioną działalność na polu organizacji turystyki górskiej. W swojej bardzo owocnej działalności naukowo-organizacyjnej był twórcą Tatrzńskiego i Pienińskiego Parku Narodowego. Opracował m.in. naukowe podstawy i zasady racjonalnej gospodarki zasobami geologicznymi i biologicznymi, przedstawił program i zakres nowej nauki o ochronie przyrody i jej zasobów, o przyrodniczych podstawach kształtowania środowiska naturalnego człowieka, wprowadził zaakceptowaną i używaną na całym świecie nazwę tej nauki – sozologia [11]. Członek korespondent Polskiej Akademii Nauk (1952 rok), członek rzeczywisty PAN (1964 rok), członek korespondent Union Internationale pour la Protection de la Nature w Brukseli i innych stowarzyszeń naukowych polskich i zagranicznych. Gmach Główny AGH nosi imię prof. Walerego Goetla.

¹¹² Prawdopodobnie był to 25 lub 26 kwietnia, gdyż minister był w Krakowie w dniach 23 i 24 kwietnia.

na VII sesji Krajowej Rady Narodowej wojewoda śląski, Aleksander Zawadzki zgłosił 4 maja oficjalną deklarację o rezygnacji z autonomii województwa (fakt ten miał znaczenie, gdyż autonomia województwa w latach 1922–1939 była respektowana przez społeczność międzynarodową także po II wojnie światowej).

Rys. 4.6. Członkowie Komitetu Organizacyjnego Politechniki Krakowskiej: a) Izydor Stella-Sawicki, b) Walery Goetl (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 4.6. Members of the Organizing Committee of the Cracow University of Technology: a) Izydor Stella-Sawicki, b) Walery Goetl (collection: National Digital Archives)

Prawdopodobnie 2 maja na posiedzeniu Rady Ministrów zaakceptowano wniosek władz wojewódzkich, dotyczących utworzenia Politechniki Śląskiej (oficjalne dokumenty jednak nie zawierają tego faktu, prawdopodobnie jeszcze w wyniku braku decyzji wojewody o rezygnacji z autonomii województwa). Można tylko domniemywać, że w dniu 6 maja 1945 roku odbyła się rozmowa Aleksandra Zawadzkiego z prezydentem Gliwic Tadeuszem Gruszczyńskim¹¹³ o możliwości kandydowania Gliwic na siedzibę politechniki. Z działań Ministerstwa Oświaty wynika natomiast, że urzędnicy obiecali zarówno stronie krakowskiej, jak i stronie śląskiej utworzenie uczelni i nie wiedzieli, jak rozwiązać taką sytuację!

Zapewne z tego powodu zwlekano z wprowadzeniem sprawy w normalny tok pracy Rady Ministrów. Na obietnice w przypadku utworzenia politechniki w Krakowie

¹¹³ Tadeusz Gruszczyński (ur. 10 kwietnia 1901 roku w Dąbrowie Górniczej, zm. 10 maja 1945 roku w Gliwicach) – działacz komunistyczny, w 1945 roku mianowany przez komunistów na pierwszego wiceprezidenta Gliwic. W czasie I wojny światowej był ewakuowany wraz z rodziną do Rosji. Po powrocie do kraju został wcielony do WP. Po demobilizacji pracował w różnych zakładach w Strzemieszycach i Sosnowcu. W latach 30. rozpoczął działalność w komunistycznej konspiracji w KPP oraz w Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom (MOPR). Po wybuchu II wojny światowej przystąpił do rozpowszechniającego materiały stalinowskiej propagandy Stowarzyszenia Przyjaciół ZSRR. W 1942 roku przystąpił wraz ze swoim środowiskiem do PPR. Był członkiem komunistycznej Gwardii Ludowej przekształconej w Armię Ludową. Po wkroczeniu Armii Czerwonej został sekretarzem komunistycznego wojewody śląsko-dąbrowskiego i jednego z członków kierownictwa PPR – Aleksandra Zawadzkiego. W marcu 1945 roku objął stanowisko I wiceprezidenta Gliwic. Organizował tam także komórki partyjne PPR. W dniu 10 maja 1945 roku w Gliwicach został zastrzelony w czasie interwencji przez rabujących mieszkania żołnierzy sowieckich. (wg IPN Katowice, <https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/nazwy-ulic/nazwy-do-zmiany/39930,ul-Gruszczyńskiego-.html>)

wskazują doniesienia prasowe z Krakowa oraz deklaracja ministra Skrzyszewskiego (w połowie marca 1945 roku podczas pobytu w Łodzi minister stwierdził, że w Krakowie oprócz Akademii Górniczej powstanie także politechnika). Nie wiadomo, czy Ministerstwo uzgodniło ze środowiskiem krakowskim i śląskim utworzenie Politechniki Śląskiej w Krakowie. Niemniej jednak 5 maja 1945 roku zaczęto w Krakowie rekrutację studentów. Na niektórych blankietach Akademii Górniczej (5 maja 1945 roku) widniała już pieczęć Politechniki Śląskiej, a jako rektor występował prof. Stella-Sawicki (6 maja 1945 roku) [9]. Można z tego wnioskować, że doszło do ustnych (lub pisemnych, ale niezachowanych) uzgodnień z Ministerstwem Oświaty odnośnie utworzenia Politechniki Śląskiej w Krakowie. Mimo obietnic i innych sygnałów, dopiero 11 maja na posiedzeniu Rady Ministrów sprawa szkolnictwa wyższego weszła do porządku obrad. Sprawę sieci szkół zreferował wiceminister Bieńkowski. Mówiąc o powołaniu nowych uczelni określił najbliższe plany Ministerstwa Oświaty w zakresie powołania trzech wyższych uczelni w Łodzi, politechniki na Śląsku i politechniki w Gdańsku. Dodał również, że podjęcie prac organizacyjnych innych uczelni spowodowałoby chaos w Ministerstwie. Sprawa utworzenia nowych uczelni technicznych weszła w stadium finalne dopiero 16 maja w czasie posiedzenia Prezydium Rady Ministrów, na którym ostatecznie potwierdzono fakt tworzenia politechnik w Łodzi, Katowicach i Gdańsku oraz uniwersytetów w Łodzi i Toruniu. Kilka dni później Aleksander Zawadzki w Katowicach podczas dyskusji nad swoim *exposé* w Radzie Wojewódzkiej i pytań dotyczących utworzenia politechniki stwierdził, że „na razie toczy się wojna o Politechnikę Śląską”. Użycie takiego sformułowania dotyczyło prawdopodobnie braku jednoznacznych decyzji Rady Ministrów i Prezydium Rady Ministrów. Z protokołów wynika, że mniej więcej do połowy maja 1945 roku w Ministerstwie Oświaty trwał impas w kwestii decyzji o wyborze siedziby politechniki na południu kraju. Prawdopodobnie w tym okresie rozważano podjęcie dwóch możliwych rozwiązań:

1. utworzenia Politechniki Śląskiej w Krakowie z ewentualnym, późniejszym przeniesieniem części wydziałów do Katowic,
2. utworzenia Politechniki Śląskiej w Katowicach, ale uruchomionej i tymczasowo funkcjonującej w Krakowie.

Z doniesień prasowych wynikało, że prawdopodobnie 16 maja 1945 roku planowano uchwalenie dekretu tworzącego Politechnikę Śląską. Na przeszkodzie stanęła zarówno nazwa, jak i siedziba uczelni. Ze wspomnień premiera Osóbki-Morawskiego¹¹⁴ wynika,

---

¹¹⁴ Osóbka-Morawki E.: Trudna droga. Fragmenty wspomnień. Warszawa 1992 r.

że 16 maja 1945 roku uchwalono dekret o powołaniu Politechniki Śląskiej z czterema wydziałami: mechanicznym, elektrycznym, hutniczym i inżynieryjno-budowlanym. Pierwszego rektora oraz skład profesorów miał mianować prezydent Krajowej Rady Narodowej na wniosek ministra oświaty¹¹⁵. Na skutek kontrowersji dotyczących wyboru siedziby uczelni oraz konieczności uzyskania opinii prawnej o zawartości dekretu, pierwotny protokół z 16 maja został wycofany i zastąpiony późniejszym o innej treści, bez dekretu o utworzeniu uczelni na Śląsku.

Mimo tego informacja przedostała się do prasy i zainteresowanych środowisk w Katowicach i Krakowie. W dniu 23 maja 1945 roku w prasie¹¹⁶ pojawiła się informacja o powołaniu Politechniki Śląskiej w Katowicach dekretem Rady Ministrów z 16 maja. Gazeta informowała, że uruchomienie uczelni odbędzie się na razie w Krakowie, ze względu na istniejące możliwości natychmiastowego rozpoczęcia pracy. 26 maja 1945 roku, ta sama gazeta informowała, że w tym dniu odbędzie się w Krakowie uroczysta inauguracja Politechniki Śląskiej. Wskazano też, że przy organizowaniu politechniki zasłużyli się członkowie Komitetu Organizacyjnego z prof. Stellą-Sawickim na czele. Potwierdzono, że wzrost liczby studentów (liczba zarejestrowanych w dniu 23 maja wynosiła 3500 studentów) będzie możliwa z chwilą przenosin do właściwej siedziby w Katowicach. Podobną relację zamieszczono także w innej gazecie codziennej¹¹⁷ w dniu 24 maja 1945 roku, potwierdzając datę utworzenia Uczelni na 16 maja 1945 roku i z uwypukleniem zasług profesorów-organizatorów z prof. Stellą-Sawickim na czele. Co ciekawe, w prasie pojawiały się również negatywne artykuły na temat powołania Politechniki Śląskiej w Katowicach z tymczasową siedzibą w Krakowie¹¹⁸. Przy czym, jak się wydaje, nie chodziło o fakt powstania, ale o siedzibę.

Znamienny jest sposób, potraktowania prac organizacyjnych i przygotowawczych krakowskiego Komitetu Organizacyjnego, jako prac Politechniki Śląskiej. Prawdopodobnie wynikało to z faktu, że potencjał organizatorów Politechniki w Krakowie był tak znaczny, że władze uznały możliwość jego właściwego wykorzystania. Całość przygotowań politechniki władze usankcjonowały, jako Politechnikę Śląską, z tymczasową siedzibą w Krakowie. Decyzja zaskoczyła krakowskich organizatorów. Przez pewien czas członkowie komitetu w Krakowie nie wiedzieli, jak ocenić sytuację wobec powstania politechniki w tym mieście.

W ten sposób nastąpiła nieoczekiwana sytuacja, w której środowiska związane z organizacją Politechniki Śląskiej i Krakowskiej, wiedząc o powstaniu dekretu

¹¹⁵ W dalszej części wspomnień istnieje wzmianka, że po dekreście z 16 maja 1945 r. o powołaniu Politechniki Śląskiej, jeszcze w maju 1945 r. (prawdopodobnie 24 maja 1945 r.) powołano Uniwersytet Łódzki, Politechnikę Łódzką i Politechnikę Gdańską.

¹¹⁶ „Dziennik Zachodni” z 23 maja 1945 roku.

¹¹⁷ „Dziennik Polski” z 24 maja 1945 roku.

¹¹⁸ „Trybuna Robotnicza” z 24 maja 1945 roku.

z 16 maja 1945 roku, nie znalazły dalszych posunięć ze strony rządu odnośnie przyszłego rektora uczelni oraz daty rozpoczęcia roku akademickiego. Sytuacja była nader skomplikowana. Według wcześniejszych ustaleń, rektorem był z upoważnienia ministra oświaty, prof. Goetl.

Mimo niekomfortowej sytuacji, organizatorzy Politechniki Krakowskiej wraz ze środowiskiem Akademii Górniczej zdecydowali się zorganizować uroczystość inauguracji roku akademickiego Politechniki Śląskiej w dniu 26 maja 1945 roku, prawdopodobnie, jako imprezę lokalną, nie bacząc na udział przedstawicieli Ministerstwa Oświaty. Istniejące luki w archiwalnych dokumentach, związanych z powołaniem uczelni, nie pozwalają prześledzić losu dekretu o powołaniu Politechniki Śląskiej od dnia 16 do 24 maja 1945 roku. Tocząca się wtedy prasowa polemika wskazywała na konieczność przeredagowania dekretu. Powodami korekty miały być decyzje polityczne, protesty śląskiego ośrodka władzy wojewódzkiej (prawdopodobnie telefonicznie interweniował Zawadzki u ministra Skrzyszewskiego) odnośnie siedziby uczelni oraz niespójne, w tej kwestii, stanowisko ministerstwa.

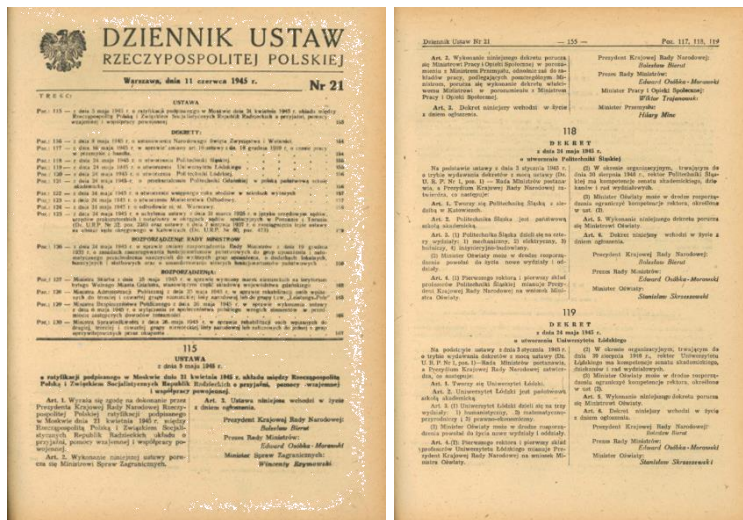
Do dziś nie wiadomo także, kto doprowadził do wstrzymania wejścia w życie dekretu z 16 maja 1945 roku, kto przeredagował jego treść i w tak krótkim czasie doprowadził do wydania w nowej wersji w postaci z dnia 24 maja 1945 roku¹¹⁹.

Na powstanie decyzji o powołaniu Politechniki Śląskiej miało wpływ wiele czynników, okoliczności i oddziaływań różnych środowisk. Głównym ośrodkiem wpływów było bardzo silne poparcie władz województwa w osobach Aleksandra Zawadzkiego, Jerzego Ziętka, Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz środowiska inteligencji śląskiej. Dostrzeżono szansę utworzenia własnej wyższej uczelni technicznej. Tymczasowa Komisja Organizacyjna w Katowicach, oprócz wielu głosów poparcia, dysponowała bardzo ważnym atutem w postaci poparcia silnego przedstawiciela władzy państwowej – wojewody Zawadzkiego, osoby o znaczącej pozycji w strukturach nowej władzy, członka Biura Politycznego PPR. Z kolei w Krakowie szczególnie silne poparcie planu utworzenia politechniki widoczne było ze strony środowisk akademickich, organizacji społeczno-zawodowych i innych organizacji funkcjonujących poza władzami wojewódzkimi, takich jak Krakowskie Towarzystwo Techniczne, Stowarzyszenie Architektów Polskich i Izby Przemysłowo-Handlowej. Nieznane jest poparcie wojewody krakowskiego Adama Ostrowskiego i władz miejskich Krakowa. Jednak w przypadku starań Krakowa zdecydowały względy polityczne. Władze komunistyczne, zamiast popierać starania „reakcyjnego” Krakowa o utworzenie drugiej uczelni technicznej, wybrały ośrodek śląski z perspektywą własnych kadr technicznych.

---

¹¹⁹ Prawdopodobnie byli to pracownicy Ministerstwa Oświaty i obsługi prawnej, lecz decyzje podjęto na wyższych szczeblach władzy i prawdopodobnie przekazana ją do realizacji Ministrowi Oświaty.

24 maja 1945 roku, na posiedzeniu Rady Ministrów, w osobnym punkcie porządku dziennego obrad pt. dekrety, na 15 omawianych projektów dekretów (uchwalono łącznie 13 dekretów zamieszczonych w Dzienniku ustaw nr 21 z 1945 roku), pięć dotyczyło szkolnictwa wyższego: nr 118 powołanie Politechniki Śląskiej, nr 119 powołanie Uniwersytetu Łódzkiego, nr 120 powołanie Politechniki Łódzkiej, nr 121 przekształcenie Politechniki Gdańskiej polską uczelnią akademicką, nr 122 utworzenie wstępnego roku studiów w szkołach wyższych (rys. 4.7). Dekret nr 118, powołujący Politechnikę Śląską z siedzibą w Katowicach, określał strukturę Uczelni na poziome wydziałów, tworząc cztery jednostki: mechaniczny, elektryczny, hutniczy i inżynierjno-budowlany. Pierwszego rektora i pierwszy skład profesorów mianował Prezydent Krajowej Rady Narodowej na wniosek ministra oświaty. Dekret określał ściśle koniec okresu organizacyjnego uczelni na dzień 30 sierpnia 1946 roku. W tym okresie rektor otrzymał kompetencje senatu akademickiego, dziekanów i rad wydziałowych.

118

DEKRET

z dnia 24 maja 1945 r.

o utworzeniu Politechniki Śląskiej

Na podstawie ustawy z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 1) — Rada Ministrów postanowiła, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdzi, co następuje:

Art. 1. Tworzy się Politechnikę Śląską z siedzibą w Katowicach.

Art. 2. Politechnika Śląska jest państwową szkołą akademicką.

Art. 3. (1) Politechnika Śląska dzieli się na cztery wydziały: 1) mechaniczny, 2) elektryczny, 3) hutniczy, 4) inżynierjno-budowlany.

(2) Minister Oświaty może w drodze rozporządzenia powołać do życia nowe wydziały i oddziały.

Art. 4. (1) Pierwszego rektora i pierwszy skład profesorów Politechniki Śląskiej mianuje Prezydent Krajowej Rady Narodowej na wniosek Ministra Oświaty.

(2) W okresie organizacyjnym, trwającym do dnia 30 sierpnia 1946 r., rektor Politechniki Śląskiej ma kompetencje senatu akademickiego, dziekanów i rad wydziałowych.

(3) Minister Oświaty może w drodze rozporządzenia ograniczyć kompetencje rektora, określone w ust. (2).

Art. 5. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrowi Oświaty.

Art. 6. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Krajowej Rady Narodowej:

Bolesław Bierut

Prezes Rady Ministrów:

Edward Osóbka-Morawski

Minister Oświaty:

Stanisław Skrzyszewski

Rys. 4.7. Strona tytułowa Dziennika Ustaw nr 21 z dnia 11 czerwca 1945 roku oraz dekret Rady Ministrów nr 118 z dnia 24 maja 1945 roku o utworzeniu Politechniki Śląskiej

Fig. 4.7. Title page of the Journal of Laws No. 21 of June 11, 1945 and Decree of the Council of Ministers No. 118 of May 24, 1945 on the establishment of the Silesian University of Technology

4.2. Wydarzenia po 24 maja 1945 roku

Fizycznym problem realizacji dekretu był stan bazy w Katowicach. Dokonano jedynie przydziału budynków na potrzeby dydaktyczne uczelni, wydzielono określoną liczbę mieszkań przyszłym pracownikom uczelni i rozpoczęto rejestrację kandydatów. Istniejąca baza nie spełniała w pełni zapotrzebowania przyjętej struktury i programu nauczania (bazowano na nauczycielach przebywających na Śląsku pracujących w szkołach średnich oraz specjalistach z różnych dziedzin przemysłu). Nie było jednak laboratoriów, wyposażenia naukowego i pomocniczego. Nie dokonano naboru studentów, gdyż nie było aktu erekcyjnego uczelni, chociaż chętnych było wielu (potwierdził to nabór w październiku 1945 roku). Politechnika Śląska w tym czasie poza sztydem nie posiadała w zasadzie niczego.

Według członków Komitetu Organizacyjnego Politechniki Krakowskiej wszystkie prace, łącznie z adaptacją pomieszczeń zostały już przeprowadzone w Krakowie. Z inicjatywy Ministerstwa Oświaty zdecydowano, że Politechnika Śląska miała początkowo funkcjonować w Krakowie, na podstawie zorganizowanych wydziałów Politechniki Krakowskiej, związanej organizacyjnie z Akademią Górniczą. Rektor Akademii Górniczej, prof. Goetl został upoważniony przez Ministra Oświaty do występowania w imieniu nowej politechniki, a prof. Stelli-Sawickiemu powierzona została praca organizacyjna. Faktycznie, w fazie początkowej, organizatorem Politechniki Śląskiej stał się Komitet Organizacyjny Politechniki Krakowskiej przy Akademii Górniczej. Projekt wykorzystania zasobów organizowanej krakowskiej uczelni prawdopodobnie powstał w drugiej połowie 1945 roku, świadczyć o tym mogą depesze wiceministra Bieńkowskiego do rektora Goetla, związane z rozeznaniem przez przebywających w Krakowie profesorów z Politechniki Lwowskiej i Warszawskiej oraz zasobów laboratoryjnych w Katowicach.

Prawdopodobnie 26 maja 1945 roku Rząd Tymczasowy podjął decyzję, że Politechnika Śląska nie będzie posiadała wydziałów: architektury, leśnego, komunikacyjnego-wodnego i mierniczego, będą natomiast czynne cztery: chemiczny, elektryczny, inżynieryjno-budowlany i mechaniczny. Zrezygnowano, więc z podawanego w dekrete wydziału hutniczego.

Inaugurację roku akademickiego 1945/46 powstałej Politechniki Śląskiej w Krakowie przeniesiono z dnia 26 maja na 30 maja 1945 roku. Na przesunięcie dnia inauguracji mogło wpłynąć uzgodnione stanowisko strony krakowskiej wobec niekorzystnej zawartości dekretu nr 118 z 24 maja 1945 roku, a także uzyskanie zgody z Ministerstwa

Oświaty. Prawdopodobnie środowisko organizatorów Politechniki Krakowskiej doszło do wniosku, że w zaistniałej sytuacji lepiej będzie połączyć wysiłki organizatorów dwóch pierwotnie odrębnych uczelni, aby w najbliższym czasie doprowadzić do inauguracji roku akademickiego 1945/46. Przyjęte stanowisko Komitetu Organizacyjnego Politechniki Krakowskiej wobec powstałej Politechniki Śląskiej można wytłumaczyć przewidywaniami organizatorów Politechniki Krakowskiej, że ewentualne przeniesienie siedziby uczelni na Śląsk odbędzie się w dalekiej przyszłości i może być tak, że wszystko pozostanie tak jak planowano, czyli politechnika zostanie w Krakowie. Ponieważ nie udało się powołać Politechniki Krakowskiej, należało się zadowolić Politechniką Śląską w Krakowie [73]. Wykład inauguracyjny pt. „Znaczenie wyższych uczelni technicznych dla państwa” wygłosił 30 maja 1945 roku w gmachu Akademii Górniczej prof. Stella-Sawicki, który uznał dzień otwarcia Politechniki Śląskiej dniem, w którym rozpoczyna pracę pierwsza pełna politechnika w Polsce.

Politechnika Śląska została utworzona w Krakowie, który posiadał najlepsze warunki do powstania nowej uczelni. Podjęcie regularnych zajęć oraz wykładów na Politechnice Śląskiej miało nastąpić 5 czerwca 1945 roku. Uroczystą inaugurację z 30 maja 1945 roku przyjęło się traktować, jako pierwszą inaugurację roku akademickiego na Politechnice Śląskiej, pomimo braku umocowania prawnego uczelni, gdyż dekret z 24 maja o jej utworzeniu wszedł w życie z dniem ogłoszenia, czyli dopiero 11 czerwca 1945 roku.

Ministerstwo Oświaty po dekreście z 24 maja 1945 roku powierzyło misję zorganizowania uczelni na Śląsku prof. Władysławowi Kuczewskiemu¹²⁰ (rys. 4.8)

---

¹²⁰ Władysław Kuczewski (ur. 27 kwietnia 1887 roku w Bobrujsku na Białorusi, zm. 28 lutego 1963 roku w Częstochowie) – w 1905 roku ukończył wileńskie gimnazjum klasyczne zdaniem matury ze złotym medalem. W latach 1905–1912 studiował na Państwowym Instytucie Politechnicznym w Petersburgu. W 1910 roku odbył roczny staż w biurze konstrukcyjnym wielkich pieców Noworosyjskiego Towarzystwa Metalurgicznego w Juzówce. Od 1912 do 1913 roku po uzyskaniu dyplomu pracował w tym biurze jako konstruktor. W 1913 roku został zastępcą szefa odlewni żeliwa w fabryce K. Rudzki i Spółka w Warszawie. W latach 1915–1916 po przeniesieniu fabryki do Rosji objął stanowisko inżyniera zmianowego wielkich pieców w Belgijskim Towarzystwie Górniczo-Hutniczym w Jenakijewie w Zagłębiu Donieckim. W 1916 roku został szefem wielkich pieców, odlewni i warsztatów mechanicznych w Tambowskim Towarzystwie Górniczo-Hutniczym w Lipiecku, gdzie po rewolucji październikowej został przewodniczącym tego towarzystwa, a także członkiem Wydziału Metali Najwyższej Rady Gospodarki Narodowej w Moskwie. W 1921 roku podjął próbę nielegalnego przekroczenia granicy, został zatrzymany przez patrol wojsk radzieckich, ale po wyjaśnieniach został wypuszczony i przez zamarzną Dźwinę przeszedł na stronę polską. W Polsce pracował początkowo, jako główny inżynier w skarżyskiej emalierni „Jan Witwicki – Kamienna”, następnie rozpoczął pracę w Ministerstwie Przemysłu i Handlu początkowo, jako referent do spraw górnośląskich w Departamencie Górniczo-Hutniczym a następnie, jako radca ministerialny i szef biura badania cen. W 1927 roku objął stanowisko wicedyrektora Związku Polskich Hut Żelaznych w Warszawie, a już rok później został kierownikiem wydziału kontroli i kosztów własnych w Spółce Akcyjnej „Huta Pokój” Śląskich Zakładów Górniczo-Hutniczych w Katowicach. W 1929 roku został starszym inspektorem hut „Pokój” i „Baildon”. W 1934 roku rozpoczął pracę we Wspólnocie Interesów Górniczo-Hutniczych w Katowicach, gdzie sprawował kontrolę nad wielkimi piecami w hutach „Florian” i „Laura”. Niedługo potem objął stanowiska kierownicze w Generalnej Dyrekcji Hut w Chorzowie-Batorym, najpierw jako kierownik referatu wielkich pieców, a później jako zastępca dyrektora technicznego. W latach

dopiero 30 maja prof. Kuczewski posiadał wystarczające kompetencje do pełnienia tej funkcji z racji zajmowanych stanowisk w Związku Patriotów Polskich oraz w Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego. Na podstawie pisma nominacyjnego z 30 maja, Kuczewski informował pracowników uczelni o mianowaniu na stanowisku kierownika–organizatora¹²¹ Politechniki Śląskiej w Katowicach. Po mianowaniu, Tymczasowa Komisja Organizacyjna Politechniki Śląskiej przekazała W. Kuczewskiemu swoje agendy i zakończyła oficjalną działalność. Mimo zakończenia oficjalnej działalności, prof. Kuczewski chętnie korzystał z pomocy prof. F. Wasilkowskiego i dra S. Kaufmana.

Rys. 4.8. Kierownik–organizator Politechniki Śląskiej prof. Władysław Kuczewski (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 4.8. Manager–organizer of the Silesian University of Technology prof. Władysław Kuczewski (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

1936–1939 w Wyższym Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach piastował stanowisko dziekana Wydziału Przemysłowego, a także prowadził wykłady z technologii żelaza. Wybuch II wojny światowej został skierowany przez władze Wspólnoty Interesów do Warszawy, a następnie do Lwowa gdzie utrzymywał się z tłumaczeń prac naukowych profesorów Politechniki Lwowskiej na język rosyjski. W dniu 26 czerwca 1940 roku na skutek odmowy przyjęcia obywatelstwa radzieckiego został deportowany na Syberię do Tomsku. W 1941 roku Ambasada Polska z ZSRR powierzyła Kuczewskiemu stanowisko męża zaufania i opieki nad Polakami zamieszkującymi rejon Tomska. W 1943 roku został wybrany na przewodniczącego tomskiego Zarządu Związku Patriotów Polskich w ZSRR. W lipcu 1944 roku powrócił do kraju. Początkowo pracował jako referent Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, a następnie został pełnomocnikiem Resortu Gospodarki Narodowej i Finansów na Małopolskę i Śląsk. W listopadzie 1944 z ramienia Związku Patriotów Polskich otrzymał mandat poselski do Krajowej Rady Narodowej. Od 10 stycznia do 30 maja 1945 roku sprawował funkcję p.o. rektora Politechniki Warszawskiej z tymczasową siedzibą w Lublinie. Odchodząc z Lublina swoje obowiązki przekazał profesorowi Antoniemu Ponikowskiemu, natomiast sam na polecenie ministra oświaty zajął się organizowaniem Politechniki Śląskiej jako kierownik–organizator. Został pierwszym rektorem Politechniki Śląskiej. Obowiązki pełnił w latach 1946–1951. W latach 1952–1954 był rektorem Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Katowicach. 1954 do 1960 roku kierował Katedrą Metalurgii Żelaza na Politechnice Częstochowskiej. W latach 1947–1952 był posłem na Sejm wybranym z listy tzw. Bloku Demokratycznego. Był członkiem PPR, a następnie PZPR. [33, 82].

¹²¹ Zwrot „kierownik–organizator Politechniki Śląskiej” był używany przez prof. W. Kuczewskiego na pieczęci osobistej od 19 czerwca 1945 roku do 29 stycznia 1947 roku.

Doświadczenie prof. W. Kuczewskiego w zakresie organizacji uczelni było duże, ponieważ w okresie od 10 stycznia 1945 roku do 30 maja 1945 roku był organizatorem i rektorem komisarycznym Politechniki Warszawskiej, z tymczasową siedzibą w Lublinie¹²². Po przyjeździe do Katowic niezwłocznie zgłosił się do wojewody A. Zawadzkiego, gdzie w udostępnionych pomieszczeniach Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego Urzędu Wojewódzkiego, którego kierownikiem był dr Stefan Kaufman, zorganizował tymczasowe biuro rektoratu (pokoje nr 513 i 514). Oczywiście został poinformowany przez członków byłej Tymczasowej Komisji Organizacyjnej o sytuacji w środowisku krakowskim i stanie zaawansowania prac Komitetu Krakowskiego. Najważniejsza kwestia dotyczyła faktu, że wszystkie wydziały powstałe w Krakowie przy Akademii Górniczej powstały spontanicznie, mając odpowiednią kadre naukowo-dydaktyczną, studentów i w miarę odpowiednie pomieszczenia. Znajdująca się w Krakowie liczba nauczycieli akademickich rokowała największe szanse na skompletowanie naukowej kadry nowo utworzonej uczelni. Prof. Kuczewski rozpoczął akcję pozyskiwania personelu naukowego z Krakowa, niewątpliwie atutem w stosunku do nieistniejącej Politechniki Krakowskiej było formalne utworzenie Politechniki Śląskiej.

W dniu 4 lub 5 czerwca 1945 roku prof. Kuczewski udał się do Krakowa, gdzie odbył liczne spotkania z Krakowskim Komitetem Organizacyjnym oraz wiele rozmów z pracownikami naukowymi i studentami na temat wejścia części istniejących wydziałów Politechniki Krakowskiej w strukturę Politechniki Śląskiej.

Początkowo wystąpił dość duży opór ze strony środowiska związanego z Akademią Górniczą, kiedy okazało się, że przeniesienie Wydziału Hutniczego na Śląsk nie jest możliwe. Pomysł wywołał zrozumiałe poczucie zagrożenia środowiska Akademii Górniczej z degradacji krakowskiej Uczelni do jednowydziałowego ośrodka i zmuszenia kadry do migracji na Śląsk lub rezygnacji z pracy. W efekcie przez pewien czas trwał impas w rozmowach z Kuczewskim. W trakcie wizyty w Krakowie podjęto jednak rozmowy ze skompletowaną już kadra Politechniki Krakowskiej, w tym z częścią kadry profesorskiej z Politechniki Lwowskiej.

Powołana 27 maja 1945 roku, bez udziału Kuczewskiego Rada nieerygowanego Wydziału Chemicznego (powstała pewnie z inicjatywy profesorów lwowskich) stała się impulsem do dalszych rozmów. Po dłuższych rozmowach, 8 czerwca powstała Rada Wydziału Inżynierijno-Budowlanego, a 13 czerwca Rada Wydziału Elektrycznego. W rozmowach uczestniczyli lwowscy profesorowie: Zygmunt Ciechanowski, Wiktor

---

¹²² W dniu 1 czerwca 1945 roku obowiązki związane z organizacją Politechniki Warszawskiej przekazał prof. Antoni Ponikowskiemu.

Jakób, Adolf Joszt, Marian Kamiński, Antoni Karol Plamitzer, Edward Sucharda. Problemy z kompletowaniem kadry Wydziału Mechanicznego prawdopodobnie miały związek z Wydziałem Hutniczym. W efekcie nie jest znana data powołania Rady Wydziału Mechanicznego, ani nie zostało określone w żadnym dokumencie, czy doszło do jakichkolwiek pisemnych uzgodnień wstępnych z Komitetem Krakowskim lub też czy doszło do odmowy środowiska Krakowskiego odnośnie wchłonięcia Wydziału Elektrycznego, Mechanicznego, Inżynieryjno-Budowlanego przez Politechnikę Śląską. Brak postępów w rozmowach ze środowiskiem krakowskim, szczególnie na Wydziale Elektrycznym i Mechanicznym doprowadził do konieczności zwołania konferencji w Ministerstwie Oświaty w dniu 9 czerwca 1945 roku. W konferencji pod przewodnictwem ministra Skrzyszewskiego wzięli udział wiceminister Władysław Bieńkowski, rektor Akademii Górniczej prof. Walery Goetl, prof. Izydor Stella-Sawicki, prof. Władysław Kuczewski oraz niewymienieni w dokumencie końcowym prof. Franciszek Wasilkowski i dr Stefan Kaufman.

Podczas konferencji ponownie dyskutowano nad strukturą organizacyjną Politechniki Śląskiej oraz równocześnie nad istniejącą fizycznie, choć nieformalnie Politechniką Krakowską. W Politechnice Śląskiej postanowiono otworzyć dekretem trzy wydziały: Mechaniczny, Elektryczny i Inżynieryjno-Budowlany. Natomiast zdecydowano się odłożyć do września 1946 roku organizację Wydziału Hutniczego. Zaspokojenie potrzeb przemysłu na kadry inżynierów hutniczych sędowano na Akademię Górniczą. W miejsce Wydziału Hutniczego postanowiono powołać, nieprzewidziany w dekrete z 24 maja 1945 roku nowy wydział – Wydział Chemii Technicznej. Wydział miał zapewnić odpowiednią liczbę pracowników naukowych, głównie z Politechniki Lwowskiej i studentów. Konsekwencją konferencji była także decyzja przeniesienia Politechniki Śląskiej z Krakowa do Katowic w terminie do 1 października 1945 roku tak, aby 15 października możliwe było rozpoczęcie II semestru zajęć w nowej siedzibie. Wszystkie cztery wydziały miały pozostać w Krakowie do czasu przygotowania odpowiednich pomieszczeń na Śląsku. Do tego czasu na Śląsku miały odbyć się wpisy na pierwszy semestr i rok wstępny. Na pozostałych wydziałach należało pozostawić 20% wolnych miejsc, przeznaczonych młodzieży śląskiej. W trakcie konferencji doszło również do napiętej sytuacji, gdy po decyzji o przeniesieniu uruchomionych wydziałów na Śląsk, wydawało się, że decyzja przekreśli istnienie pozostałych wydziałów Politechniki Krakowskiej. W tej kryzysowej sytuacji prof. Stella-Sawicki powołał się na wcześniejsze przyrzeczenie ministra Skrzyszewskiego ze stycznia 1945 roku. W rezultacie uzgodnień pozostawiono w Krakowie: Wydział Architektury, Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej oraz Wydział Komunikacji o kierunku mechanicznym [31].

W oficjalnych dokumentach podano jednak informację, że Ministerstwo Oświaty miało podjąć pracę (konceptyjnie) nad utworzeniem w Krakowie wyższej uczelni typu akademickiego z wydziałami: Architektury, Komunikacyjno-Wodnym, Mierniczym i Leśnym. Młodzieży, która zapisała się na te wydziały, zaproponowano przenosiny na wybrany wydział jednej z istniejących szkół wyższych w Polsce lub Politechniki Śląskiej. W praktyce pozostałe w Krakowie wydziały Politechniki Krakowskiej miały zostać rozwiązane. Prawdopodobnie sprawę Politechniki Krakowskiej załatwił w ministerstwie rektor Akademii Górniczej prof. Goetel, który zaproponował przyjęcie pozostałych wydziałów niedosłej Politechniki Krakowskiej, jako wydziałów politechnicznych Akademii Górniczej funkcjonujących w strukturze Akademii Górniczej. Wydziały politechniczne usankcjonowane zostały Dekretem Rady Ministrów z 19 listopada 1945 r. (z mocą obowiązującą od 1 kwietnia 1945 roku¹²³) miały pełną autonomię, własny budżet i własny Senat, na którego czele, będąc prorektorem Akademii Górniczej, stanął prof. Izydor Stella-Sawicki (uznawany za pierwszego rektora Politechniki Krakowskiej)¹²⁴.

Jednak zgodnie z zarządzeniem Kuczewskiego, profesorowie oraz personel pomocniczy i pracownicy naukowcy rozwiązanych wydziałów mieli otrzymywać zaopatrzenie z budżetu Politechniki Śląskiej. Ministerstwo Oświaty obawiając się sytuacji, w której powzięte postanowienia nie zostaną dobrze przyjęte przez krakowskie środowisko akademickie związane Komitetem Organizacyjnym Politechniki Krakowskiej, wysłało do Krakowa także dyrektora Departamentu Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty prof. Stanisława Arnolda, który miał omówić podjęte decyzje z zainteresowanym środowiskiem już na miejscu. Prawdopodobnie przekazał ustnie informacje i zapewnienia Skrzyszewskiego ze stycznia 1945 roku, o pozostawieniu w Krakowie pozostałych wydziałów Politechniki Krakowskiej, ale jako innego tworu organizacyjnego.

W konsekwencji zwyciężyła koncepcja Tymczasowej Komisji Organizacyjnej prof. Kuczewskiego oraz władz z ministerstwa, do której zostali przekonani prof. Goetel i prof. Stella-Sawicki. Prawdopodobnie ceną pozostawienia wydziałów w Krakowie była zgoda Ministerstwa Oświaty na zaniechanie tworzenia Wydziału Hutniczego na Politechnice Śląskiej, co było niezmiernie istotne biorąc pod uwagę interesy Akademii Górniczej. Po decyzjach Ministerstwa z 9 czerwca 1945 roku, środowisko krakowskie

¹²³ Uczelnia uważa dekret z mocą obowiązującą od 1 kwietnia 1945 roku za dekret założycielski Politechniki Krakowskiej.

¹²⁴ Dekretem Prezydium Rady Ministrów z 7 lipca 1944 roku wydziały politechniczne Akademii Górniczej zostały podniesione do rangi samodzielnej Uczelni. Zadecydowała o tym potrzeba pilnego wykształcenia kadr dla wzniesionego pod Krakowem giganta metalurgicznego – Huty im. Lenina.

zaczęło zdawać sobie sprawę z tego, że w interesie władz komunistycznych i niektórych przedstawicieli środowiska warszawskiego, nie leży koncentracja szkół wyższych w mieście uważanym za siedlisko konserwatyizmu i reakcji. W Krakowie miała w miejsce politechniki powstać nowa szkoła o nazwie Akademia Architektury i Inżynierii z wydziałami: Architektury, Komunikacyjno-Wodnym, Mierniczym i Leśnym. Z protokołów konferencji wynikało również uznanie całego wysiłku Komitetu Organizacyjnego Politechniki Krakowskiej, jako udziału w organizacji Politechniki Śląskiej, która miała od czerwca prowadzić zajęcia w udostępnionych budynkach Akademii Górniczej i Uniwersytetu Jagiellońskiego, gmachu Krakowskiego Towarzystwa Technicznego (przy ul. Straszewskiego 28) oraz w budynku Akademii Handlowej. 11 czerwca 1945 roku, czyli w dniu uprawomocnienia się dekretu z 24 maja, prof. Kuczewski wydał zarządzenie nr 1 powołujące tymczasowe struktury politechniki, z pełniącym obowiązki prorektora prof. Stellą-Sawickim i pełniącymi obowiązki dziekanów czterech wydziałów – prof. Edwardem Suchardą¹²⁵ (rys. 4.9a) z Wydziału

¹²⁵ Edward Sucharda (ur. 18 czerwca 1891 roku w Brzeżanach, zm. 26 lipca 1947 roku we Wrocławiu) – do szkół uczęszczał w Jarosławiu i we Lwowie, gdzie w roku 1908 ukończył z wyróżnieniem II Szkołę Realną. W roku 1912 ukończył studia chemiczne na Politechnice Lwowskiej (wówczas w Szkole Politechnicznej) i już w 1914 roku uzyskał stopień doktora nauk technicznych. W latach 1912–1919 był asystentem prof. Stefana Niementowskiego. W listopadzie 1918 roku wstąpił do Wojska Polskiego i włączył się aktywnie w Obronę Lwowa kierując warsztatami saperskimi i kancelarią. Po zakończeniu działań wojennych przez kilka miesięcy przebywał w Warszawie pracując w Ministerstwie Wojny. W roku 1920 habilitował się i objął we Lwowie Katedrę Chemii Ogólnej na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki. Od roku 1921 był profesorem nadzwyczajnym, a od 1923 roku profesorem zwyczajnym. Po śmierci prof. Niementowskiego przejął po nim wydzieloną katedrę Chemii Organicznej i Analitycznej, którą kierował nieprzerwanie do roku 1939. Nieprzerwanie był wybierany na członka Senatu, wielokrotnie był dziekanem i dziekanem Wydziałów Rolniczo-Lasowego i Chemicznego, przez dwie kadencje prorektorem i wreszcie przez półtora kadencji w latach 1937–1939 rektorem Politechniki Lwowskiej (został wybrany na resztę roku akademickiego 1937/1938 i na rok akademicki 1938/1939). W maju 1939 roku został wybrany ponownie rektorem, jednak nie przyjął funkcji. Podczas II wojny światowej, w czasie pierwszej okupacji sowieckiej we Lwowie, mimo trudności, kierował Katedrą Chemii Organicznej w ukraińskim Lwowskim Instytucie Politechnicznym. W okresie okupacji niemieckiej był członkiem Rady Komisarycznej na Politechnice Lwowskiej, której zadaniem było chronienie mienia uczelni. Był jednym z inicjatorów (wspólnie z prof. W. Burzyńskim) utworzenia na Politechnice Technische Fachkurse. Oprócz samego nauczania, które później zaliczano na poczet studiów wyższych, uczestnicy kursów otrzymywali legitymacje („Ausweisy”), które pomagały uniknąć wywózki na roboty do Niemiec. Równoległe z oficjalnymi kursami, toczyło się tajne nauczanie studentów, w którym prof. Edward Sucharda aktywnie uczestniczył. W tym czasie był też członkiem Delegatury Rządu na Kraj na obszar lwowski. Przez jego ręce m.in. przekazywane były pieniądze dla znajdujących się w ciężkich warunkach materialnych pracowników nauki i sztuki, głównie nauk humanistycznych. Współdziałając z Armią Krajową, ampułkował cyjanek potasu przekazywany następnie do więzień i dla szczególnie narażonych członków Armii Krajowej. Po zajęciu Lwowa przez wojska sowieckie w 1944 roku początkowo był zatrudniony na Politechnice Lwowskiej. Od końca listopada 1944 do marca 1945 roku był aresztowany przez NKWD i osadzony w lwowskim więzieniu przy ul. Łackiego. Po zwolnieniu z więzienia pojechał do Krakowa, gdzie przez krótki czas kierował Laboratorium Badawczym Dyrekcji Lasów Państwowych. Następnie, jako powołany dziekan, organizował w Krakowie Wydział Chemiczny Politechniki Śląskiej z przyszłą siedzibą w Gliwicach. Otrzymał nominację na Kierownika Katedry Chemii Organicznej i profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Mimo tego zdecydował się na wyjazd do Wrocławia. Od września 1945 roku był organizatorem Politechniki Wrocławskiej, wówczas tworzonej, jako jedna uczelnia z Uniwersytetem Wrocławskim, jako jej prorektor. Równocześnie, co dwa tygodnie dojeżdżał na wykłady na Politechnikę Śląską w Gliwicach. Oprócz członkostwa w PAU oraz wPTChem był także członkiem Akademii Nauk Technicznych, Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, Lwowskiego Towarzystwa Naukowego, członkiem założycielem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Ma swoją tablicę na gmachu chemii Politechniki Śląskiej w Gliwicach [33, 82].

Chemicznego), prof. Kazimierzem Idaszewskim¹²⁶ (rys. 4.9b) z Wydziału Elektrycznego, prof. Antonim Plamitzerem¹²⁷ (rys. 4.9c) z Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego i prof. Zygmuntem Ciechanowskim¹²⁸ (rys. 4.9d) z Wydziału

¹²⁶ Kazimierz Idaszewski (ur. 16 stycznia 1878 roku w Nochowie, zm. 14 stycznia 1965 roku we Wrocławiu) – w 1898 roku ukończył gimnazjum klasyczne w Śremie i podjął studia elektrotechniczne na politechnice w Brunszwiku (1898–1903). W 1904 roku obronił na tej uczelni doktorat. Od września 1904 do października 1919 roku pracował, jako inżynier w fabryce maszyn elektrycznych "Siemens-Schuckertwerke" w Berlinie. W 1920 roku został profesorem nadzwyczajnym w Szkole Politechnicznej we Lwowie, gdzie pracował już wcześniej, bezpośrednio po studiach (1903–1904), jako asystent w Katedrze Elektrotechniki Ogólnej. W latach 1920–1930 kierował Katedrą Pomiarów Elektrotechnicznych, a 1930–1939 Katedrą Maszyn Elektrycznych. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Elektrycznego (w roku akademickim 1926/1927), w 1929 roku został mianowany profesorem zwyczajnym. Pozostał na stanowisku kierownika Katedry Maszyn Elektrycznych podczas pierwszej okupacji sowieckiej, po przekształceniu uczelni w Instytut Politechniczny (do 1941 roku). W czasie okupacji hitlerowskiej był nauczycielem w rzemieślniczej szkole zawodowej i w szkole technicznej we Lwowie. W 1944 roku powrócił na krótko do pracy w Instytucie Politechnicznym we Lwowie. W maju 1945 roku w wyniku przymusowych wysiedleń Polaków z Kresów Wschodnich opuścił Lwów i objął kierownictwo Katedry Pomiarów i Maszyn Elektrycznych Politechniki Śląskiej oraz funkcję dziekana Wydziału Elektrycznego. W październiku 1945 roku przeniósł się na Politechnikę Wrocławską, gdzie organizował od podstaw Wydział Mechaniczno-Elektryczny (był jego pierwszym dziekanem w roku akademickim 1945/1946) i w listopadzie 1945 wygłosił wykład inauguracyjny w polskiej Politechnice Wrocławskiej. Kierował Katedrami Miernictwa i Maszyn Elektrycznych (1945–1947) oraz Pomiarów Elektrycznych (1947–1959). W 1951 roku został powołany w poczet członków Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Działał w Stowarzyszeniu Elektryków Polskich, był przewodniczącym Oddziału Wrocławskiego, od 1964 członkiem honorowym [12, 33, 82].

¹²⁷ Antoni Karol Plamitzer (ur. 1889 r. we Lwowie, zm. 15 października 1954 roku w Krakowie) – szkołę elementarną i gimnazjum ukończył we Lwowie. Studiował na Politechnice Lwowskiej. Stopień naukowy doktora nauk technicznych uzyskał na Politechnice Lwowskiej w 1911 roku. W tym samym roku rozpoczął pracę zawodową w Katedrze Geometrii Wykreślnej, gdzie zajmował kolejno stanowiska: asystenta, doktora, a następnie doktora habilitowanego w 1920 roku. Stanowisko profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1922 roku, a tytuł profesora zwyczajnego w 1929 roku. W latach 1922–1945 był kierownikiem II Katedry Geometrii Wykreślnej na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej. Dwukrotnie sprawował funkcję dziekana tego wydziału. Po zakończeniu II wojny światowej osiedlił się w Krakowie, gdzie został kierownikiem Katedry Geometrii Wykreślnej w Akademii Górniczej w Krakowie. Został skierowany do organizacji Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego powstałej w Krakowie Politechniki Śląskiej. Został pierwszym dziekanem Wydziału. Do jego obowiązków należało przeprowadzenie pierwszego naboru studentów oraz rozpoczęcie pierwszego roku akademickiego, które zaplanowano na 5 czerwca 1945 roku. Oficjalnie obowiązki dziekana objął 11 czerwca tego samego roku. Po niespełna trzech tygodniach, złożył na ręce rektora organizującej się uczelni prof. Władysława Kuczewskiego, rezygnację z powodu złego stanu zdrowia. Według częściowych danych oraz zebranych informacji w ramach działalności Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego Politechniki Śląskiej w Krakowie, był pierwszym kierownikiem Katedry Geometrii Wykreślnej. Prowadził zajęcia dydaktyczne z geometrii wykreślnej. Synem prof. Antoniego Karola Plamitzera był prof. Antoni Marian Plamitzer (elektryk, związany z Politechniką Śląską), a wnukami są prof. Antoni Ligęza i prof. Paweł Ligęza [33, 82].

¹²⁸ Zygmunt Ciechanowski (ur. 23 kwietnia 1873 roku w Bochni, zm. 8 sierpnia 1966 roku w Rabce) – studia wyższe ukończył na Wydziale Budowy Maszyn w Wyższej Szkole Technicznej w Charlottenburgu uzyskując w 1902 roku tytuł inżyniera dyplomowanego budowy maszyn. W latach 1900–1907 pracował w Fabryce Maszyn L. Zieleniewskiego w Krakowie, a w latach 1905–1907 był nauczycielem w Szkole Przemysłowej w Krakowie. Opracował wiele konstrukcji maszyn i pomp, sprzężarek tłokowych. Około 1906 roku był budowniczym wodociągów w Zakopanem. W latach 1907–1944 przebywał we Lwowie: w latach 1907–1918 pracował w Szkole Politechnicznej, gdzie w 1907 roku uzyskał stopień doktora, pełnił funkcję kierownika Katedry Pomp i Silników Wodnych, w latach 1915–1916 był prodziekanem, w latach 1916–1918 dziekanem Wydziału Budowy Maszyn. W 1911 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1913 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1920–1939 pracował na Politechnice Lwowskiej, gdzie pełnił funkcje: w latach 1919–1920 i 1930–1931 prodziekana, w latach 1929–1930 dziekana Wydziału Mechanicznego, a w latach 1935–1938 prorektora. W latach 1939–1941 był profesorem w Lwowskim Instytucie Politechnicznym, w latach 1941–1944 wykładowcą na tajnych kursach politechnicznych. W maju 1944 roku przybył do Krakowa, gdzie pracował w Miejskich Wodociągach i Kanalizacji. W latach 1945–1960 był profesorem na Politechnice Śląskiej w Gliwicach, gdzie pełnił funkcję kierownika Katedry Pomp Silników Wodnych, a w latach 1945–1946 dziekana Wydziału Mechanicznego oraz w Akademii Górniczej w Krakowie, gdzie w latach 1945–1947 został kierownikiem Katedry Pomp, Sprężarek

Mechanicznego. Nominacje dziekańskie wygaszały automatycznie z dniem przenosin na Śląsk. Natomiast zgodnie z zarządzeniem nr 2, dziekani musieli przedłożyć kierownikowi-organizatorowi propozycję obsady katedr do dnia 20 czerwca.

Określono limity 150 miejsc na pierwszy rok studiów na każdy wydział. Na pierwszy rok studiów rekrutowano bez egzaminów, bezwarunkowo, maturzystów licealnych, z ocenami bardzo dobrymi i dobrymi oraz z oceną dostateczną, pod warunkiem, że ukończyli jeszcze szkołę techniczną.

Rys. 4.9. Pierwsi czterej Dziekani Politechniki Śląskiej w Krakowie: a) prof. Edward Sucharda (Wydział Chemiczny), b) prof. Kazimierz Idaszewski (Wydział Elektryczny), c) prof. Antoni Plamitzer (Wydział Inżynieryjno-Budowlany), d) prof. Zygmunt Ciechanowski (Wydział Mechaniczny) (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 4.9. The first four Deans the Silesian University of Technology in Krakow: a) prof. Edward Sucharda (Faculty of Chemistry), b) prof. Kazimierz Idaszewski (Faculty of Electrical Engineering), c) prof. Antoni Plamitzer (Faculty of Civil Engineering), d) prof. Zygmunt Ciechanowski (Faculty of Mechanical Engineering) (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

---

i Wentylatorów, w latach 1946–1948 prodziekanem Wydziału Elektro-Mechanicznego. W 1957 otrzymał doktorat honoris causa Politechniki Gdańskiej [4, 33, 82].

Warunkowo, bez egzaminów, rekrutowano maturzystów gimnazjalnych (do chwili zdania matury licealnej) z ukończoną szkołą techniczną, z wynikiem bardzo dobrym. Kandydaci z ukończonym liceum, z wynikiem dostatecznym, musieli złożyć wstępny egzamin konkursowy. Pozostali kandydaci musieli zapisywać się na rok wstępny. Kandydaci, którzy z własnej winy, mimo nabytych przed 1939 rokiem kompetencji, nie wykorzystali prawa do nauki w wyższej uczelni, nie byli brani w ogóle pod uwagę. Nie bez wpływu na dalsze wydarzenia w historii szkolnictwa wyższego w Polsce miały wpływ zmiany polityczne. W ramach umowy koalicyjnej w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej Ministerstwo Oświaty przypadło PSL, a nowym ministrem oświaty 28 czerwca 1945 roku został Czesław Wycech¹²⁹ (rys. 4.10) ze Stronnictwa Ludowego „Roch”.

Rys. 4.10. Minister Oświaty Czesław Wycech, w latach 1945–1947 (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 4.10. Minister of Education Czesław Wycech, in the years 1945–1947 (collection: National Digital Archives)

W okresie od czerwca do października 1945 roku zajęcia dydaktyczne w Politechnice Śląskiej odbywały się głównie w pomieszczeniach Akademii Górniczej, w mniejszym stopniu w udostępnionych salach Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Handlowej oraz w oddanym Uczelni do dyspozycji Miejskim Domu Wycieczkowym przy ul. Oleandry 9. W pierwszym dniu oficjalnego funkcjonowania

¹²⁹ Czesław Wycech (ur. 20 lipca 1899 roku w Wilczogębach, zm. 26 maja 1977 roku w Warszawie) – w 1926 roku ukończył Instytut Nauczycielski w Warszawie. Po studiach pracował, jako nauczyciel; udzielał się również, jako działacz oświatowy. Był uczestnikiem działalności konspiracyjnej w okresie okupacji i członkiem kierownictwa Tajnej Organizacji Nauczycielskiej oraz przewodniczącym komisji oświatowej Stronnictwa Ludowego „Roch”. W latach 1941–1945 był dyrektorem Departamentu Oświaty i Kultury Delegatury Rządu na Kraj, w latach 1944–1945 był prezesem Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego, w latach 1945–1947 był ministrem oświaty w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej. W latach 1950–1953 pełnił funkcję wiceprezesa Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczego. W latach 1953–1957 był naczelnym dyrektorem Państwowego Wydawnictwa Rolniczego i Leśnego. W latach 1956–1957 był zastępcą przewodniczącego Rady Państwa. W latach 1957–1971 pełnił funkcję marszałka Sejmu II, III, IV i V kadencji.

uczelni 11 czerwca 1945 roku kierownik-organizator prof. Kuczewski dokonał nominacji pełniących obowiązki zastępców rektora (prorektorów) i dziekanów¹³⁰. Niezależnie od występujących napięć między Krakowskim Komitetem Organizacyjnym i wydziałami Politechniki Krakowskiej a Politechniką Śląską, prowadzono dalsze prace organizacyjne na rzecz śląskiej uczelni. W Krakowie zostały utworzone odpowiednie zawodowe służby administracyjne uczelni, niezależnie od działających już w Katowicach. W skład tych służb wchodziłi pracownicy Akademii Górniczej, Uniwersytetu Jagiellońskiego. W skład Administracji Politechniki Śląskiej weszły: Sekretariat Ogólny, Zarząd Gmachami, Intendentura, Księgowość, Personel Techniczny, Pomoc Medyczna, Służba Porządkowa.

4.3. Przenosiny Uczelni z Krakowa do Gliwic w październiku 1945 roku

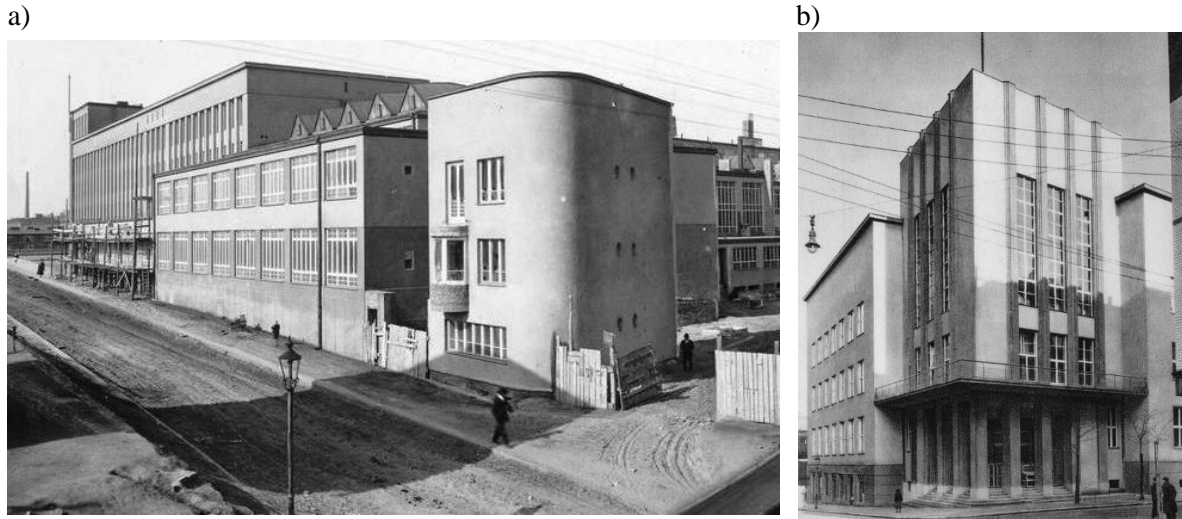
Mimo formalnego trwania roku akademickiego, w dalszym ciągu otwarta pozostawała kwestia lokalizacji Uczelni na Śląsku. Analiza lokalizacji Politechniki w Katowicach wykazywała trzy zasadnicze mankamenty:

1. niewystarczającą bazę lokalową,
2. niekorzystne położenie uniemożliwiające rozbudowę ośrodka akademickiego,
3. brak wystarczającego zaplecza kwaterunkowego przeznaczonego pracownikom oraz studentom.

Pod uwagę brane były dwa budynki: gmach Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych, przy ul. Z. Krasieńskiego, wraz z przyległymi budynkami (rys. 4.11a) oraz znajdujący się w sąsiedztwie przedwojenny budynek Domu Oświatowego Towarzystwa Czytelni Ludowych, z mieszczącą się w nim Biblioteką Śląską (rys. 4.11b).

---

¹³⁰ Zarządzeniem numer 8 z dnia 12 czerwca 1945 roku prof. W. Kuczewski powołał prof. Franciszka Wasilkowskiego na zastępcę rektora do spraw naukowych (por. rys. 2.74 w pkt. 2.5).

Rys. 4.11. Planowane, jako siedziba Politechniki Śląskiej budynki zlokalizowane w Katowicach: a) gmach Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych przy ul. Z. Krasińskiego w 1931 roku (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe), b) Dom Oświatowy Towarzystwa Czytelni Ludowych z Biblioteką Śląską przy skrzyżowaniu ulic: Krasińskiego i Francuskiej w 1936 roku (fot. Cz. Katka¹³¹)

Fig. 4.11. The buildings planned as the headquarters of the Silesian University of Technology are located in Katowice: a) The Building of Silesian Technical Research Facilities at ul. Krasińskiego in 1931 (Collection: National Digital Archives), b) Educational House of the People's Reading Association with the Silesian Library at the intersection of Krasińskiego and Francuska street in 1936 (photo Cz. Katka¹²⁸)

Okazało się, że gmachy przewidziane Uczelni w Katowicach nie miały wystarczającej powierzchni i możliwość pomieszczenia czterech wydziałów. Ze wspomnień Stefana Kaufmana [32] wynika, że w Katowicach występowały trudne do przezwyciężenia przeszkody, w zakresie dostatecznego zaplecza do natychmiastowego pomieszczenia dużej liczby studentów, a możliwość wykorzystania planowanych przed wojną terenów na Ligocie była zbyt odległa w czasie, ze względu na brak funduszy. W związku z tym poszukiwano w innych śląskich miastach zespołu budynków, będącego w stanie zabezpieczyć funkcjonowanie czterech lub pięciu wydziałów. Pod uwagę brano: Chorzów, Bytom, Zabrze i Gliwice. Do ostatecznej analizy wybrano dwa miasta Zabrze i Gliwice.

W dniu 21 czerwca 1945 roku komisja ustalona przez prof. Kuczewskiego i przedstawiciela Zarządu Miasta Gliwic dokonała wizji lokalnej wybranych przez rektora budynków, mieszczących się w obrębie ul. Dworcowej, Strzody, Wrocławskiej, Konarskiego i Zimnej Wody. Na podstawie rozpoznania obiektów i rozmów z Zarządem Miejskim w Gliwicach, już tego samego dnia podjęto decyzję

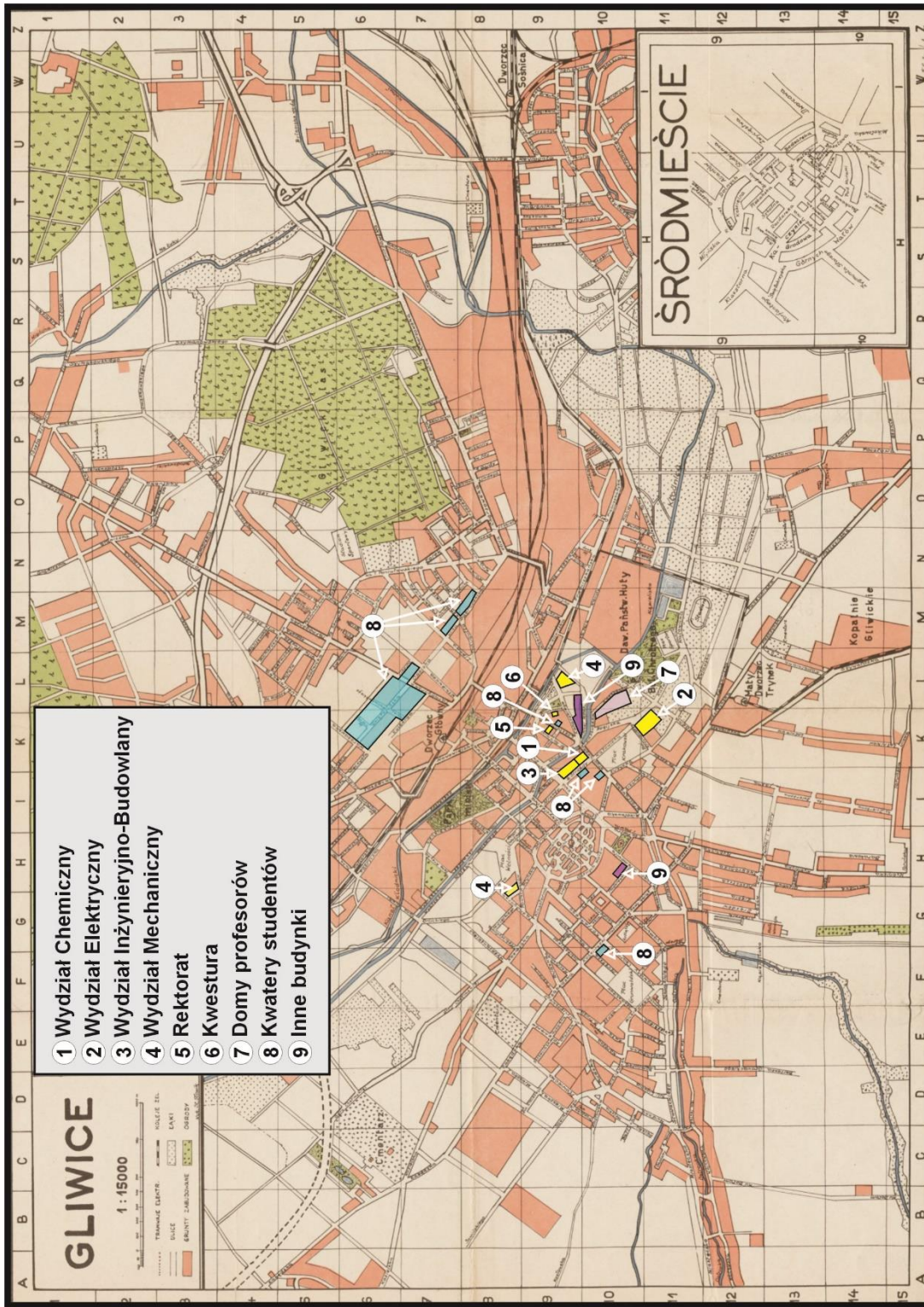
¹³¹ Wykorzystano fotografię z albumu: Mikulski A.: Ziemia Śląska, Katowice, 1937 r.

o wyborze Gliwic na siedzibę uczelni. Na podstawie sprawozdania z 20 czerwca¹³² i protokołu z 21 czerwca 1945 roku, Kuczewski przygotował wojewodzie Zawadzkiemu notatkę z wyboru siedziby, z prośbą o interwencję u władz radzieckich, w celu zwolnienia czterech wybranych budynków znajdujących się przy ulicach: S. Konarskiego, Zimnej Wody¹³³, ks. M. Strzody i I. Paderewskiego (rys. 4.12). 22 czerwca 1945 roku kierownik--organizator wystąpił do Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Oświaty z pismem wnioskującym o zatwierdzenie zmiany siedziby uczelni z Katowic na Gliwice. Przy braku odpowiedzi wystosował ponowne pismo 26 czerwca 1945 roku, na które również nie otrzymał odpowiedzi. Problemy z komunikacją wynikały najpewniej ze zmiany w Ministerstwie, w którym ministra Skrzyszewskiego zastąpił Czesław Wycech. Brak prawnego zatwierdzenia Gliwic jako oficjalnej siedziby powodował liczne komplikacje urzędowe. Stan niezgodności siedziby uczelni i jej struktury wydziałowej trwał do marca 1946 roku. Tym samym, postanowienie o lokalizacji siedziby Politechniki Śląskiej w Gliwicach, nie zostało w tym czasie udokumentowane żadnym aktem prawnym.

---

¹³² Sprawozdanie z analizy zostało wysłane do Ministerstwa Oświaty, z uzasadnieniem wyboru Gliwic lub Zabrze z braku możliwości lokalizacji Uczelni w Katowicach.

¹³³ Zgodnie z protokołem z dnia 21 czerwca 1945 roku o utworzeniu Dzielnicy Akademickiej w Gliwicach gmach szkolny przy ul. Zimnej Wody miał zostać przeznaczony na potrzeby Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego.

Rys. 4.12. Lokalizacja budynków Politechniki Śląskiej w Gliwicach w latach 1945–1946

Fig. 4.12. Location of buildings of the Silesian University of Technology in Gliwice in the years 1945–1946

Pierwsze zarządzenie wydane przez Kuczewskiego w Gliwicach datowane było na 15 lipca 1945 roku. W zależności od miejsca pobytu, do połowy października na zarządzeniach kierownika-organizatora widnieją miejsca powstania pisma, oprócz Krakowa były to Gliwice i rzadziej Katowice. Ostatnie zarządzenie wydane w Krakowie nosiło datę 15 października 1945 roku. W dniu 28 czerwca, który można uznać za dzień formalnego założenia ośrodka w Gliwicach, zameldowało się na miejscu kilku pracowników administracji. W lipcu administracja rozrosła się w związku z napływem innych kandydatów do pracy oraz przede wszystkim przyszłych studentów uczelni. Dnia 10 sierpnia 1945 roku Kuczewski powołał Milicję Akademicką, podległą rektorowi Politechniki, z uprawnieniami obowiązującymi od 1 września 1945 roku. Liczebność studentów w Gliwicach szybko rosła, od kilkunastu osób na początku lipca do 400 pod koniec września. Od 28 czerwca do pierwszych dni października 1945 roku przeprowadzono, w mieszkaniach udostępnionych w budynkach mieszczących się przy ulicach: Częstochowskiej, Moniuszki, Arkońskiej i Wrocławskiej intensywne prace remontowe, porządkowe i adaptacyjne (brali w nich udział głównie przyszli studenci, którzy zarejestrowali się w Gliwicach i pracowali 24 godziny tygodniowo w zamian za mieszkanie z żywnością).

8 sierpnia 1945 roku ukazał się jeden z pierwszych komunikatów, informujący o terminie konkursowych egzaminów wstępnych, przewidzianych w okresie od września do października 1945 roku w Gliwicach (rys. 4.13). Przewidywano przyjęcie 900 studentów (na Wydział Inżynieryjno-Budowlany – 300, a na inne wydziały po 200). Bez egzaminów kwalifikacyjnych odbywał się wpis na rok wstępny dla około 600–900 słuchaczy. W Krakowie zapisy na Politechnikę Śląską odbywały się od 23 czerwca 1945 roku, a w Gliwicach zapisy na wszystkie lata planowano rozpocząć od 1 września 1945 roku w budynku przy ul. Częstochowskiej 19 (mieszczącym Rektorat Uczelni). Zapisy na rok wstępny i pierwszy rok studiów odbywały się od 1 do 30 września 1945 roku, na kursach przygotowawczych w Krakowie, Katowicach i Gliwicach. W Krakowie zapisy miały prowadzić dziekanaty czterech wydziałów mieszczące się przy ul. Straszewskiego 28, w Katowicach nabór prowadził prof. F. Wasilkowski, w budynku Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych przy ul. Z. Krasieńskiego 3, a w Gliwicach tymi obowiązkami zajmował się dr Chyżewski, w ówczesnym gmachu mechaniki przy ul. ks. M. Strzody 18. Komisja rektorska miała ustalić do 13 października 1945 roku listę kandydatów przyjętych na Politechnikę Śląską, z zastrzeżeniem rezerwacji 20% miejsc na pierwszym roku przeznaczonych do

dyspozycji Ministerstwa Oświaty¹³⁴. Ostatecznie, termin egzaminów konkursowych w Krakowie, Gliwicach i Katowicach ustalono w okresie od 2 do 5 października.

**Warunki przyjęcia
na Politechnikę Śląską w Gliwicach
Rozpoczęcia zajęć
na wszystkich latach studiów**

W roku akademickim 1946/47 na Politechnice Śląskiej czynne będą wszystkie lata studiów na wydziałach chemicznym, elektrycznym, inżynierijno - budowlanym i mechanicznym. Na wydziale mechanicznym uruchomione będą następujące oddziały: hutniczy konstrukcyjny ruchowo - energetyczny i technologiczny.

Podania o przyjęcie składane należy w terminie od 15 do 30 września 1946 r. w odnośnym dziekanacie Politechniki Śląskiej w Gliwicach: miłanowickie:

- na wydz. chemiczny przy ul. Częstochowskiej 25
- na wydz. elektryczny przy ul. Częstochowskiej 10
- na wydz. inż.-budowlany przy ul. M. Strzody 17
- na wydz. mechaniczny przy ul. Częstochowskiej 9.

Poza kandydatami, posiadającymi świadectwa dojrzałości, mogą być przyjęci również absolwenci średnich szkół technicznych, o ile uzyskają zezwolenie Ministerstwa Oświaty na podstawie umotywowanych wniosków jednorazowo przyjętych przez radę odnośnego wydziału.

Liczba przyjętych na Politechnikę Śląską w r. akad. 1946/47 wyniesie 620 osób, w tym 350 osób ze świadectwami z ukończenia roku wstępnego studiów na Politechnice Śląskiej i 270 maturzystów licealnych oraz absolwentów szkół średnich technicznych. Jeśli liczba zgłoszeń na rok pierwszy studiów przekroczy liczbę wolnych miejsc, czyli 270 miejsc, wówczas zarządzone będą na poszczególnych wydziałach egzaminy konkursowe, które odbędą się w pierwszej połowie października 1946 r. (między 1 a 15 października).

Poza przyjęciami na rok pierwszy studiów, w r. akad. 1946/47 przyjęci będą również kandydaci na wstępny rok studiów w liczbie 400 osób. Do przyjęcia na wstępny rok studiów uprawnia jedynie zaświadczenie komisji weryfikacyjno kwalifikacyjnej kuratorium odnośnego okręgu szkolnego.

Przy zgłoszeniu się tak na rok pierwszy, jak na rok wstępny studiów kandydaci powinni złożyć we właściwym dziekanacie w oryginałach następujące dokumenty:

- 1) świadectwo szkolne,
- 2) metrykę urodzenia,
- 3) świadectwo lekarskie o stanie zdrowia,
- 4) zaświadczenie R. K. U.,
- 5) wypełniony rodowód (ankieta),
- 6) zaświadczenie gminy o stanie majątkowym rodziców kandydata.

Ponadto kandydaci na rok pierwszy studiów powinni przed dniem 1. X 1946 opłacić w kasie Politechniki (przy ul. Częstochowskiej 12) także egzaminacyjną w wysokości 50 zł za przedmiot

Egzamin konkursowy obejmować będzie następujące przedmioty:

- na wydz. mechanicz - matematykę, fizykę (łącznie z chemią) i rysunek techniczny,
- na wydz. elektrycznym - matematykę, fizykę i rysunek techniczny,
- na wydz. inż.-budowlanym - matematykę, geometrię wykreślną i rysunek odręczny
- na wydz. chemicznym - matematykę, fizykę i chemię.

Kandydaci, przyjęci na Politechnikę, złożą swemu dziekanatowi przed dniem 14. X. 46 po 3 fotografie, z których jedna umieszcza się na kieszonce studiów, druga na legitymacji, trzecia pozostawia się w aktach dziekanatu.

Przed podjęciem w dziekanacie książki studiów należy uiścić w kasie 100 (sto) złotych, za legitymację akademicką - 5 (pięć) złotych.

**Kierownik Organizator Politechniki Śląskiej
PROF. INŻ. WŁADYSŁAW KUCZEWSKI.**

Rys. 4.13. Ogłoszenie prasowe o warunkach przyjęcia na I rok studiów (zbiór: Władysław Lechowski)
Fig. 4.13. Press announcement about the admission conditions for the first year of study (collection: Władysław Lechowski)

Rozstrzygnięcie egzaminu konkursowego na Politechnikę Śląską następowało na podstawie decyzji specjalnej Komisji Rektorskiej, w skład której wchodził oprócz przewodniczącego Władysława Kuczewskiego, także kierownicy kursów przygotowawczych w trzech ośrodkach uczelni: w gliwickim – prof. S. Kaliński¹³⁵,

¹³⁴ 28 sierpnia Ministerstwo Oświaty wydało okólnik określający zasady i preferencje przyjęć na studia. Ustanowiono dwa tryby kwalifikacji – zwyczajny i uprzywilejowany. Pierwszeństwo w kwalifikacji miały osoby: 1) biorące czynny udział w walce o wyzwolenie Polski w oddziałach Wojska Polskiego, bądź też w oddziałach partyzanckich, 2) pracujący w organizacjach konspiracyjnych w okresie okupacji, 3) więźniowie polityczni, 4) wracający z obozów. Nie podano limitu miejsc który pozostawał do dyspozycji Ministerstwa Oświaty.

¹³⁵ Stanisław Kaliński (ur. 1901) – absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza w 1924 roku. Do 1939 roku nauczyciel matematyki w Gimnazjach we Lwowie i okolicznych miejscowościach. W 1931 roku obronił doktorat z filozofii w zakresie matematyki. W latach 1939–1941 pracował w Instytucie Doskonalenia Nauczycieli Szkół we Lwowie. W latach 1941–1944 był aktywny w tajnym nauczaniu w Warszawie. Od lutego 1945 roku został profesorem Politechniki Warszawskiej w Lublinie, a od 1 października 1945 roku uzyskał stopień profesora nadzwyczajnego w Politechnice Śląskiej w Gliwicach. Był kierownikiem Katedry Matematyki na Wydziale

w katowickim prof. F. Wasilkowski, w krakowskim – inż. L. Barth, a także Komisja Organizacji Społecznych¹³⁶. Do egzaminu konkursowego zgłosiła się na poszczególnych wydziałach następująca liczba kandydatów: Wydział Chemiczny – 237 na 160 miejsc, Wydział Elektryczny – 174 na 160 miejsc, Wydział Inżynieryjno-Budowlany – 244 na 240 miejsc, Wydział Mechaniczny – 277 na 160 miejsc. Z około 1200 przystępujących do egzaminu na pierwszy rok zakwalifikowano łącznie 900 kandydatów, co razem z przeniesionymi z Krakowa studentami semestru pierwszego (tzw. nieparzystego¹³⁷), dawało łączną liczbę 1361 studentów pierwszego roku. Pod koniec sierpnia 1945 roku był już gotowy wstępny plan przeniesienia Politechniki Śląskiej z Krakowa do Gliwic. Zakładano przenoszenie Uczelni wydziałami. Każdy wydział obejmujący studentów, studentów z roku wstępnego, profesorów, pomocniczy personel naukowy wraz z rodzinami składający się z około 500 osób, miał wyjeżdżać co piąty dzień października 1945 roku. Transport przewidywano w wagonach towarowych, przyjmując przeciętnie po około 30 osób na wagon. Załadunek i rozładunek sprzętu w Krakowie i Gliwicach miały zapewnić trzy samochody ciężarowe. 20 września 1945 roku opracowano szczegółowy plan przeniesienia politechniki, zawierający nieco zmieniony przebieg relokacji. W pierwszej kolejności z Krakowa do Gliwic miały wyjechać samochodami grupy obejmujące siedem rodzin pracowników jako „organizatorki przesiedlania” i dziesięciu studentów. Następnie, w okresie od 12 do 17 października, zaplanowano transport Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego i Wydziału Chemicznego, po uprzednim zabezpieczeniu kwater rodzinom pracowników i studentów. W następnej kolejności, w okresie od 22 do 27 października, miał zostać przeniesiony Wydział Mechaniczny i Elektryczny. Pozostali pracownicy i studenci mieli przybyć do Gliwic w sposób zorganizowany, aby otrzymać stopniowo swoje kwatery. Grono profesorskie mogło udać się do Gliwic także pojedynczo własnym transportem. Oprócz przenosin wydziałów, stopniowo likwidowano agendy administracyjne Politechniki Śląskiej w Krakowie. W dniu 5 października 1945 roku zlikwidowano intendenturę, po głównym okresie sesji egzaminacyjnej rozpoczęto likwidację wydziałów, zgodnie z przyjętym harmonogramem. Z uwagi na zaburzenia spowodowane czynnikami technicznymi i logistycznymi (trudności w podróżowaniu koleją po szerokich torach), ustalone

---

Elektrycznym. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1947 roku. W 1955 roku przeniósł się do Łodzi do Politechniki Łódzkiej, a stamtąd do Izraela, gdzie był profesorem matematyki na Uniwersytecie Bar-Ilan w Tel Avivie [33, 82].

¹³⁶ W skład Komisji Organizacji Społecznych weszli przedstawiciele trzech partii politycznych: z SL – dr Helena Wawrosz, z PPS – inż. Eugeniusz Odgórzec, z PPR – Janina Juzoniowa.

¹³⁷ Rozpoczęte w Krakowie semestrem letnim skróconego roku akademickiego 1945/1946 zajęcia dydaktyczne wszystkich wydziałów zakończono 30 września. Sesja egzaminacyjna związana z przenosinami uczelni do Gliwic została zakończona w grudniu 1946 roku.

terminy nie zostały dotrzymane. Do 30 października do Gliwic przeniosły się w całości trzy wydziały i pierwsze dwa roczniki studentów Wydziału Mechanicznego, pracownicy naukowcy z rodzinami, także przewieziono pozyskane wyposażenie uczelniane. Natomiast pozostałe dwa roczniki III i IV Wydziału Mechanicznego przeniosły się do Gliwic dopiero 15 grudnia 1945 roku. W Krakowie pozostała niewielka ilość darowanego wyposażenia uczelni. Pracownicy naukowcy przyjeżdżający do Gliwic musieli składać wnioski o przydział mieszkań, zgodnie z wymaganiami miasta. Studenci kierowani byli pod wskazane adresy do kwater, rozmieszczonych w różnych punktach miasta. Studenci Wydziału Chemicznego zostali rozlokowani w dzielnicy Zatorze (zwanej „chemiczną” lub „indochinami”), w domach mieszkalnych przy ul. Andrzeja, Warszawskiej, Gierymskiego i Libelta. W tej samej dzielnicy byli zakwaterowani studenci Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, którzy otrzymali swoje lokum przy ul. Dąbrowskiego 57. Najbliżej budynków uczelni mieli studenci Wydziału Elektrycznego, umieszczeni przy ul. ks. M. Strzody 18 oraz Wydziału Mechanicznego, zakwaterowani przy ul. Wrocławskiej 4/6. Władysław Kuczewski, chcąc odpowiednio zamknąć krakowski okres istnienia uczelni po niemal całkowitych przenosinach do Gliwic, wystosował 10 listopada 1945 roku list do Akademii Górniczej, w którym zawarł podziękowania za pomoc. List został odczytany 23 listopada 1945 roku przez rektora Walerego Goetla na Zebraniu Ogólnym Profesorów Akademii Górniczej. W zasadzie od razu po zakończeniu przenosin danego wydziału, kadra naukowa rozpoczęła zajęcia (często w jeszcze remontowanych lub/i adaptowanych pomieszczeniach) w różnych dniach października, w zakresie w jakim było to możliwe, nie czekając na oficjalną inaugurację roku akademickiego. Pierwszy wykład na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym w budynku Szarej Chemii przy ul. Strzody 21 wygłosił 27 października 1945 roku prof. Stanisław Szerszeń¹³⁸ (rys. 4.14) z zakresu geometrii wykreślnej.

---

¹³⁸ Stanisław Szerszeń (ur. 13 grudnia 1899 roku w Żywcu, zm. 10 maja 1975 roku) – w 1917 roku ukończył szkołę średnią w Żywcu, otrzymując z wyróżnieniem świadectwo dojrzałości. Po ukończeniu studiów na Politechnice Lwowskiej w 1921 roku został zatrudniony na uczelni, jako asystent, następnie adiunkt, wykładowca i docent. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie. Oprócz pracy naukowej związany z lwowską spółką budowlaną, był również zatrudniony w magistracie. Podczas II wojny światowej nadal pracował, jako wykładowca Politechniki, zajmował się również regulacją rzeki Białej w Grzybowie. Po zakończeniu działań wojennych, włączeniu Małopolski Wschodniej w skład Ukraińskiej SRR i przymusowych wysiedleniach osiedlił się w Nowym Sączu, gdzie pracował, jako kierownik Biura Odbudowy Miasta. Następnie udał się na Góry Śląsk, podejmując pracę kierownika fabryki lekkich betonów w Bytomiu. Powrócił do pracy naukowej, jako kierownik Katedry na Politechnice Śląskiej (był jej prorektorem w latach 1949–1958 i dziekanem Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w latach 1952–1956). Od 1949 do 1956 roku kierował Gliwickim Oddziałem Biura Projektów Architektury i Budownictwa. W 1952 roku uzyskał mandat posła na Sejm I kadencji z okręgu Gliwice. Był członkiem Komisji Komunikacji i Łączności (jako jej wiceprzewodniczący). Po zakończeniu pracy parlamentarnej przeniósł się do Krakowa w 1956 roku, gdzie kierował Katedrą Geometrii Wykreślnej Politechniki Krakowskiej, był również dziekanem Wydziału Budownictwa Wodnego uczelni (przez cztery kadencje). W 1960 roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego.

Na Sali znajdowało się około 400 studentów pierwszego roku, siedzących w płaszczach ze względu na zły stan budynku.

Rys. 4.14. Autor pierwszego wykładu na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym – profesor Stanisław Szerszeń (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 4.14. Author of the first lecture at the Faculty of Civil Engineering and Building – professor Stanisław Szerszeń (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Rozpoczęcie roku akademickiego 1945/46 w Gliwicach opóźniało się w stosunku do wcześniej zaplanowanego terminu 15 października, ze względu na trwające przenosiny i doposażenie wydziałów Mechanicznego i Elektrycznego, które zakończono 27 października. Rok akademicki w Gliwicach na wszystkich czterech wydziałach przeniesionych z Krakowa, uzupełnionych dodatkową jesienną rekrutacją, oficjalnie zainaugurowano 29 października 1945 roku. Po pierwszej inauguracji 30 maja w Krakowie była to druga inauguracja roku akademickiego Politechniki Śląskiej w 1945 roku, ale pierwsza na Śląsku w Gliwicach oraz pierwsza na Ziemiach Odzyskanych. Uroczystość odbyła się w nieogrzewanej auli przy ul. ks. M. Strzody 21, brali w niej udział zaproszeni goście: wojewoda Aleksander Zawadzki, biskup śląski ksiądz Stanisław Adamski, kurator Śląskiego Okręgu Szkolnego Oskar Kotuła, dyrektor Instytutu Śląskiego Roman Lutman, dyrektor Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach Józef Lisak, dyrektor Technikum w Bytomiu S. Guzicki, prezydent Gliwic Stanisław Klimczak i inni przedstawiciele społeczeństwa śląskiego, profesorowie, średni i niższy personel naukowy oraz studenci. Okolicznościowe przemówienie wygłosił kierownik-organizator Politechniki Śląskiej prof. Kuczewski, a wykład inauguracyjny przedstawił prof. Wiktor Jakób¹³⁹ (rys. 4.15), z zakresu chemii nieorganicznej.

¹³⁹ Wiktor Jakób (ur. 30 maja 1886 r. we Lwowie, zm. 5 lipca 1971 roku w Krakowie) – maturę zdał w Krakowie w 1908 roku, studiował na Uniwersytecie Lwowskim. Studia ukończył w 1912 roku i w latach 1912–1913 pracował w Katedrze Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu Lwowskiego, a następnie był nauczycielem w gimnazjum we Lwowie w latach 1913–1919. Od 1919 do 1925 roku był adiunktem w stacji Chemiczno-Rolniczej w ublanach. W 1923 roku uzyskał stopień doktora w zakresie chemii nieorganicznej na Wydziale Chemicznym Politechniki Lwowskiej. Habilitował się w 1924 roku. Profesorem nadzwyczajnym chemii nieorganicznej został w 1926 roku i objął kierownictwo Katedry Chemii Nieorganicznej Politechniki Lwowskiej.

Rys. 4.15. Autor pierwszego wykładu inauguracyjnego na Politechnice Śląskiej – profesor Wiktor Jakób (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 4.15. Author of the first inaugural lecture at the Silesian University of Technology – profesor Wiktor Jakób (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

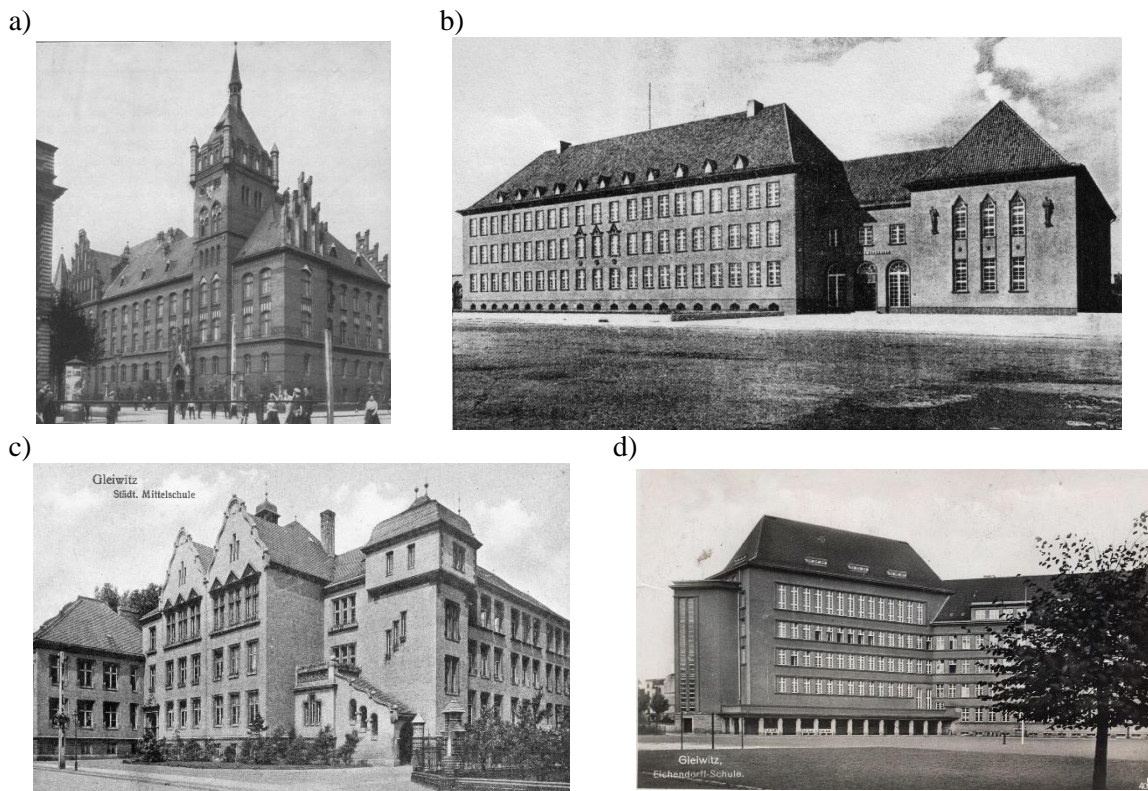
Zanim pojawił się akt prawny legalizujący powstanie Wydziału Chemicznego w strukturze Politechniki Śląskiej, poszczególne katedry funkcjonowały w ramach protokołu z 9 czerwca 1945 roku, otwierającego Wydział Chemii Technicznej, nieprzewidzianego we wcześniejszym w akcie erekcyjnym z 24 maja 1945 roku. Fakt fizycznego istnienia Wydziału Chemicznego od dnia 1 czerwca 1945 roku, prof. Kuczewski tłumaczył aprobatą Ministerstwa Oświaty i uzgodnieniami na szczeblu politycznym. W pełni formalne umieszczenie Wydziału Chemicznego w strukturach Politechniki Śląskiej legalizowało rozporządzenie Ministra Oświaty Czesława Wycecha z dnia 24 grudnia 1945 roku (ogłoszone w styczniu 1946 roku), z datą obowiązywania od dnia 1 października 1945 roku. Spowodowało to dość duże problemy formalne z zaliczeniem zajęć studentom i przeprowadzeniem trzech przewodów habilitacyjnych, wydania siedmiu dyplomów, nostryfikacji trzech dyplomów. W efekcie interwencji kierownika-organizatora, dziekana Wydziału Chemicznego prof. Adolfa Joszta, kierownik Wydziału Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty prof. Arnold w oddzielnych pismach zaliczył decyzję Rady Wydziału sprzed 1 października 1945 roku. Jednak sprawa daty erygowania Wydziału Chemicznego ciągnęła się dość długo. 15 maja 1946 roku na posiedzeniu Rady Wydziału dziekan prof. Joszt zawiadomił o pozytywnym wyniku korespondencji z Ministrem Oświaty w sprawie terminu ustanowienia Wydziału

---

W roku 1936 został mianowany profesorem zwyczajnym. W czasie okupacji niemieckiej był nauczycielem Technische Fachkurse we Lwowie. Pod koniec wojny wyjechał wraz z rodziną ze Lwowa i osiedlił się w powiecie brzeskim. W 1945 roku przystąpił do organizowania Wydziału Chemicznego Politechniki Śląskiej, kierował Katedrą Chemii Nieorganicznej w latach 1945–1952. W 1950 roku został powołany na stanowisko kontraktowego profesora zwyczajnego chemii nieorganicznej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego i na kierownika Katedry Chemii Nieorganicznej UJ, którą kierował w latach 1951–1960. Był założycielem polskiej szkoły chemii koordynacyjnej, którą później rozwijała we Wrocławiu prof. Trzebiatowska. Prowadził badania związków kompleksowych, głównie kobaltu, manganu, molibdenu i wolframu (wg Zarys historii Zakładu Chemii Nieorganicznej UJ).

Chemicznego nie od 1 października 1945 roku, ale od 1 lipca 1945 roku. Jednak podnoszone wielokrotnie przez władze Wydziału Chemicznego i uczelni kwestie korekty oficjalnej daty utworzenia wydziału nie zyskały aprobaty Ministra Oświaty. Kolejne rozporządzenie Ministra Oświaty z 11 marca 1946 roku utworzyło na Wydziale Chemicznym dwanaście katedr i weszło w życie z dniem ogłoszenia, ale z mocą obowiązującą od dnia 1 października 1945 roku. Po przenosinach z Krakowa do Gliwic, Wydział Chemiczny ulokował się w budynkach przy ul. ks. M. Strzody 23 i 21 [1], Wydział Elektryczny początkowo przy ul. ks. M. Strzody i ul. S. Moniuszki (jesienią 1946 roku Wydział został przeniesiony do budynku przy ul. Katowickiej 10 [2], Wydział Inżynieryjno-Budowlany przy ul. ks. M. Strzody 19–21 [71, 72], a Wydział Mechaniczny przy ul. S. Konarskiego 18–22 oraz w budynku przy ul. Powstańców 12) [3]¹⁴⁰ (rys. 4.16).

Rys. 4.16. Siedziby Wydziałów Politechniki Śląskiej 1945–1946: a) Wydział Chemiczny – ul. ks. M. Strzody 23 – Czerwona Chemia, b) Wydział Elektryczny – ul. Katowicka 10, c) Wydział inżynieryjno-Budowlany – ul. ks. M. Strzody 19–21 – Szara Chemia, d) Wydział Mechaniczny – ul. S. Konarskiego 18–22 (zbiór: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

Fig. 4.16. Headquarters of Faculty of the Silesian University of Technology 1945–1946: a) Faculty of Chemistry – Strzody 23 – Red Chemistry, b) Faculty of Electrical Engineering – Katowicka 10, c) Faculty of Civil Engineering – Strzody 19–21 – Gray Chemistry, d) Faculty of Mechanical Engineering – Konarskiego 18–22 (collection: National Digital Archives)

¹⁴⁰ Każdemu budynkowi przyporządkowano opiekunów: prof. Wiktor Jakób – Wydział Chemiczny, prof. Tadeusz Malarski – Wydział Elektryczny, prof. Władysław Śmiałowski (od 25 października 1946 roku) – Wydział Inżynieryjno-Budowlany, prof. Stanisław Ochęduszko (budynek przy ul. S. Konarskiego 18–22) i prof. Włodzimierz Burzyński (budynek przy ul. Powstańców 12) – Wydział Mechaniczny.

4.4. Wybory pierwszego rektora Politechniki Śląskiej w 1946 roku

Władysław Kuczewski, po ustabilizowaniu spraw organizacyjnych uczelni związanych z przenosinami, zamierzał rozwiązać sprawę prawnego uwierzytelnienia siedziby uczelni. W piśmie z dnia 8 stycznia 1946 roku wysłanym do Departamentu Nauki i Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty prosił o zmianę treści dekretu z 24 maja 1945 roku, w zakresie miejsca lokalizacji uczelni (zmiana miała dotyczyć artykułu 1, w którym jako lokalizację wymieniono pierwotnie miasto Katowice). W odpowiedzi, w dniu 20 marca 1946 roku, Ministerstwo Oświaty wydało dekret o przeniesieniu siedziby z Katowic do Gliwic. Dekret wszedł w życie z dniem ogłoszenia 19 kwietnia 1946 roku (rys. 4.17).

Dziennik Ustaw Nr 13

— 175 —

Poz. 90, 91 i 92

91

D E K R E T

z dnia 20 marca 1946 r.

o przeniesieniu siedziby Politechniki Śląskiej.

Na podstawie ustawy z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 1) — Rada Ministrów postanawia, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdza, co następuje:

Art. 1. Siedzibę Politechniki Śląskiej, utworzonej dekretem z dnia 24 maja 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 118), przenosi się z Katowic do Gliwic.

Art. 2. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrowi Oświaty.

Art. 3. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Krajowej Rady Narodowej:

Bolesław Bierut

w/z Prezes Rady Ministrów:

Władysław Gomułka

w/z Minister Oświaty:

Władysław Bieńkowski

Rys. 4.17. Dekret z dnia 20 marca 1946 roku o przeniesieniu Politechniki Śląskiej opublikowany w Dzienniku Ustaw Nr 13 z 1946 roku

Fig. 4.17. Decree of 20 March 1946 on the transfer of the Silesian University of Technology published in the Journal of Laws No. 13 of 1946

Zgodnie z dekretem z 24 maja 1945 roku po zakończeniu okresu organizacyjnego wygasły kompetencje przyznane kierownikowi-organizatorowi (obowiązujące w okresie od 11 czerwca 1945 roku do 30 sierpnia 1946 roku). Według obowiązującej procedury, na trzy miesiące przed końcem urzędowania W. Kuczewskiego Minister Oświaty rozpatrywał sprawę ustanowienia rektora Politechniki Śląskiej. Narzucony urzędowo termin wymagał rozpoczęcia kadencji nowego rektora od 1 września 1946 roku. Procedura wyboru rektora została wszczęta między 8 a 10 lipca 1946 roku. Na posiedzeniu Rady Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w dniu 17 lipca 1946 roku, po odczytaniu zawiadomienia rektoratu o planowanych wyborach, wybrano delegatów w osobach: prof. W. Derdackiego, prof. E. Szczepaniaka i prof. F. Wasilkowskiego. W czasie przeprowadzonych w okresie między 25 lipca 1946 a 5 sierpnia 1946 roku wyborów rektora Politechniki Śląskiej, na zebraniu delegatów środowiska

akademickiego na stanowisko rektora został, ku zaskoczeniu władz partyjnych, wybrany prof. Włodzimierz Burzyński. Niejasny był ciąg dalszych zdarzeń związanych z decyzją komisji wyborczej. Wybrany na rektora prof. W. Burzyński zgodził się przyjąć godność rektora. Musiały jednak zaistnieć później jakieś przeszkody w zatwierdzeniu decyzji wyborczej delegatów, skoro we wrześniu 1946 roku doszło do powtórnych wyborów i ponownego wyboru prof. Burzyńskiego na rektora. Prawdopodobnie wykorzystując zapisy ustawy z 15 marca 1933 roku Minister Oświaty odmówił przedstawienia Prezydentowi Krajowej Rady Narodowej wybranego rektora, mimo że prawdopodobnie był zainteresowany osobą Burzyńskiego. Na przeszkodzie mógł stanąć jeszcze brak akceptacji władz komunistycznych. Kolejne wybory miały miejsce we wrześniu 1946 roku, gdyż formalnie od 30 sierpnia 1946 roku Uczelnia nie miała rektora. Ponownie został wybrany prof. W. Burzyński (rys. 4.18), który wybór przyjął, ale znowu kandydatura nie została zatwierdzona.

Rys. 4.18. Profesor Włodzimierz Burzyński niedoszły rektor Politechniki Śląskiej (zbiór: Maciej Burzyński)

Fig. 4.18. Professor Włodzimierz Burzyński, would-be rector of the Silesian University of Technology (collection: Maciej Burzyński)

Brak zatwierdzenia Burzyńskiego [72], wynikał faktu zaskoczenia władz ministerstwa oraz negatywnej postawy władz PPR wobec wyborów środowiska akademickiego Gliwic i samego kandydata. Powtórny wybór prof. W. Burzyńskiego na rektora Politechniki Śląskiej nie doczekał się oczekiwanego zatwierdzenia przez Ministerstwo Oświaty, jak i przez władze partyjne.

Władze komunistyczne, aby zamknąć definitywnie okres nieokreślonego statusu prof. W. Kuczewskiego w roli kierownika-organizatora uczelni, wykorzystały zapisy dekretu o utworzeniu Politechniki Śląskiej, w którym w artykule 4 postanowiono, że pierwszego rektora uczelni mianuje Prezydent KRN na wniosek Ministra Oświaty. W ten sposób, Prezydent Krajowej Rady Narodowej Bolesław Bierut na podstawie

art. 4, pkt. 1 dekretu z dnia 24 maja 1945 roku o utworzeniu Politechniki Śląskiej, pismem z dnia 25 listopada 1946 roku mianował prof. Władysława Kuczewskiego rektorem Politechniki Śląskiej w Gliwicach na lata 1945/46 i 1946/47. Oprócz Bolesława Bieruta pismo podpisał Prezes Rady Ministrów Edward Osóbka-Morawski oraz Minister Oświaty Czesław Wycech (który prawdopodobnie został przekonany lub zmuszony do odstąpienia od wyboru dokonanego przez delegatów środowiska profesorskiego). Wolne wybory rektora Politechniki Śląskiej w 1946 roku zostały dwukrotnie unieważnione przez władze komunistyczne, z powodu braku akceptacji kandydata środowiska akademickiego. Zdarzenia udowodniły także zakres przygotowań i metody walki o wygraną wyborów w dniu 19 stycznia 1947 roku¹⁴¹.

4.5. Pierwsze lata istnienia Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego

Do pierwszego posiedzenia Rady Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego doszło 8 czerwca 1945 roku jeszcze w Krakowie. Zaproszenie członkom rady Wydziału wystosował 7 czerwca 1945 roku, pełniący obowiązki dziekana, prof. Antoni Plamitzer. W czasie posiedzenia ustalono obsadę kierowniczą części katedr, a w pozostałych

---

¹⁴¹ Zgodnie z postanowieniami konferencji jałtańskiej, władze w Polsce miały zostać wybrane w drodze demokratycznych wyborów w jak najkrótszym terminie. Do tego czasu rządzić miał Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej powołany w czerwcu 1945 roku. Na konferencji poczdamskiej Bolesław Bierut zobowiązał się do przeprowadzenia wolnych i nieskrępowanych wyborów na początku 1946 roku. Wybory zostały przeprowadzone rok później – 19 stycznia 1947 roku. W wyborach formalnie wielopartyjnych uczestniczył Blok Demokratyczny (PPR, PPS, SD i SL), startujące osobno SD i PSL „Nowe Wyzwolenie”. Opozycję wobec PPR i ugrupowań zależnych stanowiło Polskie Stronnictwo Ludowe Stanisława Mikołajczyka. 10 stycznia 1947 roku Państwowa Komisja Bezpieczeństwa przeprowadziła skoordynowaną akcję Ludowego Wojska Polskiego, Milicji Obywatelskiej, Urzędu Bezpieczeństwa i ORMO przeciwko działaczom i politykom PSL. Aresztowano ok. 50–60 tysięcy lokalnych działaczy i sympatyków PSL. Wielu zatrzymanym nie przedstawiono żadnych oficjalnych zarzutów lub nakazu aresztowania. Służby rozpoczęły akcję propagandowo-dezinformacyjną mającą na celu skompromitowanie PSL w oczach społeczeństwa. W ramach represji rozwiązano struktury powiatowe PSL, co uniemożliwiło im wystawienie własnych kandydatów w wyborach. Unieważniono dziesięć okręgowych list wyborczych PSL (na 52 okręgi wyborcze) obejmujące 76 kandydatów. Władze komunistyczne pozbawiły praw wyborczych ponad 400 tys. osób. Zwerbowano agentów UB, wśród członków komisji wyborczych. Na ok. 5,5 tysiąca komisji obwodowych rządowi udało się utworzyć aż 3515 komisji złożonych wyłącznie z członków PPR. PSL wprowadziło swoich mężów zaufania tylko do 1,3 tys. komisji. Przeprowadzone 19 stycznia 1947 roku wybory zostały sfałszowane praktycznie na każdym szczeblu komisji wyborczych. Szczegółowy raport z 14 lutego 1947 roku ujawnił, że fałszerstw dokonali ludzie wyznaczeni przez polskich działaczy przy technicznym nadzorze i wsparciu funkcjonariuszy radzieckich. W celu zachowania pełnej konspiracji Bierut wraz z kierownictwem PPR zarządził jednocześnie podjęcie dodatkowych kroków, a mianowicie zamianę urn wyborczych w niektórych obwodach, podrzucanie do urn kart do głosowania, a w niektórych komisjach, gdzie nie było mężów zaufania z partii Mikołajczyka, przygotowanie dwóch egzemplarzy protokołów; w jednym z nich miało nie być danych liczbowych. Zachowane źródła nie pozwalają na odtworzenie prawdziwego wyniku wyborów. Na podstawie danych ze stu obwodów (na ponad 6 tys.) na PSL oddano 63 procent głosów, a na listę tzw. bloku – 27 procent. (wg Korkuć M.: Sfałszowane wybory – 19 stycznia 1947 roku. Archiwalia IPN).

katedrach wybrano opiekunów do czasu wyboru kierowników. Z protokołu posiedzenia wynika, że podstawowa struktura Wydziału opracowana przez Komitet Organizacyjny Politechniki Krakowskiej obejmowała 16 katedr. Dlatego wymieniono tylko bardziej znane nazwiska kierowników katedr: Antoni Plamitzer, Adam Karpiński, Włodzimierz Roniewicz, Izydor Stella-Swaicki, Marian Kamiński. Po przejęciu części Jednostek Wydziału Inżynierii Lądowo-Wodnej przez Politechnikę Śląską, bez jednostek związanych z budownictwem wodnym i części katedr komunikacyjnych, posługiwano się ustaloną w dekrete nazwą Wydział Inżynieryjno-Budowlany. Ustalona 27 czerwca 1945 roku struktura Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego wraz z kierownikami przedstawiała się następująco:

1. Katedra Geometrii Wykreślnej – prof. Antoni Plamitzer,
2. Katedra Ekonomii Społecznej – prof. Jerzy Michalski,
3. Katedra Gleboznawstwa i Uprawy Gleb – prof. Adam Karpiński,
4. Katedra Budownictwa Wodnego – zastępca profesora Włodzimierz Roniewicz,
5. Katedra Budownictwa Ogólnego – zastępca profesora Wacław Nowakowski,
6. Katedra Miernictwa – zastępca profesora Otmar Giedliczko,
7. Katedra Budowy Dróg i Tuneli – zastępca profesora Marcin Chmaj,
8. Katedra Matematyki – zastępca profesora Adam Bielecki,
9. Katedra Mostów I – brak danych,
10. Katedra Mostów II – brak danych,
11. Katedra Kolei Żelaznych – brak danych,
12. Katedra Statyki i Budownictwa Stalobetonowego – prof. Izydor Stella-Sawicki,
13. Katedra Mechaniki Ogólnej (używano również nazwy Katedra Mechaniki Teoretycznej) – brak danych,
14. Katedra Wodociągów i Kanalizacji – brak danych,
15. Katedra Astronomii Sferycznej i Geodezji Wyższej – brak danych,
16. Katedra Petrografii i Geologii – prof. Marian Kamiński.

Stan Kadry naukowo-dydaktycznej wydziału w dniu 1 września zestawiono w tablicy 4.1.

Skład Kadry profesorskiej i adiunktów
Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego [9] 1 września 1945 roku¹⁴²

Stanowisko	Imię i Nazwisko
Profesorowie zwyczajni	Antoni Plamitzer, Adam Karpiński
Profesorowie nadzwyczajni	Włodzimierz Roniewicz
Zastępcy profesorów	Wacław Nowakowski, Otmar Giedliczka, Marcin Chmaj, Adam Bielecki
Adiunkci	Świętosław Romanowski, Konrad Dyba, Mieczysław Zachara, Karol Koziel, Michał Odlanicki-Poczobutt, Bronisław Kopyciński, Stanisław Andruszewicz, Tadeusz Wójcicki, Tadeusz Burczak, Wiktor Mamak, Artur Gotkowski

Prowadzone w Krakowie zajęcia dydaktyczne, oficjalnie zakończone 30 września 1945 roku, zamknęła sesja egzaminacyjna przeprowadzona w październiku. Planowane w okresie 12–17 października 1945 roku przeniesienie Wydziału do Gliwic zakończono z tygodniowym opóźnieniem 25 października. Wydziałowe katedry umieszczono w budynkach przy ul. Strzody 19 i 21, a dziekanat w dwupokojowym mieszkaniu na parterze budynku przy ul. Strzody 17. Lokalizacja była tymczasowa, gdyż trzy budynki przy ul. Strzody (19, 21, 23) przeznaczone były na siedzibę Wydziału Chemicznego. Ponieważ Wydział w zasadzie nie posiadał swojej docelowej siedziby, już w grudniu 1945 roku podnoszono sprawę kredytów koniecznych do budowy nowego gmachu [72]. W okresie od czerwca do października 1945 roku Wydział Inżynieryjno-Budowlany miał trzech dziekanów. Antoni Plamitzer ustąpił ze stanowiska po trzech tygodniach 1 czerwca 1945 roku ze względu na zły stan zdrowia, pełniąc obowiązki dziekana przez 20 dni (od 11 czerwca do 30 czerwca). Jego miejsce 1 lipca 1945 roku zajął prof. Włodzimierz Roniewicz, który z kolei pełnił obowiązki do 14 października i nie przeniósł się do Gliwic. Nie mniej jednak kilka lat prowadził wykłady w Gliwicach na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym, kierując jednocześnie Katedrą Nauk Inżynierskich na stanowisku zastępcy profesora. Na wniosek Rady Wydziału na posiedzeniu w dniu 11 października 1945 roku w Krakowie kierownik-organizator prof. Kuczewski mianował z dniem 15 października 1945 r. dziekanem Wydziału prof. Franciszka Wasilkowskiego¹⁴³.

¹⁴² AAN Zespół Ministerstwo Oświaty, sygn. 2950 k. 3-15.

¹⁴³ Por. rys. 2.75 w pkt. 2.5.

Oficjalna struktura organizacyjna Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego powstała zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Oświaty z 22 grudnia 1945 roku z mocą obowiązującą od 1 października 1945 roku. Struktura powołanych piętnastu katedr Wydziału była niemal pełnym odtworzeniem, wraz z planem studiów, dawnego Wydziału Inżynierii-Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej, z którego też większość pracowników stała się pracownikami Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego. Wśród naukowców, którzy profesurę otrzymali na Politechnice Lwowskiej byli: Włodzimierz Burzyński, Stanisław Brzozowski, Władysław Derdacki, Franciszek Wasilkowski, Czesław Thullie i Eliasz Zielski. Z pracowników Politechniki Lwowskiej, którzy profesurę otrzymali już na Politechnice Śląskiej, byli między innymi: Marian Janusz, Stefan Kaufman, Michał Paszkiewicz, Władysław Śmiałowski, Tadeusz Teodorowicz-Todorowski, Stanisław Szerszeń, Eugeniusz Zaczyński i Włodzimierz Roniewicz. Wśród adiunktów byli: Zdzisław Siedmiograj, Adam Zawadzki, Mieczysław Galant, Zbigniew Rzepecki, Włodzimierz Buć, Julian Duchowicz, Zbigniew Budzianowski, Zenobiusz Gąsiorek, Jan Badawika, Ignacy Modliszewski, Stanisław Dulęba. Natomiast grono asystentów stanowili: Jan Misiąg, Witold Świądrowski, Artur Gotkowski, Eugeniusz Jamrozik, Zygmunt Majerski, Wilhelm Król, Franciszek Maurer, Adam Radzikowski oraz Mieczysław Teliczek.

Obok kadry naukowej doc. W. Sitko [72] wymienił jeszcze pracowników administracyjno-technicznych: Katarzynę Frankiewicz (rys. 4.19a) i Zofię Zakrzewską z dziekanatu (rys. 4.19b), Stanisława Bartoszkę z Katedry Miernictwa (rys. 4.19c), Jana Wieczorkowskiego z Katedry Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów (rys. 4.19c), Kazimierza Kosa z Katedry Budowy Mostów [72].

a)

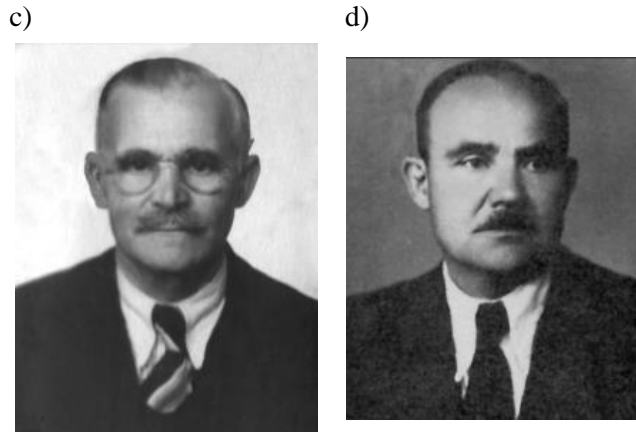

b)

Rys. 4.19. Jedni z pierwszych pracowników administracyjno-technicznych Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego: a) Zofia Zakrzewska (kierowniczką Dziekanatu), b) Katarzyna Frankiewicz (pracownik Dziekanatu) [45]

Fig. 4.19. One of the first administrative and technical employees of the Faculty of Civil Engineering and Building: a) Zofia Zakrzewska (head of the Dean's Office), b) Katarzyna Frankiewicz (employee of the Dean's Office) [45]

cd. rys. 4.19. Jedni z pierwszych pracowników administracyjno-technicznych Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego: c) Stanisław Bartoszek (Katedra Miernictwa), d) Jan Wieczorkowski (Katedra Mechaniki i Wytrzymałości Materiałów) [45]

cont. fig. 4.19. One of the first administrative and technical employees of the Faculty of Civil Engineering and Building: c) Stanisław Bartoszek (Department of Measurement), d) Jan Wieczorkowski (Department of Mechanics and Strength of Materials) [45]

Pierwsza oficjalna struktura Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, po zmianach organizacyjnych w okresie od października 1945 roku do lipca 1946 roku, przedstawiała się następująco:

1. Katedra Geometrii Wykreślnej – prof. Stanisław Szerszeń,
2. Katedra Budownictwa Ogólnego – zastępca profesora Władysław Śmiałowski,
3. Katedra Miernictwa – zastępca profesora Michał Paszkiewicz (od lutego 1946 roku),
4. Katedra Matematyki – brak kierownika (wykłady prowadzili zastępca profesora Włodzimierz Wrona oraz mgr Antoni Wakulicz). Później kierownictwo (od 1 kwietnia 1947 roku) katedry objął prof. Eustachy Żyliński z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie,
5. Katedra Statyki Budowli – zastępca profesora Edmund Szczepaniak,
6. Katedra Budownictwa Żelbetonowego – prof. Stefan Kaufman,
7. Katedra Budowy Mostów – brak kierownika (wykłady prowadzili adiunkci mgr inż. Józef Bartoszewski i mgr inż. Zbigniew Budzianowski). Później (od 15 lipca 1946 roku) kierownictwo katedry objął prof. Stanisław Brzozowski,
8. Katedra Fizyki – brak kierownika. Później (od 1 stycznia 1946 roku), po przemianowaniu na Katedrę Techniki Sanitarnej kierownictwo objął prof. Eliaz Zielski,
9. Katedra Budownictwa Utylitarnego – prof. Władysław Derdacki,
10. Katedra Form Architektonicznych i Projektowania – prof. Czesław Thullie,
11. Katedra Budownictwa Stalowego – prof. Franciszek Wasilkowski,

12. Katedra Nauk Inżynierskich – profesor kontraktowy Włodzimierz Roniewicz,
13. Katedra Budowy Wodociągów i Kanalizacji, Ogrzewania i Wietrzenia – prof. Eliaz Zielski do 31 grudnia 1945 roku, a później po przemianowaniu 1 stycznia 1946 roku na Katedrę Budowy Wodociągów i Kanalizacji kierownikiem został zastępca profesora prof. Eugeniusz Zaczyński,
14. Katedra Zabudowy Osiedli – zastępca profesora Tadeusz Teodorowicz-Todorowski,
15. Katedra Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów – zastępca profesora Mieczysław Sasiadek (do 31 marca 1946 roku). W okresie od 1 kwietnia 1946 do 30 kwietnia 1946 roku brak kierownika. W okresie od 1 maja 1946 do 14 lipca 1946 roku zastępca profesora Marian Janusz. Od 15 lipca prof. Włodzimierz Burzyński.

Tablica 4.2 przedstawia skład kadry profesorskiej po ulokowaniu się Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w Gliwicach w styczniu 1946 roku. Z kolei tablica 4.3 prezentuje skład kadry w roku akademickim 1946/47.

Tablica 4.2

Skład kadry profesorskiej i adiunktów
Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego [9] na początku stycznia 1946 roku¹⁴⁴

Stanowisko	Imię i Nazwisko
Profesorowie zwyczajni	Władysław Derdacki
Profesorowie nadzwyczajni	Stefan Kaufman, Włodzimierz Roniewicz, Czesław Thullie, Franciszek Wasilkowski, Eliaz Zielski
Zastępcy profesorów	Julian Duchowicz, Mieczysław Sasiadek, Stanisław Szerszeń, Władysław Śmiałowski, Edmund Szczepaniak, Tadeusz Teodorowicz-Todorowski, Włodzimierz Wrona

Tablica 4.3

Skład kadry profesorskiej i adiunktów
Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w roku akademickim 1946/47 roku¹⁴⁵ [61]

Stanowisko	Imię i Nazwisko
Profesorowie zwyczajni	Stanisław Brzozowski, Włodzimierz Burzyński ¹⁴⁶ , Franciszek Wasilkowski, Eustachy Żyliński
Profesorowie nadzwyczajni	Stefan Kaufman ¹⁴⁷ , Edmund Szczepaniak, Czesław Thullie
Zastępcy profesorów	Marian Kamiński, Mieczysław Kijas, Włodzimierz Roniewicz, Tadeusz Teodorowicz-Todorowski

¹⁴⁴ AAN Zespół Ministerstwo Oświaty, sygn. 2950 k. 90-91.

¹⁴⁵ Program Politechniki Śląskiej na rok akademicki 1946/7. Gliwice 1947.

¹⁴⁶ Formalnie przepisany do Wydziału Mechanicznego.

¹⁴⁷ Podano tytuł dr inż. p.o. prof.

Skład kadry profesorskiej i adiunktów
Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w roku akademickim 1946/47¹⁴⁸ [61]

Profesorowie kontraktowi	Stanisław Guzicki, Michał Paszkiewicz, Mieczysław Rzęcki, Władysław Śmiałowski, Stanisław Szerszeń, Eugeniusz Zaczyński
Adiunkci	Zenobiusz Gąsiorek, Kazimierz Przetocki, Zdzisław Siedmiograj, Adam Zawadzki, Marian Janusz, Antoni Jakubowicz, Stanisław Kikal, Mieczysław Galant, Zbigniew Rzepecki, Adam Cybulski, Igor Kisiel, Włodzimierz Buć, Julian Duchowicz, Zbigniew Budzianowski, Jan Badawika, Józef Bartoszewski, Zdzisław Derdacki, Zbigniew Bruliński, Ignacy Modliszewski
Starsi asystenci	Mieczysław Warchoń, Adam Pokiziak, Bogdan Głowiński, Antoni elikop, Edward Koczarski, Roman Kawecki, Zbigniew Knisz, Jan Misiąg, Kornel Czerlunczakiewicz, Witold Świądrowski, Artur Gotkowski, Włodzimierz Zieliński, Adam Radzikowski, Eugeniusz Jamrozik, Adam Milski, Jan Chmiel, Marian Kmiotek
Młodszy asystenci	Józef Flakowicz, Marian Kruczkowski, Stanisław Połański, Roman Szwagrun, Mieczysław Teliczek, Karolina Zgodzińska-Białoskórska, Stanisław Doryk, Stanisław Gałeczka, Bolesław Ilnicki, Jan Preis, Artur Grancz, Marian Golczyk, Bronisław Kopaniecki, Józef Mazij, Alina Morwitzowa, Bogdan Błachnicki.

Aż do 1952 roku powstawały na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym kolejne jednostki. Do powstałych najwcześniej dołączyły jeszcze trzy katedry:

16. Katedra Budownictwa Przemysłowego (1 września 1949 roku) – kontraktowy profesor nadzwyczajny Stanisław Hüpsch. Później od 1 września 1951 roku kierownictwo katedry objął zastępca profesora Józef Ledwoń,
17. Katedra Konstrukcji Prefabrykowanych (1 września 1952 roku) – prof. Zbigniew Budzianowski,
18. Katedra Organizacji i Mechanizacji Budowy (1 września 1952 roku) – brak kierownika do 31 sierpnia 1954 roku. Od 1 września 1954 roku kierownictwo katedry objął zastępca profesora Leon Rowiński.

¹⁴⁸ Program Politechniki Śląskiej na rok akademicki 1946/7. Gliwice 1947.

Problemy lokalowe ze stałą siedzibą wydziału oraz brak funduszy na budowę nowych budynków spowodował przyznanie 22 października 1946 roku przez Komisję Lokalową Politechniki Śląskiej dwóch budynków przy ul. ks. M. Strzody 19 i 21, stanowiących tymczasową siedzibę Wydziału (rys. 4.20).

Struktura organizacyjna Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego była podstawą do trzech kierunków studiów i późniejszych wydziałów: Budownictwa, Inżynierii Sanitarnej (1955 rok) i Architektury (1977 rok).

Rys. 4.20. Grupa studentów przed Wydziałem Inżynieryjno-Budowlanym (przy nieistniejącym już dzisiaj wejściu do budynku Szarej Chemii) w październiku 1945 roku. Od prawej strony stoją: Jan Soja, Włodzimierz Domagała, Adam Piechowicz [46] (zbiór: Jan Soja)

Fig. 4.20. A group of students in front of the Faculty of Civil Engineering and Building (at the entrance to the Gray Chemistry building no longer exists today) in October 1945. From the right side are: Jan Soja, Włodzimierz Domagała, Adam Piechowicz [46] (collection: Jan Soja)

Dziekan Wydziału prof. F. Wasilkowski nie przepadał za czynnościami administracyjnymi i w połowie lutego 1946 roku zrezygnował z funkcji. W związku z tym, prof. Kuczewski zarządził wybór następcy. Przedstawiony przez Radę Wydziału Władysław Śmiałowski nie został zatwierdzony przez kierownika-organizatora, gdyż wówczas był zastępcą profesora, a nie profesorem zwyczajnym lub nadzwyczajnym. W czasie ponownych wyborów 10 kwietnia 1946 roku wybrano dziekanem profesora Edmunda Szczepaniaka z Łodzi, który rozpoczął formalnie urzędowanie 1 maja 1946 roku (1 kwietnia 1946 roku uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego). Prodziekanem wybrano Władysława Śmiałowskiego, który został pierwszym prodziekanem w historii Wydziału. Ponieważ wybrany dziekan nie mieszkał w Gliwicach, obowiązki sprawował prodziekan Władysław Śmiałowski.

Mniej więcej po roku urzędowania, dziekan prof. Edmund Szepaniak nie wyraził chęci przenosin na stałe z Łodzi do Gliwic. W związku z tym prof. W. Kuczewski wystąpił 10 marca 1947 roku do Rady Wydziału z wnioskiem o wybór nowego dziekana spośród

profesorów osiadłych na miejscu i mogących poświęcić się działalności wydziału. Rada Wydziału wybrała na dziekana profesora kontraktowego Katedry Miernictwa inżyniera Michała Paszkiewicza, który objął swoje obowiązki 1 kwietnia, na okres do końca roku akademickiego 1946/47. Wybory dziekana Wydziału na rok akademicki 1947/48, zarządzane przez rektora W. Kuczewskiego odbyły się 25 czerwca 1947 roku. Ponownie dziekanem wybrano prof. Michała Paszkiewicza, a prodziekanem został prof. E. Szczepaniak, natomiast zastępcą prodziekana wybrano prof. Władysława Śmiałowskiego.

W ciągu zaledwie 22 miesięcy istnienia (11 czerwiec 1945 – 12 marca 1947 roku) Wydział Inżynieryjno-Budowlany miał aż pięciu dziekanów: Plamitzera, Roniewicza, Wasilkowskiego, Szczepaniaka i Paszkiewicza.

Znamiennym wydarzeniem w pierwszym roku istnienia Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego były zmiany kierownictwa w Katedrze Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów. 15 marca 1946 roku W. Kuczewski, rozwiązał stosunek służbowy z kierownikiem katedry¹⁴⁹, podając jako powód niedochowanie dyscypliny studiów i pracy. W okresie od 1 maja 1946 roku do 14 lipca 1946 roku katedrą kierował zastępca profesora doktor Marian Janusz, a 15 lipca przekazał obowiązki prof. W. Burzyńskiemu, który do Gliwic dotarł 13 lipca 1946 roku. Profesor Burzyński objął w tym samym dniu także Katedrę Mechaniki na Wydziale Mechanicznym. Po zdarzeniach związanych w dwukrotnymi wyborami rektora, w dniu 31 października 1946 roku, decyzją Ministra Oświaty, rozwiązano Katedrę Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów. Ministerstwo tłumaczyło likwidację katedry nieporozumieniem. Do czasu odpowiedzi na pismo Kuczewskiego w kwestii cofnięcia decyzji, katedra miała funkcjonować w miarę możliwości normalnie. W porozumieniu z Wydziałem Mechanicznym doradzano zmienić nazwy katedr mechaniki, przy jednoczesnym spełnieniu programowych wymagań studiów i profilu działalności wydziałów. Na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym sugerowano utworzenie Katedry Mechaniki Stosowanej, a na Wydziale Mechanicznym Katedry Mechaniki Technicznej w miejsce istniejącej Katedry Mechaniki Teoretycznej. Ministerstwo Oświaty nie zmieniło jednak swojej decyzji. Profesor Kuczewski nie podporządkował się orzeczeniu Ministerstwa Oświaty i na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym funkcjonowała Katedra Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów jeszcze przez dwa kolejne lata¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Zastępca profesora Mieczysław Sasiadek.

¹⁵⁰ Prawdopodobnie z racji nieoficjalnego funkcjonowania w okresie 1946–1949, w spisie katedr wydziału wymieniano Katedrę Mechaniki Stosowanej o identycznej nazwie jak na Wydziale Mechanicznym. Kierownikiem obydwu katedr był prof. W. Burzyński.

Kierownikiem katedry był prof. W. Burzyński, ale z upoważnienia kierował jednostką ówczesny doktor Marian Janusz. Stan Katedry uregulowano dopiero po trzech latach, nie przez anulowanie decyzji o zawieszeniu działalności, lecz przez ponowne jej powołanie pod nazwą Katedra Mechaniki Teoretycznej i Wytrzymałości Materiałów (rozporządzeniem Ministra Oświaty z dnia 11.05.1949 roku z ważnością decyzji do dnia 20 czerwca 1949 roku) z kierownikiem prof. Marianem Januszem.

Znamienne były też wydarzenia z kwietnia 1947 roku. W ważnym piśmie rektora Kuczewskiego do Ministra Oświaty z dnia 18 kwietnia 1947 roku, oprócz planów dotyczących Śląskiej Szkoły Inżynierskiej (planowana struktura inżynierska funkcjonująca przy wydziałach), zaproponowano ograniczenie przyjęć na następny rok akademicki w stosunku do trzech wydziałów Politechniki Śląskiej, ale z pominięciem Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego. Pismo zawierało, bowiem uznany za konieczność wnioski o likwidacji Wydziału, który dałby się łatwo ulokować na politechnice, posiadającej wydział inżynierii lądowej i wodnej, tym bardziej, że jego otwarcie na Śląsku nie było spowodowane nieodzownymi potrzebami województwa śląskiego. Rektor proponował likwidację dwunastu z istniejących piętnastu katedr i pozostawienie do użytku pozostałych wydziałów katedr: matematyki, geometrii wykreślnej, techniki sanitarnej. Zarówno pracownicy naukowcy, jak i studenci zdawali sobie sprawę, w jak trudnej sytuacji znalazł się Wydział. Oficjalną przyczyną decyzji władz był brak wystarczającej bazy lokalowej, w związku z rozbudową zaplecza laboratoryjnego Wydziału Chemicznego w budynkach przy ul. ks. M. Strzody 19–21.

Decyzja rektora spowodowała ogromne poruszenie w środowisku wydziału i uczelni. Pomimo energicznych działań kadry profesorskiej zmierzających do anulowania postanowienia, rektor nie odstępował od swojej decyzji, a interwencje u władz wojewódzkich okazały się nieskuteczne. Sądzić tylko można, że inspiracją działań rektora Kuczewskiego pochodziła z zewnątrz uczelni, być może z Komisji Specjalnej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach lub Komitetu Wojewódzkiego PPR w Katowicach. W dniach 6 i 10 czerwca 1947 roku odbyło się ogólne zgromadzenie profesorów Politechniki Śląskiej na którym powstał memoriał adresowany do Prezydenta KRN. Dokument wyrażał niepokój związany z zamiarami ograniczenia naboru i likwidacji Wydziału. Profesorowie wymieniali wiele argumentów za pozostawieniem Wydziału w strukturach uczelni. Wśród nich akcentowali fakt prowadzenia wykładów na Wydziale przez połowę wszystkich przebywających na terenie kraju profesorów byłej Politechniki Lwowskiej, podczas gdy pozostała połowa była rozproszona w siedmiu innych miastach Polski. Memoriał zawierał również inne kwestie dotyczące spraw lokalowych oraz obsady stanowisk naukowych. W imieniu

ogólnego zebrania profesorów memoriał poparli profesorowie: Władysław Kuczewski, Stanisław Brzozowski, Włodzimierz Burzyński, Wiktor Jakób i Tadeusz Malarski.

Prawdopodobną przyczyną decyzji mogły być wydarzenia (ocenione eufemistycznie przez Komisję Specjalną Wojewódzkiej Rady Narodowej jako „negatywna postawa społeczno-polityczna”) z 2–3 maja 1946 roku, związane z obchodami rocznicy uchwalenia konstytucji¹⁵¹. Drugą przyczyną mógł być pewien niedowład organizacyjny, związany z rotacją trzech profesorów (11 czerwca 1945 roku – 28 lutego 1946 roku) na stanowisku dziekana, problemy z wyborem czwartego po odwołaniu trzeciego dziekana po rocznej działalności w 1947 roku, postępowanie dyscyplinarne wobec jednego z profesorów wydziału, w związku z konfliktem przy obsadzie kierownika jednej z katedr i rozwiązaniu stosunku pracy z jednym z zastępców profesora. Faktem bezspornym jest to, że wśród zarejestrowanych przez władze porządkowe uczestników wydarzeń z 1946 roku najwięcej było studentów z Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego. Wojciech Sitko [72] wątpił w przyczyny merytoryczne, bowiem Wydział miał najliczniejszą grupę słuchaczy, wynikającą z dużego zainteresowania tym kierunkiem. Także sytuacja kadry nie była gorsza niż na pozostałych wydziałach. Pod koniec 1946 roku kierownikami sześciu katedr byli profesorowie etatowi z wydziału, a dwóch innych – profesorowie spoza wydziału. Było też kilku zastępców profesorów i profesorów kontraktowych.

Treść memoriału, powstała po zebraniach profesorów w dniach 6 i 10 czerwca 1947 roku, niewątpliwie wspomogła delegację, która udała się do Warszawy. Opiekun Politechniki Aleksander Zawadzki, dzięki osobistemu zaangażowaniu, doprowadził do spotkania 12 czerwca 1947 roku delegacji profesorów (Władysława Kuczewskiego, Stanisława Brzozowskiego, Włodzimierza Burzyńskiego, Wiktora Jakóba, Tadeusza Malarskiego) z Prezydentem Bolesławem Bierutem. Po wizycie profesorów w Warszawie, senat Politechniki Śląskiej zebrał się i podjął uchwałę o powołaniu Komitetu Odbudowy Politechniki Śląskiej. Uchwała została zatwierdzona przez Ministerstwo Odbudowy w dniu 21 lipca 1947 roku. Decyzje polityczne, jakie zapadły w czasie spotkania władz centralnych z rektorem i profesorami 12 czerwca 1947 roku wskazały na to, że byt

---

¹⁵¹ Wydarzenia związane z obchodami święta 3 maja 1946 roku miały miejsce w wielu miejscach w Polsce, jeszcze w okresie, kiedy komunistyczne władze dopuszczały celebrowanie rocznicy uchwalenia konstytucji. W kilku miastach w Polsce szczególnie w ośrodkach akademickich: Krakowie, Łodzi i Gliwicach a także we Włocławku, Chrzanowie i Bochni. Podczas obchodów w Krakowie doszło do interwencji funkcjonariuszy UBP z powodu wygłaszania przez uczestników haseł popierających Stanisława Mikołajczyka. Podobny przebieg miały (solidarnośćsiowy) zdarzenia w Gliwicach 3 maja 1946 roku, kiedy to milicja, wspomagana przez strażaków wyposażonych w armatki wodne, brutalnie rozpędziła patriotyczną demonstrację z okazji święta konstytucji. W Gliwicach aresztowano ponad 180 osób ze Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. Przez niemal dwa tygodnie trwał w Politechnice Śląskiej strajk solidarnościowy równocześnie ze studentami z Krakowa (gdzie aresztowano kilkudziesięciu studentów), który miał też na celu uwolnienie kolegów z macierzystej uczelni.

Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego został potwierdzony niezależnie od wyników wizytacji Komisji Technicznej Rady Szkolnictwa Wyższego¹⁵². Pośrednim efektem spotkania reprezentacji profesorów z władzami centralnymi była decyzja o utworzeniu w strukturze Uczelni nowej międzywydziałowej jednostki Studium wiedzy o Polsce i świecie współczesnym.

---

¹⁵² Komisja Techniczna Rady Szkolnictwa Wyższego w skład, której wchodził: prof. S. Straszewicz z Politechniki Warszawskiej, prof. I. Malecki z Politechniki Gdańskiej, T. Jabłoński dyrektor Biura Rady Szkół Wyższych i dr B. Wieczorkiewicz wizytowała w pierwszym półroczu 1947 roku wybrane uczelnie techniczne. W obszarze zainteresowań znalazły się Politechnika Łódzka, Politechnika Gdańska, Politechnika Śląska, Wydziały Politechniczne Akademii Górniczej w Krakowie. Komisja przebywała w Gliwicach prawdopodobnie między 11 a 14 lipca 1947 roku. W sprawozdaniu, w rozdziale dotyczącym Politechniki Śląskiej, doceniono przedsiębiorczość zespołu profesorskiego i studentów, którzy wykonywali swoje obowiązki mimo ewidentnych braków wyposażenia. Komisja odnotowała, że liczba studiujących spadła z 2750 do 2000 od jesieni 1945 roku. Komisja uznała wyposażenie laboratoriów Wydziału Mechanicznego, jako dostateczne do prowadzenia ćwiczeń studenckich. Natomiast zdecydowanie negatywne oceny uzyskały laboratoria Wydziału Elektrycznego i Chemicznego (Wydział Inżynieryjno-Budowlany znajdujący się w budynkach przy ul. ks. M. Strzody 19–21 posiadał laboratoria materiałów budowlanych, którymi opiekował się prof. W. Śmiałowski). W ocenie komisji stwierdzono, że Politechnika Śląska nie mogła się jeszcze normalnie rozwijać ze względu na brak najbardziej podstawowej bazy. Ocena Komisji nie była pozytywna, z wieloma zapisami polemizował rektor, W. Kuczewski. Mimo negatywnej opinii decyzje o degradacji uczelni do poziomu wyższej szkoły inżynierskiej nie zapadły.

5. POST SCRIPTUM – PÓŹNIEJSZE LOSY WYDZIAŁU

Wydział Inżynieryjno-Budowlany funkcjonował od 24 maja 1945 roku do 31 grudnia 1952 roku zamykając pierwszy okres istnienia Wydziału (rys. 5.1) [72]. Rozwój organizacyjny i powstanie osiemnastu katedr oraz Zakładu Statyki Doświadczalnej, Zakładu Miernictwa, Laboratorium Materiałów Budowlanych, w pierwszym okresie działalności wynikał z poszerzania profilu dydaktycznego. Ewolucyjny proces tworzenia specjalności, które rzutowały na późniejsze zmiany strukturalne i powstanie dodatkowych kierunków studiów – architektury i inżynierii sanitarnej. Zmianom struktury towarzyszyły starania, związane z pozyskaniem nowej siedziby Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego¹⁵³. Na początku 1948 roku kierownictwo Uczelni uznało jako priorytet budowę nowego gmachu, a następnie Senat Uczelni wyznaczył lokalizację w centrum Dzielnicy Akademickiej przy ul. Katowickiej 5. Budowa¹⁵⁴ ruszyła pod koniec 1949 roku (rys. 5.2–5.5), a już w październiku 1951 roku gmach został oddany częściowo do użytku. Od jesieni 1951 roku trwały relokacje poszczególnych katedr i administracji budynku. Końcowe przekazanie do użytkowania gmachu Wydziału (nie zupełnie wykończonego) odbyło się w grudniu 1952 roku [57]. W pierwszym okresie Wydział Inżynieryjno-Budowlany promował ponad dwustu, a w kolejnych latach coraz większą liczbę absolwentów (tablica 5.1), co ewidentnie świadczyło o stale rosnącym zainteresowaniu młodzieży budownictwem.

W roku 1952 pojawiła się koncepcja rozszerzenia działalności dydaktycznej o profil budownictwa przemysłowego, w związku z szybkim rozwojem inwestycji przemysłowych, zarówno w regionie, jak i w kraju. Zamiast powołania nowej specjalności w ramach Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, doszło do wyodrębnienia zupełnie nowego Wydziału [72]. Zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego od dnia 1 stycznia 1953 roku¹⁵⁵ został utworzony Wydział Budownictwa Przemysłowego.

---

¹⁵³ Pierwotnie na siedzibę Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego planowano gmach szkolny przy ul. Zimnej Wody. Wobec negatywnego stanowiska władz wojewódzkich zapadła decyzja o budowie nowego gmachu.

¹⁵⁴ Gmach w 1949 roku zaprojektował prof. Tadeusz Teodorowicz-Todorowski. Prace wykonało Gliwickie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego w latach 1949–1951.

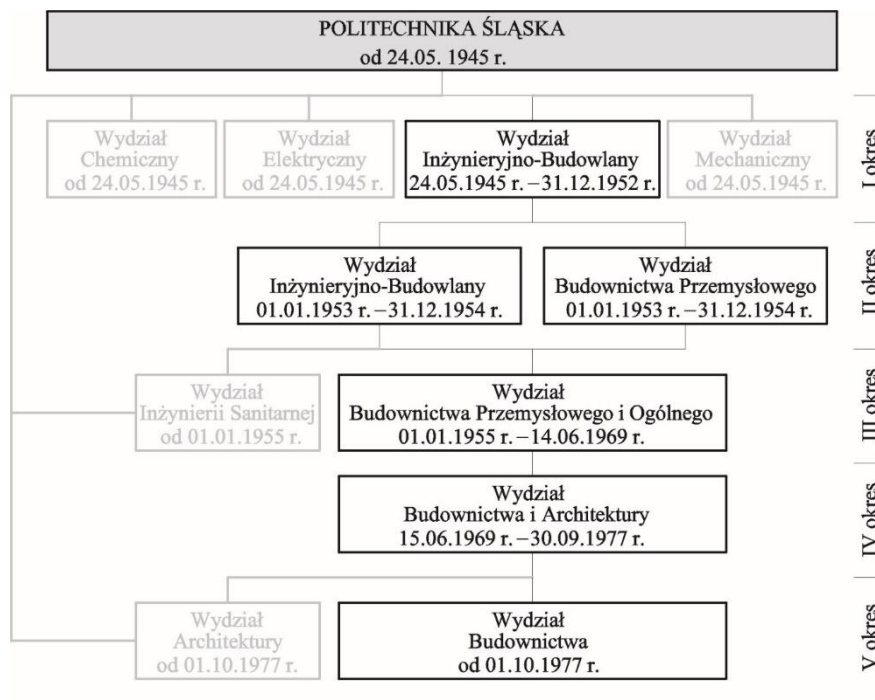
¹⁵⁵ Zarządzenie z dnia 12.02.1953, Ministra Szkolnictwa Wyższego (Monitor Polski Nr A-16, z dnia 23.02.1953, poz. 229).

Z osiemnastu katedr osiem pozostało na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym, a siedem przeniesiono na utworzony Wydział Budownictwa Przemysłowego.

Tablica 5.1
Absolwenci Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego
w pierwszych latach istnienia [37]

Rok ukończenia studiów	Liczba absolwentów
1945	11
1946	--
1947	7
1948	18
1949	46
1950	106
1951	173
1952	226
Razem:	587

Katedry Nauk Inżynierskich, Budownictwa Utylitarnego oraz Zabudowy Osiedli zostały zlikwidowane. Na Wydziale Budownictwa Przemysłowego powołano: Katedrę Transportu Przemysłowego oraz Katedrę Chemii i Technologii Materiałów Budowlanych. Dodatkowo z Wydziału Chemicznego przeniesiono na Wydział Inżynieryjno-Budowlany Katedrę Technologii Wody i Ścieków. Drugi okres w którym równoległe funkcjonowały Wydział Inżynieryjno-Budowlany i Wydział Budownictwa Przemysłowego trwał dwa lata do 31 grudnia 1954 roku.

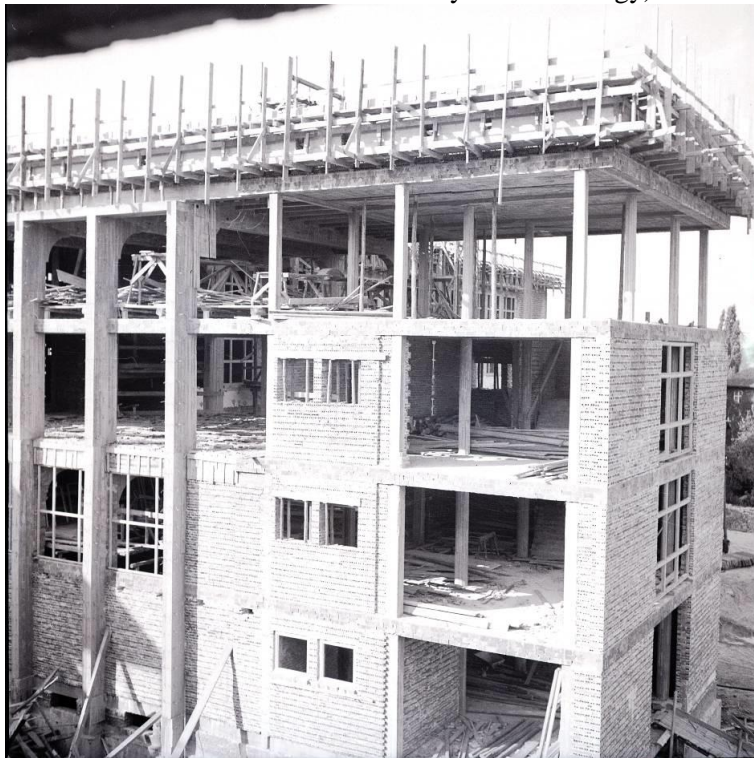

Rys. 5.1. Zmiany struktury organizacyjnej wydziału od 1945 roku
Fig. 5.1. Changes in the organizational structure of the faculty since 1945

Rys. 5.2. Zbrojenie płyty i ław fundamentowych gmachu Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego widoczne podczas budowy w roku 1949/50 (w tle, z prawej strony widoczny fragment gmachu Wydziału Elektrycznego z pobliskim budynkiem) (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 5.2. Reinforcement of the slab and foundation bench of the building of the Faculty of Engineering and Building visible during construction in 1949/50 (in the background, on the right, visible part of the building of the Faculty of Electrical Engineering with a nearby building) (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Rys. 5.3. Wypełnianie żelbetowego szkieletu gmachu Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego ścianami ceglanymi w roku 1950/51 (w budowie środkowe skrzydło z aulami: 118 i 317) (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 5.3. Filling the reinforced concrete skeleton of the building of the Faculty of Engineering and Building with masonry clay brick walls in 1950/51 (under construction central wing with auditorium halls: 118 and 317) (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Rys. 5.4. Końcowa faza budowy skrzydła zachodniego Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w 1951/52 roku (widok od strony obecnej ulicy Akademickiej) (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 5.4. The final phase of construction of the west wing of the Faculty of Civil Engineering and Building in 1951/52 (view from the current Akademicka Street) (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Rys. 5.5. Ukończony Wydział Inżynieryjno-Budowlany w 1952 roku (widok od strony obecnej ul. Akademickiej) (zbiór: Archiwum Politechniki Śląskiej)

Fig. 5.5. Completed Faculty of Engineering and Construction in 1952 (view from the current Akademicka Street) (collection: Archives of the Silesian University of Technology)

Po dwóch latach w strukturze organizacyjnej Uczelni dokonano kolejnych zmian. Zarządzeniem Ministra Oświaty od 1 stycznia 1955¹⁵⁶ roku przemianowano¹⁵⁷ Wydział Budownictwa Przemysłowego na Wydział Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego, a Wydział Inżynieryjno-Budowlany na Wydział Inżynierii Sanitarnej. Mimo, że Wydział Inżynierii Sanitarnej powstał z Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego faktycznie powstała zupełnie nowa jednostka. Pracownicy naukowci katedr oraz studenci

¹⁵⁶ Zarządzenie z dnia 6 kwietnia 1955 roku, Ministra Szkolnictwa Wyższego (Dziennik urzędowy Nr 6 M.Sz.W, z dnia 2.05.1955, poz. 39).

¹⁵⁷ Zastosowanie terminu „przemianowanie”, a nie terminu „utworzenie” (jak się formalnie stało) wynikało z potrzeby ominięcia dość uciążliwej procedury, która nie leżała w kompetencji ministra, ale za to leżała w kompetencji Uczelni.

związani z kierunkiem budowlanym zostali wchłonięci do struktury Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego. Reorganizacja spowodowała powstanie na Wydziale Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego 12 katedr, a na Wydziale Inżynierii Sanitarnej 4 katedr. Samodzielne funkcjonowanie Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego przypadające w latach 1 stycznia 1955 – 14 czerwca 1969 roku było trzecim okresem funkcjonowania wydziału i obfitowało w szereg wewnętrznych zmian struktury. Ukształtowały się dwa kierunki kształcenia: budownictwa oraz architektury.

W 1968 roku nastąpiła nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym, która zmieniła dotychczasowe zasady organizacji Uczelni. Ustawa umożliwiła uczelniom przyjęcie struktury instytutowej. Instytuty w zamyśle miały być większymi jednostkami skupiającymi kadrę w danej specjalności i bazę laboratoryjno-techniczną. Na Politechnice Śląskiej, w wyniku reorganizacji, w miejsce 101 katedr utworzono początkowo 48 większych jednostek, nazywanych również katedrami, a później z 48 katedr utworzono 38 instytutów. W wyniku reorganizacji 15 czerwca 1969 roku Wydział Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego został przemianowany na Wydział Budownictwa i Architektury, rozpoczynając czwarty okres istnienia wydziału. W miejsce działających 18 katedr utworzono 5 nowych oraz Laboratorium Budownictwa¹⁵⁸. Utworzono także zamiejscowe wydziały w Rybniku i Katowicach. Nowa nazwa Wydziału trafnie określała profil działalności dydaktycznej i naukowej, w zakresie budownictwa i architektury. W związku z utworzeniem w 1971 roku Wydziału Organizacji Produkcji oraz Instytutu Transportu (na prawach wydziału), także na Wydziale Budownictwa i Architektury dokonano pewnych zmian. W miejsce pięciu Katedr utworzono cztery Instytuty: Architektury i Urbanistyki, Konstrukcji Budowlanych, Dróg i Mostów, Technologii i Organizacji Budownictwa. W późniejszym okresie do 1977 roku zaszła tylko jedna zmiana, polegająca na powołaniu Zakładu Budowli Inżynierskich, powstałego z zespołu Budowy Mostów, wchodzącego w skład Instytutu Dróg i Mostów. W efekcie Instytut przemianowano na Instytut Budowy Dróg.

Prowadzenie kierunku budownictwo i architektura w ramach jednego wydziału, okazało się w okresie 1969–1977 dość trudne, ze względu na pewną dualizację środowiska. Typowe w takich sytuacjach tendencje odśrodkowe szybko się uwidoczniły z zamiarem wyodrębnienia oddzielnej i samodzielnej jednostki. Zwolennicy wyodrębnienia nowej jednostki, argumentowali swoje działania zapewnieniem lepszych warunków

---

¹⁵⁸ Zarządzenie nr DT-4-010/1/69, z dnia 13.06.1969 r. Ministra Oświaty i Szkolnictwa (Dziennik Urzędowy M.O.Sz.W. i T Nr A-15, z dnia 29.11.1969, poz. 126).

rozwojowych kierunkowi architektonicznemu. Przeciwnicy podnosili z kolei, że nadrzędna powinna być troska o rozwój kadry bliskich sobie kierunków. Dyskusja została arbitralnie rozstrzygnięta w 1977 roku. Zdecydowało o tym poparcie władz wojewódzkich, udzielone zwolennikom utworzenia nowego wydziału. Zarządzeniem Ministra z dnia 1 października 1977 roku utworzony został Wydział Architektury¹⁵⁹, a dawny Wydział Budownictwa i Architektury zmienił nazwę na Wydział Budownictwa. Od tej chwili rozpoczął się piąty okres funkcjonowania Wydziału Budownictwa, który podobnie jak cała Uczelnia w 2020 roku obchodzi jubileusz 75-lecia działalności. Każdy z pięciu wymienionych okresów działalności Wydziału Budownictwa obfitował w wiele ciekawych zdarzeń, wynikających z ogólnej sytuacji polityczno-społecznej oraz rozwoju kadry. Jednak pamięć o twórcach Wydziału i lwowskich korzeniach kadry była zawsze kultywowana i podkreślana.

Na zakończenie warto przytoczyć kilka ciekawych danych statystycznych z historii i terażniejszości Wydziału. W okresie 20 sierpnia 1945 roku – 26 maja 2020 roku Wydział wypromował 19563 inżynierów i magistrów inżynierów na kierunku Budownictwo i 405 na kierunku Architektura. W okresie 26 luty 1949 roku – 26 września 2019 roku na Wydziale obroniono 335 doktoraty, a w latach 1964–2020 zakończono 55 postępowań habilitacyjnych.

W roku jubileuszu 75-lecia na Wydziale Budownictwa studiuje: 1148 studentów na studiach stacjonarnych (819) i niestacjonarnych (329). Wydział Budownictwa zatrudnia: 106 nauczycieli akademickich: 23 profesorów i profesorów uczelni, 80 doktorów, 4 magistrów oraz 11 pracowników inżynieryjno-technicznych.

---

¹⁵⁹ Zarządzenie nr 42 z dnia 23.09.1977 r. Ministra Szkolnictwa Wyższego i Techniki (Dziennik Urzędowy Nr 10 M.N.Sz.W. i T z dnia 6.10.1977, poz. 37).

6. PODSUMOWANIE

Niewątpliwie, powstanie i funkcjonowanie Politechniki Śląskiej w latach 1945–1947, było jednym z najważniejszych wydarzeń naukowych i społeczno-politycznych w powojennej historii Śląska. Urzeczywistniły się marzenia społeczeństwa województwa o własnej uczelni technicznej, po wieloletnich staraniach zapoczątkowanych w 1922 roku. W genezie uczelni ważna jest to, że zabiegi o powstanie Politechniki po II wojnie światowej nie były nowym i spontanicznym pomysłem, czy pionierską inicjatywą władz komunistycznych, szukających sposobu na przygotowanie „własnej” kadry technicznej, lecz procesem sięgającym lat dwudziestych. Już wtedy w świadomości śląskiego społeczeństwa powstało przekonanie, że politechnika i uniwersytet są koniecznością. Tendencje jeszcze wzrosły po zakończeniu II wojny światowej, ale już w zupełnie innej rzeczywistości.

Powstaniu pierwszej śląskiej uczelni akademickiej towarzyszyły akty polityczne, które zaważyły na pierwotnym wizerunku Politechniki. Decyzja o utworzeniu Uczelni zapadła zapewne w biurze politycznym PPR, którego członkiem byli Aleksander Zawadzki i Bolesław Bierut. Ze względu na sposób podjęcia i kontekst decyzji w stosunku do starań o politechnikę innych ośrodków miejskich, tryb potraktowania krakowskiego środowiska podnoszącego identyczne starania i sposób podejścia do kadry naukowej likwidowanych uczelni lwowskich i wileńskich, nie przysporzyły korzystnej atmosfery wokół uczelni. Według władz centralnych Politechnika Śląska, jako silny ośrodek akademicki w skupisku klasy robotniczej województwa śląskiego, powstała w celu wychowania inteligencji technicznej, pochodzenia robotniczego. Mimo dużych wysiłków władz komunistycznych w latach 1945–1947, politechnika nie spełniła tych oczekiwań, nawet mimo stopniowego ograniczania autonomii szkół wyższych. Podjęte przez władze kroki, związane na przykład ze sposobem rekrutacji i faworyzowania niektórych grup społecznych, nie wpłynęły dostatecznie na zmianę światopoglądu środowiska akademickiego, co potwierdziły wydarzenia z maja 1946 roku podczas obchodów Święta Konstytucji 3 Maja. Całokształt działań ówczesnych pionierów Uczelni należy podsumować pozytywnie. Szczególną rolę odegrał

kierownik-organizator i pierwszy rektor W. Kuczewski, którego wkład w organizację uczelni jest bezsporny. Bezsporny jest również udział pracowników Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego w tworzeniu Uczelni. W pracach Tymczasowej Komisji Organizacyjnej, oprócz postaci związanych z przedwojennymi staraniami środowiska (Majewski, Kutarba i Łabęcki) na rzecz tworzenia uczelni, czynny i aktywny udział brali prof. Franciszek Wasilkowski i dr Stefan Kaufman. Po początkowych trudnościach, związanych z brakiem wsparcia ze stron władz, braków postępów przy tworzeniu zaplecza laboratoryjnego na przełomie lat 1945/46, wyraźne ożywienie nastąpiło po przyjeździe grupy lwowskich pracowników naukowych w lipcu 1946 roku. Szczególną aktywność wykazali w tym zakresie profesorowie Włodzimierz Burzyński i Fryderyk Staub, którzy zajęli się aprowizacją laboratoriów Wydziału Mechanicznego i Chemicznego. Lista pionierów jest znacznie dłuższa, biorąc pod uwagę zaangażowanie kadry naukowej i studentów. Zasilenie Politechniki Śląskiej grupą szesnastu profesorów lwowskich oraz blisko osiemdziesięcioosobową grupą średniego i niższego personelu naukowego, było ważnym i decydującym wydarzeniem w życiu, tworzonej od podstaw, pierwszej śląskiej uczelni. Pozyskana kadra zabezpieczyła odpowiedni poziom dydaktyczny uczelni, umożliwiła spełnienie wymagań Ministerstwa Oświaty, a jednocześnie wychowała następców. Z kadry średniego personelu przybyłego ze Lwowa wyłoniła się grupa kolejnych profesorów lwowskiego pochodzenia, która nominacje zdobyła na Politechnice Śląskiej 15 października 1945 roku. Niemal cała kadra naukowa utworzonego w 1945 roku Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, wliczając profesorów, adiunktów, asystentów oraz personel techniczno-administracyjny pochodziła ze Lwowa. Co pozwoliło niemal natychmiast, po przenosinach do Gliwic, rozpocząć zajęcia dydaktyczne, wykorzystując programy nauczania Politechniki Lwowskiej.

Po zasileniu kadrami naukowymi zaszły również pozytywne procesy, związane między innymi z przeniesieniem tradycji akademickich z Wilna i Lwowa, które procentują do dzisiaj. Gliwice, z nowo powołaną politechniką, wyróżniały się największą liczbą przyjętych pracowników naukowych z Politechniki Lwowskiej i Uniwersytetu Jana Kazimierza spośród wszystkich polskich uczelni. Udział profesorów lwowskich w budowie, kształtowaniu i rozwoju Politechniki Śląskiej jest przykładem poświęcenia oraz cierplivej, tytanicznej pracy w tworzeniu placówki naukowo-dydaktycznej w mieście nieposiadającym tradycji akademickich.

Spoglądając z perspektywy 75 lat, utworzenie Politechniki Śląskiej dało ziemi śląskiej wiele korzyści, nie tylko w zakresie kształtowania się kadr technicznych, ale również w podnoszeniu kultury śląskiego społeczeństwa, rozbudzenia intelektualnego i chęci

zdobywania wyższego wykształcenia. Obecne pokolenie środowiska akademickiego uczelni może być dumne ze swoich starszych kolegów, pionierów uczelni, którzy w okresie rozwoju systemu stalinowskiego w Polsce, w przygniatającej większości nie poddali się naciskom władzy komunistycznej, tworząc swoją uczelnię od podstaw. Budowa uczelni była szczególnym głosem niezależnego społeczeństwa w państwie rządzonym przez władze totalitarne.

Niezaprzeczalnym faktem jest wkład Uczelni w odbudowę i rozwój śląskiego przemysłu po II wojnie światowej. Rejon skupiający przed 1939 rokiem większość przemysłu ciężkiego, został w kilka lat po uruchomieniu Politechniki Śląskiej, zasilony rzeszą inżynierów. Absolwenci Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego a później Wydziału Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego, czy Wydziału Budownictwa i Architektury a później Wydziału Budownictwa, tworzyli od podstaw wielkie zakłady przemysłowe, nie tylko w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym, ale również na Opolszczyźnie i Dolnym Śląsku. Rozwijający się przemysł spowodował wzrost populacji Górnego Śląska i przyczynił się do dynamicznego rozwoju mniejszych miast (Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza, Jastrzębie-Zdrój, Tychy, Rybnik, Wodzisław Śląski). Wychodząc naprzeciw potrzebom, Wydział Inżynieryjno-Budowlany uruchamiał kolejne specjalności, przechodził reorganizację, niezbędne do zapewnienia kadry technicznej. Współczesny Wydział Budownictwa, którego protoplastą był Wydział Inżynieryjno-Budowlany, zawdzięcza bardzo dużo naukowej kadry przybyłej z Kresów Wschodnich. Lwowscy profesorowie utworzyli niemal od podstaw naukowe szkoły kojarzone ze śląską uczelnią. Wspomnieć należy pionierskie prace prof. Franciszka Wasilkowskiego, w zakresie zabezpieczeń budowli na terenach górniczych, prof. Stefana Kaufmana w zakresie konstrukcji sprężonych i żelbetowych oraz ukształtowanie „szkoły mechaniki Burzyńskiego”. Wykształcone przez prof. Stanisława Brzozowskiego pokolenie inżynierów tworzyło „Śląską Szkołę Mostową”.

W roku jubileuszu 75-lecia Politechniki Śląskiej, Wydział Budownictwa Politechniki Śląskiej odbierany jest, jako prężny ośrodek naukowy w zakresie technologii betonu, inżynierii materiałowej, konstrukcji żelbetowych i murowych, konstrukcji stalowych i szeroko pojętych konstrukcji przemysłowych. Wydział wykształcił ponad 20 tys. inżynierów budownictwa i architektów, co niewątpliwie przemawia i potwierdza konieczność istnienia uczelni na Śląsku. Obecne pokolenie pracowników i studentów powinno jednak pamiętać, że podstawy działalności i organizacyjnej, naukowej dydaktycznej zawdzięcza w prostej linii kadry Politechniki Lwowskiej, przybyłej do Gliwic po II wojnie światowej.

BIBLIOGRAFIA

1. 50 lat Instytutu Inżynierii Chemicznej PAN, Gliwice 2008.
2. 70 lat tradycji Wydziału Elektrycznego Politechniki Śląskiej, Wyd. PAK, Warszawa 2015.
3. 70-lecie Wydziału Mechanicznego Technologicznego Politechniki Śląskiej. Tradycja i Nowoczesność, Gliwice 2015.
4. 75 lat Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, Kraków 1994.
5. Ajdukiewicz A.: Stefan Kaufman. Życie i praca. Fundacja PZITB Inżynieria i Budownictwa, Warszawa 2004.
6. Albert Z.: Kaźń profesorów lwowskich – lipiec 1941 / studia oraz relacje i dokumenty zebrane i opracowane przez Zygmunta Alberta. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1989.
7. Augustyn J.: Stefan Bryła. Życie i dzieło. Fundacja PZITB Inżynieria i Budownictwo. Warszawa 1994.
8. Bąba W.J., Mercik S.: Włodzimierz Burzyński. Życie i dzieła. Stowarzyszenie Wychowanków Politechniki Śląskiej Oddział Budownictwa. Gliwice 2018.
9. Bąba W.J.: Początki Politechniki Śląskiej. Tom I i II. Wydawnictwo Muzeum w Gliwicach, Gliwice 2010.
10. Bąba W.J.: Wspomnienia studentów Politechniki Śląskiej z lat 1945–1950. Bratniak Gliwicki, Gliwice 2012.
11. Bębniak G., Rosenbaum S., Węcki M.: Wojciech Korfanty 1873–1939. Wydawnictwo Znak, Warszawa 2018.
12. Biogramy uczonych polskich. Prace OIN PAN, Wrocław 1983.
13. Borowik A.: Słownik architektów, inżynierów i budowniczych związanych z Katowicami w okresie międzywojennym. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012.
14. Brzozowski S.: Studia techniczne Polaków w Wiedniu do Wiosny Ludów, [w:] Studia i Materiały z dziejów Nauki Polskiej, ser. D, z. 9, 1979, str. 3–71.
15. Byrd A.D., Mintz T.H.: Discovering Speech. Words and Mind. John Wiley&Sons, 2011.

16. Bzówka J., Cińcio A., Drobiec Ł., Gaura M., Hulimka J., Jasiński R., Mokrosz A., Salamak M., Witek H., Zybura A., Burchan K., Strządała J., Zoń J.: Wczoraj i dziś Wydziału Budownictwa w roku 75-lecia powstania Politechniki Śląskiej. Praca zbiorowa. Pod red. Adama Zybury, Bernarda Kotali. Wydawnictwo. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2020.
17. Chwaściński B.: Mosty na Wiśle i ich Budowniczy. Fundacja Rozwoju Nauki w Zakresie Inżynierii Lądowej im. A. i Z. Wasiutyńskich, Warszawa 1997.
18. Czoch R. (red.): Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945–1995. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1995.
19. Drozdowski M.: Eugeniusz Kwiatkowski. Człowiek i dzieło. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1989.
20. Edwards I.E.S.: Piramidy Egiptu. Wydawnictwo PWN, Warszawa 1995.
21. Flaga K.: Wielkie mosty kamienne w dolinie Prutu. Inżynieria i Budownictwo, nr 6/1990, str. 184–188.
22. Frączek R., Skoczyński W.: Wspomnienia o Profesorach i wybitnych Wychowankach Wydziału Górniczego Politechniki Śląskiej. Bratniak Gliwicki 2015.
23. Freitag A.: Architectura militaris nova et aucta oder neue vermehrte Fortification von Regular – Vestungen, von Irregular – Vestungen und Aussenwercken, von Praxi offensiva und devensiva, auff die newesten niederländische Praxin gerichte und beschreiben durch Adamum Freitag der Mathematum Liebhaber. Zu Leyden bey Bonaventura und Abraham Elzeviers, a(nn)o 1631.
24. Głomb J.: Człowiek z pogranicza epok. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1981.
25. Hłowiecki M.: Dzieje nauki polskiej. Interpress, Warszawa 1981.
26. Jankowski J.: Mosty w Polsce i mostowcy polscy: (od czasów najdawniejszych do końca I wojny światowej). Monografie z dziejów nauki i techniki, 83. Zakład narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973.
27. Jasiński R.: Upamiętnienie 50. rocznicy śmierci Profesora Włodzimierza Burzyńskiego. Biuletyn Politechniki Śląskiej, nr 7/2020, str. 36–38.
28. Jasiński R.: Upamiętnienie Profesora Włodzimierza Burzyńskiego. Inżynieria i Budownictwo, nr 9/2020, str. 449–451.
29. Jouret A.: Paul Séjourné (1851–1939). Technica (in French) (76), May 1946.
30. Kajfasz S.: Waclaw Olszak. Inżynier – naukowiec – dzieło. Fundacja PZITB Inżynieria i Budownictwo, Warszawa 2013.
31. Kaufman S.: Ludzie, których znałem. Gliwice-Kozubnik, 1985 r., [w:] Ajdukiewicz A.: Stefan Kaufman. Życie i praca. Fundacja PZITB Inżynieria i Budownictwa, Warszawa 2004.
32. Kaufman S.: Wspomnienia o wstępnych pracach organizacyjnych tworzenia Politechniki Śląskiej. Gliwice, 24 maja 1980 r., [w:] Ajdukiewicz A.: Stefan Kaufman. Życie i praca. Fundacja PZITB Inżynieria i Budownictwa, Warszawa 2004.
33. Kostowski E.: Politechnika Śląska w Gliwicach – 75 lat tradycji. Profesorowie Politechniki Śląskiej 1945–2015, Gliwice 2019.

34. Kostowski E.: Profesor Stanisław Ochęduszko twórca Śląskiej Szkoły Termodynamiki. Katedra Techniki Ciepłej. Politechnika Śląska, Gliwice 2020.
35. Kronika Politechniki Śląskiej. Studium dla Pracujących w Katowicach. X-lecie istnienia, Katowice 1960.
36. Kronika Wydziału Górnictwa i Geologii 1950–2000, Gliwice 2000.
37. Księga Absolwentów Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej 1945–2005, Gliwice 2005.
38. Księga jubileuszowa 70 lat Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej na tle rozwoju inżynierii budowlanej. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2015.
39. Kwiatkowski J: Dwudziestolecie międzywojenne. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
40. Leczyk M.: Sprawa Brzeska: dokumenty i materiały, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 1987.
41. Lijewski T.: Geografia Transportu Polski. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1986.
42. Mączyński Cz.: Boje lwowskie. Tom I–III, Lwów 1932.
43. Maurer F., Podlejski M.: Album Karykatur, Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej. Stowarzyszenie Wychowanków Politechniki Śląskiej, Oddział Budownictwa, Gliwice 2015.
44. Mercik S. (red.): Stanisław Brzozowski. Inżynier, Profesor, Wychowawca. Wydanie II poprawione. Stowarzyszenie Wychowanków Politechniki Śląskiej. Oddział Budownictwa, Gliwice 2018.
45. Mercik S. (red.), Sitko W. (red.): Anegdota i wspomnienia. Tom I. Anegdota. Stowarzyszenie Wychowanków Politechniki Śląskiej. Oddział Budownictwa, Gliwice 2006.
46. Mercik S. Anegdota i wspomnienia. Tom II. Wspomnienia. Stowarzyszenie Wychowanków Politechniki Śląskiej. Oddział Budownictwa, Gliwice 2009.
47. Mercik S.: Nasze ślady na Ziemi. Osiągnięcia zawodowe absolwentów Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Tom I. Stowarzyszenie Wychowanków Politechniki Śląskiej. Oddział Budownictwa, Gliwice 2014.
48. Minerva: internationales Verzeichnis wissenschaftlicher Institutionen. Wissenschaftliche Gesellschaften, Berlin 1972.
49. Mołdawia T.: Ludzie władzy 1944–1991. Wydawnictwo PWN. Warszawa, 1991.
50. Nadolski O.: Pięćdziesięciolecie gmachów Politechniki Lwowskiej, [w:] Czasopismo Techniczne, z. 6, 1927.
51. Nechay J.: Początki żelbetu w Polsce, [w:] Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, tom 4. Komitet Historii Nauki PAN, Warszawa 1956.
52. Olszewski E.: Od wiedzy technicznej do nauk technicznych. [w:] Historia nauki polskiej, t. III–1795–1862, str. 629–644, Wrocław 1977.
53. Pacześniak E.: Maksymilian Matlakiewicz (1885–1940), wybitny polski hydrolog i specjalista w dziedzinie budownictwa wodnego. Prosto z pokładu, nr 36/2006.

54. Peters T.F.: IABSE. The First 80 Years 1929–2009. IABSE-AIPC-IVBH ETH Zurich, Zurich 2011.
55. Piłatowicz J.: Poczet Rektorów, tradycja i współczesność Politechniki Warszawskiej 1826–2001. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2001.
56. Politechnika Lwowska. Jej stan obecny i potrzeby, Lwów 1932.
57. Politechnika Śląska 1945–1955. Zakład Produkcji Pomocy Naukowych Politechniki Śląskiej, Gliwice 1957.
58. Politechnika Śląska w Gliwicach – 70 lat tradycji, Gliwice 2015.
59. Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877–1927. Księga Pamiątkowa. Red. Maksymilian Matlakiewicz, Lwów 1927 r.
60. Popławski Z.: Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945, Wrocław 1992.
61. Programy Politechniki Śląskiej 1946–1981.
62. Programy c.k. Akademii Technicznej we Lwowie 1872–1878.
63. Programy c.k. Szkoły Politechnicznej we Lwowie 1878–1919.
64. Programy Politechniki Lwowskiej 1921–1939.
65. Programy Szkoły Politechnicznej we Lwowie 1919–1921.
66. Reclaw D. (red.), Bąba W.J. (red.): Profesorowie lwowscy na Politechnice Śląskiej. Muzeum w Gliwicach, Gliwice 2015.
67. Rowiński L. (red.): Księga jubileuszowa 50-lecia Wydziału Budownictwa, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 1995.
68. Rudnicki T.: Laboratorium aerodynamiczne Politechniki Lwowskiej, [w:] Życie Techniczne, 1938, z. 6.
69. Rumerman B.J.: Early Helicopter Technology. Centennial of Flight Commission, 2003. Retrieved 12 December 2010.
70. Serafin F.: Województwo Śląskie. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1555. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996.
71. Sitko W.: Historia Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej im. Wincentego Pstrowskiego w Gliwicach (1945–1985). Dział Wydawnictw Politechniki Śląskiej, Gliwice 1988.
72. Sitko W.: Historia Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2004.
73. Środulski T. (red.): Politechnika Krakowska 1946 – 1976, Kraków 1976.
74. Sroka S.T.: Polski Słownik Biograficzny. Tom XLIII, wyd. 2006.
75. Sroka S.T.: Polski Słownik Biograficzny. Tom XLVI, wyd. 2009–2010
76. Suchodolski B.: Historia Nauki Polskiej. Tom V. 1918–1951, część 1, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992.
77. Szewalski R.: Politechnika Lwowska w latach wojny i okupacji (1939–1945), [w:] Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939–1945, Warszawa 1991, str. 7–27.
78. Szewalski R. (red.): Politechnika Lwowska 1844–1945, Wrocław 1993.
79. Tync S.: Komisja Edukacji Narodowej, pisma Komisji i o Komisji; wybór źródeł. Zakład im. Ossolińskich, Wrocław 1954.

80. Waclawik J.: Kronika Wydziału Górniczego 1919–1999. Wydawnictwo AGH, Kraków 1999.
81. Walczak J.: Jerzy Ziętek. Biografia Ślązaka, Wyd. „Śląsk”, Katowice 2002.
82. Wielka Księga Jubileuszu 65-lecia Politechniki Śląskiej, 1945–2010. Wydawnictwo Helion, Gliwice 2010.
83. Wilczek-Karczewska M: Rozwój kolei żelaznych na ziemiach polskich w ujęciu historycznoprawnym. Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny, nr 1 (4), 2015, str. 110.
84. Wisłocki S.A.: Michał Tadeusz Grażyński (Gdów 1890–Londyn 1965). Niepodległość i Pamięć, Rocznik Muzeum Niepodległości, nr 1/29 r. 2009, str. 213–228.
85. Wydział Automatyki, Elektroniki i Informatyki 1964–2014. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2014.
86. Zajązkowski W.: C.k. Szkoła Politechniczna we Lwowie, rys historyczny, jej założenia i rozwój, tudzież stan jej obecny, Lwów 1894.

**OD WYDZIAŁU INŻYNIERII LĄDOWEJ I WODNEJ
POLITECHNIKI LWOWSKIEJ DO WYDZIAŁU
BUDOWNICTWA POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ
ŻMUDNA DROGA DO SUKCESU**

Książka powstała w z okazji 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę oraz jubileuszu 75-lecia Politechniki Śląskiej i poświęcona została historii Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, protoplasty obecnego Wydziału Budownictwa. Celem pracy było przedstawienie wczesnych lat erygowania uczelni na tle losów profesorów uważanych za twórców Wydziału: Stanisława Brzozowskiego, Stefana Kaufmana, Franciszka Wasilkowskiego i Włodzimierza Burzyńskiego oraz wydarzeń historycznych. Z uwagi na to, że korzenie twórców Wydziału sięgały Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej, w rozdziale pierwszym zaprezentowano także historię *Alma Mater* bohaterów. Nie ograniczono się tylko do okresu poprzedzającego rok 1939, ale zaprezentowano także wydarzenia wcześniejsze, które miały wpływ na późniejsze losy. Rozdział drugi w całości poświęcono losom bohaterów, od okresu dzieciństwa i wczesnej młodości, przez studia i pracę w Politechnice Lwowskiej, aż do pierwszych lat działalności w Politechnice Śląskiej. Starano się przedstawić sylwetki większości historycznych postaci, związanych z działalnością polityczną, naukową i inżynierską bohaterów. Uwypuklono działalność i zasługi bohaterów książki. W rozdziale trzecim przedstawiono w skrócie, zakończone fiaskiem starania o utworzenie wyższej uczelni na Górnym Śląsku jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. Rozdział czwarty poświęcono w części zdarzeniom związanym z powstaniem Politechniki Śląskiej w 1945 roku w Krakowie, poprzez przenosiny do Gliwic, aż do czasu wyboru pierwszego rektora Uczelni. Osobna część rozdziału prezentuje działania związane z utworzeniem i pierwszymi latami działalności Wydziału Inżynieryjno-Budowlanego, aż do ukształtowania się struktury w 1947 roku. W rozdziale piątym zasygnalizowano zaistniałe po 1947 roku zmiany struktury Wydziału. Monografię zakończono podsumowaniem zamieszczonym w rozdziale szóstym, w którym scharakteryzowano wpływ na życie kulturalne i społeczne powstałej na Górnym Śląsku wyższej uczelni technicznej.

**FROM FACULTY OF CIVIL AND HYDRO ENGINEERING LVIV
POLITECHNIC TO FACULTY OF CIVIL ENGINEERING SILESIAN
UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
THE ARDUOUS ROAD TO SUCCESS**

The book was created on the occasion of the 100th anniversary of Poland regaining independence and the 75th anniversary of the Silesian University of Technology and was devoted to the history of the Faculty Civil Engineering and Building of the protoplast of the current Faculty of Civil Engineering. The aim of the work was to present the early years of the establishment of the university against the background of the professors considered to be the founders of the Faculty: Stanisław Brzozowski, Stefan Kaufman, Franciszek Wasilkowski and Włodzimierz Burzyński as well as historical events. Due to the fact that the roots of the Faculty's founders reached the Faculty of Civil and Hydro Engineering Lviv University of Technology, chapter 1 also presents the history of the characters Alma Mater. It was not limited to the period preceding 1939, but earlier events that influenced later fate were also presented. Chapter 2 is entirely devoted to the fate of the heroes from childhood and early youth through studies and work at the Lviv University of Technology, up to the first years of activity at the Silesian Polytechnic. Efforts were made to present the silhouettes of most of the historical figures related to the political, scientific and engineering activities of the heroes. The book's activities and merits are highlighted. The third chapter summarizes the unsuccessful efforts to create a university in Upper Silesia before the outbreak of World War II. Chapter 4 is devoted in part to events related to the establishment of the Silesian University of Technology in 1945 in Krakow, by moving to Gliwice, until the election of the first rector of the University. A separate part of the chapter presents activities related to the creation and the first years of operation of the Faculty of Civil Engineering and Building, until the formation of the structure in 1947. In chapter 5, changes in the structure of the Faculty occurred after 1947. The monograph ends with the summary in Chapter 6, which characterizes the impact on cultural and social life of the technical university established in Upper Silesia.

WYDAWNICTWO POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ
ul. Akademicka 5, 44-100 Gliwice
tel. (32) 237-13-81, faks (32) 237-15-02
www.wydawnictwopolitechniki.pl

UWT 48600

Sprawy wydawnicze
tel. (32) 237-13-81
wydawnictwo@polsl.pl

Sprzedaż i Marketing
tel. (32) 237-18-48
wydawnictwo_mark@polsl.pl

Nakł. 500 + 44

Ark. wyd. 22

Ark. druk. 17,125

Papier 80 g

Zam.134/20

BG Politechniki Śląskiej

nr inw.: 102 - 152233

Mg 152233

ISBN 978-83-7880-724-7

Wydawnictwo Politechniki Śląskiej

44-100 Gliwice, ul. Akademicka 5

tel. (32) 237-13-81, faks (32) 237-15-02

www.wydawnictwopolitechniki.pl

Dział Sprzedaży i Reklamy

tel. (32) 237-18-48

e-mail: wydawnictwo_mark@polsl.pl

<http://www.polsl.pl/Jednostki/RJ02-WPS>